

Vägledning för prövning av små avloppsanläggningar

Havs- och vattenmyndigheten

Datum:

Ansvarig utgivare:

Omslagsfoto: Bodil Forsberg

Havs- och vattenmyndigheten

Box 11 930, 404 39 Göteborg

www.havochvatten.se

Prövning av små avloppsanläggningar upp till 200 pe

Havs- och vattenmyndighetens rapport xxxxxx

Förord

Enligt miljötillsynsförordningen (2011:13) ska HaV ge tillsynsvägledning i frågor om enskilda avlopp medan länsstyrelserna enligt samma förordning har ett generellt ansvar för tillsynsvägledningen i länet. I vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för 2015-2021 (Vattenmyndigheterna, 2016), finns en åtgärd riktad till Havs- och vattenmyndigheten som bl.a. innebär att HaV ska utveckla sin vägledning till länsstyrelser och kommuner i frågor kring prövning och tillsyn av enskilda avlopp. Åtgärden ska leda till att det utarbetas styrmedel och utvecklas vägledning om vilka åtgärder som behöver genomföras för att miljökvalitetsnormerna för vatten ska kunna följas. Denna vägledning för prövning av små avloppsanläggningar är en del i HaV:s genomförande av åtgärden.

Målgruppen för vägledningen är i första hand handläggare vid kommunernas miljöförvaltningar men också länsstyrelsernas handläggare som tillsynsvägleder inom området små avloppsanläggningar. Vår förhoppning är att den ska inspirera och ge stöd i arbetet med att utveckla prövningen så att den blir mer rättssäker, effektiv och enhetlig. Avsikten är också att vägledningen ska medverka till uppfyllelse av mål för folkhälsa och miljökvalitet.

Vägledningen har tagits fram av Havs- och vattenmyndigheten i samverkan med Sveriges geologiska undersökning, Naturvårdsverket, Boverket, Riksantikvarieämbetet, Folkhälsomyndigheten, Sveriges veterinärmedicinska anstalt, länsstyrelserna och vattenmyndigheterna i de delar där den berör dessa myndigheters ansvarsområden. Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för rapportens innehåll.

Göteborg 2019-xx-xx

Mats Svensson

Innehållsförteckning

FÖRORD	4
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	5
SAMMANFATTNING.....	9
1. INLEDNING	10
1.1. Syfte och målgrupp	10
1.2. Avgränsning	11
1.3. Struktur	14
1.4. Läsanvisning	14
1.5. Utgångspunkter.....	16
2. AVLOPPSJURIDIK I ÖVERSIKT	18
2.1. Vad är avloppsvatten?	18
2.2. Vad ingår i en liten avloppsanläggning?	18
2.3. Högst 200 personekvivalenter	19
2.4. Översiktlig regelsammanställning	19
2.5. Miljöbalkens hänsynsregler	21
2.6. Miljökvalitetsnormer för yt- och grundvatten	27
2.7. Relevanta rättsfall	30
3. PLAN- OCH BYGGLAGEN.....	32
3.1. Detaljplaner och områdesbestämmelser.....	32
3.2. Villkor för bygglov i detaljplan	33
3.3. Plan- och områdesbestämmelsers betydelse för prövningen.....	33
3.4. Remiss om bygglov och förhandsbesked från byggnämnden	34
3.5. Attefallshus och andra bygglovsbefriade åtgärder	35
3.6. Relevanta rättsfall	36
4. KOMMUNAL VA-PLANERING - ENSKILT, GEMENSAMT ELLER ALLMÄNT VA?	38
4.1. Kommuntäckande VA-plan.....	38
4.2. God kommunikation och samverkan	39
5. HANDLÄGGARENS ROLL.....	40
5.1. Serviceskyldigheten.....	40
5.2. Anpassa servicenivån till det enskilda fallet	40
5.3. Rådgivning och information ska komplettera myndighetsutövningen..	41

5.4.	Tydlighet krävs om vad som ska ingå i ansökan/anmälan och vid komplettering	41
5.5.	Handläggarens roll är inte att ge specifika råd	41
5.6.	Skadeståndsansvar	42
5.7.	Tydliggör rollerna för den sökande	43
6.	VAD ÄR TILLSTÅNDS- RESPEKTIVE ANMÄLNINGSPLIKTIGT?..	44
6.1.	Vad är tillståndspliktigt?	44
6.2.	Vad är anmälningspliktigt?	45
6.3.	Underhåll är inte tillstånds- eller anmälningspliktigt.....	46
6.4.	Relevanta rättsfall	47
7.	PRÖVNINGENS OMFATTNING	48
7.1.	Vad ska ingå i prövningen?	48
7.2.	Vad är lämpligt att reglera i ett tillstånd?	49
7.3.	Relevanta rättsfall	50
8.	GRANSKNING AV ANSÖKAN / ANMÄLAN.....	51
8.1.	Sökandens/fastighetsägarens ansvar	51
8.2.	Vilka uppgifter ska en ansökan/anmälan innehålla?	53
8.3.	CE-märkta produkter	60
8.4.	Ej CE-märkta eller begagnade CE-märkta produkter	62
8.5.	Relevanta rättsfall	65
9.	KOMPLETTERING	66
9.1.	Utredningen måste anpassas till förhållandena i det enskilda fallet	66
9.2.	Beslutsunderlaget måste vara fullständigt	67
9.3.	Begäran om komplettering av ansökan.....	67
9.4.	Ofullständig ansökan leder till avvisning eller avslag	68
9.5.	Ofullständig anmälan leder till föreläggande eller förbud	68
9.6.	Relevanta rättsfall	68
10.	KOMMUNICERING OCH REMISS	70
10.1.	Kommunikationsskyldigheten	70
10.2.	Remiss	73
10.3.	Relevanta rättsfall	75
11.	BEDÖMNING AV SKYDDSNIVÅER	76
11.1.	Bedömning krävs i varje enskilt ärende	76
11.2.	Bedömning av skyddsnivå med hjälp av Gis och beräkningsmodeller ..	77
11.3.	Kriterier för hög och normal skyddsnivå	78
11.4.	Normal eller hög skyddsnivå för hälsoskydd?.....	80

11.5.	Normal eller hög skyddsnivå för miljöskydd?	81
11.6.	Relevanta rättsfall	83
12.	BEDÖMNING AV TILLÅTLIGHET, GENERELLA FÖRUTSÄTTNINGAR	85
12.1.	I väntan på kommunal eller gemensam avloppsanläggning.....	85
12.2.	Civilrättsliga förhållanden.....	86
12.3.	Hur kan begränsad dricksvattentillgång påverka bedömningen?	87
12.4.	Relevanta rättsfall	88
13.	BEDÖMNING AV TILLÅTLIGHET, ANLÄGGNINGENS FÖRUTSÄTTNINGAR	89
13.1.	Bedömning av om anläggningen når upp till skyddsnivån med avseende på hälsoskydd	89
13.2.	Bedömning av om anläggningen når upp till skyddsnivån med avseende på miljöskydd	94
13.3.	Bedömning av drift, skötsel och funktionskontroll.....	97
13.4.	Risker vid uppstartsfas och driftstörningar	97
13.5.	Bedömning av dimensionering	98
13.6.	Dricksvattenfilter	100
13.7.	Teknisk utformning - möjlighet till funktionskontroll.....	101
13.8.	Relevanta rättsfall	101
14.	BEDÖMNING AV TILLÅTLIGHET, PLATSENS FÖRUTSÄTTNINGAR	103
14.1.	Fasta avstånd att beakta.....	103
14.2.	Skyddsavstånd beroende av markförhållanden	105
14.3.	Placering av avloppsanläggningar i terrängen	107
14.4.	Markförhållanden vid infiltration	108
14.5.	Horisontellt skyddsavstånd till dricksvattentäkter vid markbaserad rening 116	
14.6.	Klimatförändringar och lokalisering av små avloppsanläggningar .	120
15.	BEDÖMNING AV TILLÅTLIGHET, VATTENSKYDD, NATURVÅRD, AVFALL, FORNLÄMNINGAR M.M.....	122
15.1.	Strandskydd	123
15.2.	Natura 2000.....	128
15.3.	Vattenskyddsområden	132
15.4.	Andra skyddade områden enligt 7 kap. miljöbalken.....	136
15.5.	Känsliga områden där formellt skydd saknas	137
15.6.	Förorenad mark	138
15.7.	Vattenverksamhet	139
15.8.	Avfall	140

15.9.	Fornlämningar	145
15.10.	Relevanta rättsfall	147
16.	BESLUT	148
16.1.	Förutsättningar för tillstånd/föreläggande	148
16.2.	Tillståndets rättsverkan	148
16.3.	Tillstånd kan tidsbegränsas	149
16.4.	Tillstånd kan ges i efterhand	149
16.5.	Tid för genomförande	150
16.6.	Delgivning, sakägare och laga kraft	150
16.7.	Utförandeintyg med kontrollplan	152
16.8.	Tillstånd	154
16.9.	Anmälan	166
16.10.	Relevanta rättsfall	167
17.	LITTERATURFÖRTECKNING	168
	BILAGA 1 ANVISNINGAR FÖR GRUNDTVATTENRÖR	171
	BILAGA 2 STORA OCH SMÅ GRUNDTVATTENMAGASIN	173
	BILAGA 3 PROVGROP	176
	BILAGA 4 BESTÄMNING AV GRUNDTVATTNETS STRÖMNINGSRIKTNING	179
	BILAGA 5 HYDROGEOLOGISK UTREDNING	181
	BILAGA 6 SIKTANALYS OCH PERKOLATIONS PROV	182
	BILAGA 7 FÖRSTÄRKT INFILTRATION OCH MATERIAL I MARKBÄDDAR	187
	BILAGA 7 TRE STEGS BESLUTSMODELL FÖR SKYDD AV DRICKSVATTEN	190
	BILAGA 8 BESTÄMNING AV DIMENSIONERANDE GRUNDTVATTENNIVÅ	196
	BILAGA 9 EXEMPEL PÅ PRODUKTER SOM OMFATTAS AV KRAVET PÅ CE-MÄRKNING	210
	BILAGA 10 SAMMANSTÄLLNING AV RÄTTSFALL	212

Sammanfattning

Prövningen av en liten avloppsanläggning är komplex eftersom den inbegriper flera ämnesområden som t.ex. juridik, teknik och naturvetenskap. Ibland behöver också miljöförvaltningen beakta frågor som sträcker sig utanför själva prövningen av om avloppsanläggningen når upp till reningskraven på platsen och pröva även andra miljöbalksfrågor såsom påverkan på natur- och kulturmiljöer. Tillståndsprövningen kan t.ex. innefatta frågan om strandskydd, fornlämningar och Natura 2000-områden. I andra frågor behöver miljöförvaltningen remittera en annan nämnd eller myndighet som en del i prövningsprocessen, t.ex. för att kontrollera om slamsugning är möjligt. Slutligen finns frågor som inte alls ska tas in i prövningen, t.ex. servitut, eftersom det är en civilrättslig fråga.

Komplexiteten i prövningen kan göra det svårt för handläggaren att veta var gränsen för det egna ansvarsområdet går. Vägledningen tydliggör vad som är miljöförvaltningens ansvarsområde och var gränserna till andra instansers ansvarsområden går.

Det är också viktigt att miljöförvaltningen ger den sökande, som ofta är en privatperson, stöd och information om vad prövningen och tillståndet avser för att inte missuppfattningar om var ansvaret för olika frågor ligger ska uppstå.

1. INLEDNING

Det här är en vägledning från Havs- och vattenmyndigheten som innehåller myndighetens slutsatser och ställningstaganden gällande prövning av små avlopp samt tolkning av hur regler inom området bör tillämpas. Vägledningen riktar sig till myndigheter, enskilda och näringsidkare.

Denna vägledning ersätter [Små avloppsanläggningar Handbok till allmänna råd](#)¹ som publicerades 2008 av Naturvårdsverket. Vägledningen är Havs- och vattenmyndighetens utvecklade vägledning med utgångspunkt från de rekommendationer som finns i [Havs- och vattenmyndighetens allmänna råd om små avloppsanordningar för hushållspillvatten \(HVMFS 2016:17\)](#)² och bestämmelser i förordningen om miljöfarlig verksamhet (1998:899) och miljöbalk (1998:808) som rör små avloppsanläggningar. Vägledningen bygger på tidigare vägledning men har kompletterats med ny kunskap och den rättspraxis som vuxit fram genom domar från Mark- och miljööverdomstolen (MÖD). Vägledningen är till skillnad från lagar, förordningar och föreskrifter inte juridiskt bindande, utan just vägledande.

1.1. Syfte och målgrupp

Syftet med vägledningen är att ge stöd till handläggarna på de kommunala miljöförvaltningarna i arbetet med prövning av små avloppsanläggningar men även till länsstyrelserna i deras roll som regional tillsynsvägledande myndighet. Även de som söker tillstånd till en liten avloppsanläggning och de som ansvarar för projekteringen eller entreprenaden av anläggningen kan ha nytta av vägledningen.

Prövningen av en liten avloppsanläggning är komplex då den inbegriper flera ämnesområden som t.ex. juridik, teknik och naturvetenskap. Ibland behöver också miljöförvaltningen beakta frågor som sträcker sig utanför själva prövningen av om avloppsanläggningen når upp till reningskraven på platsen och t.ex. pröva möjligheten till eget omhändertagande av avfall eller bedöma om skyddade områden kan komma att påverkas.

Komplexiteten i prövningen kan göra det svårt för handläggaren att veta var gränsen för det egna ansvarsområdet går. Ett syfte med vägledningen är därför att tydliggöra vad som är miljöförvaltningens ansvarsområde och var gränserna till andra instansers ansvarsområden går.

Vägledningen syftar också till att handläggaren ska veta vilka steg som ingår i processen att handlägga tillstånd-/anmälningsärenden. Genom att lyfta fram rättspraxis blir vägledningen konkret.

En avsikt med vägledningen är att öka förutsättningarna för att handlägga ärenden rättssäkert och korrekt. Med en ökad tydlighet och konkreta råd möjliggörs även en snabbare och effektivare handläggning. Ett annan avsikt är att öka samsynen vid prövningen både mellan handläggare och mellan kommuner. Med korrekt handläggning ökar också möjligheten att avloppsanläggningen blir rätt utformad, lokaliserad och anlagd utifrån förutsättningarna på platsen och därmed fungerar som avsett. Härigenom ökar möjligheten att nå såväl miljökvalitetsnormerna för Sveriges vatten som andra mål för miljö och folkhälsa.

¹ <https://www.havochvatten.se/hav/uppdrag--kontakt/publikationer/aldre-publikationer/publikationer-fran-naturvardsverket/2008-01-01-sma-avloppsanlaggningar---handbok-till-allmanna-rad.html>

² <https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/foreskrifter/register-avlopp/sma-avloppsanordningar-for-hushallspillvatten-hvmfs-201617.html>

Det är viktigt att betona att vägledningen inte ska betraktas som en uttömmande handledning när det gäller myndighetsutövning och tillståndsprövning av små avlopp. Det finns många frågor som kan uppkomma i samband med en tillståndsprövning som inte berörs i vägledningen, dels för att frågorna kan vara nya eller att det saknas rättspraxis, dels för att alla frågor inte kan täckas in då de ofta behöver bedömas i sitt sammanhang i varje enskilt ärende. Fokus i vägledningen är i första hand att ge ett mer allmänt hållet perspektiv på vad som kan vara viktigt att väga in i bedömningen, inte att ge exakta svar som gäller i alla ärenden oavsett förutsättningar.

1.2. Avgränsning

Avloppsanläggningar som behandlar spillvatten från hushåll brukar delas in i:

1. Avloppsanläggningar dimensionerade för 1–200 personekvivalenter (pe). Tillstånds- eller anmälningspliktiga anläggningar enligt 13 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Dessa anläggningar är vad som brukar kallas ”små avloppsanläggningar” eller ”enskilda avlopp” och hanteras av den kommunala miljöförvaltningen.
2. Avloppsreningsanläggningar dimensionerade för 201–2000 pe. Anmälningspliktiga C-anläggningar enligt kap. 28 kap. 1 § i miljöprövningsförordningen. Anmälan görs till den kommunala miljöförvaltningen.
3. Avloppsreningsanläggningar dimensionerade för fler än 2000 pe. Tillståndspliktiga B-anläggningar enligt 28 kap. 2 § i miljöprövningsförordningen. Dessa anläggningar prövas av länsstyrelsens miljöprövningsdelegation.

Denna vägledning avser provning av avloppsanläggningar i kategori 1, anläggningar dimensionerade för 1-200 personekvivalenter, som tar emot hushållsspillvatten. Naturvårdsverket är den myndighet som vägleder om avloppsanläggningar som tar emot spillvatten från verksamheter samt om B- och C-anläggningar, se figur 1.

Vägledningen är inte avsedd att ge teknisk kunskap om hur avloppsanläggningar ska utformas. Sedan Naturvårdsverkets allmänna råd om små avloppsanläggningar (NFS 2006:7) kom har betoningen i vägledningen legat på anläggningarnas funktion istället för på teknisk utformning jämfört med tidigare allmänt råd från 1987. En av grunderna för detta är att man i motiven till miljöbalken tydligt tog ställning för att myndigheter ska kunna formulera sina krav i form av funktionskrav. Med detta avses att kraven formuleras i termer av *vad* som ska uppnås, inte exakt *hur* detta ska ske. Teknisk kunskap, som kan fungera som referenslitteratur, om markbaserade anläggningar finns bl.a. i [Faktablad 8147. Små avloppsanläggningar, hushållsspillvatten från högst 5 hushåll](#)³, [Naturvårdsverkets allmänna råd 91:2, Rening av hushållsspillvatten, infiltrationsanläggningar och markbäddar för fler än 25 personer](#)⁴ och de tekniska rapporterna [EN 12566 - del 2: Infiltration i mark](#)⁵ och [EN 12566- del 5: Markbäddar](#)⁶.

³ <http://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/avlopp/faktablad-8147-enskilt-avlopp/faktablad-8147-sma-avloppsanlaggningar.pdf>

⁴ <http://www.naturvardsverket.se/Documents/allmråd/ar-91-2.pdf>

⁵ <https://www.sis.se/produkter/miljo-och-halsoskydd-sakerhet/vattenkvalitet/avloppsvatten/siscentr1256622006/>

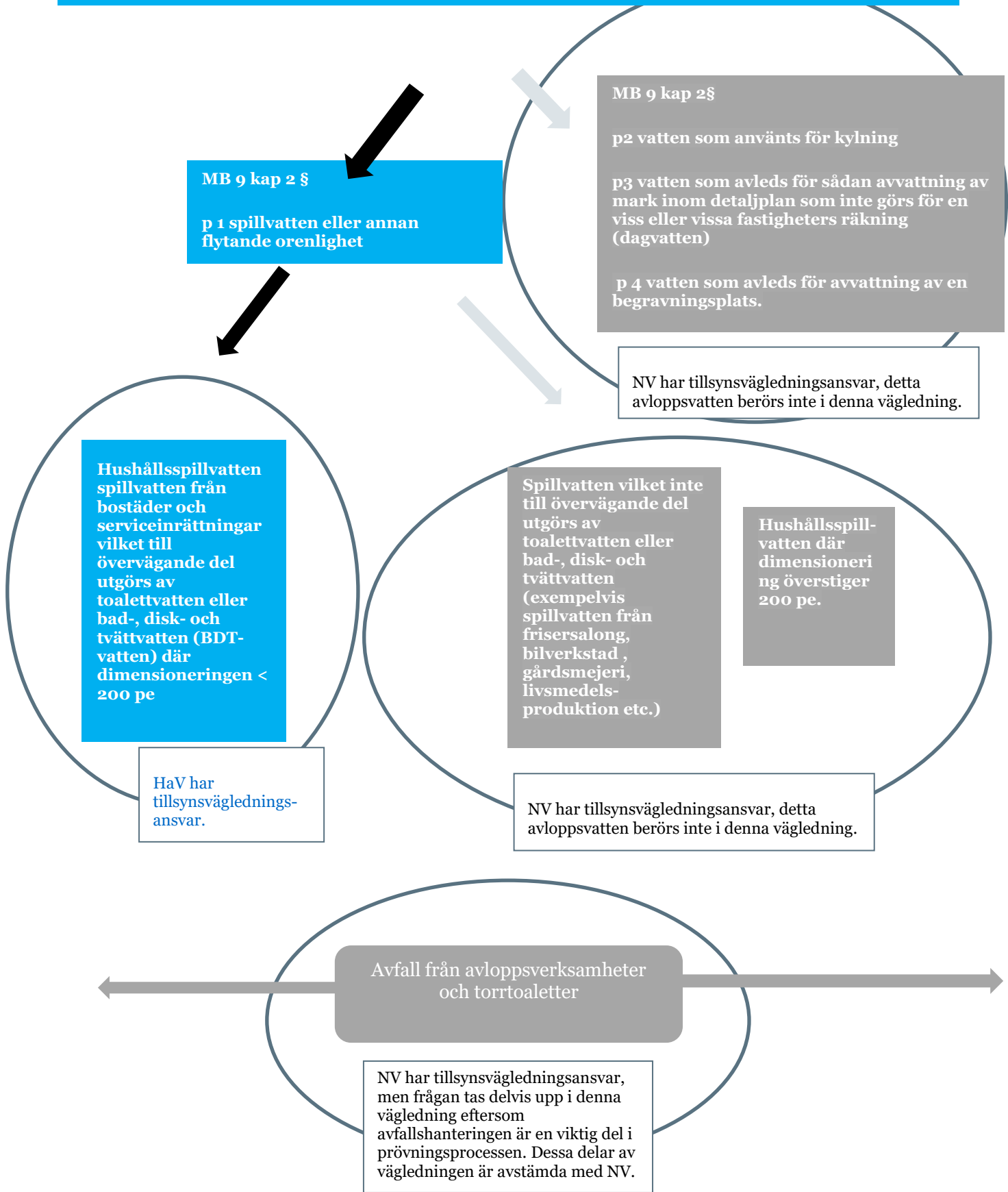
⁶ <https://www.sis.se/produkter/miljo-och-halsoskydd-sakerhet/vattenkvalitet/avloppsvatten/sis-centr-12566-5/>

De [frågor och svar](#)⁷ som finns på Havs- och vattenmyndighetens webbplats kompletterar vägledningen. När det gäller vägledning i *tillsynsfrågor* om små avlopp hänvisas till [Havs och vattenmyndighetens rapport 2015:1 om Effektiv tillsyn av små avloppsanläggningar](#)⁸.

⁷ <https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/vagledningar/sma-avlopp/fragor-och-svar-om-sma-avlopp.html>

⁸ <https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/vagledningar/sma-avlopp/vagledningar-for-provning-och-tillsyn-av-sma-avlopp/effektiv-tillsyn-av-sma-avlopp.html>

AVLOPPSVATTEN

Figur 1 Avloppsvatten delas juridiskt upp i flera olika typer och tillsynsvägledningsansvaret är delat mellan Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket.

1.3. Struktur

Vägledningen följer i sitt upplägg huvudsakligen handlägningsprocessen - övergripande frågor beskrivs först. Sedan beskrivs mer i detalj vad en ansökan bör innehålla respektive hur en ansökan kan bedömas. Processen beskrivs steg för steg och i introduktionen till ett nytt kapitel markeras aktuellt steg med röd pil:

I den mån det finns relevanta rättsfall anges målnummer och domstol för dessa rättsfall efter varje kapitel. I bilaga 11 har dessa rättsfall sammanställts i omvänd kronologisk ordning med ett kortare referat av varje mål.

I första hand refererar vi till rättspraxis enligt domar från mark- och miljööverdomstolen, tidigare miljööverdomstolen (i båda fallen förkortat till MÖD). I de fall domar från MÖD saknas använder vi oss också av domar från mark- och miljödomstolen (MMD) som inte är prejudicerande men som ändå kan ge en viss vägledning. Domar från MÖD från 2012 och framåt är direktlänkade till MÖD:s webbplats där domarna är publicerade i sin helhet. Övriga domar är länkade till rättsfallssammanställningen i bilaga 11 sist i dokumentet.

1.4. Läsanvisning

Vi rekommenderar att läsaren först skaffar sig en helhetsbild över materialet genom att läsa hela vägledningen. Därefter kan den ses som en uppslagsbok där vägledning för ett visst arbetsmoment lätt går att finna. I PDF-format kan sökning göras genom datorns interna sökfunktion. I webbformat kan CTRL+F användas på motsvarande sätt.

1.4.1. Begrepp

Avloppsanordning är det uttryck som används i 13 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Enligt Naturvårdsverkets handbok 2008:3 bör det innefatta *”rörledningar, slamavskiljare, tankar, infiltrationsanordningar och liknande anordningar som ingår i den kompletta anordningen.”* I vägledningen används avloppsanläggning synonymt med avloppsanordning.

Avloppsvatten används här som en synonym till spillvatten som är den korrekta termen enligt miljöbalken.

BDT-vatten består av spillvatten från bad, disk och tvätt.

Byggförvaltningen används för den avdelning/enhet/förvaltning inom kommunen som ansvarar för bygglovhanteringen.

Enskilda avloppsanläggningar är inte synonymt med små avloppsanläggningar, även om termen ibland används på detta sätt. Begreppet enskilt avlopp finns i lag om allmänna vattentjänster (LAV) där man skiljer på allmänt VA och enskilt VA. Allmän VA-anläggning är vatten och avlopp som har ordnats och används för att uppfylla kommunens skyldighet enligt LAV, och en enskild anläggning är en anläggning som inte är eller inte ingår i en allmän va-

anläggning. Begreppet enskilt avlopp beskriver alltså den organisatoriska formen, inte avloppsanläggningens storlek.

Fastighetsägare/sökande används genomgående istället för verksamhetsutövare eftersom verksamhetsutövaren vad det gäller små avloppsanläggningar i de flesta fall är den samme som fastighetsägaren/sökande.

Hushållspillvatten består av spillvatten från WC (vattentoalett) och spillvatten från bad, disk och tvätt.

Infiltrationsytan är den yta där den aktiva biohuden utvecklas i övergångszonen från spridningslager mot underliggande infiltrationsmaterial.

Miljöförvaltningen används för den avdelning/enhet/förvaltning inom kommunen som har prövnings- och tillsynsansvar avseende små avloppsanläggningar.

Personekvivalent (pe) definieras som den mängd nedbrytbart organiskt material som har en biokemisk syreförbrukning på 70 gram löst syre per dygn under sju dygn (BOD₇) (Naturvårdsverket, Naturvårdsverkets föreskrifter om rening och kontroll av utsläpp av avloppsvatten från tätbebyggelse NFS 2016:6, 2016).

Recipient är det grundvatten, vattendrag eller liknande dit det renade avloppsvattnet leds.

Små avloppsanläggningar används i vägledningen för att beskriva sådana avloppsanläggningar som inte är tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt miljöprövningsförordningens bestämmelser. De avloppsanläggningar som beskrivs i vägledningen omfattas istället av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt 13 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Generellt avses därmed alla avloppsanläggningar som är dimensionerade för att ta emot hushållspillvatten från 1–200 pe. Torrtoaletter ingår inte i begreppet avloppsanläggning. Något som är gemensamt för begreppet små avloppsanläggningar är att de är byggda med småskalig teknik avsedd för endast ett eller ett mindre antal hushåll, men även för mindre verksamheter. Verksamhetsutövare för små avloppsanläggningar kan vara såväl privatpersoner, samfälligheter som juridiska personer och det är inte heller omöjligt att en va-huvudman enligt LAV väljer sådan småskalig teknik.

Spridningslager är den del av en infiltration eller markbädd där avloppsvatten sprids ut innan det tränger ner i infiltrationsytan.

Tekniska förvaltningen används för den avdelning/enhet/förvaltning inom kommunen som ansvarar för ledningsnät, kommunalt VA och renhållning.

Toalettavloppsvatten består av spillvatten från WC.

1.4.2. Förkortningar

AR Små avlopp

Havs- och vattenmyndighetens Allmänna råd om små avloppsanordningar för hushållspillvatten, HVMFS 2016:17

FL	Förvaltningslag (2017:900)
FMH	Förordning (1989:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd
GV_{dim}	Dimensionerande grundvattennivå
JO	Justitieombudsmannen
KML	Kulturmiljölagen
LAV	Lag om allmänna vattentjänster (2006:412)
MB	Miljöbalk (1998:808)
MKN	Miljökvalitetsnorm
MMD	Mark- och miljödomstolen
MPF	Miljöprövningsförordning (2013:251)
MÖD	Mark- och miljööverdomstolen/Miljööverdomstolen
PBL	Plan- och bygglag (2010:900)
SGU	Sveriges geologiska undersökning

1.5. Utgångspunkter

1.5.1. Tillsynsvägledande myndigheter

Enligt miljötillsynsförordningen (2011:13) ska HaV ge tillsynsvägledning i frågor om enskilda avlopp medan länsstyrelserna enligt samma förordning har ett generellt ansvar för tillsynsvägledningen till kommunerna i länet.

Av miljötillsynsförordningens inledande bestämmelser framgår att med ”tillsynsvägledning” avses utvärdering, uppföljning och samordning av operativ tillsyn samt stöd och råd till de operativa tillsynsmyndigheterna.

Därutöver finns i vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för 2015-2021 (Vattenmyndigheterna, 2016), en åtgärd (”Havs- och vattenmyndigheten åtgärd 1”) som bl.a. innebär att HaV i frågor kring provning och tillsyn av enskilda avlopp ska fortsätta att utveckla sin vägledning till länsstyrelser och kommuner. Åtgärden ska leda till att det utarbetas styrmedel och utvecklas vägledning om vilka åtgärder som behöver genomföras för att miljökvalitetsnormerna för vatten ska kunna följas. Denna vägledning för provning av små avloppsanläggningar är en del i HaV:s genomförande av åtgärden.

Vägledningen kompletterar Havs- och vattenmyndighetens [AR Små avlopp](#)⁹ och ersätter [Naturvårdsverkets Handbok 2008:3 ”Små avloppsanläggningar”](#)¹⁰.

⁹ <https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/foreskrifter/register-avlopp/sma-avloppsanordningar-for-hushallsspillvatten-hvmfs-201617.html>

¹⁰ <https://www.havochvatten.se/hav/uppdrag--kontakt/publikationer/aldre-publikationer/publikationer-fran-naturvardsverket/2008-01-01-sma-avloppsanlaggningar---handbok-till-allmanna-rad.html>

Kommunernas miljöförvaltningar är, när det gäller de små avloppen, både tillstånds- och tillsynsmyndighet vilket gör handläggningen av dessa ärenden speciella i förhållande till annan miljöfarlig verksamhet. Den bedömning som handläggaren gör vid handläggningen av tillstånd om inrättande eller anmälan angående förändringar av avloppsanläggningar är av avgörande betydelse för hur tillsynen sedan bedrivs.

Det finns så många gemensamma nämnare mellan handläggning av tillstånd/anmälningar och tillsyn över små avloppsanläggningar att det inte går att endast vägleda om tillsynen om man vill ge det stöd och de råd som de kommunala miljöförvaltningarna efterfrågar och behöver. Tillsynsvägledning anses vanligen inte inbegripa vägledning för prövning men även i tidigare vägledning från Naturvårdsverket, har både prövnings- och tillsynsfrågor tagits upp. Denna vägledning innehåller därför råd om hur ansökningar om tillstånd och anmälningar angående små avloppsanläggningar bör handläggas.

1.5.2. Effektiv handläggning på miljöförvaltningen

Denna vägledning om prövning av små avlopp upp t.o.m. 200 pe är omfattande och behandlar många frågor som kan uppkomma i samband med prövning av ett litet avlopp. Långt ifrån alla frågor som beskrivs i vägledningen är relevanta i varje ärende, och ytterligare en del frågor blir sannolikt relevanta först när anläggningen uppnår en viss storlek och därmed är dimensionerad för fler än ett eller några få hushåll.

Har miljöförvaltningen tillgång till t.ex. ett digitalt kartsystem med uppdaterade Gis-skikt över skyddade områden, fornlämningar etc. kan handläggaren tidigt i ärendet sortera bort de flesta av de frågor som är irrelevanta för den aktuella lokaliseringen och därigenom minska omfånget på handläggningen.

Annat som kan påverka effektiviteten i handläggningen är t.ex. förekomsten av

- interna handläggningsrutiner
- dokumentmallar
- informationsmaterial till entreprenörer och fastighetsägare
- e-tjänster
- samverkan med andra myndigheter och med branschorganisationer.

Rutiner utarbetade gemensamt med de remissinstanser som kan beröras av prövningen (t.ex. kommunens renhållningsansvariga och länsstyrelsen) kan bidra till att behovet av remisser minskar och att handläggningen därmed går snabbare och smidigare.

2. AVLOPPSJURIDIK I ÖVERSIKT

Den 1 januari 1999 trädde miljöbalken i kraft. I samband med detta upphävdes bland annat de gamla hälsoskydds- och miljöskyddslagarna. Miljöbalkens första paragraf säger i korthet att balken syftar till att främja en hållbar utveckling och att reglerna i balken ska tillämpas så att detta syfte uppnås. Miljöbalken gäller för allt som kan motverka balkens mål, inklusive små avloppsanläggningar och utsläpp av avloppsvatten. Denna vägledning är avgränsad till att omfatta prövning av avloppsanläggningar

- för vilka det finns tillstånd – eller anmälningsplikt enligt 13-14 §§ FMH, och
- som är avsedda för hushållspillvatten dvs. spillvatten enligt 9 kap. 2 § 1 p MB där vattnet kommer från hushåll eller därmed jämförligt spillvatten.

Figur 1 visar vägledningens avgränsning.

Andra bestämmelser som reglerar avloppsvattenhantering, bland annat plan- och bygglagen och lagen om allmänna vattentjänster finns sammanfattade och beskrivna i rapporten [Juridiken kring vatten och avlopp](#)¹¹. Se även kapitlen [Plan och bygglagen](#) och [Kommunal VA-planering – Enskilt gemensamt eller allmänt](#).

2.1. Vad är avloppsvatten?

Avloppsvatten definieras i 9 kap. 2 § MB som:

1. spillvatten eller annan flytande orenlighet
2. vatten som använts för kylning
3. vatten som avleds för sådan avvattning av mark inom detaljplan som inte görs för en viss eller vissa fastigheters räkning (dagvatten)
4. vatten som avleds för avvattning av en begravningsplats.

”Spillvatten och annan flytande orenlighet” omfattar bl.a. hushållspillvatten från hushåll som i sin tur kan indelas i toalettavloppsvatten, respektive bad-, disk- och tvättvatten (BDT-vatten), men kan också avse vatten från verksamheter. Se även [Begrepp](#) och [Avgränsning](#) i kapitel 1.

Avloppsanläggningar som är avsedda att rena vatten från verksamheter och där innehållet skiljer sig från hushållspillvatten, t.ex. spillvatten från en frisör, ett bageri eller en bilverkstad räknas som en liten avloppsanläggning om belastningen är högst 200 pe, men omfattas inte av AR Små avlopp och denna vägledning. Naturvårdsverket är den myndighet som är ansvarig för tillsynsvägledning inom området.

2.2. Vad ingår i en liten avloppsanläggning?

Det finns inte någon legal definition av begreppet små avloppsanläggningar. Vad som utgör en avloppsanläggning definieras inte heller i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. En rimlig beskrivning av en liten avloppsanläggning kan vara *”de samverkande komponenter som ingår i en komplett anläggning vars syfte är att leda, behandla eller samla*

¹¹ <https://www.havochvatten.se/hav/uppdrag--kontakt/publikationer/publikationer/2015-12-11-juridiken-kring-vatten-och-avlopp.html>

*upp spillvatten, såsom t.ex. rörledningar, slamavskiljare, slutna tankar, infiltrationer, markbäddar och reningsverk*¹².

Till anläggningen räknas inte de rör inomhus som leder spillvattnet till den behandlande eller uppsamlande komponenten, detta gäller oavsett om avloppsanläggningen ligger inomhus eller utomhus. Torrtoaletter ingår inte i begreppet avloppsanläggning. En anlagd våtmark som är utformad för reningsändamål och som sköts på rätt sätt kan ingå i en avloppsanläggning, däremot kan inte naturliga våtmarker anses ingå i en anläggning, se MÖD:s avgörande [M 5822-16](#).

2.3. Högst 200 personekvivalenter

Enligt miljöbalkens indelning i anläggningar som regleras genom 13 § FMH respektive sådana anläggningar som omfattas av beteckningen C i bilagan till MPF, så går skiljelinjen mellan en liten avloppsanläggning och övriga avloppsanläggningar vid 200 personekvivalenter (pe). Det innebär att om dimensioneringen av anläggningen överstiger 200 personekvivalenter (pe) så omfattas den inte av begreppet liten avloppsanläggning. Av 15 FMH, framgår att bestämmelserna i 13 § inte ska tillämpas på avloppsanläggningar som kräver tillstånd eller anmälan enligt MPF.

2.4. Översiktlig regelsammanställning

Regler om tillståndsprövning, rättsverkningar av tillstånd, tillsyn och egenkontroll finns i 16, 19-24 respektive 26 kap. MB. I 19 kap. 5 § MB anges specifikt att i ärenden som prövas av kommunala nämnder ska nämnden tillämpa bestämmelserna i bland annat 22 kap. 1 och 2 §§ MB, dvs. bestämmelser om innehåll i ansökan och avvisning om ansökan inte är komplett.

I den mån det saknas processuella regler i miljöbalken gäller förvaltningslagen. Dessutom finns kopplingar till 7 och 11 kapitlet MB i och med att samprövning i vissa fall ska ske inom ramen för en prövning enligt 9 kap. MB. Regler om när det krävs tillståndsprövning eller anmälan för att inrätta eller ändra små avloppsanläggningar finns i FMH.

Vid tillsyn och prövning av små avloppsanläggningar tillämpas vidare de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. MB, se vidare avsnittet [Miljöbalkens hänsynsregler](#).

För utsläpp av avloppsvatten finns det även en särskild hänsynsregel i 9 kap. 7 § 1 st MB som säger att avloppsvatten ska avledas och renas så att inte olägenhet för människors hälsa eller miljön uppkommer. För detta ändamål ska lämpliga avloppsanordningar eller andra inrättningar utföras. Denna regel omfattar allt avloppsvatten och alla slag av avloppsanläggningar.

Dessutom har Havs- och vattenmyndigheten givit ut Allmänna råd om små avloppsanordningar för hushållspillvatten (HVMFS 2016:17), nedan angivet som AR Små avlopp, som är myndighetens tolkning av vissa centrala bestämmelser som rör prövningen av små avlopp. De allmänna råden är vägledande för myndigheter och domstolar.

I § 7 förordning (2017:966) om miljöbedömningar anges ett undantag från kravet på MKB för ansökan om tillstånd till åtgärd som avses i 13 § FMH, dvs. vid inrättande av avloppsanläggningar. Det innebär att en tillståndsansökans inte behöver innehålla alternativa lokaliseringar eller lösningar. Däremot måste en ansökan innehålla en redogörelse för miljö- och hälsoeffekterna av den valda lösningen. Havs- och vattenmyndigheten, gör dock efter att ha samrått med Naturvårdsverket, bedömningen att undantaget från MKB inte gäller om avloppsanläggningen kräver tillstånd enligt 7 kap. 28 a § MB - om Natura 2000 - tillstånd behövs ska alltså en MKB göras.

¹² <https://www.havochvatten.se/hav/uppdrag--kontakt/publikationer/aldre-publikationer/publikationer-fran-naturvardsverket/2008-01-01-sma-avloppsanlaggningar---handbok-till-allmanna-rad.html>

Nedan följer en översiktlig regelsammanställning av relevanta paragrafer i MB och FMH med en kortfattad beskrivning av innebörd och koppling till små avloppsanläggningar. I kap. 11 - 15 finns utvecklade resonemang och vägledning kring respektive bestämmelse i 2 kap. MB.

Se även kapitlet [Prövningens omfattning](#).

Bestämmelse i Miljöbalken	Innebörd
HÄNSYNSREGLERNA 2 kap. 1-7 §§	Se avsnitt Hänsynsregler
TILLSTÅNDSPRÖVNING	
1 kap. 1 § 2 3 kap. 6 § miljöbalken Natur- och kulturmiljöer inkl. fornlämningar	Vid tillståndsprövning av en liten avloppsanläggning ska hänsyn tas till natur- och kulturmiljövärden – "miljöbalken ska tillämpas så att värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas".
5 kap. 3 och 4 §§	Myndigheter och kommuner ansvarar för att miljö kvalitetsnormerna följs, vilket innebär att kommuner vid varje tillståndsprövning måste beakta hur den sökta verksamheten riskerar att påverka MKN. Tillstånd får inte ges till en verksamhet som riskerar att en norm försämrats eller uppnåendet av MKN äventyras.
7 kap. 16 §, 2p m.fl. Strandskydd	Vid tillståndsprövning av en liten avloppsanläggning så ska tillståndsmyndigheten ta in en ev. strandskyddsfråga i prövningen.
7 kap. 29 b § m.fl. Natura 2000	Vid tillståndsprövning av en liten avloppsanläggning så ska tillståndsmyndigheten ta in en ev. Natura2000 fråga i prövningen.
19 kap. 1, 2, 4 och 5 §§	Särskilt om kommunernas prövning av miljöfarlig verksamhet
22 kap. 1 §	Om en tillståndsansökans innehåll
22 kap. 2§	Om ofullständig ansökan – föreläggande om komplettering respektive avvisning
24 kap. 1§	Ett tillstånd till en avloppsanläggning enligt 13 § FMH har rättskraft och gäller mot alla
24 kap. 3§ och 5§ Omprövning, återkallande av tillstånd	Tillståndsmyndigheten får återkalla tillstånd som meddelats enligt MB och förbjuda fortsatt verksamhet alternativt ompröva tillståndet bland annat – om den som har sökt tillståndet har vilselett tillståndsmyndigheten genom att lämna oriktiga uppgifter, – när tillståndet, eller villkor som gäller för verksamheten eller åtgärden inte har följts
EGENKONTROLL	
26 kap. 19 §	Den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa eller påverka miljön skall fortlöpande planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga sådana verkningar.
TILLSYN och svar på en anmälan	
26 kap. 9 § och 14§ Tillsyn	En tillsynsmyndighet får i det enskilda fallet besluta om de förelägganden och förbud som behövs för att denna balk samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken ska följas. Beslut om förelägganden eller förbud får förenas med vite.
26 kap. 15§	Tillsynsmyndigheten får sända beslut om förbud eller föreläggande till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel. Har anteckning gjorts, gäller föreläggandet eller förbudet mot ny ägare av egendomen. Löpande vite gäller mot den nya ägaren räknat från tidpunkten för äganderättsövergången. Annat vite gäller inte mot en ny ägare av egendomen

26 kap. 21§	Tillsynsmyndigheten får förelägga den som bedriver verksamhet eller vidtar en åtgärd som det finns bestämmelser om i denna balk eller i föreskrifter som meddelats med stöd av balken, att till myndigheten lämna de uppgifter och handlingar som behövs för tillsynen.
26 kap. 22§	Den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa eller miljön eller den som annars är skyldig att avhjälpa en olägenhet från sådan verksamhet är skyldig att utföra sådana undersökningar av verksamheten och dess verkningar som behövs för tillsynen.
Bestämmelse i FMH	Innebörd
12 § Särskild hänsynsregel för utsläpp av WC-vatten	Det är förbjudet att i vattenområde släppa ut avloppsvatten från vattentoalett eller tätbebyggelse, om avloppsvattnet inte har genomgått längre gående rening än slamavskiljning. Såvida inte sådant utsläpp uppenbart kan göras utan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljön.
13–14 § Tillstånds- och anmälningsplikt	Det krävs tillstånd för att inrätta en avloppsanordning som en eller flera vattentoaletter ska anslutas till, eller ansluta en vattentoalett till en befintlig avloppsanordning. Det krävs anmälan till den kommunala nämnden för att inrätta en annan avloppsanordning än som avses ovan, om inte kommunen föreskrivet tillståndsplikt i lokala föreskrifter. Det är förbjudet att utan anmälan ändra avloppsanordningar, om åtgärden kan medföra väsentlig ändring av avloppsvattnets mängd eller sammansättning.
15 §	Bestämmelserna i 13 § första och andra styckena ska inte tillämpas på en avloppsanordning som kräver tillstånd eller anmälan enligt miljöprövningsförfordningen (över 200 pe) eller om avloppsanordningen är avsedd att föra avloppsvattnet till enbart en allmän avloppsanläggning.
16 §	Ledningarna för en avloppsanordning som avses i 13 § skall vara slutna, om inte den kommunala nämnden medger något annat.
18 §	I beslut om tillstånd att inrätta en avloppsanordning som avses i 13 § får den kommunala nämnden föreskriva att anordningen inte får tas i bruk förrän den har besiktigats och godkänts av nämnden.
19 §	Ett avloppstillstånd gäller i fem år men förfaller om arbetet med anordningen eller anläggningen inte har påbörjats inom två år.

2.5. Miljöbalkens hänsynsregler

Precis som för andra miljöfarliga verksamheter gäller att vid prövning och tillsyn av små avlopp ska miljöbalken tillämpas så att den övergripande målsättningen om en hållbar utveckling i 1 kap. 1 § MB uppnås. Det övergripande målet om hållbar utveckling uttrycks mer specifikt i de allmänna hänsynsreglerna i 2 kapitlet med de kopplingar som finns där till bland annat hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kapitlet och reglerna om miljö kvalitetsnormer i 5 kapitlet.

De allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. MB gäller för alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet. Dessa hänsynsregler ligger till grund för bedömningen av om tillstånd ska ges till en sökt avloppsanläggning och vilka villkor som ett tillstånd ska förenas med. Det är verksamhetsutövaren som är skyldig att visa att hänsynsreglerna i 2 kap. MB iakttas. Det är alltså den sökande som ska visa att anläggningen uppfyller relevanta krav för att verksamheten inte ska medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Hänsynsreglerna omfattar:

- 2 kap. 1 § Bevisbördan
- 2 kap. 2 § Kunskapskravet
- 2 kap. 3 § Försiktighetsprincipen
- 2 kap. 4 § Produktvalsprincipen
- 2 kap. 5 § Hushållningsprincipen

- 2 kap. 6 § Lokaliseringsprincipen
- 2 kap. 7 § Skälighetsprincipen

Den rimlighets- eller skälighetsavvägning som ska göras enligt 2 kap. 7 § MB innebär att kraven i 2-5 §§ och 6 § första stycket gäller så länge det inte kan anses orimligt att uppfylla dem.

2.5.1. Bevisbördan 2 kap. 1 § MB

Vid prövning och tillsyn av miljöfarliga verksamheter gäller omvänd bevisbörda. Det innebär att det är den som anmäler en verksamhet eller ansöker om tillstånd enligt miljöbalken för att inrätta en avloppsanläggning som genom utredningar eller på annat sätt ska kunna visa att verksamheten kan bedrivas på ett miljömässigt godtagbart sätt i förhållande till hänsynsreglerna.

Eftersom skälighetsprincipen begränsar även bevisbördan kan inte obegränsade krav ställas på fastighetsägaren att tillhandahålla utredning i ett ärende om tillstånd eller godkännande till en avloppsanläggning. Kostnaderna för de undersökningar som krävs måste stå i rimlig proportion till den miljönytta som kan förväntas av undersökningarna.

2.5.2. Kunskapskravet 2 kap. 2 § MB

Kunskapskravet innebär att det är fastighetsägaren som ska inneha eller se till att det finns sådan kunskap som behövs för att bedöma effekterna för miljön och hälsa av utsläppet av avloppsvatten och samtidigt kunna beskriva hur dess skadeverkningar minimeras. Fastighetsägaren ska även ha den kunskap som behövs för att kunna kontrollera och sköta sin avloppsanläggning så att den fungerar. Eftersom enskilda fastighetsägare sällan själva ansökt om eller anlagt ett litet avlopp tidigare saknar de ofta den kunskap som krävs enligt 2 kap. 2 § miljöbalken och måste därför anlita sakkunniga som har denna kunskap.

2.5.3. Försiktighetsprincipen 2 kap.3 § MB

Försiktighetsprincipen ställer krav på att verksamhetsutövaren ska vidta de skyddsåtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att förebygga, hindra eller motverka skada eller olägenhet för människors hälsa och miljön.

I AR Små avlopp finns råd angående tillämpningen av de allmänna försiktighetsprinciper som bör vara utgångspunkt för prövning av ett litet avlopp. I rådet till 2 kap. 3 § MB ges rekommendationer kring:

- bedömning av skyddsnivå (detta utvecklas mer i kapitlet [Bedömning av skyddsnivåer](#))
- dimensionering (se avsnitt [Bedömning av dimensionering](#))
- skyddsåtgärder, begränsningar och försiktighetsmått som en följd av den bedömda skyddsnivån (se kapitlet [Bedömning av tillåtlighet, anläggningens förutsättningar](#))

2.5.3.1. Bästa möjliga teknik och yrkesmässig verksamhet

Inom försiktighetsprincipen finns också ett krav på att bästa möjliga teknik ska användas, detta krav gäller dock enbart yrkesmässig verksamhet. De flesta verksamhetsutövare för små avlopp bedriver inte yrkesmässig verksamhet på sin fastighet; därför kan alltså krav på bästa möjliga teknik sällan ställas i prövningar som rör tillstånd till små avloppsanläggningar. Uttrycket yrkesmässigt finns inte beskrivet i förarbetena till miljöbalken och det finns inte heller någon uttalad rättspraxis kring detta begrepp. Bedömning behöver därför göras från fall till fall, men det är tecken på yrkesmässig verksamhet när den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärden:

- är näringsidkare
- kallar sig företagare

- uppenbarligen bedriver verksamhet kommersiellt
- utför tjänster åt någon annan
- gör något som faller under miljöbalken inom en i övrigt yrkesmässig verksamhet, och gör så i större omfattning, med viss omfattning eller periodiskt
- tar betalt
- marknadsför verksamheten/åtgärden, och/eller
- inte agerar som privatperson.

När det gäller små avloppsanläggningar upp till 200 pe kan en yrkesmässig verksamhet vara en avloppsanläggning som drivs av ett företag eller en kommun, se t.ex. MÖD:s dom, [M 6957-00](#), där en kommuns tekniska förvaltning ansågs vara näringsidkare när de drev ett kommunalt reningsverk. En avloppsanläggning för privat bruk är i regel inte yrkesmässig även om man bedriver en enskild firma, eventuellt med ett fåtal anställda, på fastigheten. Skulle däremot verksamheten tillhandahålla en avloppsanläggning som renar avloppsvatten mot betalning åt andra än verksamhetsutövaren så kan det vara fråga om yrkesmässig verksamhet. En verksamhet som vid ett tillfälle inte bedöms vara yrkesmässig kan vid ett senare tillfälle bedömas vara det enbart beroende på att en ny omständighet har tillkommit.

Bästa möjliga teknik utgör utgångspunkten för att bedöma frågan om vilka skyddsåtgärder och försiktighetsmått som ska krävas. Ekonomiska och miljömässiga avvägningar ska sedan ske med tillämpning av skälighetsregeln i 2 kap. 7 § miljöbalken.

Uttrycket bästa möjliga teknik inrymmer både den använda teknologin och det sätt på vilket en anläggning utformas, uppförs, underhålls, drivs samt avvecklas och tas ur bruk ([Miljöbalkspropositionen 1997/98:45 del 2 sidan 17¹³](#)). För att räknas som bästa möjliga teknik måste tekniken vara kommersiellt tillgänglig och inte bara förekomma på experimentstadiet.

2.5.4. Produktvalsprincip, hushållningsprincip och kretsloppsprincip 2 kap. 4-5 §§ MB

Miljöförvaltningen bör vid prövningen av ansökan/anmälan försäkra sig om att samtliga hänsynsregler i balken tillämpas. Det gäller även produktvalsprincipen, kretsloppsprincipen och principen om hushållning med råvaror och energi i 2 kap. 4-5 §§ MB.

Hänsyn bör därför tas också till råvaror och om dessa t.ex. kan bytas ut mot mindre skadliga produkter och energiförbrukning och hur denna kan minimeras. Vid en helhetsbedömning kan den teknik som utnyttjar mindre miljöfarliga råvaror eller exempelvis återvunna produkter eller som är energisnål, i vissa situationer anses vara bättre för miljön än en teknik som gör det möjligt att något minska utsläppen. För en liten avloppsanläggning avsedd för ett eller några få hushåll kan det dock i normalfallet inte anses skäligt att ställa sådana specifika krav på produktval/energiförbrukning att detta ensamt blir avgörande för avloppsanläggningens tillåtlighet.

Miljöbalken har en hållbar utveckling som målsättning vilket bl.a. innebär att miljöbalken ska tillämpas så att resurshushållning främjas och kretslopp uppnås. Kretsloppsprincipen i 2 kap. 5 § MB innebär i första hand att kommunen i sin egenskap av avfallsansvarig bör sträva efter att sluta kretsloppet genom att skapa förutsättningar för återförande av näringsämnen från för små avloppsanläggningar, exempelvis genom att inrätta system för insamling, behandling och lagring samt överlåtelse till jordbrukare. Kommunen bör därför ha en strategi och en handlingsplan för att hantera näringsämnen från kommunalt avloppsvatten liksom avloppsfraktioner från små

¹³ <https://www.regeringen.se/49bba2/contentassets/819c244b66b84e22bf86cb1a90d51d1b/del-2>

avloppsanläggningar. Kommunala VA-planer kan vara ett verktyg för att underlätta viktiga ställningstaganden beträffande kommunens avloppssystem och kretslopp av växtnäring.

Kretslopp kan också uppnås genom att fastighetsägaren tar hand om avfallet själv men detta förutsätter att det finns möjlighet för ett lokalt kretslopp på den egna fastigheten. För att eget omhändertagande av avfall ska kunna räknas som en kretsloppsanpassad lösning så behöver näringen i avfallet nyttiggöras genom odling och produkterna sedan konsumeras eller förs bort från platsen. Om inte näringen på något sätt förs bort så tillförs fastigheten mer och mer näring och överskottet ackumuleras i marken och riskerar att läcka. Projektet Baltic Sea 2020 har genom ett räkneexempel visat på att näringen i latrin från två personer som bor fem veckor i sitt fritidshus räcker till odling av 200 kg morötter; exemplet visar på svårigheten att ordna ett lokalt kretslopp på den egna fastigheten (Kumblad L, 2018). Se även avsnittet om [Platser som inte lämpar sig för eget omhändertagande](#).

Vid en bedömning av om det är orimligt att uppfylla kraven avseende kretslopp och hushållning ska en bedömning göras av om de åtgärder som kraven förutsätter är

1. i tekniskt hänseende krävande för den enskilde och
2. om det saknas förutsättningar att på lång sikt nyttiggöra avloppsfraktionerna

Enligt HaV:s bedömning ger rättspraxis hittills inte något enhetligt besked om när det är skäligt respektive oskäligt att ställa krav på kretsloppsanpassade lösningar. Några slutsatser kan man dock dra:

- Om det inte finns någon avsättning för restprodukten, t.ex. toalettfraktionen eller humanurin, och det inte heller finns någon plan som anger hur återförandet ska ordnas i snar framtid så är det sällan rimligt att ställa krav på att dessa fraktioner ska avskiljas.
- Krav på kretslopp har godkänts av domstolarna först när det även finns en koppling till att uppfylla miljömålet – ”Ingen övergödning” och ännu bättre om det finns nedbrutna lokala miljömål som konkretiserar hur målet ska nås, t.ex. genom att föreskriva kretsloppsanpassade lösningar i områden där övergödningssproblemen är stora. HaV har yttrat sig i ett ärende där vi bedömde att det var skäligt att ställa kretsloppskrav, se MÖD [M 4515-15](#).
- Krav på urinseparering har ansetts skäligt att ställa då detta kunnat motiveras utifrån känsliga recipientförhållanden och då kommunen även haft ett fungerande system på plats för inhämtning och återföring av urin till åkermark, se MMD [M 245-11](#).

Bild 1 Hygieniseringsanläggning för toalettavfall, Uddevalla kommun Foto. Bodil Forsberg

2.5.5. Lokaliseringsprincipen 2 kap. 6 § MB

För all verksamhet och alla åtgärder ska alltid väljas en sådan plats att ändamålet kan uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Vid inrättande av avloppsanläggningen ska man välja den plats där risken för störning blir så liten som möjligt, se dom [M 7917-01](#) från MÖD där lokalisering på genomsläpplig mark i nära anslutning till en sjö var skäl för avslag på ansökan om att anlägga infiltrationsanläggning.

Tillstånd får heller inte lämnas i strid med detaljplan eller områdesbestämmelser enligt PBL, se kapitel [Plan- och bygglagen](#).

Lokaliseringsbedömningen kan påverkas av de krav som ställs enligt andra bestämmelser. Försiktighetsmått som vidtas kan nämligen få till följd att intrång och olägenheter minimeras och den valda platsen kan bli att anse som lämplig. Om t.ex. avståndet till närliggande vattentäkt är för kort kan det finnas skäl att på andra sätt skapa barriärer för att på så sätt minimera risken för olägenheter och därmed ev. möjliggöra att platsen, trots avsaknad av erforderligt skyddsavstånd, ändå kan anses som en lämplig lokalisering.

I kapitlet om [Bedömning av tillåtlighet, platsens förutsättningar](#) görs en närmare genomgång av principer för lokalisering och tillämpliga skyddsavstånd.

2.5.6. Skälighetsprincipen 2 kap. 7 § MB

I 7 § finns en avvägningsregel som styr vilka krav som kan ställas med stöd av övriga hänsynsregler. Denna s.k. skälighetsprincip anger att man vid bedömningen av om en skyddsåtgärd är orimlig ska väga miljönyttan av åtgärden mot kostnaderna för åtgärden. Hänsynsreglerna ska alltså tillämpas så att inte orimliga krav ställs på verksamhetsutövaren med hänsyn till den effekt skyddsåtgärderna och försiktighetsmåttan kommer att ha på miljön och kostnaderna för dessa åtgärder. I prövningen bör då särskilt beaktas utsläppets mängd och sammansättning i förhållande till omgivningens känslighet. Om det är fråga om lokalisering i ett mycket glest bebyggt område t.ex. norra Norrlands inland eller annan del av landet med liknande förhållanden, så kan det vara oskäligt att ställa höga krav på reduktion av näringsämnen. Vid bedömning av krav på kvävereduktion kan detta vara oskäligt om de kommunala reningsverken i området saknar särskilda krav på kvävereduktion och nitrathalterna i grundvattnet är låga.

När det gäller miljö kvalitetsnormerna anger dessa en miniminivå som måste beaktas vid tillämpningen av hänsynsreglerna, detta framgår av 2 kap. 7 § andra stycket. Vid prövning måste därmed de krav ställas på en verksamhet som behövs för att risk inte ska finnas för att miljö kvalitetsnormerna inte uppfylls, detta gäller oavsett om kraven kan anses som rimliga eller ej. När det gäller hur miljö kvalitetsnormerna påverkar prövningen utvecklas detta vidare i avsnittet om just miljö kvalitetsnormer, [Miljö kvalitetsnormer för ytvatten](#).

Utgångspunkten för tillämpningen av 2 kap. 7 § MB är i sammanfattning att det görs en bedömning i varje enskilt fall, där frågorna är:

- Vad är tekniskt möjligt?
- Vad är miljömässigt motiverat?
- Vad är ekonomiskt rimligt?

2.5.6.1. Tekniskt möjligt

De krav som ställs måste vara möjliga att uppnå med sådan teknik som för tillfället finns på den öppna marknaden, i fullskaledrift. Det går inte att ställa krav på att verksamhetsutövaren ska forska fram ny teknik eller använda teknik som inte kan anses finnas på den öppna marknaden utan endast i form av pilotanläggningar eller forskningsprojekt.

2.5.6.2. Miljömässigt motiverat

Bedömningen av om kostnaden för en skyddsåtgärd är orimlig eller inte ska framförallt göras med hänsyn till den nytta för hälsa och miljö som skyddsåtgärden ger, i denna bedömning ska miljö kvalitetsmålen vara styrande.

När det gäller frågan om hur viktigt det är att förebygga eller begränsa påverkan på hälsa och miljö har olägenhetens karaktär, såsom farlighet och omfattning betydelse. Dessutom ska graden av känslighet i det område där påverkan sker och känslighet hos dem som utsätts för störningen också beaktas.

Därmed bör oftast strängare krav kunna ställas när omgivningen är känslig eller när det finns stora naturvärden som påverkas eller riskerar att påverkas av verksamheten. Miljönyttan i sådana fall kan normalt anses vara större än när omgivningen är mindre känslig och/eller när stora naturvärden saknas. Den omständigheten att en anläggning avses användas i begränsad omfattning bör normalt inte anses ha betydelse vid skälighetsavvägningen. Utgångspunkten för skälighetsbedömningen bör vara anläggningens dimensionering och inte den faktiska användningen. Förhållandena kan ju ändras med tiden och nya ägare tillkomma.

I övrigt se kap. 12-15 "[Bedömning av tillåtlighet](#)".

2.5.6.3. Ekonomiskt rimligt

Vid bedömning av om ett krav är ekonomiskt rimligt är utgångspunkten vad ett genomsnitt av den aktuella kategorin av verksamhetsutövare kan anses klara av ekonomiskt, inte vad den enskilde verksamhetsutövaren anses klara av. Denna nivå kan beräknas som ett tänkt genomsnitt av de aktuella verksamhetsutövarna, men jämförelsen ska endast ske med dem som befinner sig i samma situation. Det betyder att kostnadsnivån för ett nytt avlopp ska jämföras med andra avlopp som ska nyinstalleras, och kostnaden för att rusta upp ett befintligt avlopp ska jämföras med motsvarande kategori.

Miljöförvaltningen får alltid begära in de uppgifter man anser sig behöva för sin prövning (22:1 1 st och 19:5 MB) men även här ska en avvägning utifrån skälighet göras för att undvika att uppgifter som är oskäligt dyra att ta fram krävs in.

För att kunna göra en fullödig skälighetsavvägning behöver det finnas uppgifter om kostnader. Med utgångspunkt från 2 kap. 2-6 §§ MB kan det handla om kostnader för utredning att t.ex. att skaffa sig kunskap om grundvattnets strömningsriktning eller sprickor i berggrund.

Det är sedan upp till sökanden att avgöra om man håller med och också anser att kostnaderna är rimliga för det som miljöförvaltningen begär – om den sökande inte ger in vissa uppgifter för att hen tycker det är för dyrt riskerar hen antingen att ansökan blir avvisad eller att ansökan prövas utifrån underlag som kanske inte är helt rättvisande. Detta kan leda till att onödigt hårda krav ställs på anläggningen.

Kostnaden för avloppsanläggningen i sig behöver också vara skäligen i förhållande till nyttan. Utgångspunkter för att bedöma om en viss kostnadsnivå är rimlig i det enskilda fallet kan t.ex. vara:

- vad en genomsnittlig avloppsanläggning med motsvarande naturgivna förutsättningar kostar i kommunen/regionen
- om anläggningen mottar WC-+ BDT-vatten eller enbart BDT-vatten
- om det är svårare/lättare att bygga en anläggning på platsen än i normalfallet.

Det är svårt att göra generella ställningstaganden kring rimliga kostnader eftersom variationerna är stora både i landet, inom kommuner och ibland till och med mellan angränsande fastigheter. I vissa fall kommer det att vara rimligt att en avloppsanläggning kostar mer på grund av naturgivna förutsättningar eller att nyttan med försiktighetsåtgärderna är särskilt stora.

2.6. Miljökvalitetsnormer för yt- och grundvatten

För att skydda, bevara och inte försämra vattenkvaliteten används i miljöbalken MKN som mått på den kvalitet som ska nås i vattenmiljön. MKN fungerar också som ett verktyg för att förbättra och bibehålla kvaliteten i vattenmiljön.

I de fall då det finns risk för att miljökvalitetsnormerna inte kommer att uppnås på grund av påverkan från små avlopp ska de krav på begränsningar och försiktighetsmått ställas som behövs för att säkerställa att en otillåten påverkan inte sker. Rimlighetsavvägningen enligt 2 kap. 7 § MB får i dessa fall inte begränsa vilka åtgärder som ska vidtas.

Bedömningen av om en verksamhet påverkar möjligheten att uppnå miljökvalitetsnormer ska göras utifrån påverkan på hela den berörda vattenförekomsten.

Vid prövning av en ny avloppsanläggning och dess effekt på miljökvalitetsnormerna ska miljöförvaltningen ta hänsyn till det större område som fastigheten ingår i och följden av en generell utbredning i detta område av avloppsanläggningar liknande den tillståndssökta.

MKN för vatten har sin grund i EU:s vattendirektiv som infördes i svensk lagstiftning 2004 genom 5 kap. MB och förordning (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön.

De fem regionala vattenmyndigheterna klassificerar sedan 2009 vilken status som gäller för en viss [vattenförekomst](#)¹⁴ och fastställer vilka MKN, kvalitetskrav, som ska gälla för yt- och

¹⁴ Definitionen av en vattenförekomst finns i 4 § i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om kartläggning och analys av ytvatten enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön (HVMFS 2017:20), <https://www.havochvatten.se/download/18.5114cf181604c603d48a0a27/1513864756783/HVMFS-2017-20-ev.pdf>

grundvattenförekomster i respektive vattendistrikt. Grundkravet är att god status skulle ha nåtts till 2015 om inte undantag beslutats.

Det är hänsynsreglerna i 2 kap. MB som utgör grunden för bedömningen av behovet av skyddsåtgärder försiktighetsmått och begränsningar. I de fall det handlar om påverkan på en vattenförekomst är också regelverket om MKN i 5 kap. MB tillämpligt. Av reglerna framgår att en verksamhet inte får medföra att det sker en otillåten försämring eller att uppnåendet av god status i en vattenförekomst äventyras.

För att veta vad som behöver göras för att behålla eller förbättra vattenkvaliteten görs det en statusklassning, en påverkansanalys och en riskbedömning. Statusklassificeringen är ett mått på tillståndet i miljön, alltså vilken status vattnet har medan MKN beskriver den önskade vattenkvaliteten och tidpunkten för när denna senast ska uppnås. Vid riskbedömningen bedöms skillnaden mellan befintlig status och MKN. Detta kan uttryckas i ett förbättringsbehov och ligger till grund för vilka krav som kan ställas vid enskild prövning.

2.6.1. Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram och VISS

Små avloppsanläggningar riskerar att bidra till att MKN för ytvatten med avseende på övergödning inte följs genom utsläpp av fosfor och kväve. Även den kemiska grundvattensstatusen skulle i en enskild vattenförekomst kunna påverkas negativt av utsläpp av nitrat i grundvatten från många infiltrerande avloppsanläggningar på en begränsad yta. MKN omfattar dock inte smittskyddsfrågorna, utan dessa bedöms utifrån de allmänna hänsynsreglerna i MB.

Vattenmyndigheternas förvaltningsplaner och [åtgärdsprogram](#)¹⁵ ligger till grund för vilka åtgärder som behöver vidtas för att MKN ska kunna följas och är styrande när myndigheterna ställer krav.

Av förvaltningsplaner och åtgärdsprogram samt VISS och länsstyrelsernas åtgärdsunderlag framgår vilka vattenförekomster som inte uppnår, eller riskerar att inte uppnå, god status. Det framgår även vilka kvalitetsfaktorer för klassificering av ekologisk status och vilka gränsvärden för kemisk ytvattenstatus som är orsaken till att god status inte uppnås. Åtgärdsprogrammet talar också om vilka åtgärder som behöver genomföras av myndigheter, länsstyrelser och kommuner för att MKN ska kunna följas.

Vattenmyndigheterna uppskattar i åtgärdsprogrammen för 2016-2021 att det för 1 890 av Sveriges ca 22 000 ytvattenförekomster behövs åtgärder för att minska fosforbelastningen från små avloppsanläggningar för att bidra till att MKN ska kunna följas. I punkt 4 i Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram som riktar sig till [kommunerna](#)¹⁶ finns en åtgärd som syftar till att kommunerna ska säkerställa minskade utsläpp från enskilda avlopp, genom att

- ställa krav på begränsade utsläpp av fosfor och kväve där det behövs för att miljökvalitetsnormerna för vatten ska kunna följas
- prioritera tillsynen av enskilda avlopp för att miljökvalitetsnormerna för vatten ska kunna följas.

Åtgärden ska påbörjas omgående och genomföras kontinuerligt. Information om vilken miljökvalitetsnorm som gäller för ett specifikt vatten finns i [VISS](#)¹⁷. I åtgärdsprogrammen finns

¹⁵ <http://www.vattenmyndigheterna.se/Sv/atgarder-for-battre-vatten/Pages/default.aspx>

¹⁶ <http://www.vattenmyndigheterna.se/Sv/atgarder-for-battre-vatten/atgarder-for-kommuner/Sidor/default.aspx>

¹⁷ <https://viss.lansstyrelsen.se/>

inga åtgärder med avseende på små avloppsanläggningars påverkan på kemisk grundvattenstatus.

2.6.2. Åtgärder i VISS

I VISS visas registrerade möjliga åtgärder för hur åtgärdsbehovet för vattenförekomsten kan omvandlas till fysiska åtgärder. Vattenmyndigheterna har utifrån tillgängliga uppgifter om fördelningen av avloppstekniker på kommunnivå räknat fram hur många små avloppsanläggningar som kan behöva åtgärdas till normal skyddsnivå respektive hög skyddsnivå vid enskilda vattenförekomster.

Merparten av de möjliga åtgärderna till normal skyddsnivå antar Vattenmyndigheterna kommer att genomföras eftersom avloppsanläggningarna inte når upp till normal skyddsnivå. I ett mindre antal fall föreslås att avloppsanläggningarna åtgärdas till hög skyddsnivå istället för normal. Eftersom åtgärderna är framräknade med hjälp av uppgifter om fördelning av avloppsteknik på kommunnivå och reningsschabloner för olika tekniker finns dock osäkerheter i bedömningarna.

Det kvarstår alltså för kommunerna att med hjälp av lokal kunskap göra de specifika bedömningar som krävs för att avgöra om en avloppsanläggning behöver åtgärdas samt hur höga krav som ska ställas.

2.6.3. Vem ansvarar för att miljökvalitetsnormerna följs?

Det är myndigheter och kommuner som ansvarar för att MKN följs och det är för dessa som normerna är bindande och styrande. Detta gör de genom att exempelvis i tillsynen ställa de krav som behövs gentemot olika verksamhetsutövare, i fysisk planering beakta och planera utifrån den aktuella vattenkvaliteten i området samt att vidta åtgärder i vattenmyndigheternas åtgärdsprogram.

Detta innebär att det övergripande ansvaret för att MKN följs vilar - i de delar där kommunen som organisation har rådighet - på kommunstyrelsen och kommunfullmäktige, som ska strukturera arbetet och fördela resurser till de nämnder som berörs. I första hand är det nämnderna för miljö & hälsoskydd och planering & byggnation, men också de nämnder som kan påverka vattenkvaliteten i sin egenskap av verksamhetsutövare, t.ex. en teknisk nämnd med ansvar för kommunens reningsverk, renhållning och dagvattenhantering.

Normerna får effekt för verksamhetsutövare först efter att de omvandlats till någon form av krav från provnings- eller tillsynsmyndigheten, t.ex. genom ett tillståndsbeslut med villkor för en liten avloppsanläggning.

2.6.4. Tillämpning av miljökvalitetsnormer

När det gäller små avloppsanläggningar är det främst utsläppen av näringsämnen och då framförallt fosfor som normalt har störst påverkan på vattenmiljön och möjligheten att uppnå MKN. HaV:s bedömning är att utsläpp från en enskilda avloppsanläggning sällan kan anses påverka möjligheterna att följa en MKN, men att kumulativa effekter av utsläppen av fosfor från ett flertal små avloppsanläggningar inom ett visst avrinningsområde kan ha en betydande påverkan på möjligheterna att uppnå god status inom vattenförekomsten.

Det finns ett antal rättsfall från MÖD som tydliggör hur tillståndsmyndigheterna ska beakta miljökvalitetsnormer vid provning av miljöfarlig verksamhet. Domstolen klargör t.ex. i [M 9616-14](#), att bedömningen av en verksamhets påverkan utifrån miljökvalitetsnormerna ska göras på vattenförekomstnivå.

Av domarna i mål [M 5802-16](#), [M 5910-16](#) och [M 5911-16](#), som hänvisar till tidigare domar från MÖD (MÖD 2006:27 och 2006:53) framgår att vid provning av en ny avloppsanläggning ska hänsyn alltid tas till det större område där avloppsanläggningen planeras och till följden av en

generell utbredning av avloppsanläggningar liknande den tillståndssökta i detta område. Av dessa domar framgår vidare att om recipienten utgör ett särskilt känsligt och skyddsvärt område kan högre krav än vad som följer av kraven på hög skyddsnivå ställas.

Även i två andra domar, [M 10800-15](#) och [M 10805-15](#), har MÖD slagit fast att miljöförvaltningen vid bedömningen av skyddsnivå för miljöskydd måste beakta den påverkan som anläggningen, tillsammans med andra liknande anläggningar inom samma område, har på möjligheten att följa MKN i den vattenförekomst dit avrinning/utsläpp sker. I kapitlet [Bedömning av skyddsnivåer](#) framgår hur hänsyn ska tas till MKN vid bedömning av skyddsnivå för miljöskydd.

2.6.4.1. Utredning i prövningsärenden

För att säkerställa att en otillåten påverkan inte uppkommer ska en verksamhetsutövare översiktligt kunna redogöra för hur den egna verksamheten påverkar eller kan påverka möjligheten att följa MKN i de vattenförekomster som berörs. Detta följer av den s.k. bevisbörderegeln i 2 kap. 1 § MB.

När det gäller små avloppsanläggningar och risken för att den samlade påverkan från flera anläggningar har betydelse för möjligheten att följa MKN kan dock inte enskilda fastighetsägare förväntas göra denna fördjupade bedömning själva utan här behöver miljöförvaltningen istället göra en samlad bedömning av möjligheterna att uppnå MKN i den berörda vattenförekomsten.

Som stöd för bedömningen finns ett [Gis-stöd](#)¹⁸ som har utvecklats med utgångspunkt från bl.a. en vetenskapligt baserad bedömning av retention samt påverkan på miljökvalitetsnormen för ytvatten med avseende på fosfor och kväve.

Läs mer:

Att klassificera ett vattens status, HaV:s vägledning:

<https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/vagledningar/vattenforvaltning/om-vattenforvaltning/statusklassning-av-ytvatten.html>

Miljökvalitetsnormer för ytvatten, HaV:s vägledning:

<https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/vagledningar/vattenforvaltning/om-vattenforvaltning/miljokvalitetsnormer-for-ytvatten.html>

Åtgärdsprogram inom vattenförvaltningen, HaV:s vägledning:

<https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/vagledningar/vattenforvaltning/om-vattenforvaltning/atgardsprogram-inom-vattenforvaltningen.html>

Introduktion till vattenförvaltning, Vattenmyndigheterna:

<http://www.vattenmyndigheterna.se/Sv/introduktion-till-vattenforvaltning/Pages/default.aspx?keyword=%C3%A5tg%C3%A4rdsprogram%20vattenf%C3%B6rvaltning>

2.7. Relevanta rättsfall

¹⁸ <https://www.lansstyrelsen.se/nationella-texter/stat-och-kommun/samhallsbyggnad/livsmedel-och-vatten/gis-stod-for-provning-och-tillsyn-av-sma-avlopp.html>

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Vad ingår i en avloppsanläggning?	Mark- och miljööverdomstolens dom den 23 mars 2017, M 5822-16
Bästa möjliga teknik och yrkesmässig verksamhet	Mark- och miljööverdomstolens dom den 21 maj 2001 i mål nr M 6957-00
Produktvalsprincip, hushållningsprincip och kretsloppsprincip 2 kap. 4-5 §§ MB	Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 april 2016 i mål nr M 4515-15 (se HaV:s yttrande)
	Vänersborg tingsrätt, Mark- och miljödomstolens i dom den 16 september 2011 i mål nr M 245-11
Lokaliseringsprincipen 2 kap. 6 § MB	Mark- och miljööverdomstolens dom den 17 juni 2003, M 7917-01
Tillämpning av miljökvalitetsnormer	Mark- och miljööverdomstolens dom den 28 juni 2017, M 5910-16
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 28 juni 2017, M 5802-16 (se HaV:s referat)
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 28 juni 2016, M 5911-16
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 december 2016, M 10805-15
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 december 2016, M 10800-15
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 30 oktober 2015, M 9616-14

3. PLAN- OCH BYGGLAGEN

Det är vanligt att man som handläggare av avloppsfrågor på en miljöförvaltning kommer i kontakt med frågor som rör plan- och bygglagen (PBL). När handläggaren behandlar en ansökan om att inrätta en avloppsanläggning är det viktigt att se till att tillstånd inte ges i strid med en detaljplan eller områdesbestämmelser.

Dessutom remitteras ärenden om bygglov och förhandsbesked från kommunens byggförvaltning till miljöförvaltningen och handläggaren förväntas kunna ge beslutsunderlag när det gäller att bedöma vilka möjligheter som finns att ordna vattenförsörjning och avlopp. Arbetet med att svara på sådana remisser ligger visserligen utanför själva handläggningen av tillstånds- och anmälningsärenden enligt MB, men vi har ändå valt att ta upp remissarbetet i denna vägledning. Detta eftersom den information och de bedömningar som i remissen levereras från miljöförvaltningen till byggförvaltningen också kan komma att ligga till grund för möjligheten att meddela tillstånd för bra avloppslösningar. Det är därför viktigt att samarbetet mellan bygg- och miljöförvaltningen fungerar smidigt i kommunen och att handläggarna på respektive kontor väl känner till sina roller.

Syftet med detta kapitel är:

- att redogöra för några grundläggande bestämmelser i PBL och MB som har betydelse för handläggarens handläggning av avloppsärenden
- att ge vägledning till handläggaren om vilka uppgifter ett remissvar till byggförvaltningen i normalfallet bör innehålla
- att ge vägledning till handläggaren om hur miljöbalksprövningen av en avloppsanläggning ska göras i förhållande till bestämmelser i detaljplan.

Eftersom detta kapitel har många beröringspunkter med vägledning för hur plan- och bygglagens bestämmelser ska tillämpas och även i viss mån omfattar handläggningen på byggförvaltningarna är det avstämt med Boverket. För mer detaljerad vägledning i PBL-relaterade frågor hänvisas till ”[PBL Kunskapsbanken](https://www.boverket.se/pblkunskapsbanken)¹⁹” på Boverkets webbplats.

3.1. Detaljplaner och områdesbestämmelser

Inom kommunen kan användningen av mark- och vattenområden samt bebyggelse och byggnadsverk regleras med detaljplaner eller områdesbestämmelser. Både detaljplaner och områdesbestämmelser har bindande rättsverkan. Den bedömning som görs i en detaljplan ger ramarna för prövningen av framtida bygglovsärenden.

Planläggningens syfte är att reglera och fastställa en lämplig användning av mark- och vattenområden. En grundläggande princip är att användningen ska vila på avvägningar mellan olika allmänna och enskilda intressen. Att bebyggelse ska lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet innebär bland annat att hänsyn ska tas till vattenförhållandena, möjligheterna att ordna vattenförsörjning och avlopp samt möjligheter till att förebygga vattenföroreningar. Detta framgår av 2 kap. 1, 2, 4 och 5 §§ PBL.

En detaljplan består av en karta som tillsammans med planbestämmelserna är rättsligt bindande. Därutöver ska det finnas en planbeskrivning där det ska framgå hur planen ska förstås och hur den ska genomföras, t.ex. en redogörelse för planeringsförutsättningarna och de

¹⁹ <https://www.boverket.se/pblkunskapsbanken>

överväganden som har legat till grund för planens utformning med hänsyn till motstående intressen. Planbeskrivningen är inte rättsligt bindande, men angivna syften och kommentarer kan få betydelse vid tolkningen av planbestämmelserna. Motsvarande gäller för områdesbestämmelser. Det är själva bestämmelserna och den eventuella karta som visar var bestämmelserna gäller som är bindande.

När en detaljplan tas fram görs en lokaliseringsprövning för hela planområdet. Vid prövning av bygglov eller förhandsbesked inom detaljplan görs därför ingen ny lokaliseringsprövning utan istället prövas om åtgärden stämmer överens med den reglering som bestämts i detaljplanen eller områdesbestämmelserna.

3.2. Villkor för bygglov i detaljplan

Planbestämmelser måste ha stöd i PBL:s fjärde kapitel och de måste vara tydliga. Villkor för bygglov kan i detaljplan endast regleras enligt det som anges i 4 kap. 14 § PBL. I denna paragraf framgår bland annat att kommunen i en detaljplan får bestämma att lov eller startbesked för en åtgärd som innebär en väsentlig ändring av markens användning endast får ges under förutsättning att en viss anläggning för vattenförsörjning eller avlopp, som kommunen inte ska vara huvudman för, har kommit till stånd.

Bestämmelsen har förmodligen sin största betydelse inom omvandlingsområden²⁰, då kommunen genom detaljplanen kan utvidga byggrätten och på så vis stimulera till nya bygglovsansökningar. En viktig begränsning är dock att bestämmelsen endast gäller vid åtgärder som innebär en väsentlig förändring av markens användning, vilket innebär att främst nybyggnationer eller större tillbyggnader berörs. Skyldigheten för fastighetsägaren att ordna VA triggas igång när första bygglovsansökan för området behandlas.

3.3. Plan- och områdesbestämmelsers betydelse för prövningen

Ett miljöbalkstillstånd eller en dispens (t.ex. strandskyddsdispens) får inte ges i strid med en detaljplan eller områdesbestämmelser enligt plan- och bygglagen. Små avvikelser får dock göras, om syftet med planen eller bestämmelserna inte motverkas. Detta följer av 2 kap. 6 § 3 st MB. Miljöförvaltningen bör samråda med byggförvaltningen om det är tveksamt vad som är att anse som små avvikelser.

Bestämmelsen gäller vid tillståndsprövning av små avlopp och förbudet omfattar därför inte anmälningsskyldiga anläggningar eller ändringar. Praktiskt innebär bestämmelsen i 2 kap. 6 § MB t.ex. att ett avloppstillstånd med WC inte kan beviljas om det finns ett uttalat förbud mot detta i planbestämmelserna, eller att en enskild lösning inte kan accepteras om planbestämmelserna anger att en förutsättning för bygglov är att en gemensamhetsanläggning för VA bildas.

Äldre planer, så kallade stadsplaner eller byggnadsplaner, antogs med stöd av den dåvarande byggnadslagen och annan äldre lagstiftning. En sådan äldre plan gäller som en detaljplan med utgångspunkt från övergångsbestämmelserna till PBL. Det är inte ovanligt att det i äldre planer för fritidshusområden finns bestämmelser om att vattentoalett inte är tillåtet i området, eller att en byggnad som innebär behov av avloppsledning inte får uppföras. Om kommunen inte ändrar eller upphäver planen fortsätter den formellt att gälla.

Det kan vara tveksamt om en planbestämmelse uppfyller de krav som gäller enligt PBL och att bestämmelsen inte heller hade klarat sig igenom en rättslig granskning om planen hade

²⁰ Omvandlingsområden : sammanhängande fritidshusområden där omvandling mot permanentboende pågår.

överklagats. Men har bestämmelsen inte överklagats och upphävts måste handläggaren ta hänsyn till den enligt 2 kap. 6 § MB.

Om det uppstår svårigheter vid bedömningen och tolkningen av planbestämmelser enligt 2 kap. 6 § MB bör handläggaren samråda med byggförvaltningen. Det är också viktigt att byggförvaltningen uppmärksammas på planbestämmelsen och hur den påverkar möjligheten att bevilja avloppstillstånd enligt miljöbalken.

3.4. Remiss om bygglov och förhandsbesked från byggnämnden

Handläggningen av ansökningar om bygglov och förhandsbesked är inriktad på att pröva om åtgärden uppfyller de krav som finns i PBL. Vid prövning av nybyggnad utanför detaljplan ska en lokaliseringsprövning göras. Det innebär att en bedömning ska göras om platsen är lämplig att bebygga. Bygglov och förhandsbesked ska meddelas om ansökan uppfyller de grundläggande förutsättningarna i 2 kap. PBL. Marken ska vara lämpad för ändamålet bland annat genom att hänsyn ska tas till jord, berg och vattenförhållandena, möjligheterna att ordna vattenförsörjning och avlopp samt möjligheterna att förebygga vattenföroreningar. Detta framgår av 2 kap. 2, 4 och 5 §§ PBL.

När det kommer in en ansökan om förhandsbesked eller bygglov till byggförvaltningen brukar den skickas på remiss till miljöförvaltningen för att byggförvaltningen ska få ett tillräckligt underlag för sin bedömning av de miljömässiga förutsättningarna för byggnation. Det är viktigt att det av remissen framgår vilka frågor handläggaren ska yttra sig över. Krav på tydlighet i remisser är något som lyfts i förvaltningslagen. I 26 § FL sägs att det ska framgå av remissen vad yttrandet ska avse och när det senast ska ha kommit in till myndigheten. Vid tveksamheter är det bästa att kontakta den bygghandläggare som skickat remissen.

3.4.1. Ansvarsfördelning mellan bygg- och miljöförvaltningen

Det är den eller de som beslutar i ansökan om förhandsbesked eller bygglov som är ansvariga för att utredningen är tillräcklig och som ska göra de slutliga bedömningarna. Det är också byggnadsförvaltningens ansvar att det finns tillräckligt underlag i remissen för att remissinstanserna ska kunna göra en bra bedömning.

Remissinstansen, alltså miljöförvaltningen i detta fall, bör inte själv inhämta ytterligare material från t.ex. sökanden utan istället påtala eventuella brister i underlaget för den som skickat remissen. Av remissyttrandet bör då framgå vad det är som saknas för att miljöförvaltningen ska kunna göra en bedömning.

3.4.2. Vad bör framgå av remissyttrandet

Det är viktigt att det av miljöförvaltningens remissyttrande framgår om det är möjligt eller inte att ordna vatten och avlopp på den aktuella fastigheten. I yttrandet bör också redovisas miljöförvaltningens bedömning av de omständigheter som gäller i det enskilda ärendet och som kan påverka möjligheterna att lösa VA-frågorna.

Nedan listas exempel på frågor som kan/bör belysas i remissyttrandet:

- Om en enskild va-anläggning är aktuell – är det möjligt att lösa? Fysiska begränsningar såsom mycket berg i dagen, tunna jordlager, närhet till dricksvattentäkter, avsaknad av recipient, risk för översvämning eller hög grundvattenyta? Andra begränsningar såsom biotopskydd, vattenskyddsområde, strandskydd, Natura 2000 etc.? Berörs annan markägare?
- Fungerar det med fler enskilda vatten- och avloppslösningar i området? Vad blir följden av en generell tillståndsgivning till nya avlopp för många eller alla fastigheter i området? Finns det några begränsningar i t.ex. vattentillgång eller den allmänna miljösituationen? Kan WC-

avloppsvatten släppas ut i området? Påverkan på dricksvatten eller miljökvalitetsnormerna för ytvatten?

- Finns det planer för kommunalt avlopp? Vilket tidsperspektiv? Går en enskild lösning att ordna i avvaktan på kommunalt VA?
- Kan avfallshanteringen lösas på fastigheten?

3.4.3. Naturliga förutsättningar för vatten och avlopp ska finnas

Miljöförvaltningens synpunkter är viktiga för byggförvaltningens bedömning av om den avsedda platsen är lämplig för bebyggelse. För att en sökande ska kunna få bygglov eller förhandsbesked måste de grundläggande förutsättningarna för detta ändamål vara klarlagda. Det ska bland annat framgå att marken är lämplig med hänsyn till möjligheterna att ordna vattenförsörjning och avlopp. Här förutsätts att platsen ska ha naturliga förutsättningar för det tänkta ändamålet. Det ska inte behöva utföras några extraordinära åtgärder på platsen för att öka lämpligheten. Att utredningen om vatten och avlopp har en avgörande betydelse för möjligheten att ge bygglov eller förhandsbesked framgår bland annat av följande rättsfall där ansökan om förhandsbesked i samtliga fall avslogs:

- MÖD [P 1666-13](#). MÖD slog fast att det är *lämpligheten* att bygga på en viss plats och inte enbart *möjligheten* som prövas enligt PBL. Avloppsfrågan var svårlöst.
- MÖD [P 10585-13](#). Mark som av och till översvämmas ansågs inte lämplig för byggnation. Avloppsfrågan var svårlöst.
- MÖD [P 8864-14](#). Det saknades detaljerad utredning om hur avloppsfrågan skulle lösas och platsen var tidvis översvämmad.
- MÖD [P 10164-14](#). Förhandsbeskedet var villkorat med att det skulle finnas anslutningspunkter för vatten och avlopp alternativt servitutsavtal för nyttjande av mark för en infiltrationsanläggning. MÖD ansåg att det var en förutsättning för att kunna bevilja förhandsbesked att sådana premisser var klara vid beslutstillfället. Kommunens beslut upphävdes.

Ibland kan förutsättningarna för att anordna en godtagbar lösning för vatten- och avlopp vara väldigt begränsade på den tilltänkta platsen för byggnation. Då kan det enklaste sättet att avgöra om marken är lämplig för bebyggelse utifrån möjligheterna att lösa VA-frågorna, vara att sökanden parallellt med ansökan enligt PBL inkommer med en ansökan om avloppstillstånd enligt MB. Att en sådan ansökan ges in kan dock aldrig vara ett formellt krav för att beslut om förhandsbesked eller bygglov ska kunna fattas.

3.4.4. Tid att svara på remissen

Bygglovshandläggarna har tio veckor på sig att meddela beslut om lov eller förhandsbesked. Det framgår av 9 kap. 27 § PBL. Tidsfristen räknas från att den fullständiga ansökan kom in och ska normalt också innefatta tid för att skicka ärendet på remiss till miljöförvaltningen. Om miljöförvaltningen bedömer att det skulle behövas längre tid än vad som följer av remissen för att svara är det viktigt att snarast möjligt kontakta bygglovshandläggaren och höra om det finns möjligheter till förlängning.

3.5. Attefallshus och andra bygglovsbefriade åtgärder

Den som har ett en- eller tvåbostadshus kan, förutom en friggebod på maximalt 15 kvadratmeter, även få uppföra ett så kallat ”attefallshus” på maximalt 25 kvadratmeter. Till skillnad från

friggeboden får attefallshuset inredas som en självständig bostad och får användas både som fritidsbostad och permanentbostad. I så fall är den ett *komplementbostadshus*. Det är också möjligt att använda attefallshuset som t.ex. uthus, garage, förråd, trädgårdsväxthus, gäststuga, bastu eller båthus. Då är det en *komplementbyggnad* (Boverket, 2018).

3.5.1. Rutin för information till miljöförvaltningen och till anmälaren

Det är lämpligt att tillsammans med byggförvaltningen upprätta en rutin så att miljöförvaltningen får information om de anmälningsärenden om attefallshus med anslutning till en liten avloppsanläggning som gjorts till byggförvaltningen. Miljöförvaltningen behöver information om dessa ärenden eftersom det enligt miljöbalkens bestämmelser krävs tillstånd eller anmälan för inrättande eller ändringar av avloppsanläggningar, se kapitlet [Vad är tillståndspliktigt respektive anmälningspliktigt?](#). För bedömning av sådana ärenden se även avsnittet om [Attefallshus](#) i kapitlet Bedömning av tillåtlighet, anläggningens förutsättningar.

Tabell 1 visar när bygganmälan krävs respektive inte krävs för attefallshus.

Tabell 1 När bygganmälan krävs respektive inte krävs för attefallshus.

Bygganmälan krävs vid	Bygganmälan krävs inte vid
uppförande inom detaljplan	uppförande utanför detaljplan ²¹
tillbyggnad inom detaljplan	tillbyggnad utanför detaljplan ⁴
komplementbyggnad ändras till komplementbostadshus	komplementbyggnad utanför sammanhållen bebyggelse
komplementbostadshus	
komplementbyggnad, om det behövs med hänsyn till omfattningen av byggnadsverk i bebyggelsen	

3.5.2. Andra bygglovsbefriade åtgärder

Det kan finnas anledning för bygg- och miljöförvaltningarna att även ta fram rutiner för hur avloppsfrågan ska hanteras vid andra bygglovsbefriade åtgärder. Exempelvis krävs det inte bygglov för att i ett enbostadshus inreda ytterligare en bostad. Däremot krävs det en anmälan till byggnämnden. Även här kan det bli frågan om att bedöma om den befintliga avloppsanläggningen är tillräcklig.

3.6. Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Naturliga förutsättningar för vatten och avlopp ska finnas	Mark- och miljööverdomstolens dom den 22 juli 2015, P 8864-14

²¹ Utanför sammanhållen bebyggelse kan dock utökad bygglovsplikt gälla där det finns så kallade områdesbestämmelser.

Mark- och miljööverdomstolens dom den 30 april 2015, [P 10164-14](#)

Mark- och miljööverdomstolens dom den 20 maj 2014, [P 10585-13](#)

Mark- och miljööverdomstolens dom den 13 december 2013, [P 1666-13](#)

4. KOMMUNAL VA-PLANERING - ENSKILT, GEMENSAMT ELLER ALLMÄNT VA?

Vatten- och avloppsverksamhet omfattas av flera olika lagar och förutsätter att kommunerna har en väl samordnad hantering av frågorna. Detta samordningsansvar berör i första hand de förvaltningar och nämnder inom kommunen som har ansvar för bygglov, miljö- och hälsoskyddsfrågor, renhållning samt kommunalt VA, samt givetvis kommunledningen som har det övergripande planeringsansvaret enligt PBL och lagen om allmänna vattentjänster (LAV).

Det är viktigt att kommunen har en långsiktig va-planering som omfattar hela kommunen. En god kommunal VA-planering behövs för att tillstånd till enskilda avloppslösningar inte ska beviljas förutsättningslöst i områden där det t.ex. finns ett kommunalt ansvar enligt lagen om allmänna vattentjänster. Varken den enskilda fastighetsägaren eller kommunen gynnas av att ett litet avlopp installeras men blir onyttiggjort kort tid därefter för att ett kommunalt verksamhetsområde bestäms för den fastighet som avloppet anlagts på.

Vägledning till hur små avlopp kan hanteras i avvaktan på kommunalt avlopp finns i avsnittet [I väntan på kommunal eller gemensam avloppsanläggning.](#)

4.1. Kommuntäckande VA-plan

För att kunna hantera frågan om var små avloppsanläggningar är en rimlig lösning behövs en kommuntäckande VA-plan, inte minst med utgångspunkt från kraven i § 6 LAV:

6 § Om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för en viss befintlig eller blivande bebyggelse, skall kommunen

1. bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas, och

2. se till att behovet snarast, och så länge behovet finns kvar, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän va- anläggning

Kommunen har ett uppenbart behov av att kunna klargöra för fastighetsägare i kommunen hur VA-frågan ska lösas både för om- och nybebyggelse samt vilka åtgärdskrav som gäller med anledning av bristfälliga små avloppsanläggningar. VA-planen bör ingå som en del i kommunens översiktsplan (ÖP) för att skapa överblick och kunna redovisa både nuvarande situation och en planerad utveckling av hur VA-frågorna kommer att hanteras.

I Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för 2016-2021 finns också upprättandet av VA-planer med som en åtgärd som kommunerna ska vidta senast tre år efter åtgärdsprogrammets fastställande, dvs. december 2019.

Kommunerna, åtgärd 7

Kommunerna ska upprätta och utveckla vatten- och avloppsvattenplaner för att miljökvalitetsnormerna för vatten ska kunna följas. Åtgärden behöver genomföras i samråd med länsstyrelserna.

Åtgärden ska vara vidtagen senast tre år efter åtgärdsprogrammets fastställande.

Bild 2 Åtgärd till kommunerna i Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för 2016-2021.

4.2. God kommunikation och samverkan

En förutsättning för en lyckad VA-planering är att det finns en god kommunikation mellan politiker och tjänstemän från olika enheter inom kommunen. Det finns också ett stort värde i att samverka med länsstyrelser och grannkommuner för att utbyta erfarenhet och kunskap, inte minst om kommunerna delar vattenförekomster. En väl genomförd VA-planering ger en beredskap och gör kommunen betydligt bättre rustad för att möta utmaningarna på VA-området och möjlighet att påverka utvecklingen i positiv riktning.

Läs mer

Juridiken kring vatten och avlopp, HaV 2015:

<https://www.havochvatten.se/hav/uppdrag--kontakt/publikationer/publikationer/2015-12-11-juridiken-kring-vatten-och-avlopp.html>

Vägledning för kommunal VA-planering för hållbar VA-försörjning och god vattenstatus, HaV 2014:

<https://www.havochvatten.se/download/18.276e7ae81443563a750f41/1392881278482/rapport-2014-01-vagledning-va-planering.pdf>

5. HANDLÄGGARENS ROLL

Handläggarens ansvarar för att

- se till att utredningen i ärendet blir tillräcklig utifrån vilka frågor som ska prövas
- ge information till sökanden utifrån serviceskyldigheten

Det är däremot inte handläggarens roll att ge specifika råd om vilken anläggning som passar bäst på fastigheten, t.ex. vilken produkt eller leverantör den sökande bör välja.

Det är alltid den enskilde som ansvarar för val av anläggning och anläggande av denna. Den generella information om möjliga tekniklösningar för fastigheten som handläggaren eventuellt kan lämna bör förankras av den enskilde med sakkunnig innan ansökan inlämnas.

Den som söker tillstånd för eller gör en anmälan om en avloppsanläggning är ofta en fastighetsägare med begränsade kunskaper om både vilka regler som finns och vilken teknik som är lämplig att välja och är därför i stort behov av information. Miljöförvaltningen har skyldighet att ge information men som handläggare är det samtidigt viktigt att känna till var gränserna för ansvaret går för att inte riskera att träda in i rollen som konsult.

5.1. Serviceskyldigheten

En grundläggande princip för myndigheternas kontakter med enskilda har sedan länge varit att enskilda har rätt till service och hjälp. Det här uttrycks i 6 § i förvaltningslagen. Bestämmelsen lyder:

”En myndighet ska se till att kontakterna med enskilda blir smidiga och enkla. Myndigheten ska lämna den enskilde sådan hjälp att han eller hon kan ta till vara sina intressen. Hjälpens ska ges i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Den ska ges utan onödigt dröjsmål.”

I bestämmelsen tydliggörs att enskilda har rätt till den hjälp som krävs för att kunna ta till vara på sina intressen och att hjälpen ska ges så snabbt som möjligt. Men serviceskyldigheten ska inte uppfattas som ett krav på att myndigheterna i alla lägen ska se till att enskilda kan undvika tidsödande arbete eller att myndigheten är skyldig att ge kvalificerad juridisk eller teknisk rådgivning.

5.2. Anpassa servicenivån till det enskilda fallet

Serviceskyldigheten är vidsträckt men inte obegränsad. Servicenivån måste anpassas till förutsättningarna i det enskilda fallet. Hjälp ska ges i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. I den nya förvaltningslagens förarbeten (prop. 2016/17:180, s. 66-69) anges att det inte går att i lagtext närmare precisera hur omfattande hjälp en myndighet bör ge enskilda i olika typsituationer.

När myndigheten bedömer den enskildes behov av hjälp bör hänsyn tas till vilka resurser den enskilde har till sitt förfogande eller rimligen kan skaffa sig. Vidare bör allmänt sett större krav

kunna ställas på näringsdrivande företag än vad som gäller för privatpersoner. En myndighet är dock aldrig skyldig att genomföra omfattande rättsutredningar för att kunna svara på frågor från enskilda. Även om resursbrist inte kan åberopas som ett skäl för att helt avstå att hjälpa den enskilde får myndigheten väga in sina resurser i bedömningen av hur mycket hjälp som är skäligt att ge i ett enskilt ärende. Detta i syfte för att alla ska kunna få en rimlig och rättvis service.

Handläggaren ska alltså ge grundläggande stöd i ansöknings- eller anmälningsärenden exempelvis genom att informera och förklara lagstiftningen, ge information om hur fastighetsägaren kan skaffa sig ytterligare kunskap och även ge exempel på vilken avloppsteknik som skulle kunna vara aktuell på en fastighet.

5.3. Rådgivning och information ska komplettera myndighetsutövningen

Förvaltningslagens regler om serviceskyldighet gäller för all handläggning men det finns även i miljöbalken en särskild bestämmelse med krav på att myndigheten ska hjälpa till. Den finns i 26 kap. 1 § 3 st miljöbalken och gäller vid tillsyn. Här står att tillsynsmyndigheten, förutom att kontrollera efterlevnaden av balken, även ska skapa förutsättningar för att balkens ändamål ska kunna tillgodoses genom rådgivning, information och liknande verksamhet. Även om detta krav särskilt har riktats mot tillsynsverksamheten bör handläggaren även i viss mån ta hänsyn till detta krav när man handlägger tillstånds/anmälningsärenden.

5.4. Tydlighet krävs om vad som ska ingå i ansökan/anmälan och vid komplettering

Handläggaren ska ge information om vilka uppgifter som behöver redovisas av den enskilde för att ansökan/anmälan ska kunna handläggas. Här kan det behövas ganska detaljerad information för att den enskilde ska förstå vad som krävs. Skyldigheten att ge service, råd och information kan t.ex. uppfyllas genom att miljöförvaltningen erbjuder individuella informationsmöten för fastighetsägaren i samband med att ansökan/anmälan skickas in. Om informationen når fastighetsägaren i ett tidigt skede kan det underlätta ansökningsprocessen och minska risken att många kompletteringar kommer att krävas.

När ansökan väl har kommit in kan det vara så att handläggaren egentligen anser att en annan typ av anläggning eller en helt annan placering bättre skulle uppfylla balkens krav men det är fastighetsägaren som väljer vad och var hen vill anlägga och då är handläggaren bunden av detta val. I dessa lägen är det extra viktigt att handläggaren skiljer på sin roll att pröva en ansökan mot sin roll att utöva tillsyn. Det är inte korrekt att begära in alternativa teknislösningar eller placeringar från den enskilde. Däremot kan mindre förändringar eller kompletteringar, såsom flytt av utsläppspunkt eller tillägg av efterpoleringssteg, vara skyddsåtgärder som behövs för att anläggningen ska vara tillåtlig med den ansökta placeringen eller tekniken.

Av begäran om komplettering måste det på ett tydligt sätt framgå vilken utredning som krävs för att handläggaren ska kunna bedöma den teknik och placering som framgår av ansökan/anmälan. Det är inte tillräckligt att begära in oprecisa uppgifter som exempelvis ”ni ska visa att den anläggning ni ansöker om uppfyller miljöbalkens krav”. Se även [kapitel 9 Komplettering](#).

5.5. Handläggarens roll är inte att ge specifika råd

Fastighetsägare efterfrågar ofta hjälp från handläggaren och man vill kunna diskutera sina frågor och planer. Många vill ha specifika besked om vilka avloppslösningar som passar bäst på den egna fastigheten. Handläggarens roll är inte att ge sådana specifika råd, exempelvis genom att

rekommendera en producent eller leverantör av särskilda lösningar. Däremot bör en handläggare exempelvis kunna förklara vad som är känsligt i omgivningen och även generellt ange vilken typ av teknik som uppfyller miljöbalkens krav. Det är viktigt att man som handläggare anger att det bara är råd och exempel som anges, inget myndighetskrav. Och att det är fastighetsägaren som ytterst ansvarar och väljer teknik när ansökan lämnas in. Tydlighet om vad som är råd och vad som är krav är av största vikt eftersom den enskilde ofta kan tolka allt som en handläggare säger som ett krav, även om detta inte var handläggarens avsikt. Otydlighet i handläggarens roll skulle även kunna leda till att handläggningen inte blir juridiskt korrekt och att skadeståndsanspråk riktas mot kommunen, se avsnittet [Skadeståndsansvar](#).

Bild 3 Handläggarens roll är inte att ge rekommendationer om vilken specifik teknisk lösning som kan anläggas på en viss fastighet. Däremot bör handläggaren t.ex. kunna upplysa den sökande om omgivningen är känslig för påverkan från fosfor och av den anledningen behöver klara hög skyddsnivå, samt ge exempel på tekniska lösningar som skulle kunna klara detta, t.ex. fosforfälla, kemisk fällning av fosfor eller att toalettavfallet omhändertas separat. Foto, vänster: Charlotta Larsson Foto, mitten och höger: Bodil Forsberg

Det är viktigt även ur ett jävsperspektiv att handläggaren inte ger alltför omfattande råd i samband med tillståndsprövningar. Det kan ofta vara samma handläggare som ger tillstånd till en anläggning och sedan ska granska anläggningen i tillsynen. Ger handläggaren alltför specifika råd i prövningsskedet är risken för att hamna i intressekonflikter stor vid tillsynsverksamheten.

5.6. Skadeståndsansvar

Det är betydelsefullt att handläggaren inte tolkar serviceskyldigheten på ett sådant sätt att man går utöver sin roll som myndighetsföreträdare och istället agerar som konsult. Om den enskilde uppfattar situationen som att handläggaren varit för styrande genom att exempelvis ge detaljerade råd om val av anläggning och installation och att det sedan visar sig vara felaktiga instruktioner så kan det under vissa förutsättningar finnas grund för en skadeståndstalan mot kommunen. Bestämmelserna finns i skadeståndslagen och handlar om att kommunen ska ersätta skada som vållats genom fel eller försummelse i myndighetsutövning (3 kap. 2 §) eller vid lämnande av felaktiga upplysningar eller råd (3 kap. 3 §).

Enligt denna bestämmelse ska kommunen ersätta ekonomisk skada som vållas av att kommunen genom fel eller försummelse lämnar felaktiga upplysningar eller råd, om det med hänsyn till omständigheterna finns särskilda skäl. Den information som lämnats måste vara felaktig – inte bara exempelvis dålig eller bristfällig. Det ska också föreligga särskilda skäl och ett sådant kan vara om myndigheten riktat sin information till den som lidit skadan t.ex. genom ett skriftligt meddelande eller en särskild muntlig uppmaning. Det är här viktigt hur den enskilde har

uppfattat myndighetens uttalande och om myndigheten har kunnat förstå uttalandets betydelse för den enskilde.

5.7. Tydliggör rollerna för den sökande

För att undvika skadestandsgrundade situationer är det viktigt att handläggaren är tydlig under hela handläggningen med att det är den enskilde som ansvarar för val av anläggning och anläggande av denna och att de råd som eventuellt lämnas bör förankras av den enskilde med konsult eller sakkunnig.

Det bör alltid finnas ett utrymme kvar för en erfaren och kunnig handläggare att inom serviceskyldighetens ramar kunna ge den enskilde efterfrågade råd och information utan att gå in för mycket på detaljer.

Läs mer

Hur tänker en inspektör, Rapport 6657, NV 2015:

<https://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/6600/978-91-620-6657-4/>

Miljökommunikation Rapport nr 2 för handläggare, /2009, SLU 2009:

https://pub.epsilon.slu.se/9430/1/andersson_y_etal_130213.pdf

6. VAD ÄR TILLSTÅNDS-RESPEKTIVE ANMÄLNINGSPLIKTIGT?

Tillståndsplikt gäller för att inrätta avloppsanordning med WC eller ansluta WC till befintlig avloppsanordning, eller för att inrätta avloppsanordning utan WC som omfattas av tillståndskrav i lokala hälsoskyddsföreskrifter. Med "inrätta avloppsanordning" jämföras åtgärder på befintliga anläggningar som innebär att reningstekniken byts eller lokaliseringen ändras.

Anmälningsplikt gäller för att anlägga andra avloppsanläggningar än sådana med WC, samt för att ändra anläggningar som avses i § 13 FMH om ändringen kan medföra väsentlig ändring av avloppsvattnets mängd och sammansättning.

Underhåll är vare sig anmälnings- eller tillståndspliktigt. Med underhåll avses bland annat utbyte av förslitningsdelar (t.ex. pumpar, T-rör) samt byte av slamavskiljare eller slutna tank om den placeras på samma plats som enligt tidigare tillstånd.

6.1. Vad är tillståndspliktigt?

Att inrätta en avloppsanordning med vattentoalett eller att ansluta en vattentoalett till en befintlig avloppsanordning är tillståndspliktigt vilket framgår av 13 § FMH.

Anläggandet av avloppsanordningen får därför inte påbörjas innan tillståndet har vunnit laga kraft. Undantaget är åtgärder inom ramen för undersökning och projektering som t.ex. provgröpar eller liknande undersökningar. Sökanden kan dock med stöd av 19 kap. 5 § och 22 kap. 28 § MB begära att tillståndet ska få tas i anspråk även innan det har vunnit laga kraft, ett s.k. verkställighetsförordnande. Att det räcker med att påbörja tillståndspliktiga åtgärder, som t.ex. att anlägga en trekammarbrunn, för att anses ha inrättat en avloppsanläggning stöds av dom i mål [M 4187-12](#) från MMD.

I dom från MÖD i mål [M 5807-18](#) konstaterade dock MÖD att "den åtgärd som nämnden har lagt NN till last är en bortgrävning av jord till några decimeters djup, av nämnden benämnt schaktbotten. En sådan åtgärd kan inte likställas med att inrätta en tillståndspliktig avloppsanordning, oavsett vad syftet med borttagandet av jorden var."

6.1.1. Tillståndspliktiga åtgärder och ändringar

Tillståndsplikt kan utöver nyanläggning av avlopp uppkomma för åtgärder på befintliga anläggningar som går utanför givet tillstånd. Det är då att se som en nyanläggning.

Genom rättspraxis har slagits fast att tillståndspliktiga åtgärder är

- byte av reningsteknik, t.ex. moduler tas bort och ersätts med en konventionell markbädd/infiltration eller omvänt (se MÖD [M 4569-13](#) och [M 10505-17](#))
- ändrad lokalisering (se MÖD [M 5369-09](#), [M 2275-13](#), och [M 10505-17](#)).

Att t.ex. ändra teknik från infiltration med biomoduler till konventionell infiltration (och omvänt) är således en tillståndspliktig ändring som behöver bedömas av miljökontoret eftersom funktionen kan skilja sig åt. Tillståndet är givet utifrån vissa förutsättningar som t.ex. hur anläggningen fysiskt ska utföras vilket kan skilja sig avsevärt åt mellan en konventionell infiltration och en infiltration med moduler. Det blir också svårt för miljöförvaltningen att i ett senare skede bedriva tillsyn på anläggningen om det inte framgår av handlingarna vilken typ av anläggning som finns på fastigheten, vilket inte gynnar den enskilde avloppsägaren.

Att ändra lokaliseringen av en anläggning kan också innebära att lägga till ett reningssteg som innebär en ny lokalisering, såsom komplettering av ett minireningsverk med en efterföljande infiltration.

Sammanfattningsvis finns stöd i rättspraxis för att åtgärder där själva avloppsanläggningen ändras i sådana delar som avser funktioner som är viktiga i anläggningen dvs. tekniken ändras i anläggningen, eller där lokaliseringen av viktiga delar av anläggningen ändras, är att jämföras med inrättande av en anläggning och är därför tillståndspliktiga. Även att leda avlopp från en urinsorterande vattenspolande toalett eller liknande till en befintlig BDT-anläggning är att anse som tillståndspliktigt då det är att jämföra med att ansluta en vattentoalett till en befintlig avloppsanordning.

6.1.2. Undantag om anläggningen bara är avsedd att föra vattnet till allmänt avlopp

Enligt 15 § FMH behövs varken anmälan eller tillstånd om avloppsanläggningen bara är avsedd att föra avloppsvattnet till allmänt avloppsledningsnät eller en allmän avloppsanläggning. Det krävs emellertid medgivande från anläggningens huvudman för att få ansluta till ett allmänt eller gemensamt ledningsnät.

6.1.3. Tillståndsplikt enligt lokala hälsoskyddsföreskrifter

Kommunen får, om det behövs för att skydda människors hälsa eller miljön, utfärda lokala hälsoskyddsföreskrifter. De lokala föreskrifterna kan enligt fjärde stycket 13 § FMH reglera att även andra slag av avloppsanläggningar, t.ex. BDT-anläggningar, ska vara tillståndspliktiga. Detsamma gäller för inrättande av andra typer av toaletter än vattentoalett som kan regleras enligt 40 § pt 3 FMH. Förbud och tillståndsplikt kan även föreskrivas i lokala vattenskyddsföreskrifter med stöd av 7 kap. 22 § MB, se vidare avsnittet [Vattenskyddsområden](#).

6.2. Vad är anmälningspliktigt?

Andra stycket i 13 § FMH innebär att en anmälan till den kommunala nämnden krävs för att anlägga en annan avloppsanläggning än en sådan som avses i första stycket. Det innebär att anläggningar för rening av BDT-vatten från ett hushåll normalt sett är anmälningspliktiga, såvida inte de omfattas av tillståndsplikt enligt lokala hälsoskyddsföreskrifter, se ovan.

En viktig skillnad mellan tillstånds- och anmälningsplikten är att fastighetsägaren i anmälningsärenden inte behöver invänta ett beslut från miljöförvaltningen innan åtgärderna vidtas. Å andra sidan har myndigheten möjlighet att i efterhand förelägga om att anläggningen ska ändras om den inte motsvarar de krav som miljöförvaltningen anser är nödvändiga för att skydda människors hälsa eller miljön. Se även avsnitt [Anmälan](#).

6.2.1. Anmälningspliktiga ändringar

Av 14 § FMH framgår att det är förbjudet att utan anmälan till den kommunala nämnden ändra sådana avloppsanordningar som avses i 13 §, om åtgärden kan medföra väsentlig ändring av

avloppsvattnets mängd eller sammansättning. En åtgärd som enbart förändrar förutsättningarna för rening av avloppsvattnet utan att ändra teknik eller lokalisering är alltså anmälningsskyldig.

Vad som är en väsentlig ändring bör bedömas i relation till belastningen på den befintliga anläggningen. Såväl en ökning som minskning av belastningen kan betraktas som en väsentlig ändring.

Åtgärder som kan innebära en väsentlig ändring av avloppsvattnets mängd eller sammansättning, även om syftet är att förbättra anläggningen, kan t.ex. vara att

- gräva om en markbädd eller infiltration inom ramen för tidigare givet tillstånd
- tillsätta kemikalier eller mikroorganismer som har som syfte att förändra avloppsvattnets sammansättning
- komplettera en markbädd med fosforfällning
- ansluta urin från en ej vattenspolande urinsorterande toalett
- ansluta jacuzzi eller större badkar utan utjämningsanordning till avloppsanläggningen
- ansluta en hemmafrisersalong
- installera en matavfallskvarn
- ändra från bostad till t.ex. vandrarhem
- utöka en verksamhet vid t.ex. skola
- ansluta t.ex. ett attefallshus som hyrs ut under halva året.

Syftet med anmälningsskyldigheten är framförallt att ge tillsynsmyndigheten möjlighet att förhindra att ändringar i anläggningen eller i det vatten som tillförs påverkar anläggningens livslängd och funktion, vilket i sin tur gynnar såväl fastighetsägaren som miljön. Det ger också tillsynsmyndigheten möjlighet att uppmärksamma om den planerade ändringen eventuellt är tillståndsskyldig eller om den anmälda renoveringen av en gammal anläggning inte kommer att leda till att anläggningen uppfyller kraven i miljöbalken. Ett exempel på det senare kan vara om en äldre anläggning avses uppdateras med samma föråldrade teknik som då den anlades.

Miljöförvaltningen kan utan anmälningsskyldigheten inte heller avråda från onödiga investeringar såsom kompletterande reningsteknik som kanske inte behövs. Om anläggningen renoveras och t.ex. allt bäddmaterial byts ut så är det också en viktig information om anläggningen som kan påverka tillsynsmyndighetens bedömning av anläggningen i framtiden, framförallt vad gäller livslängd och reningsfunktion för markbaserade anläggningar. Det är alltså en fördel för fastighetsägaren att en anmälan görs och att sådan information om anläggningen sparas hos tillsynsmyndigheten. Se även avsnittet [Beslut i anmälningsärenden](#).

6.3. Underhåll är inte tillstånds- eller anmälningsskyldigt

Om en åtgärd t.ex. enbart utförs i syfte att underhålla den tillståndsgivna anläggningen och ingen ny teknik tillförs anläggningen eller delar av anläggningen flyttas till ny plats så krävs inte något nytt tillstånd. Sådana åtgärder som inte bedöms ändra avloppsvattnets mängd och sammansättning anses rymmas inom det befintliga tillståndet.

Underhåll omfattas alltså inte av 13 eller 14 § FMH. Med underhåll avses bland annat utbyte av förslitningsdelar (t.ex. pumpar, T-rör) samt byte av slamavskiljare eller slutna tank om den placeras på samma plats som enligt tidigare tillstånd. Även om inget formellt krav finns på tillstånd eller anmälan för att byta ut t.ex. en slamavskiljare och placera den på samma plats, så måste ändå slamavskiljaren vara anpassad till anläggningens dimensionering.

Det kan vara en fördel för en fastighetsägare inför framtida tillsyn, att ha dokumenterat och meddelat miljöförvaltningen vilka underhållsåtgärder som gjorts även om inget krav finns på att anmäla eller söka tillstånd.

6.4. Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Vad är tillståndspliktigt?	Mark- och miljööverdomstolens dom den 8 oktober 2018 i mål M 5807-18
Tillståndspliktiga åtgärder och ändringar	Mark- och miljööverdomstolens dom den 12 mars 2018 i mål M 10505-17
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 13 november 2013 i mål M 4569-13 (se även HaV:s referat)
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 21 augusti 2013 i mål M 2275-13
	Miljööverdomstolens dom den 12 mars 2010 i mål M 5369-09
	Vänersborg tingsrätt, mark- och miljödomstolens dom den 30 november 2012 i mål M 4187-12

7. PRÖVNINGENS OMFATTNING

Prövningen av små avlopp omfattar både anläggandet och driften av anläggningen, även om det bara är själva anläggandet som är tillståndspliktigt.

I tillståndet kan även villkor som gäller driften fastställas.

Med prövningens omfattning menas vad som ska ingå i prövningen, dvs. vilka bedömningar som ska göras och vad man kan reglera i ett tillstånd. Av praxis som rör prövning av miljöfarlig verksamhet framgår att all relevant miljöpåverkan ska ingå i tillståndsprövningen oavsett om delar av den planerade verksamheten inte omfattas av tillståndsplikt. På samma sätt måste också underlaget omfatta all relevant miljöpåverkan så att en samlad bedömning av avloppsanläggningens miljöpåverkan kan göras vid tillståndsprövningen. Vad som är rimligt att kräva av en anmälan, som formellt inte är en prövning utan ett tillsynsärende, framgår av kapitel [Granskning av ansökan/anmälan](#).

7.1. Vad ska ingå i prövningen?

Utsläppet av avloppsvatten som är tänkt att ske via en avloppsanläggning utgör oftast en stor del av miljö- och omgivningspåverkan från anläggningen och därför ska även miljöpåverkan av driften omfattas av prövningen.

Till sådant som miljöförvaltningen ska beakta i prövningen hör utöver de rent avloppstekniska frågorna (risk för påverkan på recipient, smittskydd, dimensionering, möjlighet till slamsugning, infiltrationskapacitet etc.) även andra miljöbalksfrågor såsom påverkan på natur- och kulturmiljöer. Några exempel:

- Om lokaliseringen av en avloppsanläggning strider mot strandskyddsbestämmelserna kan det medföra avslag på en tillståndsansökan enligt lokaliseringsprincipen i miljöbalkens 2 kap. – tillståndsprövningen av avloppsanläggningen ska innefatta även strandskyddsfrågan. Se även avsnitt [Strandskydd](#).
- Förekomst av en känd fornlämning på platsen för den planerade avloppsanläggningen kan medföra avslag på en tillståndsansökan enligt lokaliseringsprincipen i miljöbalkens 2 kap. – tillståndsprövningen av avloppsanläggningen ska innefatta även risk för påverkan på en känd fornlämning. Se även avsnitt [Fornlämningar](#).
- Risk för påverkan på en naturmiljö med allmänt biotopskydd (t.ex. en stenmur i jordbruksmark) kan medföra avslag på tillståndsansökan enligt lokaliseringsprincipen i miljöbalkens 2 kap. – tillståndsprövningen av avloppsanläggningen ska innefatta även påverkan på en värdefull naturmiljö. Se avsnitt [Andra skyddade områden enligt 7 kap. miljöbalken](#).

Det finns även andra frågor som kan uppkomma som en följd av att en avloppsanläggning planeras på en viss plats, men som miljöförvaltningen inte ska pröva i själva tillståndsprövningen av avloppsanläggningen. Antingen finns en annan myndighet som ska pröva frågan, alternativt ska miljöförvaltningen pröva frågan men i en separat process. Några exempel:

- Avloppsanläggningen avses placeras inom ett naturreservat – miljöförvaltningen behöver remittera till den myndighet som beslutat om naturreservatet. Kan tillstånd till att anlägga

avlopp inom reservatet inte ges så är det skäl för miljöförvaltningen att avslå ansökan. Se även avsnitt [Andra skyddade områden enligt 7 kap. miljöbalken](#).

- Avloppsanläggningen avses placeras inom ett vattenskyddsområde. Vattenskyddsföreskrifterna kan reglera den övergripande tillåtligheten för avloppsanläggningen och/eller så finns bestämmelser om t.ex. grävarbeten som kan vara aktuella. Om tillstånd inte kan ges till en avloppsanläggning inom vattenskyddsområdet så är det skäl för miljöförvaltningen att avslå ansökan. Se även avsnitt [Vattenskyddsområden](#).

Slutligen finns det frågor som miljöförvaltningen inte ska ta in alls i sin tillståndsprövning:

- Frågan om servitut finns för den planerade avloppsanläggningen eller ej är en civilrättslig fråga. Om anläggningen t.ex. ska placeras på annans mark bör den sökande upplysas om att servitut kan behövas för att anläggningen ska vara möjlig att utföra, men att servitut saknas är inte ett giltigt skäl enligt miljöbalken för att avslå en avloppsansökan. Se även avsnitt [Civilrättsliga förhållanden](#).
- Eventuell anmälnings- eller tillståndsplikt för vattenverksamhet enligt 11 kap. MB är en fråga som miljöförvaltningen vare sig ska bedöma eller ta in i prövningen. Ansvaret vilar helt på den sökande, vilken förvisso kan behöva upplysas om att ta kontakt med länsstyrelsen, men en avloppsansökan kan inte avslås med hänvisning till bestämmelserna i 11 kap. MB. Se även avsnitt [Bedömning av tillåtlighet, vattenskydd, naturvård, avfall, fornlämningar m.m.](#).

Även om det finns många frågor som kan uppkomma i samband med prövning av en liten avloppsanläggning så är långt ifrån alla frågor relevanta i varje ärende. Har miljöförvaltningen tillgång till ett digitalt kartsystem med uppdaterade Gis-lager över vattenskyddsområden, naturreservat, strandskydd, fornlämningar etc. kan handläggaren tidigt i ärendet sortera bort de flesta av de frågor som är irrelevanta för den aktuella lokaliseringen.

7.2. Vad är lämpligt att reglera i ett tillstånd?

Eftersom en tillståndsprövning ska täcka alla relevanta miljöfrågor bör också alla centrala miljöaspekter regleras i samband med en prövning av tillåtlighet till en viss anläggning. Utgångspunkten är att ett tillstånd måste förenas med de villkor som är nödvändiga för tillåtligheten. Även om alla uppgifter ska finnas med i ansökan så kan villkoren lyfta fram sådant som är särskilt viktigt att reglera vad det gäller t.ex. byggnation eller egenkontroll av själva avloppsanläggningen.

I praxis har man länge ansett att tillståndet för små avlopp gäller för både inrättandet och driften, även om tillstånd enligt 13 § FMH krävs för inrättandet. Därmed har domstolarna ansett att tillståndet också kan förenas med villkor som avser driften och att driften av en avloppsanläggning kan tidsbegränsas (se t.ex. MÖDs dom i mål [M 3682-04](#)).

För att prövningen ska täcka alla relevanta miljöfrågor anser HaV att även driften av avloppsanläggningen måste ingå i prövningen. Därmed behöver underlaget för tillståndsprövningen omfatta samtliga miljöeffekter som kan uppkomma både vid anläggandet och vid driften av en anläggning. Vilket underlag som bör ingå i en prövning framgår av avsnitt [Vilka uppgifter ska en ansökan/anmälan innehålla?](#) I vägledningen har vi utgått ifrån att driften regleras genom villkor i tillståndet.

7.3. Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Vad är lämpligt att reglera i ett tillstånd?	Miljööverdomstolens dom den 15 november 2004 i mål M 3682-04

8. GRANSKNING AV ANSÖKAN / ANMÄLAN

Sökanden är skyldig att ta fram underlaget för ansökan/anmälan.

Miljöförvaltningen är skyldig att skaffa sig tillräckligt med kunskap om förhållandena på platsen där anläggningen ska placeras för att kunna avgöra om inlämnat underlag är tillräckligt och tillförlitligt.

I kapitlet redogörs för

- vem som kan söka tillstånd eller anmäla en avloppsanläggning
- de uppgifter som ska komma in för att ansökan om tillstånd/anmälan ska betraktas som fullständig
- hur CE-märkningen av produkter för små avloppsanläggningar påverkar vilka uppgifter miljökontoret kan kräva in
- vad som behöver redovisas för anläggningar som inte är CE-märkta.

För att tillstånd ska kunna ges behöver beslutsunderlaget tillräckligt väl beskriva förhållandena på platsen och konsekvenserna av om en avloppsanläggning placeras på den föreslagna platsen. Detta framgår av en dom från MÖD, [M 2723-08](#).

När det gäller anmälningsärenden kommer omfattningen av en anmälan behöva bedömas från fall till fall utifrån risk för olägenhet för hälsa och miljö. Även om handläggningen av dessa ärenden kan förenklas så gäller ändå vissa minimikrav enligt förvaltningslagen. T.ex. ska tillsynsmyndigheten enligt 23 § FL alltid se till att ett ärende blir utrett i den omfattning som dess beskaffenhet kräver, häri kan det även ingå att begära in yttrande från annan myndighet eller någon enskild (se 26 § FL). Vidare ska allt nytt material kommuniceras med berörda parter innan beslut fattas i ärendet (se 25 § FL) om det inte kan anses uppenbart obehövligt.

I granskningsskedet skede behöver miljöförvaltningen även göra en första kontroll av vilka remissinstanser som är aktuella. Om miljöförvaltningen gör bedömningen att risken är stor att anläggningen inte kan utföras som avsett så är det bättre att invänta remissinstansernas svar innan sökanden går vidare med eventuell komplettering av ansökan, se avsnitt [Kommunicering och remiss](#).

8.1. Sökandens/fastighetsägarens ansvar

Den som släpper ut avloppsvatten bedriver miljöfarlig verksamhet enligt miljöbalkens definition i 9 kap. 1 § MB och är därmed verksamhetsutövare. Den som söker tillstånd för en avloppsanläggning eller anmäler en anläggning eller ändringar ska genom utredningar, ritningar osv. visa att denna uppfyller balkens krav och att utsläpp av avloppsvatten kan ske utan att hänsynsreglerna i 2 kap. och 9 kap. 7 § MB överträds. Sökande ska exempelvis ha kunskap om

effekterna av avloppsvattenutsläppet och kunna beskriva hur negativ påverkan kan minimeras genom försiktighetsmått eller skyddsåtgärder. Om sökande inte själv har denna kunskap måste hen se till att skaffa hjälp från sakkunnig. Det är alltid den som ansöker/anmäler som ansvarar för att alla uppgifter och utredningar som bifogas ansökan/anmälan är korrekta.

I praktiken saknar de flesta verksamhetsutövare med en liten avloppsanläggning (som oftast är privatpersoner) denna kunskap och är därför i stort behov av oberoende information samt råd och vägledning. Vilken information och stöd som miljöförvaltningen är skyldig att ge finns beskrivet i avsnittet [Handläggarens roll](#).

8.1.1. Vem ansvarar för att ansöka/anmäla?

Det är den som är ansvarig för inrättandet som är verksamhetsutövare och ansvarar för att tillstånd söks eller att anmälan lämnas in. Den som släpper ut avloppsvatten på fastigheten är också ansvarig för att utsläpp kan ske utan att olägenhet för människors hälsa eller miljön uppkommer och att lämpliga avloppsanordningar eller andra inrättningar utförs, se 9 kap. 7 § MB. En inhyrd entreprenör kan inte åläggas detta ansvar.

8.1.2. Fullmakt krävs om annan än den sökande "sköter tillståndsprocessen"

I praktiken är det ofta en entreprenör som "sköter tillståndsprocessen" för den sökande och i dessa fall är det viktigt att handläggaren begär in en skriftlig fullmakt från fastighetsägaren som visar att entreprenören har rätt att företräda den sökande. Det är till den sökande som tillståndet eller föreläggandet om skyddsåtgärder adresseras. Entreprenören agerar endast som ombud och sköter handläggningen för den sökandes räkning.

Ett vanligt fall är att husbyggarföretag uppför nyckelfärdiga hus med färdiga avloppslösningar och där äganderätten övergår först när huset är slutbesiktigt och klart. Då är det husbyggaren som bär ansvaret för att tillstånd söks eller att anmälan görs.

8.1.3. Anläggningar gemensamma för flera fastigheter

Är det flera fastigheter som gemensamt bestämt sig för att göra en avloppsanläggning ihop är det vanligt - och enklast juridiskt sett - att det antingen är en ekonomisk förening eller en samfällighetsförening för en gemensamhetsanläggning som står som sökande. Skulle så inte vara fallet är det de eller den, eller eventuellt en juridisk person, som skrivit under ansökan som är sökande och därmed ansvarig/a gentemot miljöförvaltningen.

En ekonomisk förening har minst tre medlemmar. Både juridiska och fysiska personer kan vara medlemmar. Medlemmarna är personligen knutna till föreningen, inte fastigheten, vilket innebär att om fastigheten säljs så är varken den nya fastighetsägaren eller fastigheten med i den ekonomiska föreningen.

Gemensamhetsanläggning bildas vid en lantmäteriförrättning enligt anläggningslagen. Där bestäms det hur anläggningen ska utformas och skötas, men också hur kostnader ska fördelas mellan de deltagande fastigheterna. Eftersom det är fastigheterna och inte fastighetsägarna som är anslutna till gemensamhetsanläggningen, så är även framtida ägare till de deltagande fastigheterna bundna av det som bestämts i anläggningsbeslutet.

Det finns två olika former för förvaltning av en gemensamhetsanläggning: föreningsförvaltning (genom en samfällighetsförening) eller genom delägarförvaltning. I det senare fallet måste alla delägare delta i alla beslut. Då kan sökande vara de enskilda fastighetsägarna.

Det är i första hand den eller de sökande som också blir verksamhetsutövare och därmed har ansvar för att tillståndet och villkoren följs. Om de fastigheter som ska dela på en avloppsanläggning inte bildar en gemensamhetsanläggning eller ekonomisk förening, men är

överens om att de ska ha ett delat ansvar, kan det därför vara mest praktiskt att samtliga ägare undertecknar ansökan.

Det underlättar om gemensamma avloppsanläggningar har civilrättsliga avtal som reglerar fastigheternas inbördes förhållanden, men detta är något som ligger utanför miljöförvaltningens ansvar att ge råd om.

8.1.4. Den sökande måste inte äga marken

Det finns inget krav i miljöbalken på att man måste äga fastigheten för att få ansöka om tillstånd för att anlägga en avloppsanläggning på den. Detta innebär att det i teorin går att söka och få tillstånd till en anläggning på annans fastighet om alla balkens krav är uppfyllda. För att kunna ta tillståndet i anspråk krävs dock att tillståndshavaren skaffat sig rådighet över marken på något sätt. När miljöförvaltningen behandlar en ansökan som gäller placering på annans mark är fastighetsägaren en part som ska ingå i utredningen och få yttra sig. Om det då skulle framgå att fastighetsägaren helt motsätter sig den sökta anläggningen bör handläggaren samråda med sökanden om det finns anledning att fortsätta handläggningen eller om ansökan ska återtas.

När det gäller en anmälan som avser anläggning på annans mark så måste det av anmälan framgå att den som söker har eller kommer att ha rådighet över anläggningen. En anmälan avslutas inte med tillstånd utan ett föreläggande om skyddsåtgärder eller försiktighetsmått och ett sådant får endast adresseras till den som har faktisk och rättslig rådighet att följa det som krävs.

Läs mer under avsnittet [Civilrättsliga förhållanden](#).

Läs mer

Gemensamhetsanläggningar för VA - en del i genomförandet av kommuners VA-planer, VA-guiden 2016: <https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/vagledningar/sma-avlopp/rapporter-och-dokument/rapporter/gemensamhetsanlaggningar-for-va---en-del-i-genomforandet-av-kommuners-va-planer.html>

Gemensamt avlopp – så kan det gå till, JTI 2015: <https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/vagledningar/sma-avlopp/rapporter-och-dokument/rapporter/gemensamt-avlopp---sa-kan-det-ga-till.html>

8.2. Vilka uppgifter ska en ansökan/anmälan innehålla?

Av miljöbalken 19 kap. 5 § framgår att kommunen ska tillämpa bestämmelserna i 22 kap. 1 § när ett tillståndsärende prövas. I miljöbalken 22 kap. 1 § regleras att en ansökan ska vara skriftlig och vad den ska innehålla. För en tillståndsansökan om en avloppsanläggning är det främst p 1-2 och 4-5 som är relevanta. 22 kap. 1 § MB täcker inte in allt som miljöförvaltningen behöver uppgifter om för att kunna pröva en ansökan/anmälan om ett litet avlopp. I följande avsnitt ges exempel på sådant som en ansökan/anmälan bör innehålla därutöver, samt en konkretisering av 22 kap. 1 § MB.

Av 19 § FL framgår att en anmälan ska innehålla uppgifter om den enskildes identitet, vad ärendet gäller samt vilka omständigheter som ligger till grund för anmälan. HaV anser allmänt att en anmälan gällande en liten avloppsanläggning behöver vara skriftlig och innehålla de uppgifter, samt de ritningar och tekniska beskrivningar som behövs för att bedöma den anläggning som avses i anmälan.

Vid en anmälan om ändring av en tillståndspliktig anläggning finns antagligen många uppgifter som behövs för bedömningen i ansöknings- och tillståndshandlingar sedan tidigare. Närmare uppgifter om vilka ändringar av anläggningen som anmälan avser samt vilka följder detta kan

antas innebära för avloppsvattnets mängd och sammansättning bör dock alltid ingå i en ändringsanmälan.

8.2.1. Administrativa uppgifter

Till administrativa uppgifter hör sådant som den sökandes namn, adress och kontaktuppgifter samt fastighetsbeteckning och fastighetens adress om den är en annan än den sökandens.

Ansökan ska vara undertecknad av den sökande. Se även avsnittet [Sökandens/fastighetsägarens ansvar](#).

8.2.2. Tekniska uppgifter

Den sökande behöver redovisa ritningar samt tekniska beskrivningar med de uppgifter som är nödvändiga för att kunna bedöma reningsfunktion, driften och behovet av övervakning av avloppsanläggningen. Detta omfattar en översiktlig beskrivning av avloppsanläggningens dimensionering, uppbyggnad och funktion samt dokumentation av reningsresultat enligt leverantörens uppgifter. Dokumentation av reningsresultat kan i förekommande fall vara en prestandadeklaration. Se avsnitt [CE-märkta produkter](#) och [Ej CE-märkta eller begagnade CE-märkta produkter](#).

8.2.3. Installationsanvisningar och kritiska punkter

För att kunna bedöma anläggandet behöver ansökan innehålla s.k. installationsanvisningar. Installationsanvisningar är en beskrivning av hur avloppsanläggningen ska anläggas och/eller installeras för att funktionen ska kunna garanteras. Det kan handla om t.ex. hur en slamavskiljare ska förankras, hur en viss anläggningsdel ska monteras eller hur anläggningen ska driftsättas. Dessutom behöver installationsanvisningarna också innehålla kritiska punkter för anläggandet, dvs. vad är speciellt viktigt att ha kontroll över vid installationen? Dessa kritiska punkter kan variera mellan olika anläggningstyper men kan t.ex. vara kontroll av:

- att grundvattennivå eller berg under markytan stämmer med förundersökningen
- att nivån på spridningsledningar och spridningslager är korrekt utifrån tillståndet
- att ventilationen fungerar som avsett
- tjocklek på olika lager i en markbädd
- kornstorleksfördelning för markbäddssand
- infiltrationsytans storlek
- att ovidkommande vatten, t.ex. dagvatten, inte kan komma in i anläggningen
- utförande av specifika delar i anläggningen som är centrala för reningsfunktionen, t.ex. installation av kemisk fällning.

Med hjälp av listan på de kritiska punkterna kan miljöförvaltningen utforma ett utförandeintyg med kontrollplan. Se även avsnitt [Utförandeintyg med kontrollplan](#).

Bild 4 Driftsättning av minireningsverk. Hur driftsättningen ska gå till bör vara redovisat i en installationsanvisning som är bifogad ansökan. Foto: Kungsbacka kommun

8.2.4. Situationsplan

Eftersom tillståndet ”låser fast” lokaliseringen av anläggningen till en viss plats är det viktigt att situationsplanen är tillräckligt utförlig och noggrann. Situationsplanen bör vara i skala 1:400 – 1:1 000.

Av en situationsplan bör minst framgå

- fastighetsgränser
- eventuell tillfartsväg och vändplats för slamtömningsfordon
- placering av komponenter i avloppsanläggningen, inklusive eventuellt grundvattenrör
- utsläppspunkt för behandlat avloppsvatten, inklusive transportvägar till den slutliga recipienten samt
- avstånd till
 - byggnader
 - ytvatten
 - badplats
 - dricksvattentäkter
 - energibrunnar
 - andra små avloppsanläggningar
 - eventuell bräddpunkt

i det möjliga påverkansområdet.

8.2.5. Längd- och tvärsektion av anläggningen

Om det behövs för att kunna bedöma anläggandet, t.ex. om det är tveksamt om man klarar av höjdförhållandena utan att lägga pump eller om avståndet till högsta grundvattenyta klaras, bör ansökan även innehålla en profilritning med längdsektion över anläggningen. Lämplig skala är 1:50 - 1:100. Om anläggningen har ett utlopp bör högsta förväntade vattennivå i recipienten framgå av ritningen. Gäller det en infiltration bör på motsvarande sätt dimensionerande grundvattennivå framgå. Se avsnitt [Vertikalt avstånd mellan infiltrationsyta och grundvatten](#).

Är det väsentligt för att kunna bedöma hur anläggningen avses utföras, t.ex. tjocklek på olika lager i en markbädd, bör ansökan innehålla en profilritning med tvärsektion. Profilritningar är även ett bra och tydligt underlag för entreprenören vid anläggningsarbetet.

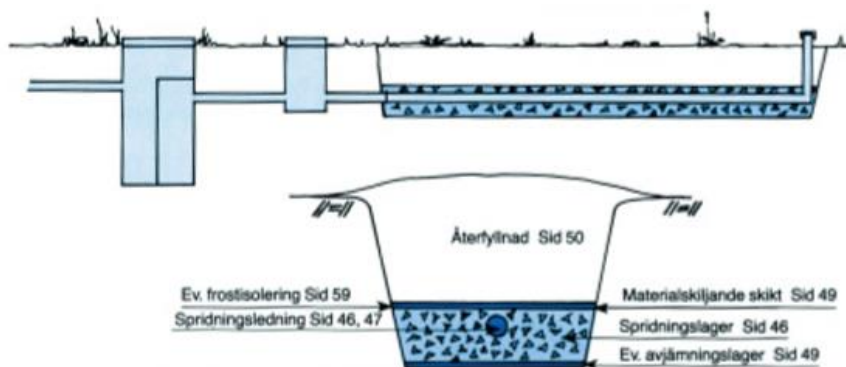

Bild 5 Profilritning med såväl längd- som tvärsektion. Ny bild kommer.

8.2.6. Drift- och underhållsinstruktion

Alla avloppslösningar kräver skötsel och underhåll för att fungera ändamålsenligt under hela sin livslängd. Omfattningen på behovet av skötsel och underhåll beror dock på anläggningens typ och storlek. Sökanden bör redan i ansökan redovisa anläggningens behov av underhåll, kontroll och service i en så kallad drift- och underhållsinstruktion (22 kap. 1 § 5 p MB respektive AR Små avlopp bilaga 3 om drift- och underhållsinstruktion). Den bör innehålla både den egenkontroll som fastighetsägaren själv avser utföra och den eventuella kontroll som behöver utföras av sakkunnig. Detta innebär att drift- och underhållsinstruktionen måste innehålla de uppgifter som är nödvändiga för att kunna säkerställa avloppsanläggningens funktion, vilket i sammanfattning kan innefatta

- uppgifter om hur anläggningen normalt används och vilka åtgärder detta förutsätter
- vilka delar av anläggningen som kräver regelbunden skötsel och observation, vad som ska göras i detta sammanhang och hur ofta
- vad man ska göra i fråga om de vanligaste felen på anläggningen
- kontaktuppgifter till den som planerat och byggt systemet
- när så bedöms relevant, kontaktuppgifter till den som svarar för underhåll, service och övervakning, samt uppgift om eventuellt serviceavtal och dess innehåll
- en journal, i vilken antecknas större åtgärder som vidtagits för att säkerställa och dokumentera anläggningens funktion
- en tydlig slamsugningsinstruktion
- hur eventuell hantering av restprodukter som äger rum på fastigheten ska skötas på ett hygieniskt och miljömässigt acceptabelt sätt.

Drift- och underhållsinstruktionen bör hållas aktuell och uppdateras vid förändringar av användningen eller i anläggningen, vilket innebär att villkor i tillstånd om att följa den bör lämna utrymme för uppdateringar, utan att tillståndsbeslutet behöver omprövas, se avsnittet [Drift](#).

Bild 6 Minireningsverk i drift. Slamsugning är viktig för anläggningens funktion och en drift- och underhållsinstruktion bör innehålla instruktioner för hur detta ska ske. I detta fall finns även en tydlig instruktion på plats i anläggningen för att säkerställa att det blir korrekt slamtömt. Foto: Kungsbacka kommun

8.2.6.1. Fysiska kontrollmöjligheter

För att avloppsanläggningens funktion ska kunna kontrolleras när den väl är i drift måste också anläggningen förses med fysiska kontrollmöjligheter. Kontrollmöjligheter bör framgå redan av ansökningshandlingarna. Det är inte lämpligt att enbart som ett villkor i tillståndet ange att anläggningen ska vara kontrollerbar. Det kan vara svårt och dyrt att korrigera med kontrollmöjligheter i efterhand och saknas dessa på ritningar över anläggningen så finns det risk för att entreprenören inte utformar anläggningen med de önskvärda kontrollmöjligheterna. Det bör därför framgå av drift- och underhållsinstruktionen var och hur kontrollen kan ske och – om det är relevant för anläggningen - var och hur det är möjligt att ta ut ett representativt prov på det avloppsvatten som kommer ut från anläggningen.

Vägledning kring vad som är rimliga krav att ställa på möjligheten till funktionskontroll finns i avsnittet [Teknisk utformning - möjlighet till funktionskontroll](#).

8.2.6.2. Fastighetsägarens egenkontroll

Egenkontrollen bör innehålla lätt kontrollerbara driftsparametrar som kan bevakas av fastighetsägaren själv frekvent och löpande. Kontrollparametrarna är specifika för varje anläggningstyp och behöver som ovan nämnts specificeras i ansökan.

Exempel på sådana kontrollpunkter för en tekniskt avancerad anläggning kan t.ex. vara att:

- lampa lyser vid korrekt drift
- fällningskemikalier finns tillgängligt och att förbrukningen verkar rimlig
- utgående vatten är klart och utan tydlig avloppslukt
- färgen på slammet i processtanken är normal
- slamsugning sker med föreskrivet intervall.

För en markbaserad anläggning kan rimliga kontrollpunkter bland annat vara att:

- slamavskiljningen fungerar som avsett. Finns intakt T-rör? Sker slamflykt?
- fördelningen mellan spridningsledningarna är jämn
- vattennivån i slamavskiljaren är normal
- utgående vatten är klart och utan tydlig lukt - om utlopp finns

- att slamsugning sker med föreskrivet intervall
- att grundvattennivån under en infiltration följer tillståndet
- att utträngning av avloppsvatten inte sker från bädden.

Se även avsnitt [Bedömning av drift, skötsel och funktionskontroll](#).

8.2.6.3. *Fackmannamässig skötsel*

Anläggningar som kräver återkommande fackmannamässig skötsel för att funktionen ska kunna upprätthållas bör i ansökan ha med uppgift om

- vem som ska sköta anläggningen
- vilken relevant kompetens denna person har
- vad som ingår i skötseln och hur ofta den ska ske.

Sådana uppgifter kan ofta framgå av ett formellt serviceavtal med en professionell servicefirma. I en fackmannamässig service av en tekniskt avancerad anläggning bör minst ingå

- bedömning av om avloppsanläggningen uppfyller funktionskraven i tillståndet,
- identifiering av eventuella problem med anläggningen,
- service av anläggningen så att den uppfyller funktionskraven i tillståndet genom att t.ex.
 - justera dosering av fällningskemikalie och
 - undersöka och eventuellt byta ut slitagedelar
- att fastighetsägaren meddelas om anläggningen används på ett sätt som stör dess funktion,
- dokumentation av vad kontrollen omfattade och dess resultat.

Bedömning av om funktionsvillkoren klaras kan göras genom kontroll av enkla driftsparametrar som ger en uppfattning om reningsprocessen fungerar normalt. Sådana driftsparametrar kan t.ex. vara fältprovtagning av pH, ortofosfat och turbiditet för att servicefirman ska kunna justera in t.ex. kemfällningen optimalt. Alternativt kan ett stickprov tas ut för laboratorieanalys i samma syfte, se avsnittet [Vem ska provta och vad får det kosta?](#).

8.2.7. **Bräddning**

Om anläggningen har ett utlopp bör det redovisas om och under vilka förhållanden bräddning kan ske och var bräddpunkten ligger.

8.2.8. **Resurshushållning**

Om kommunen har ett kretsloppsbaseerat system för omhändertagande av avfall från små avloppsanläggningar kan den sökande behöva motivera varför den sökta anläggningen inte är kretsloppsanpassad.

8.2.9. **Uppgifter vid infiltration i mark**

Vid infiltration i mark ska det finnas uppgifter i ansökan som styrker att markförhållandena på platsen är lämpliga för vald lösning. Vid infiltration i mark bör den sökande i ansökan ange

- läge och djup samt typ av dricksvattentäkter, borrhäls eller grävda brunnar, befintliga och planerade dricksvattenbrunnar i påverkansområdet, se även avsnitt [Horisontellt skyddsavstånd till dricksvattentäkter vid markbaserad rening](#).
- dokumentation av provgropen, se bilaga [Provgrop](#).

- uppgifter om markförhållandena på fastigheten såsom infiltrationskapacitet verifierad med siktanalys eller annan likvärdig metod, se även avsnitt [Infiltrationskapacitet](#) och bilaga [Siktanalys och perkolationsprov](#).
- avstånd från markytan till berg där anläggningen avses placeras,
- var den dimensionerande grundvattennivån ligger, inklusive vilka undersökningar som har gjorts för att bedöma den, se även avsnitt [Vertikalt avstånd mellan infiltrationsyta och grundvatten](#).
- skyddsåtgärder som kan behöva göras, t.ex. att platsen för anläggningen behöver skyddas med en avskärande dränering.

I vissa fall kan en ansökan även behöva kompletteras med

- undersökning av grundvattnets strömningsriktning under naturliga förhållanden se bilaga [Bestämning av grundvattnets strömningsriktning](#) och/eller
- uppgifter om det finns speciella förhållanden, t.ex. diken, avskärande berg eller dränering, som kan påverka strömningen och markens förmåga att transportera bort det infiltrerade vattnet, se avsnitten [Skyddsavstånd till dräneringssystem och berg i dagen](#), [Jordlagrets mäktighet och förmåga att transportera bort tillfört vatten](#) och Korta avstånd till berg och täta jordarter i bilaga [Bestämning av dimensionerande grundvattennivå](#).

En sådan undersökning kan behöva göras för att det ska vara möjligt att avgöra om det finns risk för t.ex. kontaminering av dricksvatten eller uppträngning av ofullständigt renat avloppsvatten. En kvalificerad entreprenör kan ofta bistå med en sådan utredning.

Vid komplicerade ärenden där anläggningen riskerar att påverka en dricksvattentäkt, eller om det finns någon annan risk för föroreningspåverkan, kan ansökan behöva kompletteras med en mer avancerad hydrogeologisk utredning, se bilaga [Hydrogeologisk utredning](#). Det är viktigt att miljöförvaltningen är tydlig med vilken information som den hydrogeologiska utredningen behöver innehålla så att kostnaden för fastighetsägaren inte blir högre än nödvändigt.

Bild 7 En ansökan om infiltration bör innehålla uppgifter om jordartens infiltrationskapacitet. Foto: Kungsbacka kommun

8.2.10. Övriga uppgifter

Utöver detta kan det finnas andra uppgifter som myndigheten kan ha behov av att begära ytterligare dokumentation eller utredningar kring för att ansökan/anmälan ska kunna bedömas, men vilka dessa uppgifter är beror på förutsättningarna i ärendet.

Andra uppgifter som behövs för prövningen kan vara t.ex. planbestämmelser, vattenskyddsföreskrifter, åtgärdsprogram eller andra generellt gällande föreskrifter. Är uppgifterna allmänt tillgängliga så måste miljöförvaltningen själv ta fram och beakta dessa. Sådana uppgifter, som miljöförvaltningen förutsätts själv ha tillgång till, bör alltså inte begäras in från sökanden.

8.3. CE-märkta produkter

Sedan 1 juli 2013 är byggproduktförordningen (EU) nr 305/2011 tillämplig som svensk lag. Av denna förordning framgår att vissa byggprodukter ska vara CE-märkta. Byggproduktförordningen reglerar vidare hur kommuner får lov att begära in uppgifter om byggprodukter. Den påverkar därmed vilka krav som miljöförvaltningen får ställa på sökanden gällande information som ska ges in i samband med tillståndsansökan.

För en rad produkter som används vid rening av avloppsvatten (upp till 50 personekvivalenter) finns det harmoniserade standarder i serien SS-EN 12566-x²² som innebär att produkten ska vara testad och ha en prestandadeklaration samt CE-märkning. Se även bilagan [Exempel på produkter som omfattas av kravet på CE-märkning](#).

Prestandadeklarationen redovisar resultaten av testningen mot den standardiserade metoden. CE-märkningen är i princip en sammanfattning av prestandadeklarationen. Både prestandadeklarationen och CE-märkningen ska innehålla information om produktens prestanda.

CE-märkningen behöver inte innehålla riktigt lika mycket information, men prestandadeklarationen och CE-märkningen får inte innehålla motstridig information. Prestandadeklarationen ska undertecknas av tillverkaren och upprättas innan tillverkaren får CE-märka produkten. CE-märkningen ska i första hand fästas på själva produkten – den består ofta av en etikett. Hur en prestandadeklaration ska vara utformad framgår av [bilaga III till förordning \(EU\) nr 305/2011](#)²³.

Standarden i sig innehåller inga gränsvärden för reningsprestanda. Byggproduktförordningen utgår från att gränsvärden slås fast i nationella föreskrifter och ifall sådana finns måste prestanda mot dessa parametrar deklarerars. I Sverige finns idag inga fastställda gränsvärden så producenterna har istället använt sig av de parametrar som anges i AR små avlopp (tot-N, tot-P, BOD). Prestandadeklarationen ger alltså information om produktens prestanda men är ingen godkännandemärkning för användning i Sverige.

Det förhållande att en produkt är CE-märkt påverkar inte vilka krav på försiktighetsmått som myndigheten får ställa för att tillstånd till ett litet avlopp ska kunna medges. CE-märkningen hindrar alltså inte att sådana krav enligt den svenska miljölagstiftningen uppställs som bedöms nödvändiga för att säkerställa skyddet av hälsa och miljö, se MÖD:s dom i mål [M 4515-15](#). Miljöförvaltningen får begära dokumentation av hur *anläggningen som helhet* kommer att klara kraven på den specifika platsen, däremot inte hur *avloppsprodukten* klarar kraven på t.ex. smittskydd om denna parameter inte ingår i standarden. En redovisning av hela anläggningens

²² Dessa standarder finns till salu via www.sis.se. Standarder som är antagna eller under utveckling inom ämnesområdet Vatten- och avloppssystem hittas samlat på <https://sis.se/standardutveckling/tksidor/tk100199/sistk198/>.

²³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0574&from=SV>

prestanda med avseende på smittskydd kan redovisas separat av den sökande, och miljöförvaltningen har då också rätt att fråga efter underlagsdokument om det behövs för att en bedömning av ansökan ska kunna göras.

Miljöförvaltningen får alltså inte fråga efter den dokumentation som ligger till grund för tillverkarens prestandadeklaration. Utöver prestandadeklarationen och bruksanvisning får kommunen fråga efter eventuella säkerhetsföreskrifter. Dessa dokument ska samtliga vara på svenska om produkten säljs i Sverige, [se BFS 2013:7²⁴](#).

Det förekommer att enskilda fastighetsägare köper produkter utomlands och på egen hand för in dem till Sverige. I de fallen behöver dokumentationen enligt Boverkets regelverk inte vara på svenska. Däremot måste den sökande se till att ingiven dokumentation är förståelig för miljöförvaltningen vilket oftast borde innebära att någon form av översättning behöver ske av den sökande. Mer om CE-märkning och uppgifter om vilka produkter som ska ha en prestandadeklaration finns att läsa på [Boverkets webbplats²⁵](#).

8.3.1. Om uppgifter saknas i prestandadeklarationen

Om tillverkaren inte angivit prestanda för exempelvis reningsförmåga av fosfor (total-P) ska NPĐ (=ingen prestanda fastställd) anges för denna egenskap i prestandadeklarationen. Det innebär att sökanden inte kan ge några uppgifter om detta då tillverkaren inte får redovisa sådana prestandauppgifter på något annat sätt. Miljöförvaltningen får inte heller fråga efter andra tester utan får istället ta ställning till om kompletterande åtgärder behövs för att avloppsanläggningen som helhet ska kunna uppfylla kraven på miljö- och hälsoskydd. Kan inte den sökande redovisa godtagbara komplement till den prestandadeklarerade avloppsprodukten så att anläggningen som helhet uppfyller kraven så är det skäl för att avslå ansökan.

8.3.2. Miljöförvaltningens ansvar

Tillverkaren ansvarar för att en produkt som omfattas av en harmoniserad standard också genomgår testning, har prestandadeklaration och sedan CE-märker den. Det är inte miljöförvaltningens roll att kontrollera om produkten ska vara prestandadeklarerad eller om prestandadeklarationen uppfyller alla krav. Mindre brister i prestandadeklarationen medför inte att prestandadeklarationen ogiltigförklaras. Skulle miljöförvaltningen misstänka att produkten omfattas av en harmoniserad standard trots att prestandadeklaration inte finns kan detta anmälas till Boverkets marknadskontroll.

8.3.3. Inga andra testmetoder än vad som anges i standarden får krävas

Miljöförvaltningen kan inte kräva att tillverkaren ska testa produkten enligt andra metoder än de som framgår av den specifika harmoniserade standarden.

Miljöförvaltningen har alltså inte möjlighet att t.ex. ställa krav på att sökanden ska visa den prestandadeklarerade anläggningens reduktion av smittämnen om parametern inte ingår i den harmoniserade standard som anläggningen är deklarerad mot. Å andra sidan får inte heller prestandadeklarationen innehålla resultat av provtagning av mikroorganismer om det inte ingår i standarden. Smittskydd finns med i SS-EN 12566-6 "Förtillverkade anläggningar för rening av slamavskilt avloppsvatten", men inte i övriga standarder i 12566-serien.

²⁴ <https://rinfo.boverket.se/SEK/PDF/BFS2013-7-SEK1.pdf>

²⁵ <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/regler-om-byggande/byggprodukter/kommunal-tillsynsmyndighet/minireningsverk/>

8.3.4. Redovisning får krävas av platsspecifika förutsättningar

Ibland behöver miljöförvaltningen begära in underlag för att kunna bedöma förutsättningarna på platsen. Denna typ av underlag har i sig inte att göra med egenskaperna hos den byggprodukt som ansökan gäller. I sådana fall har miljöförvaltningen rätt att kräva in det underlag som behövs för att kunna göra en bedömning av ansökan. Det skulle t.ex. kunna handla om att efterfråga ett analysprotokoll på inkommande dricksvatten som gör det möjligt att avgöra om produkten har potential att fungera som avsett, utifrån t.ex. de funktionsgarantier som en leverantör av en avloppsprodukt lämnar.

Miljöförvaltningen får dock inte efterfråga hur egenskaperna hos dricksvattnet påverkar funktionen hos avloppsprodukten eftersom det skulle kräva andra tester än vad som anges i standarden.

Följande punkter utgör inte heller platsspecifika förutsättningar:

- uppgifter om smittskydd vad avser den deklarerade avloppsprodukten, om prestandadeklarationen utgår från SS-EN 12566-3, 12566-4 eller 12566-7.
- uppgifter om uppstartstid.
- uppgifter om hur längre uppehåll påverkar funktionen i minireningsverket.

Dessa uppgifter skulle kräva test av andra produkttegenskaper än de som anges i standarden och får därför inte efterfrågas. Ett specialfall är om anläggningen är testad utifrån SS-EN 12566-6. Då ingår smittskydd i standarden och dessa parametrar kan sålunda efterfrågas.

I en bruksanvisning kan tillverkaren ange etableringstiden för den aktiva biologiska processen. Bruksanvisningar har miljöförvaltningen rätt att få ta del av.

8.3.5. Prov av reningsförmåga sker på den minsta produkten i sortimentet

Provning av reningsförmåga kan göras med den produkt i sortimentet som är avsedd för lägsta antal personekvivalenter. Det anses vara mest representativt då de minsta anläggningarna är mest känsliga när det gäller reningseffektivitet. Miljöförvaltningen kan inte begära att tillverkaren ska ha provat alla produkter i sitt produktsortiment.

8.4. Ej CE-märkta eller begagnade CE-märkta produkter

Avloppsanläggningar som inte kan CE-märkas är tillåtna att sälja och använda och behöver precis som CE-märkta anläggningar provas utifrån miljöbalken av miljöförvaltningen i samband med en anmälan eller tillståndsansökan. Exempel på sådana små avloppsanläggningar som inte kan CE-märkas är prefabricerade anläggningar 50-200 pe, markbaserade anläggningar, "gråvattenfilter" och s.k. retrofit kits, som är undantagna från EN-standard 123566-6. Ett retrofitkit definieras i standarden som "en uppsättning komponenter från en och samma leverantör avsedd för installation i en befintlig slamavskiljare". Det kan t.ex. vara ett minireningsverk som kompletterar en befintlig slamavskiljare.

8.4.1. Finns inte prestandadeklaration avgör miljöförvaltningen vad som behövs för provningen

Miljöförvaltningen får fråga efter prestandadeklaration om sådan inte är bifogad ansökan. Uppger tillverkaren/sökande att produkten inte omfattas av någon standard och det därmed inte heller finns någon prestandadeklaration, så finns det inte några hinder för miljöförvaltningen att

efterfråga andra testresultat om så skulle behövas för att provningsunderlaget ska vara komplett. Saknas prestandadeklaration avgör alltså miljöförvaltningen vilket underlag som behövs.

Miljöförvaltningen behöver inte ta ställning till om det borde finnas en prestandadeklaration eller inte, utan ska precis som i alla andra avloppsärenden avgöra om anläggningen uppfyller miljöbalkens miljö- och hälsoskyddskrav. För detta ändamål får miljöförvaltningen begära in de uppgifter som behövs för att kunna bedöma om anläggningen uppfyller kraven.

8.4.2. Vad är ett rimligt utredningskrav?

Först och främst ska en ansökan/anmälan uppfylla kraven på innehåll enligt 22 kap 1 § MB, vilket för ett litet avlopp är förtydligat i bilaga 3 och 4 till AR Små avlopp, se avsnitt [Vilka uppgifter ska en ansökan/anmälan innehålla?](#).

Därutöver bör det i avsaknad av prestandadeklaration finnas testresultat eller referenser från trovärdiga undersökningar som styrker uppgiven reningsförmåga.

Någon form av provresultat där den testade anläggningens utformning, dimensionering och belastningsgrad motsvarar den sökta anläggningens ska i normalfallet kunna presenteras. Alternativt bör någon annan dokumentation t.ex. en teoretisk beskrivning över den sökta anläggningens funktion kunna ges in för att styrka vilken reningsgrad den aktuella anläggningen har. Om det förs ett teoretiskt resonemang om reningsfunktion är det viktigt att det finns trovärdiga källor som styrker resonemanget. Se även avsnitt [Markbaserade anläggningar](#).

Granskningen av att testningen är tillräckligt omfattande behöver utgå från de krav som rimligen kan ställas på platsen för den tilltänkta avloppsanläggningen vid en avvägning enligt 2 kap. 7 § MB. Likaså bör vägas in vilken typ av avloppsvatten det handlar om, jämför med MÖD:s uttalande i mål [M 5622-13](#) att *”reduktionskraven inte behöver ställas lika högt när det är fråga om enbart BDT-vatten som vid osorterat avlopp.”*

Granskningen av om en redovisning av testresultat är trovärdigt och tillräckligt omfattande i förhållande till ovanstående kan t.ex. utgå från följande frågeställningar med anpassning till vilken typ av teknik det handlar om:

- Hur har anläggningen installerats inför testperioden - enligt tillverkarens anvisningar eller inte?
- Hur har anläggningen använts under testperioden - normal användning eller inte? Motsvarar testupplägget så som anläggningen skulle användas i normal drift ute hos användaren?
- Hur har testningen utförts - av oberoende part med styrkt kompetens för testningen eller inte?
- Hur många prover har tagits ut?
- Hur lång var testperioden?
- Hur har analys av prover utförts - av ackrediterat laboratorium eller inte?
- Vilka analysmetoder har använts - standardiserade eller inte?
- Hur anges reningsförmågan - i procentuell reduktion eller i halt? Och vad har beräkningen av den utgått ifrån om den anges i procentuell reduktion - ett ”normalt” inkommande avloppsvatten eller inte?
- Om anläggningen testats med kemisk desinfektion eller UV-desinfektion: kommer hela mängden avloppsvatten i kontakt med UV-ljus eller kemikalier? Dos och kontakttid? Föregås desinficeringssteget av filter eller annan anordning som säkerställer låg halt av organiskt material?

Två domar kan fungera som exempel på när domstol har ansett sökandens utredning om reningskapaciteten inte har varit tillräcklig. Den första är en dom från MÖD, [M 3753-14](#), där

domstolen slog fast att utredningen inte visade att anläggningen uppfyllde de miljö- och hälsoskydds krav som bör ställas på en avloppsanläggning för BDT-vatten. De tester av reningsförmåga som gjorts på den aktuella avloppsanläggningen hade endast gjorts under sommarhalvåret och vid några enstaka tillfällen. Det saknades också uppgift om tester för bakteriereduktion.

Den andra domen är från MMD, [M 744-16](#). Där avslogs ansökan då det saknades verifierade resultat av reningseffekten. I detta ärende fanns endast ett prov taget på anläggningen, det saknades också uppgifter om belastningen och specifika uppgifter om anläggningens utformning.

Metoder och standarder för provning av BDT-reningsanläggningar finns i flera länder, dock pågår arbete med att ta fram en svensk standard.

8.4.3. Begagnade prefabricerade produkter

Behovet av att visa reningsfunktion gäller även begagnade prefabricerade produkter som redan satts ut på marknaden, t.ex. ett minireningsverk som säljs i andra hand. Har den sökande inte bifogat prestandadeklaration kan miljöförvaltningen utgå från att sådan inte finns och behandla ansökan/anmälan därefter. Krav på CE-märkning infördes i Sverige 2013.

8.4.4. Markbaserade anläggningar

För markbaserade anläggningar som är platsbyggda är det svårt att med någon större exakthet på förhand avgöra reningsförmågan, eftersom utförandet har stor betydelse för deras funktion. Detta i sig är anledningen till att de inte prestandadeklarerar enligt en standard. Däremot finns två så kallade tekniska rapporter i serien EN 12566: [del 2: "infiltrationsanläggningar"](#)²⁶ och [del 5 "markbäddar"](#)²⁷, som anger hur man bygger konventionella infiltrationer respektive markbäddar, inklusive förundersökningar innan anläggandet. Det går dock inte att CE-märka enligt dessa tekniska rapporter.

Vilka krav som konventionella infiltrationsanläggningar och markbäddar kan anses uppfylla framgår av AR Små avlopp:

Följande anordningar bör anses uppnå en reduktion av organiska ämnen och fosfor motsvarande normal nivå för miljöskydd. Bedömningen avser dock inte kvävereduktion:

- infiltrationsanläggning inrättad enligt teknisk rapport EN 12566: Del 2 eller enligt Naturvårdsverkets faktablad 8147*
- urinavlastad eller på annat sätt fosforavlastad markbädd inrättad enligt teknisk rapport EN 12566: Del 5 eller enligt Naturvårdsverkets faktablad 8147.*

*Övriga anordningars prestanda får bedömas i det enskilda fallet.*²⁸

Planeras byggnation av icke-konventionella anläggningar som inte följer de tekniska beskrivningarna i [Faktablad 8147](#)²⁹ eller i de tekniska rapporterna EN 12566-2 respektive EN 12566-5 behöver miljöförvaltningen begära in testresultat som visar anläggningens funktion vad gäller reduktion av såväl närings- som smittämnen, se t.ex. rättsfall från MÖD, [M 5452-16](#). I undantagsfall kan väl vetenskapligt underbyggda teoretiska resonemang accepteras. Detta gäller

²⁶ <https://www.sis.se/produkter/miljo-och-halsoskydd-sakerhet/vattenkvalitet/avloppsvatten/siscentr1256622006/>

²⁷ <https://www.sis.se/produkter/miljo-och-halsoskydd-sakerhet/vattenkvalitet/avloppsvatten/sis-centr-12566-5/>

²⁸ <https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/foreskrifter/register-avlopp/sma-avloppsanordningar-for-hushallsspillvatten-hvmfs-201617.html>

²⁹ <https://www.havochvatten.se/hav/uppdrag--kontakt/publikationer/aldre-publikationer/publikationer-fran-naturvardsverket/2003-01-01-sma-avloppsanlaggningar-hushallsspillvatten-fran-hogst-5-hushall.html>

för markbaserade avloppslösningar som t.ex. innehåller en mindre mängd sandmaterial än en konventionell anläggning eller anläggningar där olika typer av krossmaterial används istället för sand. En jämförelse med en konventionell anläggning kan göras med utgångspunkt från följande faktorer:

- *Belastning* - vilken belastning av föroreningar som anläggningen ska utsättas för är väsentlig för att kunna bedöma övriga parametrar nedan
- *Ytbelastning och spridning av avloppsvattnet över ytan*- utvecklandet av en biohud är beroende av hur effektivt spridningen över anläggningens yta sker
- *Uppehållstid* - den hydrauliska belastningen avgör uppehållstiden i kombination med kornstorlek och volym. Uppehållstiden i anläggningen är i sin tur avgörande för reningsförmågan.
- *Kornstorlek, volym och tillgång till en omättad zon* – fastläggningen av t.ex. fosfor är beroende av kornstorlek och volym samt hur stor den omättade zonen är innan grundvattnet nås. Även smittreningen är beroende av kornstorlek och den omättade zonen.
- *Syresättning* - en aktiv biohud är avgörande för reningsresultatet. Det behöver därför finnas tillgång till syre för att anläggningen ska fungera tillfredsställande.

Om avvikelserna är betydande och kan ha påverkan på avloppsanläggningens funktion behöver testresultat begäras in. I allmänhet kan noteras att avskiljningen av BOD och COD generellt sätt kan fungera väl trots en del avvikelser i bäddutformning och filtermaterialegenskaper. För avskiljning av smittoämnen är materialegenskaper och volym viktigare och för fosfor kan de vara helt avgörande (Elmefors & Ljung, 2013). Om det förs ett teoretiskt resonemang om reningsfunktion är det viktigt att det finns trovärdiga källor som styrker resonemanget.

8.5. Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Granskning av ansökan/anmälan	Mark- och miljööverdomstolens dom den 9 december 2008, M 2723-08
CE-märkta produkter	Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 april 2016 i mål nr M 4515-15 (se HaV:s yttrande)
Vad är ett rimligt utredningskrav?	Mark- och miljööverdomstolens dom den 24 september 2014, M 3753-14
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 21 november 2013, M 5622-13
	Vänersborg tingsrätt, mark- och miljödomstolens dom den 24 augusti 2016, M 744-16
Markbaserade anläggningar	Mark- och miljööverdomstolens dom den 12 januari 2017, M 5452-16 (HaV:s referat 2017-02-16)

9. KOMPLETTERING

Sökanden är skyldig att komma in med det material som behövs för prövningen av ansökan.

Miljöförvaltningen har ett ansvar för att se till att ärendet blir tillräckligt utrett, här ingår att begära in de kompletteringar av ansökan/anmälan som behövs.

Om ärendet inte har kompletterats inom utsatt tid och miljöförvaltningen bedömer att bristen är så väsentlig att ansökan inte kan ligga till grund för prövning får ansökan avvisas.

Om det handlar om en ofullständig anmälan kan miljöförvaltningen meddela ett tillfälligt förbud att påbörja verksamheten som gäller fram tills att ett komplett beslutsunderlag finns.

Det är sökanden som är skyldig att visa att de förpliktelser som följer av bestämmelserna i 2 kap. MB iakttas (omvänd bevisbörda). Sökanden ska ha kunskap om hur verksamheten ska bedrivas och hur den påverkar omgivningen samt vad som kan göras för att minimera denna påverkan. Det är alltså sökanden som ska visa att den plats som valts för anläggningen är lämpligt lokaliserad, vilka förutsättningar som råder på platsen samt vilka försiktighetsmått som måste vidtas för att anläggningen inte ska orsaka risk för olägenheter för miljön eller människors hälsa. De krav som nämnts gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Se avsnitt [Miljöbalkens hänsynsregler](#).

Myndighetens ansvar regleras i 22 kap. 2 § MB och 23 § FL, dvs. att myndigheten ska begära förtydliganden eller kompletteringar från den enskilde om det behövs. Att miljöförvaltningen i egenskap av tillståndsmyndighet har en utredningsskyldighet innebär att det är miljöförvaltningen som ska leda utredningen och se till att nödvändigt beslutsunderlag kommer in. En myndighet får inte fatta beslut om det inte finns tillräckligt med beslutsunderlag.

9.1. Utredningen måste anpassas till förhållandena i det enskilda fallet

Vad som är rimliga utredningskrav beror till stor del på omständigheterna i det enskilda fallet. Om det t.ex. finns stor risk för påverkan på närliggande vattentäkter blir utredningskravet större och det kan t.o.m. anses rimligt att kräva en hydrogeologisk utredning, för att utesluta att den ansökta anläggningen förorenar en vattentäkt. Är risken för förorening däremot liten och det inte finns någon omständighet som ger anledning att misstänka att det finns en risk för att närliggande vattentäkter kan förorenas är det inte heller rimligt att kräva mer långtgående utredningar. Se t.ex. dom från MÖD, [M 4335-05](#). I denna dom fann MÖD att det med hänsyn till förhållandena i detta fall inte var motiverat att ställa krav på en hydrogeologisk undersökning. I det aktuella fallet fanns ingen omständighet, såsom sprickor i berggrunden eller infiltrationens

lokalisering, som gav anledning att misstänka att närbelägen vattentäkt riskerade att förorenas. MÖD fann därför att det i detta fall var orimligt att kräva en hydrogeologisk undersökning.

I MÖD:s dom, [M 9677-99](#), fann domstolen däremot att en geohydrologisk undersökning skulle ha gjorts och avslag ansökan om tillstånd. I det aktuella fallet bestod området kring anläggningen av berg i dagen eller berg med tunt jordtäckte. Vidare var infiltrationen lokaliserad väsentligt högre än närliggande vattentäkt. Någon mer omfattande markundersökning hade inte utförts. Mot bakgrund av dessa omständigheter fann MÖD att det inte var orimligt att kräva att en geohydrologisk undersökning skulle göras.

9.2. Beslutsunderlaget måste vara fullständigt

Även om den sökande har ett ansvar för att ge in den utredning som behövs för prövning av ansökan/anmälan så har också miljöförvaltningen ett ansvar för att se till att ärendet blir tillräckligt utrett. Det är alltså miljöförvaltningen som måste begära in den information som behövs och se till att driva ärendet framåt. Ett exempel på detta är en dom från MÖD, [M 8541-13](#), där ett tillstånd upphävdes av domstolen eftersom ärendet inte var tillräckligt utrett av prövningsmyndigheten. En prövningsmyndighet beviljade tillstånd till en avloppsanläggning där det inte var fastslaget vilken teknisk lösning – markbädd eller infiltration – som skulle anläggas. Det var inte utrett om infiltration var möjligt men tillståndet gav ändå verksamhetsutövaren rätt att försöka med en sådan utformning och därefter själv bedöma vilken metod som borde användas.

9.3. Begäran om komplettering av ansökan

Anser miljöförvaltningen att det saknas något underlag ska miljöförvaltningen i första hand se om man kan få fram det på egen hand. Ofta är det dock endast sökanden som har möjlighet att ge in information som rör den specifika ansökan. Om miljöförvaltningen anser att ansökan är ofullständig, antingen för att det som ska finnas med enligt 22 kap. 1 § MB (eller bör finnas med enligt bilaga 3 och 4 i AR Små avlopp) inte finns med, eller för att det annars saknas redovisning av sådana platsspecifika förutsättningar som behövs för att ansökan ska kunna bedömas, ska en komplettering av ansökan begäras in. Det är viktigt att miljöförvaltningen hela tiden är aktiv och tar egna initiativ i syfte att se till att ärendet blir tillräckligt utrett. Miljöförvaltningen kan alltså inte "sitta still i båten" och förutsätta att sökanden kommer att komplettera utifrån att det ligger i dennes eget intresse att få igenom sin ansökan. JO har i flera ärenden haft synpunkter på just sådan ärendehantering.

Kommer miljöförvaltningen fram till att det behövs en komplettering bör sökanden föreläggas att inom en viss tid avhjälpa bristen i ansökan (22 kap. 2 § MB). Hur lång tid som är lämplig att den sökande får på sig för att komplettera ansökan beror på vad som saknas i ansökan. Det är viktigt att en begäran om komplettering är tydlig så att fastighetsägaren inte utför "onödiga" undersökningar.

Ett föreläggande om komplettering är att se som ett beslut under handläggningen (s.k. beredningsbeslut) och är därför inte direkt överklagningsbart. Beredningsbeslut kan överklagas först i samband med att man överklagar det slutliga beslutet i ärendet. För det fall miljöförvaltningen bedömer att ansökan inte kan prövas om kompletteringen inte kommer in bör i föreläggandet finnas information om att ansökan kan komma att avvisas om kompletteringen inte kommer in inom den tid som angivits.

Handlar det om mindre kompletteringar av en ansökan som kan lösas över t.ex. mail eller telefon så kan det självfallet vara det smidigaste sättet att se till att ansökan blir komplett.

9.4. Ofullständig ansökan leder till avvisning eller avslag

Om ärendet inte har kompletterats inom utsatt tid och miljöförvaltningen bedömer att bristen avseende ansökans innehåll är så väsentlig att ansökan inte kan ligga till grund för prövning får ansökan avvisas (se 19 kap. 5 § och 22 kap. 2 § 2 st MB). Någon prövning i sak görs alltså inte i denna situation.

Har den sökande däremot i ansökan bifogat någon form av dokumentation kring t.ex. reningskapacitet, men denna redovisning är så bristfällig eller otillräcklig att sökanden inte kan anses ha visat att kraven i 2 kap. MB är uppfyllda, bör ansökan istället avslås. I detta fall görs alltså en prövning i sak men miljöförvaltningen kommer fram till att det saknas förutsättningar för att kunna meddela ett tillstånd. Se dom från MÖD, [M 4515-15](#) där ansökan avslogs på grund av att den ansökta anläggningens reningskapacitet ej redovisats. Prestandadeklaration saknades i ansökningshandlingarna. Även i dom från MMD, [M 744-16](#) avslogs ansökan då det saknades verifierade resultat av reningseffekten. I detta ärende fanns endast ett prov taget på anläggningen, det saknades också uppgifter om belastningen och specifika uppgifter om anläggningens utformning.

Såväl avvisning som avslag av en ansökan är överklagbara beslut som ska följas av besvärshänvisning. En avvisning eller ett avslag på en ofullständig ansökan kan vidare vara belagd med handläggningsavgift i kommunens taxa för tillsyn och prövning av miljöfarlig verksamhet.

9.5. Ofullständig anmälan leder till föreläggande eller förbud

Om en anmälan som ges in är ofullständig får miljöförvaltningen förelägga anmälaren att komplettera anmälan (20 § FL och 26 kap. 9 § MB). I de fall där det, trots att anmälan är ofullständig, ändå kan konstateras att det är uppenbart att det skulle kunna finnas risker för hälsa och miljö om avloppet anläggs, kan miljöförvaltningen meddela ett tillfälligt förbud att påbörja verksamheten som gäller fram tills att ett komplett beslutsunderlag finns. Om miljöförvaltningen inte kan svara på anmälan innan svar har inkommit från berörda remissinstanser, kan också ett tillfälligt förbud meddelas. Se även avsnitt [Anmälan](#).

9.6. Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Utredningen måste anpassas till förhållandena i det enskilda fallet	Miljööverdomstolens dom den 15 februari 2006, M 4335-05
	Miljööverdomstolens dom den 20 oktober 2000, M 9677-99
Beslutsunderlaget måste vara fullständigt	Mark- och miljööverdomstolens dom den 24 april 2014, M 8541-13
Ofullständig ansökan leder till avvisning eller avslag	Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 april 2016, M 4515-15

Vänersborg tingsrätt, mark- och
miljödomstolens dom den 24 augusti 2016, [M](#)
[744-16](#)

10. KOMMUNICERING OCH REMISS

Det är miljöförvaltningen som har ansvaret för att leda utredningen och se till att nödvändigt beslutsunderlag kommer in. Detta görs lämpligen genom att kommunicera med de som är berörda och inhämta yttranden genom remiss.

Miljöförvaltningen ska höra alla som är berörda, de som *kan* vara berörda och de som har viktiga upplysningar. Det inbegriper så väl enskilda som andra myndigheter.

Berörd kan åtminstone den anses vara som har en dricksvattentäkt som kan påverkas av utsläppet från avloppsanläggningen, om anläggningen placeras så nära grannar att det finns risk för lukt eller annan olägenhet, om avloppsanläggningen avses placeras på annans mark och/eller om avledning av renat avloppsvatten ska ske över annans mark.

Det är miljöförvaltningens ansvar att se till att inkomna ansökningar blir tillräckligt utredda så att besluten blir korrekta, rättvisa och objektiva samt att den sökande och andra som är berörda av den kommande avloppsanläggningen känner förtroende för handläggningen.

En viktig del av utredningsskyldigheten är att se till att alla berörda får komma till tals innan ett beslut fattas – kommunikationsskyldigheten.

En myndighet kan vidare, inom ramen för sitt utredningsansvar, begära ett yttrande från en annan myndighet eller från någon enskild, en så kallad remiss.

Förenklat kan processen beskrivas enligt följande:

1. Avgör vilka som ska höras för att de är eller kan vara berörda (kommunikation/remiss).
2. Avgör om någon enskild eller myndighet behöver tillfrågas om upplysningar (remiss).
3. Skicka ansökan på remiss och kommunikation.
4. Innan beslut tas ska alla berörda parter på nytt kommuniceras om något tillkommit i ärendet som kan påverka utgången av det.

10.1. Kommunikationsskyldigheten

Grunden för kommunikationsskyldigheten är 25 § FL av vilken det framgår att innan en myndighet fattar ett beslut i ett ärende ska den, om det inte är uppenbart obehövligt,

- underrätta den som är part om allt material av betydelse för beslutet
- ge parten tillfälle att inom en bestämd tid yttra sig över materialet.

I 19 kap. 4 § p 4 MB finns även en specialregel som gäller vid prövning av miljöfarlig verksamhet. Enligt denna ska kommunala nämnder bereda den som kan beröras av verksamheten tillfälle att yttra sig.

Kommunikationsskyldigheten har två syften.

- Det är en viktig rättssäkerhetsfråga för den enskilde att myndigheten inte ska riskera att beslut fattas utan man har fått möjligheten att tycka till.
- Det ger också myndigheten möjlighet att få in det beslutsunderlag som behövs.

Att parter ges möjlighet att yttra sig innebär att miljöförvaltningen får hjälp med att granska fakta i ärendet och på så sätt minskar risken för att beslut fattas på felaktiga grunder.

10.1.1. Vilka ska kommuniceras i ärenden om små avlopp?

Det är bara parter, dvs. de som kan komma att beröras av en verksamhet, som omfattas av kommunikationsskyldigheten i 25 § FL och 19 kap 4 p 4 MB. För att veta vilka som ska få tillfälle att yttra sig i ett ärende så måste miljöförvaltningen först göra en bedömning av vilka som kan beröras. Miljöförvaltningen bör göra en extensiv bedömning, dvs. om man är osäker på om någon berörs eller ej så ska denne höras eftersom den personen *kan komma* att beröras. Att vara berörd innebär att man tillfogas skada eller utsätts för annan olägenhet genom den miljöfarliga verksamheten (avloppet). Även risken för skada ska beaktas. Risken får dock inte vara enbart teoretisk eller helt obetydlig.

Det kan i ett tidigt skede av utredningen vara svårt att i förväg avgöra vem som är part och inte, och här skiljer det praktiskt sett inte så mycket på vad som är kommunikering och vad som är ett remissförfarande (se avsnitt [Remiss](#)) eftersom möjligheten för närboende att yttra sig kan ske samtidigt utifrån båda aspekterna. Som grundregel bör grannar få den inkomna ansökan för yttrande, inte minst för att ta reda på om det t.ex. finns "okända" dricksvattentäkter i påverkansområdet av en avloppsanläggning

Den, som utifrån de uppgifter som inkommer kan anses vara berörd, har rätt att fortsatt bli kommunicerad om eventuella nya uppgifter, att delges beslutet och att överklaga det.

De fastigheter som ligger närmast nedströms en anläggning får som huvudregel oftast anses berörda, se dom från MMD, [M 981-13](#) där domstolen konstaterade att närliggande fastigheter som har dricksvattentäkt som kan påverkas av en avloppsanläggning ska höras innan beslut fattas, liksom den markägare där avloppet ska placeras. Man kan dock tänka sig vissa situationer där en granne nedströms inte anses berörd, t.ex. om grannens fastighet är mycket stor och området närmast anläggningen helt klart inte ska användas och det exempelvis inte finns några grannhus, dricksvattentäkter och/eller energibrunnar som kan beröras.

Även fastigheter uppströms anläggningen kan behöva höras om de riskerar att påverkas, t. ex. om en grävd brunn uppströms har sin lägsta punkt lägre än platsen för avloppsanläggningens utsläppspunkt.

Om anläggningen kommer att placeras nära grannens tomtgräns så bör huvudregeln vara att höra grannen utifrån risken för t.ex. luktstörningar.

I de fall renat avloppsvatten ska avledas i dike över annans mark så är den markägaren berörd och ska höras innan beslut meddelas, se dom från MMD, [M 1303-12](#). Detsamma gäller om utsläppet sker till ett känt markavvattningsföretag. Länsstyrelsen kan ha information om det finns ett markavvattningsföretag som berör diket/vattendraget där utloppet från avloppsanläggningen ska anslutas.

Om anläggningen helt eller delvis ska läggas på fastighet med annan markägare, oavsett om det finns servitut eller ej, så bör ägaren till den fastigheten alltid anses vara berörd. Se även avsnitt [Civilrättsliga förhållanden](#).

Sammanfattningsvis är viktiga faktorer när miljöförvaltningen ska bedöma vilka som är berörda framförallt den fakta som finns om grundvattnets strömningsriktning, markens sammansättning och avstånd till närliggande fastigheter, energibrunnar, dricksvattentäkter och avloppsanläggningar i influensområdet från anläggningen, inklusive risken för t.ex.

lukstörningar. Det räcker med en risk för påverkan för att grannen ska anses berörd. Även risk för påverkan på eventuella planerade dricksvattenbrunnar ska beaktas. Se även avsnitt [Bedömning av tillåtlighet, platsens förutsättningar](#).

10.1.2. Vad ska kommuniceras och på vilket sätt?

Kommunikationsskyldigheten enligt § 25 FL och 19 kap 4§ MB består av två delar –

1. den sökande och andra berörda ska underrättas om allt material av betydelse för beslutet (som tillförts ärendet av annan än dem själva) och
2. få tid på sig att kunna lämna synpunkter.

Huvudregeln i ärenden som rör prövning av små avlopp är att kommunikeringen sker skriftligt. I undantagsfall kan det gå bra att ringa och berätta om nytt material som inkommit – handläggaren behöver då även ge tillräcklig tid för att lämna synpunkter samt göra en tjänsteanteckning.

Det framgår inte i förvaltningslagen hur lång svarstid som krävs för att man ska ha uppfyllt kommunikationsplikten. JO brukar säga att "tiden ska anpassas efter ärendets art, materialets omfattning osv". Miljöförvaltningen ska inte fördröja handläggningen i onödan, men om det inte finns speciellt brådskande omständigheter bör den berörde få minst 2–3 veckor på sig att komma in med synpunkter.

Exempel på material som bör kommuniceras är utöver inkommen ansökan:

- eventuella skrivelser från grannar
- yttranden från andra myndigheter
- tjänsteanteckningar som gjorts vid samtal
- andra dokumenterade iakttagelser t.ex. foton som tagits vid platsbesök.

Kravet på kommunikering avser dock bara material som är av betydelse för ärendets utgång. Kravet innebär inte att myndigheten är skyldig att kommunicera sina bedömningar eller avsikter exempelvis genom ett förslag till beslut. JO säger att det ligger i myndighetens hand att avgöra om parten ska få tillfälle att yttra sig även om det inte tillförts något nytt i ärendet. Vad som anges i förvaltningslagen om vad som omfattas av kommunikationskravet är ett minimikrav (se JO:s uttalande i ärende [4923-1998](#)³⁰).

HaV rekommenderar inte att man kommunicerar "förslag till beslut" eftersom en sådan skrivelse lätt kan missuppfattas och tas för ett slutligt beslut.

10.1.3. Vem ska kommunicera de berörda?

Det är miljöförvaltningen som ska kommunicera berörda. Miljöförvaltningen kan inte överlåta den uppgiften till exempelvis sökanden. När miljöförvaltningen själv kommunicerar kan den vara säker på vilka uppgifter som skickats ut till vem och den kan också utgå från att det är rätt personer som svarar på kommunikeringen. Om man får in uppgifter som sökanden har samlat in från grannar eller andra berörda har miljöförvaltningen inte den kontrollen.

Vidare kan en granne som blir kommunicerad av den sökande själv uppleva situationen obehaglig och känna sig tvingad att skriva på att inga invändningar finns mot ansökan. Samtidigt kan tiden för kommunikering bli oacceptabelt kort om grannen förmodas skriva på i samma stund som denne får möjlighet att se ansökan.

³⁰ <https://www.jo.se/PageFiles/5871/4923-1998.pdf>

10.1.4. Om yttrande inte inkommer

Att ett yttrande inte inkommit från någon som har fått möjlighet att yttra sig innebär inte med automatik att miljöförvaltningen fullgjort sin utredningsskyldighet. Saknas t.ex. uppgifter om vattentäkter i närområdet trots att det är uppenbart att bostäderna måste hämta sitt dricksvatten någonstans i närheten, behöver miljöförvaltningen ”knacka dörr” för att få reda på var dricksvattnet hämtas ifrån. Man kan inte automatiskt utgå ifrån att det inte finns någon risk för påverkan bara för att det inte inkommit något yttrande.

10.1.5. Redogör för kommunikeringen i beslutet

Det är viktigt när ärendet är klart att också redogöra för i beslutet att kommunikering skett. Att inte kommunicera när detta krävs är ett formellt fel som kan leda till att överprövande instans upphäver beslutet och återförvisar ärendet till kommunen för förnyad handläggning.

Se även avsnittet [Delgivning, sakägare och laga kraft](#) om vem som ska delges beslutet och vem som har rätt att överklaga. Att någon som kommunicerats inför ett beslut inte inkommit med yttrande innebär t.ex. inte att hen förlorat sin rätt att överklaga - under förutsättning att hen kan anses vara berörd.

10.2. Remiss

I miljöförvaltningens utredningsansvar ingår att ta in information från enskilda eller från andra myndigheter för att se till att ett ärende blir tillräckligt utrett. Detta regleras i 26 § FL. Att inhämta yttranden (remiss) i ett ärende från enskilda eller myndigheter är ett effektivt och ofta använt sätt för att skaffa fram ett fullständigt utredningsmaterial. Syftet med en remiss varierar. Det kan vara fråga om:

- att få upplysningar om faktiska förhållanden som myndigheten inte känner till eller att få synpunkter på befintligt material.
- att myndigheten ska få hjälp med sakkunskap på området.
- att myndigheten ska kunna kontrollera riktigheten av uppgifter som en part har lämnat.

Oavsett skälet för åtgärden används en remiss för att förse myndigheten med det utredningsmaterial som den behöver för att kunna fatta ett korrekt beslut i ärendet. Det är viktigt att det framgår av remissen vad yttrandet ska avse och när det senast ska ha kommit in till myndigheten.

Anmälningspliktiga avloppsåtgärder kan i princip påbörjas så fort anmälan har lämnats in, se avsnitt [Anmälan](#). För att tillräckligt med remisstid ska finnas kan miljöförvaltningen meddela ett tillfälligt förbud mot att tills vidare påbörja verksamheten som gäller under handläggningstiden.

Av 19 kap. 4 § p 2 MB framgår att vid tillståndsprövning ska miljöförvaltningen samråda med de statliga och kommunala myndigheter som har väsentliga intressen att bevaka i saken. Det kan vara viktigt att tidigt i prövningsprocessen remittera ärendet till andra myndigheter om det handlar om frågor som kan vara helt avgörande för om ärendet kan gå vidare, t.ex. skulle länsstyrelsen kunna avslå en dispensansökan om att anlägga en avloppsanläggning inom ett naturreservat. För att remisser inte ska skickas när det är uppenbart onödigt kan miljöförvaltningen tillsammans med berörd myndighet behöva ta fram gemensamma rutiner för hur handläggningen ska gå till. En sådan rutin bör omfatta alla avloppsanläggningar upp t.o.m. 200 pe.

En remiss kan även användas för att få kunskap om vilka närliggande fastigheter som är berörda av den planerade avloppsanläggningen och därmed är att se som parter. Se även avsnittet [Vilka ska kommuniceras i ärenden om små avlopp?](#).

10.2.1. Interna remisser i kommunen

Att det finns möjlighet till en bra hantering av det avfall som uppstår i en anläggning, ingår i den prövning som miljöförvaltningen måste göra. Ansökan för både helt nya anläggningar och nya anläggningar som ersätter äldre bör därför, om det inte är uppenbart onödigt, skickas på remiss till den kommunala förvaltning som har ansvaret för avfallshantering. Syftet med en sådan remiss är att avgöra om hämtning av avfall är möjligt på den föreslagna platsen och att avfallet kan omhändertas.

Under remisshanteringen kan det framkomma information som den sökande behöver få i ett tidigt skede, exempelvis om fördyrade hämtningskostnader eller att hämtning inte är möjlig.

Det är kommunens renhållningsansvariga som får göra en bedömning av framkomligheten innan ett avloppstillstånd beviljas, se avsnittet [Avstånd för slamsugningsbil](#).

Det är också viktigt är att renhållningsansvariga får yttra sig över möjligheten att hämta avfall om anläggningen har en fosforfälla eller någon annan form av prefabricerad efterpolering där innehållet i brunnen behöver bytas ut med ett visst intervall. Ett sådant byte av fosforadsorberande material eller liknande kan vara beroende av möjligheten att en kranbil kan köra fram och lyfta upp säcken.

Andra interna remisser inom kommunen kan handla om att avloppsanläggningen berör

- ett kommunalt naturreservat, se avsnitt [Andra skyddade områden enligt 7 kap. miljöbalken](#)
- ett vattenskyddsområde, se avsnitt [Vattenskyddsområden](#)
- ett strandskyddsområde, se avsnitt [Strandskydd](#)
- förorenad mark, se avsnitt [Förorenad mark](#)
- ett område med höga natur- eller kulturmiljövärden, se avsnitt [Känsliga områden där formellt skydd saknas](#) eller
- ett kommunalt VA-verksamhetsområde, befintligt eller under planering, se avsnitt [I väntan på kommunal eller gemensam avloppsanläggning](#).

10.2.2. Remiss till länsstyrelsen och Skogsstyrelsen

Om avloppsanläggningen berör t.ex.:

- ett statligt naturreservat, se avsnitt [Andra skyddade områden enligt 7 kap. miljöbalken](#)
- ett vattenskyddsområde där länsstyrelsen har tillsyn/prövning, se avsnitt [Vattenskyddsområden](#)
- ett Natura 2000-område, se avsnitt [Natura 2000](#)
- en känd fornlämning, se avsnitt [Fornlämningar](#)
- biotopskydd, se avsnitt [Andra skyddade områden enligt 7 kap. miljöbalken](#)
- ett område med höga natur- eller kulturmiljövärden, se avsnitt [Känsliga områden där formellt skydd saknas](#).

bör miljöförvaltningen remittera ansökan till länsstyrelsen för att garantera att beslutsunderlaget blir tillräckligt. I vissa fall kan det vara Skogsstyrelsen som har beslutat om biotopskydd och därför är rätt mottagare av en eventuell remiss.

10.3. Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Vilka ska kommuniceras i ärenden om små avlopp?	Nacka tingsrätt, mark-och miljödomstolens dom den 4 juli 2014, M 1303-12
	Östersunds tingsrätt, mark-och miljödomstolens dom den 23 december 2013, M 981-13

11. BEDÖMNING AV SKYDDSNIVÅER

En bedömning av vilka krav på försiktighetsmått som ska ställas i ett enskilt ärende bör utgå från normal eller hög skyddsnivå för hälso- respektive miljöskydd. Bedömningen kan göras på följande sätt:

- Utgå från länsstyrelsens Gis-stöd för prövning och tillsyn och den risk för påverkan som det visar.
- Bedöm hur förhållandena på den enskilda fastigheten förhåller sig till vad som anges i Gis-stödet.
- Bedöm om det finns några särskilda omständigheter i det enskilda fallet som motiverar högre än hög skyddsnivå eller särskilda lättnader i förhållande till kraven på försiktighetsmått.
- Gör en skälighetsbedömning enligt 2 kap. 7 § MB

I AR Små avlopp finns begreppen hög och normal skyddsnivå. Skyddsnivåerna är en precisering av försiktighetsprincipen i 2 kap. 3 § MB och är tänkta att vägleda prövningsmyndigheter kring vilka krav som behöver ställas på en avloppsanläggning utifrån områdets känslighet och skyddsbehov.

Det är upp till miljöförvaltningen i respektive kommun att bedöma när det bör ställas strängare reningskrav, dvs. hög skyddsnivå, respektive när normalkrav ska ställas, dvs. normal skyddsnivå. Med hög respektive normal skyddsnivå avses de rekommendationer på anläggningars prestanda som finns i AR små avlopp.

11.1. Bedömning krävs i varje enskilt ärende

Bedömningen av skyddsnivå ska ske utifrån förutsättningarna i det aktuella fallet. Att en anläggning t.ex. ska placeras inom ett skyddat område innebär inte automatiskt att hög skyddsnivå ska gälla. Det avgörande är istället vilket skyddsbehov som finns inom det skyddade området samt om den aktuella anläggningen med den lokalisering som föreslås bedöms påverka detta intresse.

Ett beslut måste alltså fattas i varje enskilt ärende, efter en prövning utifrån de lokala förhållandena på fastigheten och en rimlighetsavvägning enligt 2 kap. 7 § MB. Generella bindande beslut där kommunen delas upp i områden med hög respektive normal skyddsnivå kan inte fattas eftersom det saknas bemyndiganden för kommunerna att skriva generella föreskrifter om detta. Kommunerna har inom miljö- och hälsoskyddsområdet bemyndiganden när det gäller

- hälsoskyddsföreskrifter
- renhållningsordning samt
- vattenskyddsföreskrifter.

Dessa kan dock inte innehålla bestämmelser om skyddsnivå för små avloppsanläggningar. Det är med andra ord inte möjligt varken för kommunfullmäktige eller för någon av kommunens nämnder att på förhand fatta bindande beslut om huruvida det ska vara hög eller normal skyddsnivå för fastigheter i ett område.

Däremot är det önskvärt eller närmast nödvändigt att miljöförvaltningen gör en *översiktlig* bedömning av vilka områden i kommunen som bör ha hög respektive normal skyddsnivå. Inte minst för att det underlättar kommunikationen med den fastighetsägare som står i begrepp att lämna in en ansökan. Den slutliga bedömningen av vilken skyddsnivå som tillämpas görs sedan utifrån förutsättningarna i det enskilda ärendet.

11.2. Bedömning av skyddsnivå med hjälp av Gis och beräkningsmodeller

Ett underlag för en bedömning av var det i kommunen det bör vara hög respektive normal skyddsnivå är det [Gis-stöd](#)³¹ för tillsyn och provning av små avlopp som länsstyrelsen ansvarar för.

Kartorna i Gis-stödet är ett stöd för beslut av skyddsnivå enligt 2 kap. 3 § MB och baseras på de sex kriterier för hög skyddsnivå som tas upp i AR Små avlopp (se även avsnitt [Kriterier för hög och normal skyddsnivå](#)) samt en uppskattning av retentionspotentialen.

Gis-stödet har tagits fram med syfte att skapa förutsättningar för en skälig, rättssäker och nationellt likriktad bedömning av skyddsnivå. Stödet utgörs av kartor som visar bedömd risk för påverkan på recipient till följd av belastning från ett tillkommande avlopp med normal skyddsnivå. Kartorna inkluderar bl.a.

- vattenrelaterade skyddsvärden
- jordart
- jorddjup
- källfördelning av belastning på recipienten
- vattenförekomsternas status
- miljökvalitetsnorm.

Sammanvägningen av faktorerna beskrivs i konceptmodeller, en för respektive fosfor, kväve och hälsoskydd. För att känna till Gis-stödets begränsningar är det viktigt att läsa [handledningen](#)³² på länsstyrelsens webbplats innan man börjar använda det. Enskilda brunnar och hotade arter finns t.ex. inte inkluderade. Andra lokala uppgifter som saknas i Gis-stödet är kommunala strategier och planer såsom översiktsplaner och VA-planer, varför kommunens egen kartportal också är ett viktigt stöd i arbetet.

³¹ <https://www.lansstyrelsen.se/nationella-texter/stat-och-kommun/samhallsbyggnad/livsmedel-och-vatten/gis-stod-for-provning-och-tillsyn-av-sma-avlopp.html>

³² <https://www.lansstyrelsen.se/vastra-gotaland/stat-och-kommun/samhallsbyggnad/livsmedel-och-vatten/gis-stod-for-provning-och-tillsyn-av-sma-avlopp.html>

Även andra modeller för att t.ex. uppskatta fördelningen av näringsämnesbelastningen i en vattenförekomst kan vara ett underlag för att bestämma vilken skyddsnivå som behövs. Det finns rättsfall från MÖD, M [10800-15](#) och M [10805-15](#), som visar att sådana schabloniserade beräkningsmodeller kan godtas som en del av underlaget för bedömning av lämplig skyddsnivå i enskilda prövningar.

Oavsett vilken modell som används måste dock enligt HaV:s bedömning utredningsunderlaget kompletteras med platsspecifik information om den berörda fastigheten där avloppsanläggningen ska placeras. Sådan platsspecifik information kan t.ex. handla om att verifiera att de geologiska och topografiska förutsättningarna som anges på kartan stämmer överens med verkligheten. Särskilt viktigt är detta vid bedömning av hälsoskyddsaspekter eftersom t.ex. enskilda brunnar inte finns med.

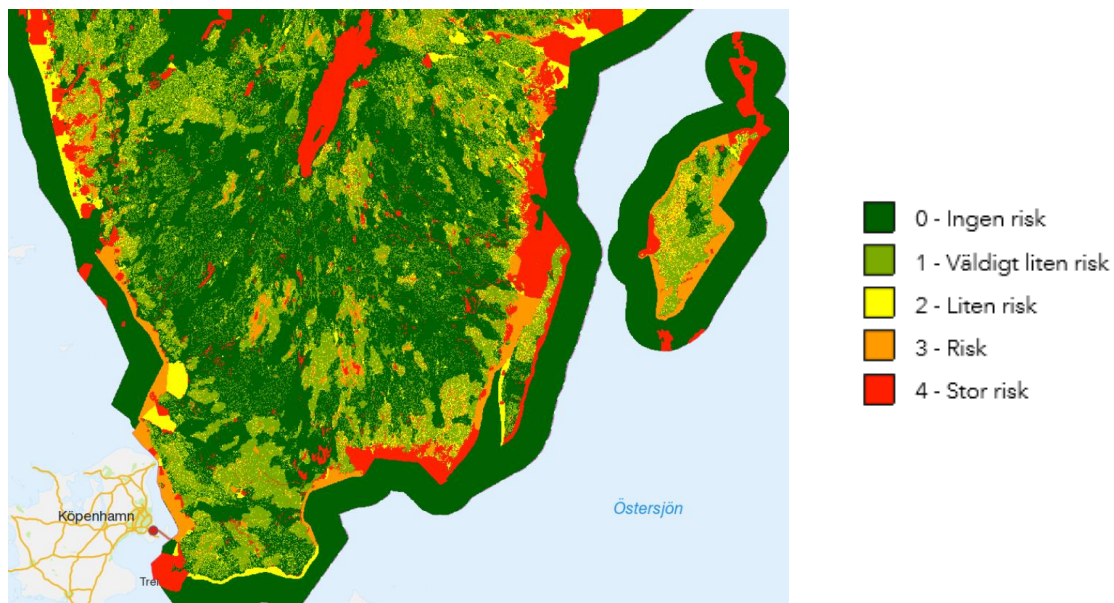

Bild 8 Ett exempel på riskkarta från GIS-stödet tillsammans med teckenförklaring. Här är t.ex. Vättern röd (stor risk) eftersom hela Vättern är vattenskyddsområde (Länsstyrelsen, 2019)

11.3. Kriterier för hög och normal skyddsnivå

Miljöförvaltningen bör i varje enskilt fall relatera skyddsåtgärder beträffande hälso- och miljöskydd för den enskilda anläggningen till normal eller hög skyddsnivå. För att kunna fastställa skyddsnivå i ett enskilt ärende måste miljöförvaltningen ha kännedom om både förhållandena i det större område den enskilda fastigheten ingår i samt de specifika förhållanden som gäller för just den fastighet där avloppsanläggningen ska anläggas.

I AR Små avlopp anges vilka kriterier skyddsnivån bedöms utifrån. Om ett eller flera kriterier är uppfyllda bör hög skyddsnivå gälla för det skyddade intresset. I övriga fall bör normal skyddsnivå gälla om inte särskilda förhållanden gör att antingen lägre krav än normalt eller högre krav än hög skyddsnivå bör gälla. I tabell 2 nedan finns kriterierna för hög skyddsnivå med förklaring. Kriterierna avser såväl hälsoskydd som miljöskydd, men skyddsnivån behöver inte vara densamma för dessa.

Tabell 2 Kriterier för hög skyddsnivå avseende såväl hälsoskydd som miljöskydd enligt AR små avlopp

Kriterier för bedömning av skyddsnivå enligt AR Små avlopp (HVMFS 2016:17)	Förklaring
Utsläppet från anordningar av aktuell typ kan befaras ha negativ inverkan på det skyddade intresset i ett område som enligt 3 kap. 2 § förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön är upptaget i registret över skyddade områden.	Områden som enligt vattendirektivet ska registreras och som kan vara relevanta vid prövning av små avlopp: Art- och habitatdirektivet (Natura 2000)³³ Dricksvattenförekomster - grundvatten och ytvatten³⁴ Badplatser³⁵ Fiskvattenområden³⁶ Fågeldirektivet³⁷ Nitratkänsliga områden³⁸ Musselvattenområden³⁹ Riskerar utsläppet att påverka syftet med ett sådant skyddat intresse gäller hög skyddsnivå för miljö- och/eller hälsoskydd.
Andra yt- eller grundvattentäkter för dricksvatten än sådana som avses i 1, finns inom anordningens påverkansområde och anordningen kan befaras bidra till olägenheter vad beträffar tillgången till vatten eller vattnets kvalitet i dessa täkter såsom dricksvatten till djur.	Riskerar utsläppet att påverka vattentäkter gäller hög skyddsnivå för hälsoskydd.
Skyddsintresset för områden som är skyddade enligt 7 kap. MB medför ett behov av särskilda försiktighetsmått.	Skyddade områden enligt 7 kap. är: -Nationalpark -Naturreservat -Kulturresevat -Naturminne -Biotopskyddsområde -Djur- och växtskyddsområde -Strandskyddsområde

³³ <http://extra.lansstyrelsen.se/viss/Sv/detta-beskrivs-i-viss/skyddade-omraden/Pages/habitatdirektivet.aspx>

³⁴ <http://extra.lansstyrelsen.se/viss/Sv/detta-beskrivs-i-viss/skyddade-omraden/Pages/dricksvattenforekomster.aspx>

³⁵ <http://extra.lansstyrelsen.se/viss/Sv/detta-beskrivs-i-viss/skyddade-omraden/Pages/badplatser.aspx>

³⁶ <http://extra.lansstyrelsen.se/viss/Sv/detta-beskrivs-i-viss/skyddade-omraden/Pages/fiskvattendirektivet.aspx>

³⁷ <http://extra.lansstyrelsen.se/viss/Sv/detta-beskrivs-i-viss/skyddade-omraden/Pages/fageldirektivet.aspx>

³⁸ <http://extra.lansstyrelsen.se/viss/Sv/detta-beskrivs-i-viss/skyddade-omraden/Pages/nitratkansliga-omraden.aspx>

³⁹ <http://extra.lansstyrelsen.se/viss/Sv/detta-beskrivs-i-viss/skyddade-omraden/Pages/skaldjursdirektivet.aspx>

	-Miljöskyddsområde -Vattenskyddsområde -Särskilda skyddade områden Riskerar utsläppet att påverka syftet med ett sådant skyddat område gäller hög skyddsnivå för miljö- och/eller hälsoskydd.
Utsläpp av renat avloppsvatten sker direkt, utan föregående fördröjning i exempelvis dike, till känsligt ytvatten, t.ex. nära badplats.	I denna punkt avses badplatser fastställda utifrån Badvattendirektivet (2006/7/EG) samt andra badplatser. Riskerar utsläppet att påverka en badplats gäller hög skyddsnivå för hälsoskydd.
Den sammanlagda belastningen i området är eller riskerar att bli hög på grund av antalet utsläppskällor; exempelvis inom s.k. omvandlingsområden där fritidsbebyggelse har omvandlats till permanentbostäder och där detta kan medföra successivt försämrade vattenkvalitet eller -kvantitet.	Denna punkt är särskilt aktuell i en vattenförekomst som har dålig status med avseende på övergödning och där utsläpp från små avlopp har en betydande påverkan⁴⁰ på möjligheten att nå god status. Riskerar utsläppet att påverka att MKN inte kan uppnås gäller hög skyddsnivå för miljöskydd. Eller i vissa fall även högre än hög skyddsnivå.
Recipient eller omgivning är känslig av andra skäl.	Kan t.ex. vara: - Våtmarksinventeringen (våtmark, objekt av klass 1 och 2 har höga naturvärden) - Ängs- och hagmarksinventeringen - Lek och uppväxtområden för fisk - Områden med generellt biotopskydd Riskerar utsläppet att påverka syftet med denna typ av områden gäller hög skyddsnivå för miljöskydd.

11.4. Normal eller hög skyddsnivå för hälsoskydd?

Miljöbalken ställer krav på att avloppsvatten ska avledas och renas eller tas om hand på annat sätt så att olägenheter för människors hälsa inte uppstår (9 kap. 7 § MB). Utsläpp av renat avloppsvatten får alltså inte medverka till en väsentligt ökad risk för smitta genom förorening av dricksvatten eller badvatten och inte heller till annan olägenhet, t.ex. lukt.

Gis-stödet kan även ge en viss hjälp att bedöma vilken skyddsnivå som behövs med avseende på hälsoskydd. För påverkan ur hälsoskyddssynpunkt utgår beräkningarna i Gis-stödet från potentiella transportvägar av virus och mikrobiella föroreningar i grundvatten respektive ytvatten till allmänna och enskilda dricksvattentäkter samt badplatser. Riskbedömningen ska endast tolkas på en övergripande nivå.

Beräkningarna i Gis-stödet av risk för påverkan ur hälsoskyddssynpunkt utgår från följande principer:

⁴⁰ Den påverkan från mänsklig verksamhet som, ensam eller tillsammans med övrig påverkan, kan ha sådan effekt på status eller potential att den kan medföra att en ytvattenförekomst riskerar att inte uppfylla kvalitetskrav enligt 4 kap. förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön, enligt 3 § HVMFS 2017:20.

- Många små avloppsanläggningar inom en liten yta innebär större risk.
- Tunna jordlager innebär större risk.
- Risken avtar med avståndet.
- Grundvattenflödet följer topografin, med undantag där det är mycket genomsläppligt.

Eftersom det saknas tillförlitlig och nationellt omfattande data över enskilda dricksvattenbrunnars geografiska placering så finns enskilda brunnar inte med i Gis-stödet. Utredning av de lokala förutsättningarna måste alltså komplettera beslutsunderlaget innan en bedömning av skyddsnivå kan göras.

Om närliggande dricksvattentäkter eller badplatser kan påverkas av avloppsanläggningen är det ett skäl för att höja skyddsnivån med avseende på hälsoskydd till hög, se även avsnitt [Vattenskyddsområden](#). Även om det inte finns ett specifikt skyddsobjekt såsom en dricksvattenbrunn belägen i närheten av utsläppspunkten behöver avloppsanläggningen alltid bedömas ur ett allmänt smittskyddsperspektiv. Om utsläppet t.ex. sker i ett område med gles bebyggelse och den troliga exponeringen för det renade vattnet inte sker förrän efter en lång transport som ger stor utspädning, så är risken sannolikt låg för att anläggningens utsläpp medverkar till väsentligt ökad risk för smitta. Placeras däremot anläggningen och dess utsläpp i ett område där det är tätt mellan husen, korta avstånd till högsta grundvattenyta och till berg så ökar risken för smittspridning.

I en dom från MÖD, [M 5910-16](#), handlade det om en avloppsanläggning i form av ett minireningsverk med efterpolering som avsågs anläggas med utlopp till en bäck som mynnade intill en badplats. MÖD ansåg att det var hög skyddsnivå för hälsoskydd och att tillförlitliga barriärer behövdes för att minska riskerna för att smittämnen tillförs badplatsen och påverkar människors hälsa. Den sökande hade inte visat att anläggningen skulle reducera smittämnen till en nivå som skulle vara acceptabel på platsen. Inte heller den ingivna provtagningen av bakterier i bäcken ändrade MÖD:s bedömning. Tillstånd lämnades inte till den ansökta anläggningen.

11.5. Normal eller hög skyddsnivå för miljöskydd?

Vid bedömning av behovet av skyddsåtgärder behöver hänsyn till retention av näringsämnen tas. Förenklat kan man säga att ett längre avstånd från utsläppspunkten till recipienten ger en mindre risk för påverkan av näringsämnen då de i större utsträckning kommer att kunna fastläggas eller fördröjas. Gis-stödet ger vägledning då riskbedömningen i stödet är ett resultat av en sammanvägning av ett antal faktorer som bl.a. beskriver retentionen.

Ett rättsfall får belysa hur man bör se på retention och avloppsanläggningens gränser. I en dom från MÖD, [M 5822-16](#), ansökte en privatperson om tillstånd att anlägga en slamavskiljare och en markbädd för rening av WC- och BDT-vatten. Utsläppet avsågs ske till en våtmark innan den slutliga recipienten som var en havsvik. Våtmarken till vilket avloppsvattnet skulle avledas hade kunnat bidra till en hög retention och därmed sänka kraven på anläggningens reningsförmåga, men i detta specifika fall var våtmarken särskilt skyddsvärd och bidrog istället till att domstolen ansåg att hög skyddsnivå skulle gälla. Domstolen konstaterade vidare att en naturlig våtmark aldrig kan anses ingå i en avloppsanläggning. MÖD avslog ansökan.

Vid prövningen av en ansökan om tillstånd till installation av vattentoilet bör också beaktas vad som på sikt kan bli följden av en generell tillståndsgivning av den sökta lösningen för fastigheter inom området. Detta framgår av regeringsrättens dom, [mål nr 2196-93](#).

Exempel finns i två domar från MÖD, [M 10805-15](#) och [M 10800-15](#), där hänsyn till förhållandena i det större område inom vilket den aktuella fastigheten ingick togs och där följden av vad en generell utbredning av liknande avloppsanläggningar skulle bli beaktades. Även om avloppsanläggningarna i dessa fall bedömdes ha en begränsad påverkan på recipienten så kunde

det inte uteslutas att anläggningen påverkade genom att den var belägen i det aktuella området. Följden av flera avloppsanläggningar i området med rening som inte motsvarar hög skyddsnivå måste därför beaktas. Krav på hög skyddsnivå för de aktuella anläggningarna fastställdes.

I en annan dom från MÖD, [M 5065-12](#), tog domstolen med i bedömningen att det eventuellt skulle kunna bli fler fastighetsägare som ville installera samma typ av avloppsanläggning. Avloppsanläggningen, som bestod av WC-vatten till sluten tank och markbädd för BDT, med utsläpp till känslig recipient godtogs trots detta då utsläppet av fosfor bedömdes bli litet.

11.5.1. När är det motiverat att ställa högre krav än hög skyddsnivå?

En dom från MÖD, [M 5910-16](#), visar att oavsett allmänna rådets indelning i normal och hög skyddsnivå så kan det beroende på omständigheterna i det enskilda fallet finnas behov att ställa högre krav än hög skyddsnivå med avseende på miljöskydd. I domen konstaterades att recipienten (Gullmarsfjorden) var särskilt känslig och skyddsvärd och att det fanns stor anledning att anpassa kraven på avloppsutsläppen utifrån de speciella förhållandena på platsen. Vidare betonade domstolen att det måste beaktas att det fanns ytterligare ett stort antal fastigheter med avrinning till den aktuella recipienten. Dessa fastigheter hade inte utsläpp från vattentoilet. Följderna av en generell tillståndsgivning av liknande avloppsanläggningar som den sökta anläggningen skulle riskera att ge ett ökat utsläpp av näringsämnen till Gullmars centralbassäng.

MÖD konstaterade sålunda att den sökta anläggningen visserligen uppfyller kraven för hög skyddsnivå för miljöskydd enligt AR Små avlopp beträffande BOD, tot-P och tot-N när den fungerar som avsett, men att det på grund av recipientens känslighet för näringsämnen finns ett behov av att ytterligare minska utsläppen utöver vad som följer av kraven på hög skyddsnivå. MÖD fann därför att högre krav än de som gäller för hög skyddsnivå för miljöskydd behövde ställas i detta fall. Samma slutsats kom MÖD fram till i mål [M 8721-16](#).

11.5.2. När är det motiverat att ställa lägre krav än normal skyddsnivå?

Omständigheterna i det enskilda fallet kan motivera att lägre krav än normal skyddsnivå ställs på vissa platser. Omständigheterna behöver i dessa fall tydligt beskrivas i beslutet och skulle t.ex. kunna vara att recipienten inte är negativt påverkad av övergödning och att den sammantagna belastningen på recipienten är liten.

I glest bebyggt område kan de enda rimliga skyddsåtgärderna vara relaterade till smittskyddet, t.ex. i fall där recipienten inte alls är övergödd eller till och med mår bra av växtnäringstillskott dvs. recipienter som inte är naturligt näringsfattiga som t.ex. vattenkraftsdammar.

11.5.3. Göra avsteg nedåt från delar av hög skyddsnivå

På samma sätt som det är möjligt att göra avsteg från normal skyddsnivå är det möjligt att göra avsteg även från delar av hög skyddsnivå. Krav på reduktion av kväve kan t.ex. bedömas som oskäligt om nitrathalterna i grundvattnet är låga och om kvävekrav inte ställs på ett kommunalt reningsverk med utsläpp till samma recipient. Liksom vid alla andra avsteg måste detta motiveras tydligt i det enskilda fallet.

11.5.4. MKN och krav på försiktighetsmått

Vid årsskiftet 2018/2019 trädde de nya reglerna i kraft i miljöbalken som ska säkra att vattendirektivet får genomslag fullt ut i svensk lagstiftning. Av de nya reglerna följer bland annat att tillstånd inte får ges till en verksamhet, som trots åtgärder för att minska föroreningar eller

störningar från andra verksamheter, har sådan betydelse att det äventyrar möjligheten att uppnå den status som vattnet ska ha enligt en MKN (se 5 kap. 4 § MB).

Om det vid provning av tillstånd till små avloppsanläggningar konstateras att det finns risk för att den aktuella anläggningen, tillsammans med övriga anläggningar i området, motverkar möjligheten att uppnå MKN för berörd vattenförekomst måste tillräckliga skyddsåtgärder vidtas enligt 2 kap. 3 § MB. [Gis-stödet](#)⁴¹ kan användas som underlag då det ger en hjälp i bedömningen av hur en liten avloppsanläggning riskerar påverka miljö kvalitetsnormerna för ytvatten med avseende på näringsämnen. Gis-stödets riskbedömning görs också i relation till hur stor andel belastningen från små avloppsanläggningar utgör av den totala belastningen.

Som vanligt ska vid bedömningen av vilka krav på försiktighetsmått som ska fastställas i det enskilda fallet alltid 2 kap. 7 § MB beaktas. Genom den nya lagstiftningen blir det tydligt att den rimlighetsavvägning som görs enligt 2 kap. 7 § 1 st MB inte får ge ett resultat som innebär att verksamhet tillåts bedrivas så att den orsakar en otillåten försämring eller äventyrar att rätt vattenkvalitet uppnås (se 2 kap. 7 § 2 st). De krav som behövs för att MKN ska kunna följas ska alltså alltid ställas i en provnin . Beslutet om att ge tillstånd ska även innehålla de villkor som behövs för att säkerställa att någon sådan otillåten påverkan som avses i 5 kap. 4 § 1 st MB inte uppkommer (se 22 kap. 25 § 9 p. MB).

Om anläggningen bedöms påverka möjligheten att följa MKN så kan detta medföra att det ställs krav på hög eller på högre än hög skyddsnivå för miljöskydd, se t.ex. MÖD:s domar i mål [M 5910-16](#) och [M 8721-16](#).

11.5.5. Övriga vatten

De vatten som inte är vattenförekomster kallas i vattendirektivet för "Övriga vatten". Det kan också inom en vattenförekomst finnas ett biflöde, en vik eller annan del som av något skäl motiverar en annan hänsynsnivå än vad vattenförekomsten i sig kräver för att följa MKN. För så väl övriga vatten som för särskilt hänsynskrävande delar av en vattenförekomst är inte 5 kap. MB tillämpligt, utan det är istället de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. MB som är aktuella.

I andra fall kan det finnas specialbestämmelser som träder i kraft. Exempelvis kan det handla om att recipienten är ett så kallat småvatten i jordbruksmark som omfattas av biotopskyddsbestämmelser, eller att vattenförekomsten omfattas av Natura 2000-bestämmelser. De mer specifika bedömningarna som behöver göras vid handläggningen av en sådan anmälan/ansökan om en liten avloppsanläggning berörs inte närmare här utan vi hänvisar till respektive avsnitt med fördjupad vägledning i kapitlet [Bedömning av tillåtlighet, vattenskydd, naturvård, avfall, fornlämningar m.m.](#)

11.6. Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Bedömning av skyddsnivå med hjälp av Gis och beräkningsmodeller	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 december 2016, M 10805-15
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 december 2016, M 10800-15

⁴¹ <https://www.lansstyrelsen.se/vastra-gotaland/stat-och-kommun/samhallsbyggnad/livsmedel-och-vatten/gis-stod-for-provning-och-tillsyn-av-sma-avlopp.html>

Normal eller hög skyddsnivå för miljöskydd?	Mark- och miljööverdomstolens dom den 23 mars 2017, mål nr M 5822-16 , (HaV:s yttrande)
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 december 2016, M 10805-15
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 december 2016, M 10800-15
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 24 januari 2013, M 5065-12
	Regeringsrättens dom den 15 juni 1994, M 2196-93
När är det motiverat att ställa högre krav än hög skyddsnivå?	Mark- och miljööverdomstolens dom den 21 december 2017, mål nr M 8721-16 , (HaV:s referat)
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 28 juni 2017, mål nr M 5910-16 , (HaV:s yttrande)
MKN och krav på försiktighetsmått	Mark- och miljööverdomstolens dom den 21 december 2017, mål nr M 8721-16 , (HaV:s referat)
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 28 juni 2017, mål nr M 5910-16 , (HaV:s yttrande)

12. BEDÖMNING AV TILLÅTLIGHET, GENERELLA FÖRUTSÄTTNINGAR

Vissa generella förutsättningar kan ibland behöva beaktas vid bedömning av tillåtligheten till en avloppsanläggning. I detta kapitel beskrivs hur bedömningen vid prövningen på olika sätt kan påverkas av

- beslut om att ansluta ett område till en kommunal avloppsanläggning
- civilrättsliga förhållanden samt
- begränsad dricksvattentillgång.

12.1. I väntan på kommunal eller gemensam avloppsanläggning

I vissa fall är det aktuellt att pröva tillstånd för en anläggning som inom en kortare planeringshorisont (mindre än 5 år) kommer att anslutas till gemensam eller kommunal avloppsanläggning. Det kan finnas skäl såväl för att tillåta en ny anläggning i avvaktan på anslutning som skäl för att inte tillåta det.

Det är därför lämpligt att det till kommunens VA-plan kopplas en handlingsplan för hur kommunen hanterar frågan om tillstånd i avvaktan på planerade åtgärder. Den bör beskriva vilka tekniska lösningar som är lämpliga i väntan på långsiktiga åtgärder och vad som bör beaktas i bygglovsärenden under tiden. Mer om vikten av att kommunen har en VA-plan finns i avsnittet [Kommunal VA-planering – enskilt gemensamt eller allmänt VA?](#) En god samordning mellan miljöförvaltningens och byggnadskontorets myndighetsutövande är en viktig förutsättning för ett bra resultat.

12.1.1. Skäl för att inte ge tillstånd

Beslut om att påbörja detaljplanering för ett område, konkreta beslut om utbyggnad eller VA-planer kan vara skäl för att ge särskilda villkor eller till och med avslag på ansökan om tillstånd till avloppsanläggning. Se MÖD:s dom [M 747-08](#) där fastighetsägaren ville bygga nytt permanentboende och ansluta allt avloppsvatten till slutna tankar i avvaktan på kommunalt VA men där ansökan avslogs. Avslag av en ansökan med hänvisning till att utbyggnad av kommunalt VA-nät skulle inväntas godtogs däremot inte av MÖD i en dom [M 9796-10](#), då det inte fanns några detaljerade beslut om kommunalt VA-nät fattade.

12.1.2. Skäl för att ge tillstånd

Det kan dock finnas skäl för att ge tillstånd trots att beslut om utbyggnad av kommunalt VA finns, som t.ex. att den befintliga avloppsanläggningen är i så dåligt skick och innebär så stora risker att den måste åtgärdas omgående. Om de normala kraven riskerar att bli oskäliga med tanke på den

korta tiden som avloppsanläggningen ska finnas så finns det olika sätt att möta detta, t.ex. att inte ställa lika höga reningskrav som vid en normal ansökan eller att kraven i första hand är kopplade till hygienaspekter. Ett annat alternativ är att tillåta lösningar som miljöförvaltningen kanske inte i vanliga fall tillåter, t.ex. både WC- och BDT-vatten till slutna tank.

Det kan ofta ses som rimligt att tidsbegränsa denna typ av tillstånd (22 kap. 25 § MB), det är t.ex. vanligt att ett tidsbegränsat tillstånd ges till slutna tank under en övergångstid. Det är samtidigt viktigt att komma ihåg att om tiden för färdigställande av en samlad avloppslösning förskjuts framåt i tiden och det givna tillståndet hinner gå ut innan en samlad lösning är på plats så krävs en ny ansökan och ny prövning om fastighetsägaren vill fortsätta att använda anläggningen. Tillstånden kan inte med automatik förlängas. Det är viktigt att klargöra dessa förhållanden för fastighetsägaren i samband med beslut.

Vid utbyggnad av en allmän avloppsanläggning kan den befintliga enskilda avloppsanläggningen lösas in av huvudmannen efter gängse värderingsmetodik. Om det handlar om många anläggningar i ett område så kan det innebära en betydande kostnad för kommunen. I en dom från Svea Hovrätt, [M 6561-12](#) ansåg domstolen att ersättning för onyttigbliven enskild anläggning inte kunde utgå eftersom fastighetsägarna enligt domstolens mening inte varit ovetande om att allmän va-anläggning i området var nära förestående. I ett annat ärende i Statens VA-nämnd, [Va 675/12](#), lämnades ersättning för en fem år gammal trekammarbrunn med infiltration eftersom fastighetsägarna inte fått information om att kommunal VA-ledning var planerad. Kommunen hade initierat VA-utbyggnaden i ett sent skede då man hade utvecklingsplaner för området.

Det är alltså viktigt att ha en god framförhållning och kommunikation i VA-planeringen och att eventuellt tidsbegränsa tillstånd till små avloppsanläggningar i avvaktan på kommunal anslutning.

12.2. Civilrättsliga förhållanden

Det är inte ovanligt att en avloppsanläggning inte går att placera på den fastighet som den ska betjäna. Svåra geologiska förhållanden och närhet till dricksvattentäkter är sådant som kan göra att en anläggning bäst placeras på någon annans mark. Det kan också handla om att den sökande vill släppa det renade avloppsvattnet till någon annans ledning etc. Det vanligaste är att reglera det civilrättsliga förhållandet mellan den som äger anläggningen och den som äger marken eller ledningen genom att upprätta ett servitut. Ett servitut innebär att man knyter rätten att ha en avloppsanläggning på en viss plats till fastigheten, inte till personen som äger fastigheten. Med ett servitut finns alltså en rätt till avloppsanläggningens placering oavsett vem som äger fastigheten där avloppsanläggningen ligger, eller vem som äger själva avloppsanläggningen och den fastighet som anläggningen ska betjäna. Det innebär att en ny markägare normalt sett inte kan kräva att avloppsanläggningen tas bort om ett servitut finns. Om det är så att någon av parterna vill få till en ändring eller upphävande av ett servitut så är det särskilda bestämmelser som måste vara uppfyllda.

12.2.1. Officialservitut och avtalsservitut

Det finns två typer av servitut, avtalsservitut och officialservitut. Ett avtalsservitut bildas genom avtal mellan fastigheternas ägare medan ett officialservitut bildas genom beslut från en myndighet. Ett officialservitut kan bildas mot markägarens vilja om tillämpliga bestämmelser är uppfyllda. Hos [Lantmäteriet](#) sker det genom en lantmåteriförrättning. För att reglera rätten att lägga en anläggning på annans mark så brukar ett avtalsservitut vara fullt tillräckligt. Avtalsservitut kan skrivas in i fastighetsregistret. På så sätt kan man säkerställa att servitutet kommer att gälla även mot en ny ägare till den tjänande fastigheten. Den tjänande fastigheten är den fastighet där avloppsanläggningen ligger, den andra fastigheten kallas för den härskande

fastigheten. Inskrivning sker genom en skriftlig ansökan till Fastighetsinskrivningen på Lantmäteriet.

Det är den kommunala lantmäterimyndigheten eller, om sådan inte finns, Lantmäteriet som handlägger frågor om servitut. Miljöförvaltningen har egentligen inget ansvar för denna fråga och kan inte vägra tillstånd eller förbjuda en anläggning för att det saknas servitut. Det är alltid den sökande som ska se till att det finns alla behövliga tillstånd, dvs. den som ska använda anläggningen och har rättslig, ekonomisk och faktisk rådighet över anläggningen. Se dock även avsnittet om Anmälningsärenden nedan.

12.2.2. Tillståndsärenden och servitut

I princip kan vem som helst söka tillstånd på någon annans fastighet utan att ha medgivande från den berörda markägaren. Ett tillstånd innebär dock inte någon tvångsrätt som gör att markägaren måste avstå mark till den som har fått ett tillstånd. Miljöförvaltningen kan alltså bevilja ett tillstånd utan att den sökande förfogar över marken där anläggningen ska ligga, men det är inte säkert att anläggningen kan anläggas på grund av civilrättsliga begränsningar. Markägaren är att anse som berörd i ärenden om prövning av avlopp och ska, oavsett om det är en anmälan eller en ansökan om tillstånd, ha givits möjlighet att yttra sig innan beslut tas. Den sökande har möjlighet att dra tillbaka sin ansökan om avloppstillståndet inte kommer att kunna utnyttjas p.g.a. civilrättsliga förhållanden. Se även avsnittet [Kommunicering och remiss](#).

12.2.3. Anmälningsärenden och servitut

Gäller det däremot meddelande av försiktighetsmått till följd av en anmälan måste den som beslutet riktar sig mot ha rådighet att följa beslutet och följaktligen behövs ett medgivande från markägaren. Se även avsnittet [Kommunicering och remiss](#).

12.2.4. Informera i beslutet om civilrättsliga förutsättningar

Om miljöförvaltningen ger tillstånd till en avloppsanläggning på annans mark eller med utsläpp till annans ledning, bör det i beslutet finnas information om att tillståndet i sig inte innebär någon rätt att mot markägarens vilja inrätta ett avlopp på dennes mark/ dra en ledning på dennes mark /släppa renat avloppsvatten till dennes ledning. För att få en sådan rätt, om markägaren motsätter sig det, måste sökanden vända sig till lantmäterimyndigheten och ansöka om lantmåteriförrättning för att eventuellt bilda ett officiälservitut för anläggningen. Det är också lämpligt att det i denna typ av beslut beslutet framgår att den sökande måste betala avgiften för handläggning av ärendet även om det senare inte går att anlägga avloppsanläggningen.

12.3. Hur kan begränsad dricksvattentillgång påverka bedömningen?

Vid prövning av små avlopp ingår också att bedöma och ta hänsyn till hur avloppsanläggningen påverkar vattenförsörjningen i området. Ibland kan en planerad anläggning leda till att vattenförbrukningen ökar och att vattnet i det aktuella området därmed inte räcker eller att det finns en ökad risk för saltvatteninträngning om en redan hårt belastad grundvattentillgång belastas ytterligare.

I en dom från MÖD, [M 747-08](#), avslogs t.ex. en ansökan då domstolen bedömde att nybyggnation med vattentoalett skulle kräva ett uttag ur den redan hårt belastade grundvattentillgången, vilket riskerade att leda till ökade sanitära olägenheter i området.

I en annan dom från MÖD, [M 7681-08](#), gjordes en annan bedömning och domstolen kom fram till att utredningen visade att risken för saltvatteninträngning i grundvatten inom det relevanta

området var i det närmaste försumbar. Då inga andra miljömässiga risker förelåg saknades det skäl för att inte tillåta installation i efterhand.

Ofta handlar detta om områden där det finns många fritidshus som från början byggts med enkel standard, men där kraven på bekvämlighet ökat allteftersom i så kallade omvandlingsområden. Miljöförvaltningen behöver vid en prövning av en sådan ansökan bland annat avgöra vad följderna skulle bli av en generell tillståndsgivning till nya avlopp för många eller alla fastigheter i området. Ifall risk för betydande påverkan på vattentillgången kan konstateras kan detta utgöra skäl till att avslå ansökan om tillstånd till en anläggning med vattentoalett, se regeringsrättens dom [M 2196-93](#).

I kommunens lokala hälsoskyddsföreskrifter kan tillståndsplikt ha införts (med stöd av 9 kap. 10 § MB) för inrättande av grundvattentäkt inom sådana områden ”där knapphet på sött grundvatten råder eller kan befaras uppkomma”. Det kan finnas relevanta undersökningar om dricksvattentillgången som legat till grund för ovan nämnda föreskrifter, som miljöförvaltningen behöver ta del av för att en bedömning av ansökan ska kunna göras. Sådana undersökningar kan också ha tagits fram inom ramen för kommunens arbete med översiktsplanen.

12.4. Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Skäl för att inte ge tillstånd	Mark- och miljööverdomstolens dom den 7 juli 2011, M 9796-10
Skäl för att ge tillstånd	Svea Hovrätts dom den 10 januari 2013, M 6561-12
	Statens VA-nämnds dom den 17 januari, Va 675/12
Hur kan begränsad dricksvattentillgång påverka bedömningen?	Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 september 2009, M 7681-08
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 22 december 2008, M 747-08
	Regeringsrättens dom den 15 juni 1994, M 2196-93

13. BEDÖMNING AV TILLÅTLIGHET, ANLÄGGNINGENS FÖRUTSÄTTNINGAR

Miljöbalken ställer krav på att avloppsvatten ska avledas och renas eller tas om hand på annat sätt så att olägenheter för människors hälsa inte uppstår (9 kap. 7 §MB). Vidare sägs i 2 kap. 3 § att verksamhetsutövaren ska vidta de skyddsåtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att förebygga, hindra eller motverka skada eller olägenhet för människors hälsa och miljön.

Varje ärende ska bedömas utifrån sina förutsättningar - vilka är riskerna för hälsa och miljö (se kapitlet [Bedömning av skyddsnivåer](#)) och vad krävs för att avloppsanläggningen ska nå upp till skyddsnivån på platsen? Detta kapitel handlar om hur uppgifterna i ansökan/anmälan kan bedömas för att avgöra om en anläggning klarar skyddsnivåerna för miljö- och hälsoskydd.

Fördjupad text om grundförutsättningarna för prövningen finns i kapitlen [Vilka uppgifter ska en anmälan/ansökan innehålla](#) och [Bedömning av tillåtlighet, platsens förutsättning](#).

13.1. Bedömning av om anläggningen når upp till skyddsnivån med avseende på hälsoskydd

Utsläpp av renat avloppsvatten ska inte medverka till en väsentligt ökad risk för smitta genom förorening av dricksvatten eller badvatten och inte heller till annan olägenhet, t.ex. lukt.

I flera domar från MÖD har tolkningen av 9 kap. 7 § MB varit ganska strikt. I ett avgörande från MÖD, [M 857-01](#), påpekar domstolen att redan risken för olägenheter ska beaktas vid bedömningen av tillåtligheten. I MÖD:s dom [M 9677-99](#) slogs fast att även en liten risk för påverkan på en dricksvattenbrunn var tillräcklig för att avslå ansökan om infiltration.

Gränsvärden för smittämnen, virus, bakterier och parasiter i utgående avloppsvatten finns inte reglerat i lagstiftning och inte heller fastslaget i praxis. Det innebär att en riskbedömning av om anläggningen kan medföra olägenheter behöver göras i varje enskilt fall.

I AR Små avlopp preciseras kravet på vad en avloppsanläggning ska klara med avseende på hälsoskydd.

Normal nivå

- A. Utsläpp av avloppsvatten medverkar inte till en väsentligt ökad risk för smitta eller annan olägenhet, t.ex. lukt, där människor kan exponeras för det, exempelvis genom förorening av dricksvatten, grundvatten eller badvatten.
- B. Den hantering av restprodukter från anordningen som äger rum på fastigheten, kan skötas på ett hygieniskt acceptabelt sätt.

Hög nivå

Utöver A - B:

- A. Ytterligare skyddsåtgärder utöver den huvudsakliga reningen i anordningen vidtas. Exempelvis kan det finnas behov av att förbjuda vissa utsläpp, att göra utsläppspunkten mer svårtillgänglig, att öka anordningens robusthet eller att lägga till reningssteg som ytterligare reducerar föroreningsinnehållet, ökar uppehållstiden, utjämnar varierande flöden eller tar emot eventuellt bräddat vatten.

När en ansökan/anmälan bedöms bör en sammanvägd bedömning göras ur hälsoskyddssynpunkt av avloppsanläggningens

- robusthet
- reduktion av smittämnen
- lokalisering av utsläppspunkten.

Om det vid den sammanvägda bedömningen finns brister kopplade till anläggningens robusthet och reduktionsförmåga så måste förhållandena vid utsläppspunktens lokalisering kompensera dessa brister på ett tillfredsställande sätt för att man ska kunna tillåta anläggningen utan att ställa ytterligare krav. Kriterier för robusthet kan vara att anläggningen

- tål variation i både hydraulisk och organisk belastning
- har en god driftsäkerhet
- har litet skötselbehov.

Vid bedömningen av om lokalisering av utsläppspunkten är lämplig är det viktigt att ta med i bedömningen vad det är som ska skyddas. Om det t.ex. är en grundvattentäkt som ska skyddas så kan det vara en fördel om utsläppet från anläggningen sker till ett dike eller ytvatten medan det för skydd av badplatser och ytvattentäkter kan vara mer fördelaktigt om utsläppet sker till mark, förutsatt att skyddsavståndet är tillräckligt.

13.1.1. Varför behövs smittskyddsbarriärer i ett litet avlopp?

De sjukdomar som riskerar att spridas från små avloppsanläggningar är vanligtvis olika typer av mag- och tarminfektioner. I en liten anläggning sker inte en lika stor utspädning av smittämnen som i ett stort reningsverk vilket innebär att höga halter av smittämnen i avloppsvattnet kan förekomma i de fall någon i hushållet är magsjuk. Trots en god medelreduktion i anläggningen kan tillfällig tillförsel av höga halter smittämnen resultera i stora utsläpp. Det är därför viktigt att utsläppspunkten är vällokaliserad och att det finns en eller flera så kallade barriärer för att hindra smittspridning.

13.1.2. Vad är en smittskyddsbarriär?

Med en smittskyddsbarriär menas en skyddsåtgärd i avloppsanläggningen som motverkar förekomst och spridning av sjukdomsframkallande bakterier, virus och parasitära protozoer. Olika typer av barriärer fungerar på olika sätt men minskningen av smittämnen – virus, bakterier och parasiter – i en avloppsanläggning beror på någon av principerna avskiljning (t.ex. utsortering av fekalt material vid källan) eller inaktivering (t.ex. desinfektion med UV-ljus). En barriär kan fungera väl mot en typ av mikroorganism men inte för andra. För att uppnå hög reduktion av smittämnen behöver olika typer av barriärer kombineras.

Barriärer för små avlopp kan indelas i tre huvudkategorier enligt nedan:

1. Utsortering av fekalt material vid källan. Se avsnitt [Utsortering av fekalt material vid källan och eget omhändertagande av avfall](#)
2. Behandling i anläggningen med syfte att utjämna halt/flöden samt specifikt reducera smittämnen (avsnitt [Barriärer i huvudreningssteg](#)), inklusive efterbehandling (avsnitt [Barriärer i efterpoleringssteg](#)) innan utsläpp till recipient.
3. Placering av utsläppspunkt så att exponering till människor och djur minimeras. Se avsnitt [Placering av utsläppspunkt](#).

Även skyddsavstånd i mark är en typ av barriär, se avsnitt [Horisontellt skyddsavstånd till dricksvattentäkter vid markbaserad rening](#).

I en dom från MÖD, [M 5911-16](#), där en ansökan om minireningsverk med efterpolering hade överklagats påpekar domstolen att gällande utsläppspunktens närhet till badplatsen behövs tillförlitliga barriärer för att minska riskerna för att smittämnen tillförs badplatsen och påverkar människors hälsa. Sökande hade inte visat att anläggningen skulle reducera smittämnen till en nivå som skulle vara acceptabel på platsen. MÖD:s bedömning var att tillstånd inte skulle lämnas till den sökta anläggningen eftersom utsläppet i det aktuella fallet skulle ske till en mycket känslig och skyddsvärd recipient.

I en dom från MMD, [M 1527-15](#), blev utfallet istället att ett tillräckligt antal barriärer gjorde att anläggning med minireningsverk, markbädd och UV-ljus kunde godtas trots närhet till vattentäkt.

Även i områden med normal skyddsnivå kan extra reningssteg krävas för att ett tillräckligt skydd ska uppnås. I en dom från MÖD, [M 2137-13](#), bedömde domstolen att den information som fanns om den aktuella anläggningen i fråga om reduktion av smittämnen m.m. inte kunnat visa på en tillfredsställande reduktion. Därför fanns det skäl att förena tillståndet med ett krav på efterbehandling, i detta fall ett efterpoleringssteg. Avgörande för bedömningen var att utsläppet skulle ske i närheten av bostäder i ett öppet dike/bäck med möjlighet för exponering för människor och djur. Den sammanvägda bedömningen av robusthet, reduktionsförmåga och utsläppspunktens lokalisering ledde fram till att enbart minireningsverket inte uppfyllde kraven för normal hälsoskyddsnivå på platsen.

Även om en anläggning innehåller en extra barriär kan den vara olämplig på platsen. I en dom från MÖD, [M 9327-06](#), godtogs inte infiltration av fekalievatten från en vattentoalett med separation (urin och spolvatten/fekalier och papper) 35 m från en vattentäkt eftersom utredning av grundvattnets strömningsriktning och bergets lokala sprickighet saknades. Fekalievattnet avsågs behandlas med UV-ljus, men barriären ansågs inte tillräcklig på den aktuella platsen.

Sammanfattningsvis är det viktigt att ha flera barriärer vid känsliga utsläppspunkter, men barriärerna måste även ha en dokumenterad effekt med avseende på reduktion av smittämnen och tillsammans vara robusta, dvs. att tåla variation i belastning, ha en god driftssäkerhet och ett lågt skötselbehov.

13.1.3. Utsortering av fekalt material vid källan och eget omhändertagande av avfall

Här avses källsorterande avloppslösningar där toalettavloppsvattnet uppsamlas i sluten tank, och torra toalettlösningar. Genom att sortera bort fekalier från vattnet som går in i den efterföljande anläggningen får man en robust reduktion av patogener i avloppsvattnet. Att separera ifrån toalettavloppsvattnet ger en signifikant mindre fekal påverkan, motsvarande 99,7 % eller 2,8 - 4,9 log reduktion (Ottoson & Stenström, 2003).

För BDT-vattnet uppnås generellt en god smittoreduktion för normal hälsoskyddsnivå i och med avskiljningen av klosettvattnet. Med en slamavskiljare och efterföljande reningssteg för BDT-vattnet säkerställs även andra aspekter såsom risk för lukt.

Torra lösningar (t.ex. mulltoalett) kan ibland innebära att fastighetsägaren vill ha eget omhändertagande av avfallet på den egna tomten. Ur smittskyddssynpunkt bör beaktas att eget omhändertagande kan utgöra en större risk än utsläppet av avloppsvattnet i sig, se avsnitt [Platser som inte lämpar sig för eget omhändertagande](#). I avsnittet [Eget omhändertagande av fraktioner från torra toalettlösningar och slam](#) finns information om hur hygienisering och spridning av avfallet bör ske för att vara acceptabelt.

13.1.4. Reduktion av smittämnen i anläggningen

Reduktion av smittämnen inklusive utjämning av halt/flöden i en avloppsanläggning kan ske så väl i huvudreningssteget som genom att man lägger till så kallade efterpoleringssteg.

13.1.4.1. Barriärer i huvudreningssteg

Huvudreningssteget i en avloppsanläggning kan utgöras av t.ex. en slamavskiljare med efterföljande markbaserat reningssteg eller ett minireningsverk med separat eller inbyggd slamavskiljning. Avskiljning av mikroorganismer börjar redan i slamavskiljaren – halten av fekala mikroorganismer reduceras 10-100 ggr genom att de mikroorganismer som är adsorberade till partikulärt material frånskiljs. God slamavskiljning är därför väsentlig för den totala reduktionen i anläggningen.

I markbaserad rening sker reduktionen av bakterier dels genom att de filtreras och adsorberas till materialet och dels genom att de dör av (Stevik, Aa, Ausland, & Hanssen, 2004). Den allra största delen av mikroorganismer avskiljs i biohuden och i den omättade zonen i marken ovanför grundvattennivån. En välutvecklad biohud kan begränsa genomsläppligheten i anläggningen, men har god effekt på smittskyddet. Ju större den omättade zonen är desto bättre är reningen av smittämnen. Viss rening sker under grundvattennivå men denna rening bör endast betraktas som en extra säkerhet. 50-80 cm av omättad strömning ger en ungefärlig reduktion på 100 gr (99%) (Naturvårdsverket, 1985). I den mättade zonen är det främst markpartiklarnas storlek som avgör hur lång transporttiden kommer att bli och vilket skyddsavstånd till skyddsobjektet som behöver upprätthållas. För att en infiltrerande anläggning ska fungera som avsett ur smittskyddssynpunkt är det viktigt att såväl det vertikala som det horisontella skyddsavståndet hålls. Se avsnittet [Horisontellt skyddsavstånd till dricksvattentäkter vid markbaserad rening](#).

I ett minireningsverk bidrar kemisk fällning till att avskilja fekala mikroorganismer genom att de adsorberas till partiklar och hamnar i slammet. Detta förutsätter självfallet också en god avskiljning av slammet. Avskiljningen av mikroorganismer i minireningsverk som helhet varierar. Minireningsverk som är CE-märkta utifrån EN 12566-6 har testats med avseende på reduktion av E. Coli och intestinala enterokocker. Reduktionen anges i prestandadeklarationen. Se även avsnittet [CE-märkta produkter](#).

13.1.4.2. Barriärer i efterpoleringssteg

Syftet med efterpolering är att öka uppehållstiden, utjämna halt/flöden, reducera smittämnen och ibland även öka reduktionen av näringsämnen.

Vad det gäller reduktion av smittämnen fungerar markbaserade efterpoleringar på samma sätt som markbaserade huvudreningssteg – avsnittet om markbaserad huvudrening är därför även tillämpligt på markbaserade efterpoleringar.

När det utgående renade avloppsvattnet från fosforfilter har ett högt pH-värde (över pH 9) får man en god reduktion av bakterier (Hellström, 2005). Vattnets pH efter filtret sjunker dock med tiden och det är inte helt klart vilken bakteriereduktion som fås i ett fosforfilter på sikt.

Metoder för kemisk eller fysisk desinfektion av avloppsvatten från små avlopp på den svenska marknaden är i huvudsak UV-behandling eller tillsats av väteperoxid. Dos/koncentration och kontaktid är avgörande för hur effektivt behandlingen avdödar smittämnen. Dessutom är anläggningens fysiska utformning viktig för att hela mängden avloppsvatten ska behandlas.

UV-ljus ger inaktivering av de flesta virus, sporer och protozoer, men avgörande för effektiviteten utöver dosen är vattnets ljustransmission. För att UV- metoden ska fungera optimalt krävs att vattnet är i princip fritt från större partiklar eftersom partiklarna kan innehålla bakterier som inte nås av UV-strålningen (Winward, Avery, Stephenson, & Jefferson, 2008). Även starkt färgat avloppsvatten kan påverka effekten av UV-strålning. För att ge en effektiv bakteriereduktion behöver därför UV-bestrålningen föregås av någon typ av filtrering (t.ex. en markbädd) och/eller annan avskiljning av suspenderat material (Rawcliffe & Paulsrud, 2010).

En UV-anläggning kräver vidare god skötsel. Effektiviteten av lamporna reduceras på grund av beläggning om det finns en kontaktyta mot avloppsvattnet. Effektiviteten reduceras också över tid, och det är nödvändigt med lampbyten med jämna mellanrum. (Rawcliffe & Paulsrud, 2010)

Liksom vid UV-behandling kan högt innehåll av organiskt material i avloppsvattnet förta effekten vid behandling med väteperoxid. Kemikalien reagerar med det organiska materialet och förbrukas. Desinfektionen behöver därför föregås av någon typ av filtrering och/eller annan avskiljning av suspenderat material. Att notera är också att det [krävs tillstånd från Myndigheten för samhällsberedskap](#)⁴² om en privatperson ska hantera lösningar med över 12% koncentration av väteperoxid.

13.1.5. Placering av utsläppspunkt

Valet av utsläppspunkt styr vad anläggningen bör klara för att uppnå kraven och placering av utsläppspunkt ska framgå i ansökan och tillståndet. Fastighetsägaren kan behöva göra utsläppspunkten otillgänglig genom att den t.ex. täcks i ett stenlagt dike. I vissa fall kan det vara lämpligt att förlänga ledningen efter reningen eller pumpa det renade vattnet till en lämpligare utsläppspunkt där risk för exponering eller för att förorena en dricksvattentäkt är mindre. Att fastighetsägaren leder det renade avloppsvattnet till en recipient där utspädningen är större kan också vara ett alternativ. Detta kan vara en robust form av barriär om fastighetsägaren har rådighet över diket eller röret och det därmed är säkrat att det finns kvar och att möjlighet att underhålla det finns.

Exempel på känsliga utsläppspunkter är inom vattenskyddsområde, i närheten av enskild dricksvattentäkt eller vid en badplats. Vid utsläpp i närheten av badplats finns HaV:s föreskrifter och allmänna råd om badvatten ([HVMFS 2012:14](#))⁴³ som innehåller gränsvärden för vissa indikatororganismer i badvatten. Avloppsanläggningen får inte medverka till att dessa gränsvärden överskrids. Halterna blir något att förhålla sig till men kan inte direkt översättas till gränsvärden för smittämnen i ett renat avloppsvatten.

13.1.6. Bedömning av CE-märkta produkter med avseende på hälsoskydd

Att en produkt är CE-märkt påverkar inte vilka krav på försiktighetsmått som myndigheten får ställa för att tillstånd till ett litet avlopp ska kunna medges. CE-märkningen hindrar alltså inte att sådana krav enligt den svenska miljölagstiftningen uppställs som bedöms nödvändiga för att säkerställa skyddet av hälsa och miljö, se MÖD:s dom i mål [M 4515-15](#).

Den sökande behöver kunna visa att *hela anläggningen* tillsammans med de barriärer som finns på platsen inte medverkar till en väsentligt ökad risk för smitta eller annan olägenhet. Om utsläppspunkten är känslig och det råder osäkerhet om huvudreningens reduktionsförmåga så

⁴² <https://www.msb.se/prekursorer>

⁴³ Gränsvärdena ska tillämpas vid förvaltning av badvattenkvalitet för de badvatten som finns i kommunernas badvattenregister enligt badvattenförordningen. <https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/foreskrifter/register-badvatten/badvatten-hvmfs-201214.html>

behöver en efterpolering eller övriga barriärer kompensera detta. Det är den som söker tillstånd som ska visa att hela anläggningen uppfyller miljöbalkens krav, se MMD:s dom [M 5062-15](#).

Miljöförvaltningen får alltså fråga om hur *anläggningen som helhet* kommer att klara kraven på den specifika platsen, däremot inte hur *avloppsprodukten* klarar kraven på t.ex. smittskydd såvida inte denna parameter ingår i standarden. En redovisning av hela anläggningens prestanda med avseende på smittskydd kan redovisas separat av den sökande, och miljöförvaltningen har då också rätt att fråga efter underlagsdokument till testresultaten om det behövs för att en bedömning av ansökan ska kunna göras. Se även avsnitt [CE-märkta produkter](#) i kapitlet Granskning av ansökan/anmälan.

13.1.7. Hälsoskyddskrav på anläggningar för BDT-vatten

Avloppsvatten från ett hushåll består normalt av toalettavloppsvatten och BDT-vatten. Toalettavloppsvattnet innehåller mycket näring och smittämnen men relativt lite vatten. BDT-vattnet innehåller lite näring och lite smittämnen men mycket organiskt material och vatten. Det innebär att utsläpp av enbart BDT-avloppsvatten radikalt minskar risken för smittspridning. (Ottoson & Stenström, 2003).

Eftersom mängden smittämnen i BDT-avloppsvatten vanligtvis är låg krävs i regel inte rening med särskilt syfte att reducera smittämnen för denna typ av avloppsvatten vid normal skyddsnivå för hälsoskydd. Med en slamavskiljare och efterföljande reningssteg för BDT-vattnet säkerställs även andra aspekter såsom risk för lukt.

Förhöjda mängder av smittämnen kan förekomma vid t.ex. utbrott av magsjuka genom fekal förorening av BDT-vattnet men vid dessa tillfällen finns det sannolikt också många andra spridningsvägar i samhället än genom avloppsvatten. Om utsläppspunkten för det renade BDT-avloppsvattnet t.ex. ligger nära en dricksvattentäkt kan det dock finnas behov av extra barriärer efter huvudreningen.

13.2. Bedömning av om anläggningen når upp till skyddsnivån med avseende på miljöskydd

I AR små avlopp preciseras kravet på miljöskydd genom en uppdelning i hög och normal skyddsnivå:

Normal nivå

- A. Teknik som begränsar användningen av vatten används, t.ex. vattensnåla armaturer.
- B. Fosfatfria tvättmedel och fosfatfria hushållskemikalier används.
- C. Avloppsanordningen kan förväntas uppnå minst 90 % reduktion⁴⁴ av organiska ämnen (mätt som BOD₇ eller BOD₅), se avsnittet "Kommentar till biokemisk syreförbrukning", bilaga 2⁴⁵.
- D. Avloppsanordningen kan förväntas uppnå minst 70 % reduktion⁴⁴ av fosfor (tot-P).
- E. Avloppsanordningen möjliggör återvinning av näringsämnen ur avloppsfraktioner eller andra restprodukter.

⁴⁴ Kan räknas om till utsläpp per person och dygn alternativt till halt, se HVMFS 2016:17, bilaga 1, <https://www.havochvatten.se/download/18.1d58828a15f50337fd4466c4/1509021275331/HVMFS-2016-17-ev.pdf>.

⁴⁵ <https://www.havochvatten.se/download/18.1d58828a15f50337fd4466c4/1509021275331/HVMFS-2016-17-ev.pdf>

F. Åtgärder vidtas för att minimera risk för smitta eller annan olägenhet för djur.

Hög nivå (Utöver A - C, E och F)

G. Avloppsanordningen kan förväntas uppnå minst 90 % reduktion⁴⁴ av fosfor (tot-P).

H. Avloppsanordningen kan förväntas uppnå minst 50 % reduktion⁴⁴ av kväve (tot-N).

Även om AR gör en indelning av krav på små avloppsanläggningar i två nivåer så kan lokaliseringen av anläggningen göra att kraven behöver ställas såväl lägre som högre beroende på förutsättningarna på platsen, se även avsnitt [Normal eller hög skyddsnivå för miljöskydd?](#).

13.2.1. Bedömning av CE-märkta produkter med avseende på miljöskydd

Avloppsanläggningar kan bestå av en eller flera produkter som omfattas av en harmoniserad standard enligt byggproduktförordningen (EU-förordning nr 305/2011). Dessa måste då vara försedda med en prestandadeklaration och vara CE-märkta. Vilka uppgifter som kan krävas för dessa produkter framgår av avsnittet [CE-märkta produkter](#) i kapitlet Granskning av ansökan/anmälan.

Att en produkt är CE-märkt påverkar inte vilka krav på försiktighetsmått som myndigheten får ställa för att tillstånd till ett litet avlopp ska kunna medges. CE-märkningen hindrar alltså inte att sådana krav enligt den svenska miljölagstiftningen uppställs som bedöms nödvändiga för att säkerställa skyddet av hälsa och miljö, se MÖD:s dom i mål [M 4515-15](#).

13.2.2. Bedömning av markbaserade avloppsanläggningar

För markbaserade anläggningar som är platsbyggda är det svårt att med någon större exakthet på förhand avgöra reningsförmågan, eftersom utförandet har stor betydelse för deras funktion. Detta i sig är anledningen till att de inte prestandadeklarerar enligt en standard. Däremot finns två så kallade tekniska rapporter i serien [EN 12566: del 2: "infiltrationsanläggningar"](#)⁴⁶ och [del 5 "markbäddar"](#)⁴⁷, som anger hur man bygger konventionella infiltrationer respektive markbäddar, inklusive förundersökningar innan anläggandet. Det går dock inte att CE-märka enligt dessa tekniska rapporter.

Även lokaliseringen av en markbaserad anläggning i förhållande till mark/grundvatten är avgörande för vilken reningsförmåga som kan uppnås. Miljöförvaltningen bör därför i första hand inrikta sig på att prövningsprocessen säkerställer att platsen för den markbaserade anläggningen är väl vald och garanterar att t.ex. minst 1 m till dimensionerande grundvattenyta kan uppnås (se avsnitt [Vertikalt avstånd mellan infiltrationsnivå och grundvattennivå](#)) liksom tillräckliga skyddsavstånd till t.ex. dräneringar eller ytvatten (se avsnitt [Skyddsavstånd beroende av markförhållanden](#)).

I en dom från MÖD, [M 7917-01](#), var lokalisering av en infiltrationsanläggning på genomsläpplig mark i nära anslutning till en sjö skäl för avslag på ansökan därför att infiltration på platsen inte bedömdes kunna ske utan risk för påverkan på sjöns vatten.

Vilka krav som konventionella infiltrationsanläggningar och markbäddar kan anses uppfylla framgår av AR små avlopp:

⁴⁶ <https://www.sis.se/produkter/miljo-och-halsoskydd-sakerhet/vattenkvalitet/avloppsvatten/siscentr1256622006/>

⁴⁷ <https://www.sis.se/produkter/miljo-och-halsoskydd-sakerhet/vattenkvalitet/avloppsvatten/sis-centr-12566-5/>

Följande anordningar bör anses uppnå en reduktion av organiska ämnen och fosfor motsvarande normal nivå för miljöskydd. Bedömningen avser dock inte kvävereduktion:

- infiltrationsanläggning inrättad enligt teknisk rapport EN 12566: Del 2 eller enligt Naturvårdsverkets faktablad 8147

- urinavlastad eller på annat sätt fosforavlastad markbädd inrättad enligt teknisk rapport EN 12566: Del 5 eller enligt Naturvårdsverkets faktablad 8147.

Övriga anordningars prestanda får bedömas i det enskilda fallet.⁴⁸

Vilka uppgifter som är skäligt att kräva för denna typ av anläggningar framgår av avsnittet [Markbaserade anläggningar](#) i kapitlet om granskning av ansökan/anmälan.

13.2.3. Miljöskyddskrav på anläggningar för BDT-vatten

Avloppsvatten från ett hushåll består normalt av toalettavloppsvatten och BDT-vatten. Toalettavloppsvattnet innehåller mycket näring och smittämnen men relativt lite vatten. BDT-vattnet innehåller lite näring och lite smittämnen men mycket organiskt material och vatten. En utgångspunkt för vilka krav som kan ställas för en avloppsanläggning är AR Små avlopp.

Om urin eller fekalier tas om hand utan utsläpp (t.ex. urinsorterande torrtoalett) kan motsvarande skyddsnivå räknat som utsläpp per person klaras med mindre rening än vad som krävs för ett osorterat avlopp. Myndigheten bör då inte utan att det är motiverat av omständigheterna i det enskilda fallet efterfråga den angivna procentuella reduktionen för enbart BDT-vattnet. Observera dock att även en anordning för enbart BDT-vatten bör kunna uppfylla erforderlig skyddsnivå med avseende på hälsoskydd.

Råden är inte juridiskt bindande och det kan naturligtvis finnas lokala förhållanden eller omständigheter som möjliggör avsteg i enskilda ärenden. En bedömning av vilken rening som krävs ska alltid göras i det enskilda fallet, då det är lokala förutsättningar som påverkar vilka skyddsåtgärder som krävs för att minimera risken för olägenheter för människors hälsa och miljön. Kraven ska som alltid vara ekonomiskt rimliga i förhållande till risken samt nyttan för hälsan och miljön.

Miljöförvaltningen behöver bedöma hushållets totala utsläpp. Om toalettavfallet tas om hand utan utsläpp så innebär det att ungefär 90 % av kvävet, 90 % av fosfor och 40 % av BOD:n redan har avskilts från avloppsvattnet jämfört med om även toalettavloppsvatten skulle ha släppts ut. För att uppnå samma procentuella reduktion för en BDT-avloppsanläggning som för en anläggning där allt avloppsvatten är anslutet behöver BDT-vattnet renas till 80% enbart med avseende på BOD.

Om inte tillräckligt med uppgifter om anläggningens prestanda finns blir det svårt att bedöma om anläggningen når upp till den skyddsnivå som krävs på platsen, om ytterligare skyddsåtgärder behövs eller om anläggningen bör förbjudas. Det pågår arbete med att ta fram en svensk standard för testning av förtillverkade produkter för rening av BDT-vatten. En standard underlättar bedömningen av BDT-anläggningars prestanda.

13.2.4. Eget omhändertagande av avfall klarar inte alltid hög skyddsnivå med avseende på miljöskydd

Att tillåta eget omhändertagande av avfall från t.ex. torrtoalett har tidigare ofta setts som en lösning som klarar hög skyddsnivå avseende på miljöskydd. Det är dock viktigt att tänka på att

⁴⁸ <https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/foreskrifter/register-avlopp/sma-avloppsanordningar-for-hushallspillvatten-hvmfs-201617.html>

marken där urin eller latrinkompost ska spridas behöver ha ett så pass tjockt jordlager och växtlighet att den kan ta hand om näringsinnehållet i avfallet. Det är olämpligt att sprida såväl urin som latrinkompost på fastigheter med tunna jordlager eller berg i dagen. Motsvarande bedömning bör göras även av andra avfallskategorier som ska omhändertas på den egna fastigheten t.ex. slam från minireningsverk med slamavvattning.

Ligger fastigheten, där den tänkta spridningen ska ske, nära en vattenrecipient som har dålig status med avseende på övergödning kan en avloppslösning som bygger på eget omhändertagande av avfall oftast inte anses uppnå hög skyddsnivå med avseende på miljöskydd. Kommunal hämtning av avfallet kan då anses vara ett bättre alternativ än lokalt omhändertagande, se avsnitt [Avfall](#).

Bild 9 Torrtoalett med latrinkompost och andra lösningar med eget omhändertagande behöver bedömas utifrån platsens förutsättningar att ta hand om näringsinnehållet i avfallet. Foto: Bodil Forsberg

13.3. Bedömning av drift, skötsel och funktionskontroll

I bedömningen av anläggningens tillåtlighet behöver även ingå om anläggningens funktion över tid kan upprätthållas, speciellt om anläggningen är tekniskt avancerad och/eller om anläggningen är avsedd för många hushåll. Det bör av ansökan framgå både vad egenkontrollen innehåller och vad servicen innehåller vad avser kontroll av anläggningens funktion och eventuell justering av reningsprocessen, t.ex. inställning av kemikaliedosering, se avsnitt [Fackmannamässig skötsel](#) i kapitlet Granskning av ansökan/anmälan. En bedömning behöver göras av såväl kompetens hos den person som ska serva anläggningen som vad som ingår i skötseln och hur ofta den ska ske. Sådana uppgifter kan ofta framgå av ett formellt serviceavtal med en professionell servicefirma. Servicen kan också skötas av verksamhetsutövaren om denna kan styrka motsvarande kompetens inom drift, service och eventuell provtagning.

För markbaserade anläggningar för ett eller ett mindre antal hushåll kan en enklare egenkontroll vara fullt tillräckligt, se avsnitt [Fastighetsägarens egenkontroll](#) i kapitlet om granskning av ansökan/anmälan. För villkorsskrivning se även avsnitt [Drift](#) och [Skötsel och egenkontroll](#).

13.4. Risker vid uppstartsfas och driftstörningar

Vid tillståndsprövning bör man ta med i bedömningen att många typer av anläggningar har en uppstartsperiod innan de når full effekt både vad gäller smitt- och näringsämnesreduktion, detta behöver tas med i lokaliseringsbedömningen. Det förekommer t.ex. att fosforfällor och kemisk fällning inte installeras förrän anläggningen har varit i drift ett tag. Om det inte tas med i

lokaliseringsbedömningen finns t.ex. risk för smittspridning innan anläggningen har nått sin fulla reningskapacitet.

För produkter som är CE-märkta är tiden för uppstart en uppgift som tillverkaren inte har skyldighet att redovisa och som prövningsmyndighet kan man därför inte heller kräva in den, se avsnittet [CE-märkta produkter](#). Däremot kan motsvarande uppgifter finnas i bruksanvisningarna.

Vid granskning av en ansökan /anmälan bör myndigheten vidare ta reda på om anläggningen kan brädda, dvs. släppa ut orenat avloppsvatten vid vissa driftförhållanden.

Om anläggningen är konstruerad på ett sådant sätt att den kan brädda så behöver man vid lokaliseringsprövningen ta med risken för att avloppsvattnet kan komma att släppas ut orenat. Om utsläppet av orenat avloppsvatten kan leda till en väsentligt ökad risk för smitta eller annan olägenhet så bör det inte tillåtas.

13.5. Bedömning av dimensionering

En liten avloppsanläggning ska dimensioneras utifrån förväntad belastning. Grundprincipen enligt AR Små avlopp är att en avloppsanläggning för ett hushåll ska vara anpassad för minst fem personekvivalenter (pe) och åretruntboende om det inte finns starka skäl som talar emot det. Eftersom små avloppsanläggningar normalt dimensioneras efter den schablonvolym vatten som förbrukas per person och dygn blir både den hydrauliska belastningen (volymen) och mängden BOD dimensionerande. En personekvivalent motsvarar ungefär 1 person i BOD7-belastning. Vi använder därför begreppet *personer* istället för *personequivivalenter* i vägledningen.

Att räkna på antalet personekvivalenter som belastar anläggningen blir mest intressant för anläggningar som belastas av annat avloppsvatten än enbart hushållspillvatten eller när man närmar sig en belastning på 200 pe. I det senare fallet för att veta om det handlar om en ansökan enligt 13 § FMH (under 200 pe) eller en anmälan enligt 9 kap. 6 § MB (över 200 pe). Schabloner för beräkning av belastning med avseende på personekvivalenter finns i AR Små avlopp (Havs- och Vattenmyndigheten, 2016).

Den dimensionerande volymen för avloppsvatten från toalett och BDT är utifrån schablonvärden i AR Små avlopp 170 (150-200) liter per person och dygn och 120 (100-150) liter per person och dygn om det endast är BDT-avloppsvatten som är kopplat till avloppsanläggningen (Havs- och Vattenmyndigheten, 2016).

För dimensionering av infiltrationsyta se bilaga [Siktanalys och perkolationsprov](#).

13.5.1. Skäl att dimensionera BDT-anläggningar för mindre än 5 personer

Det är den sökande som har ansvaret för att visa att det finns särskilda skäl för att dimensionera en avloppsanläggning för ett hushåll för mindre än fem personer. Exempel på särskilda skäl skulle t.ex. kunna vara att huset är mycket litet och är enkelt utrustat med avseende på andra VA-installationer, se dom från MÖD, [M 5622-13](#) och [M 3753-14](#).

Om avloppsanläggningen dimensioneras hydrauliskt för lägre vattenanvändning än vad som motsvarar 5 personer behöver fastighetsägaren vara införstådd med att om vattenanvändningen ändras (t.ex. installation av dusch eller tvättmaskin) så måste detta anmälas till myndigheten (14 § FMH). Det kan också medföra att anläggningen behöver ändras eller byggas ut. Se även avsnittet om [Attefallshus](#).

Om miljöförvaltningen i detta fall gör avsteg från principen i AR Små avlopp och ger tillstånd till en ny anläggning som inte är dimensionerad för 5 personer och/eller åretruntstandard så är det lämpligt att skriva in vilken dimensionering tillståndet gäller för, en biologisk belastning av som högst x g BOD per dygn (vilket motsvarar x personer) och en hydraulisk belastning motsvarande som högst x liter vatten per dygn.

I normalfallet är det dock det sällan en BDT-anläggning är tillståndspliktig. När en anmälan om inrättande av en enkel BDT-anläggning inkommer behöver miljöförvaltningen ta ställning till om anläggningen uppfyller kraven. Kommer miljöförvaltningen fram till att den inte klarar kraven så är det formella svaret på anmälan ett förbud. Kan anläggningen accepteras kan miljöförvaltningen reglera användandet genom ett föreläggande där anläggningens dimensionering är en grundförutsättning på samma sätt som om ett tillstånd skulle ha meddelats, se ovan.

13.5.2. Attefallshus

Om ett attefallshus ska kopplas på en avloppsanläggning behöver dimensioneringen av avloppsanläggningen prövas specifikt med utgångspunkt från den förväntade belastningen. Det är sålunda inte självklart att ett tillkommande attefallshus med automatik innebär att anläggningen ska klara två hushåll och därmed 10 pe, utan det bör vägas in hur många personer som rimligen kan och kommer att vistas i huvudbyggnad plus attefallshus. Här bör uppgifter om användning samt den sammanlagda bostadsytan vara viktiga omständigheter att ta med i bedömningen.

Om fastighetsägaren anger exempelvis "gäststuga" som användning, bör det redovisas uppgifter om hur mycket gäststugan är tänkt att användas. Om attefallshuset byggs med såväl kök som badrum så kan det tyda på att huset kommer att användas för längre vistelser, och därmed kan belastningen på avloppsanläggningen bli större än om huset endast ska användas för ett fåtal övernattningar. Om attefallshuset istället ska användas som en enklare gäststuga utan t.ex. kök kan det i normalfallet vara rimligt att anta att gästerna annars skulle ha bott i huvudbostaden under den korta tid besöket varar.

Är attefallshuset avsett att användas som en komplementbyggnad, (se avsnitt [Attefallshus och andra bygglovsbefriade åtgärder](#)), är det inte självklart att det finns hygienfunktioner såsom kök och badrum. Miljöförvaltningen kan behöva begära in kompletterande uppgifter från anmälaren om vad byggnaden ska användas till.

13.5.3. Samlingslokaler eller liknande

Avsteg från grundprincipen behöver också göras i de fall det råder särskilda förhållanden, t.ex. om ansökan/anmälan gäller en samlingslokal eller motsvarande. Sökande behöver i dessa fall inkomma med information om hur belastningen har beräknats utifrån flöden och föroreningsmängder. Beräkningen behöver omfatta både min- och maxbelastning och bör utgå från närvarograd och vattenförbrukning.

Miljöförvaltningens roll är att granska ansökningshandlingarna så att beräkning och dimensionering verkar rimlig och att den sökta anläggningen har förutsättningar att klara både min- och maxbelastning.

Bild 10 Avsteg från grundprincipen om dimensionering kan behöva göras om avloppsanläggningar ska betjäna t.ex. en samlingslokal. Foto: Bodil Forsberg

13.5.4. Anläggningar avsedda för 51-200 pe

För gemensamhetsanläggningar som är dimensionerade för mer än 50 personer finns det starka skäl som talar för att man kan frånga huvudregeln om att dimensionera för lägst 5 personer per hushåll. Detta beror på att desto fler hushåll som är anslutna till avloppsanläggningen ju lägre blir sannolikheten att det bor 5 personer i alla hushåll eftersom det i medelhushållet i Sverige bor ca 2,2 personer (Statistiska Centralbyrån, 2014). Att då utgå från 5 personer i varje hushåll skulle ge en överdimensionerad anläggning. Självfallet spelar också bostädernas storlek roll för bedömningen av hur många som rimligen kommer att bo där och belasta avloppsanläggningen.

Ansvar för att räkna ut den aktuella belastningen ligger på den sökande och miljöförvaltningens roll är att granska redovisningen och bedöma rimligheten i beräkningarna innan beslut fattas.

13.6. Dricksvattenfilter

De flesta fastighetsägare som har enskilt avlopp har också enskilt vatten. En enskild brunn kan ha olika typer av problem med råvattnet som gör att fastighetsägaren vill sätta in någon typ av vattenrening som löser problemet. Många vattenreningsanläggningar bygger, oavsett problem, på någon form av separation genom ett mekaniskt filter.

Beroende på önskad funktion kan ett filter fyllas med sand, jonbytarmaterial, specialmassor för järn och mangan etc. Många filter har en backspolnings-automatik för att spola bort det som fångats upp av filtermassan samt för att hålla filtermassan porös så att filtret inte sätter igen. Backspolningsvatten från filter för järn och mangan kommer att innehålla flockar av järn och mangan som kan riskera att sätta igen en avloppsanläggning och det bör därför inte ledas till en liten avloppsanläggning. Backspolningsvatten från avhärtningsfilter bygger på jonbyte med salt vilket innebär att höga salthalter kan uppkomma i spolvattnet. Vissa typer av filter kan bygga på att man tillsätter t.ex. lut eller soda för att justera pH, eller kaliumpermanganat för att regenerera (återoxidera) avjärningsfilter. Vatten med högt/lågt pH och oxiderande ämnen kan också störa processerna i en liten avloppsanläggning.

Alla typer av filter backspolas dock inte. En del filter bygger t.ex. på adsorption eller mekanisk filtrering utan backspolning.

Utöver risken för påverkan på avloppsanläggningen på grund av *innehållet* i backspolningsvattnet behöver även *flödena* genom avloppsanläggningen beaktas. De flesta

avloppsanläggningar för ett hushåll bygger på en dimensionering på runt 850 liter per dygn. Blir belastningen betydligt högre per dygn eller stötvis hög, riskerar man slamflykt eller andra störningar i processen.

Sammanfattningsvis bör inte avledning av backspolningsvatten eller vatten från regenerering av filter tillåtas till avloppsanläggningen om den kan ta skada av detta. Detta är också ett vanligt branschkrav från [leverantörer av avloppsanläggningar](#)⁴⁹.

13.7. Teknisk utformning - möjlighet till funktionskontroll

För att avloppsanläggningens funktion ska kunna kontrolleras när den väl är i drift måste anläggningen förses med kontrollmöjligheter. Kontrollmöjligheterna bör framgå redan av ansökningshandlingarna, se avsnitt [Fysiska kontrollmöjligheter](#).

Markbaserade anläggningar bör vara byggda så att det finns en möjlighet att kontrollera deras funktion. Finns t.ex. såväl fördelningsbrunn som luftare på spridningsledningarna finns möjlighet till sådan funktionskontroll. Luftarna behöver vara separata dvs. ej ihopdragna och/eller dragna åt sidan, för att de ska kunna användas för detta ändamål.

För infiltrationer kan det vara rimligt att det installeras ett grundvattenrör, se bilaga [Anvisningar för grundvattenrör](#), eftersom avståndet till grundvattenytan är ett viktigt kriterium för anläggningens funktion. Placering och utformning av grundvattenröret bör finnas med i ansökan, exempelvis genom att grundvattenröret är markerat i situationsplanen och tydligt redovisat i profilritningen över anläggningen. Är avståndet till grundvatten så stort att det är helt uppenbart att infiltrationen inte riskerar att påverkas av höga nivåer, behövs inte något grundvattenrör.

Avloppsanläggningen bör även, i den mån det behövs, vara försedd med larm om det uppstår drift-, eller andra funktionsstörningar. Ett larm bör alltid finnas som varnar innan en sluten behållare för avloppsvatten har blivit full. Det är också rimligt att det finns larm på anläggningar som för sin funktion t.ex. är beroende av pump eller att en annan rörlig del fungerar som avsett. Även vid tillsats av fällningskemikalier eller syresättning genom en kompressor är larm relevant eftersom detta är centrala delar för anläggningens funktion. Det kan också handla om utrustning för smittskyddsreduktion.

13.8. Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Bedömning av om anläggningen når upp till skyddsnivån med avseende på hälsoskydd	Mark- och miljööverdomstolens dom den 27 mars 2002, M 857-01
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 20 oktober 2000, M 9677-99
Vad är en smittskyddsbarriär?	Mark- och miljööverdomstolens dom den 28 juni 2016, M 5911-16
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 31 januari 2014, M 2137-13

⁴⁹ <http://www.vvsfabrikanterna.se/verksamheten/intressegrupper/gruppen-for-sma-avlopp/produktkrav-for-enskilda-avlopp>

	Mark- och miljööverdomstolens dom den 11 juni 2008, M 9327-06
	Vänersborg tingsrätt, mark- och miljödomstolens dom den 23 september 2009, M 1527-15
Bedömning av CE-märkta produkter med avseende på miljöskydd	Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 april 2016, M 4515-15
	Växjö tingsrätt, mark- och miljödomstolens dom den 1 mars 2015, M 5062-15
Bedömning av markbaserade avloppsanläggningar	Mark- och miljööverdomstolens dom den 17 juni 2003, M 7917-01
Skäl att dimensionera BDT-anläggningar för mindre än 5 personer	Mark- och miljööverdomstolens dom den 24 september 2014, M 3753-14
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 21 november 2013, M 5622-13

14. BEDÖMNING AV TILLÅTLIGHET, PLATSENS FÖRUTSÄTTNINGAR

Vid bedömning av om platsen är lämplig för den ansökta anläggningen behöver många olika parametrar vägas in i bedömningen. Först finns de rent praktiska frågorna såsom möjligheten att drifta och serva anläggningen. Därefter ska skyddsavstånd till egen och omgivande grannfastigheter inklusive vägar och fastighetsgränser bedömas. Skyddsavstånden behövs för att förebygga störningar från t.ex. lukt, eller omvänt att avloppsanläggningen riskerar att påverkas av närheten till exempelvis en väg som behöver underhållas. Exempel finns i avsnittet [Fasta avstånd att beakta](#).

I vilken omfattning hänsyn till de fysiska omständigheterna på platsen behöver tas varierar med vilken avloppsteknik som är aktuell. Framförallt om ansökan rör en markbaserad anläggning är topografin en viktig förutsättning som behöver bedömas för att avgöra om föreslagen plats för anläggningen är lämplig. Detta utvecklas närmare i avsnitten [Jordlagrets mäktighet och förmåga att transportera bort tillfört vatten](#) och [Placering av avloppsanläggningar i terrängen](#).

Därutöver tillkommer de skyddsavstånd som behöver hållas mellan avloppsanläggningen och vattentäkt och grundvatten för att anläggningen ska fungera såsom avsett, ge den förväntade reningen och inte medföra risk för smittspridning eller andra olägenheter. Detta utvecklas närmare i avsnitten [Horisontellt skyddsavstånd till dricksvattentäkt vid markbaserad rening](#) och [Vertikalt avstånd mellan infiltrationsyta och grundvatten](#).

14.1. Fasta avstånd att beakta

14.1.1. Skyddsavstånd till slamavskiljare

För att minska risken för dålig lukt rekommenderas att ytterkanten på slamavskiljare lokaliseras minst 10 meter från bostadshus och minst 4 m från fastighetsgräns. CE-märkta slamavskiljare som i prestandadeklarationen uppfyller krav på täthet och hållfasthet bör ha minst 20 meter skyddsavstånd till vattentäkt.

Slamavskiljare för BDT-vatten har inget krav på CE-märkning men kan ha intyg om att de uppfyller täthetskrav i Boverkets byggregler. Det finns dessutom andra system (t.ex. P-märkning) som är frivilliga för tillverkaren att använda, som inbegriper test av täthet. För sådana täthetsprovade produkter bör 20 m skyddsavstånd kunna tillämpas.

Övriga slamavskiljare bör placeras med motsvarande krav på skyddsavstånd som anges i avsnittet [Horisontellt skyddsavstånd till dricksvattentäkt vid markbaserad rening](#).

14.1.2. Skyddsavstånd till ledningar

Ledningar som är täthetsprovade på plats bör ha ett skyddsavstånd på minst 10 m till vattentäkt. Skyddsavstånd för icke täthetsprovade ledningar bör vara minst 20 m. Vid anslutning av flera fastigheter och/eller vid risk för förorening av grundvattentäkt bör ledningen täthets provas.

Täthetsprovning av lagda ledningar kan t.ex. utföras enligt beskrivning i Vatten- och Avloppsverksföreningens (numera Svenskt Vatten) publikation [VAV P91 och P79](#)⁵⁰.

14.1.3. Skyddsavstånd till andra delar av anläggningen

Andra delar av avloppsanläggningen än slamavskiljare och ledningar bör, om de klarat täthetsprovning enligt harmoniserade standarder (framgår av prestandadeklaration och CE-märkning) eller på annat sätt täthetsprovats med godkänt resultat, lokaliseras med minst 20 m skyddsavstånd till dricksvattentäkt. Om de inte är täthetsprovade bör det horisontella skyddsavståndet från avloppsanläggning till dricksvattentäkt motsvara kravet på skyddsavstånd som anges i avsnittet [Horisontellt skyddsavstånd till dricksvattentäkter vid markbaserad rening](#).

14.1.4. Avstånd för slamsugningsbil

Slamavskiljare måste vara åtkomliga för tömning. Avfall Sverige anger i sin [”Handbok för avfallsutrymmen”](#)⁵¹ (Avfall Sverige) att det inte bör vara mer än 6 meter nivåskillnad mellan anslutningen till slamtömningsfordonet och slamavskiljarens botten. Det horisontella avståndet bör helst vara mindre än 20 m och är det större så fördyrar det vanligen tömningen. Mer än 40 m horisontellt avstånd bör inte överskridas. Det kan dock finnas lokala avståndskrav vid slamtömning som regleras i kommunens föreskrifter om renhållning.

Det är den kommunala förvaltning som har ansvaret för avfallshantering som avgör om hämtning av avfall är möjligt på den föreslagna platsen. Ansökan bör därför, om det inte är uppenbart onödigt, skickas på remiss till den ansvariga förvaltningen. Se avsnitt [Interna remisser i kommunen](#) för mer information.

Bild 11 Slamsugningsbilen måste både kunna ta sig fram till anläggningen och vända. Foto: Bodil Forsberg.

⁵⁰ <http://vattenbokhandeln.dglln.online/Default.aspx?module=63&content=2&fwsite=1&lang=SV>

⁵¹ https://www.avfallsverige.se/fileadmin/user_upload/4_kunskapsbank/Handbok_avfallsutrymmen2018.pdf

14.1.5. Avstånd till väg, stig eller fastighetsgräns

Oavsett avloppsteknik bör en avloppsanläggning generellt sett inte ligga närmare än 5 meter från en väg, stig eller fastighetsgräns. Om risken för lukt är liten och grannen är positiv kan ett kortare avstånd till fastighetsgräns accepteras

14.2. Skyddsavstånd beroende av markförhållanden

14.2.1. Skyddsavstånd till ytvatten eller dike

Någon speciell rekommendation om avstånd till ytvatten eller dike är svår att ge. Hänsyn bör t.ex. tas till vilken avloppsteknik som är aktuell, till hur ytvattnet eventuellt används, risken för vattenuppträngning i anläggningen vid höga vattenstånd, hur tätbebyggt området är och vart ett dike eller annan recipient leder.

I normala fall bör man sträva efter att uppnå ett avstånd på minst 10-30 meter från en infiltration till ytvatten eller dike. Vid kraftig marklutning och/ eller mycket genomsläppliga jordarter kan ett betydligt längre skyddsavstånd behövas.

14.2.2. Skyddsavstånd till dräneringssystem och berg i dagen

För dräneringssystem och berg i dagen finns inga generella skyddsavstånd men vid prövning av en ansökan om en markbaserad avloppsanläggning är det viktigt att ta hänsyn till eventuella dräneringar i närområdet. En dräneringsledning i direkt anslutning till en infiltration (eller en otät markbädd) kan om den är felplacerad effektivt avvattna området där infiltrationen placeras och "kortsluta" anläggningen så att den förväntade reningen inte uppnås. Inte minst är detta allvarligt om det finns vattentäcker som kan komma att påverkas av otillräckligt renat avloppsvatten. Är en dränering däremot placerad på ett genomtänkt sätt kan den säkerställa en tillfredsställande omättad zon, se bild 12.

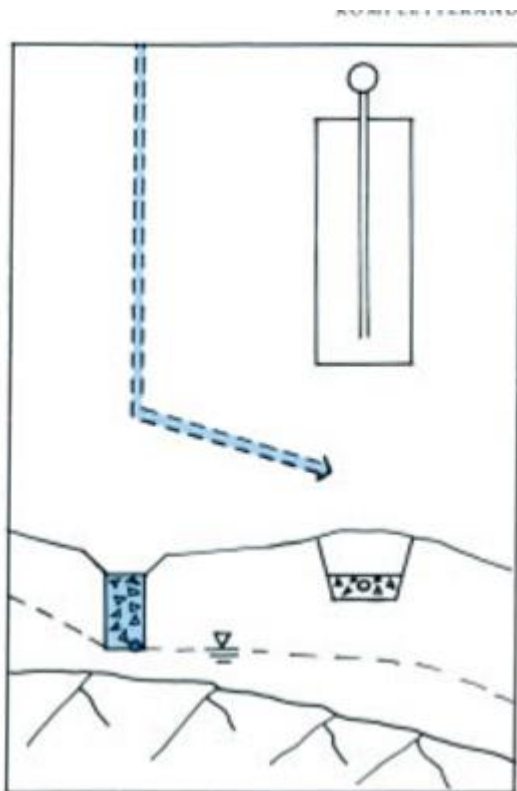

Bild 12 Kombinerad dränering och ytvattenavledning för en infiltration i sluttning. Ny bild kommer

På samma sätt kan berg i dagen på olämpligt ställe styra infiltrerat avloppsvatten till oönskade områden eller förhindra avrinningen helt. Se även avsnittet om [Jordlagrets mäktighet och förmåga att transportera bort tillfört vatten](#).

14.2.3. Skyddsavstånd till energibrunn/bergvärme

En markbaserad avloppsanläggning bör placeras lägre i terrängen än en energibrunn och på så långt avstånd som möjligt. Rekommenderat skyddsavstånd mellan energibrunn och avlopp är minst 30 meter om avloppsanläggningen är placerad nedströms energibrunnen (SGU, 2016).

I fallet när en energibrunn ligger mellan en planerad markbaserad avloppsanläggning och en dricksvattenbrunn nedströms finns risken att djupare grundvatten kontamineras genom att avloppsvatten leds ner i det punkterade berget genom borrhålet, se bild 13. En energibrunn i ett sådant läge kan leda till att transporttiden mellan avloppsanläggningen och dricksvattenbrunnen förkortas avsevärt genom att man kortsluter orenat avloppsvatten med det vatten som sugas in i dricksvattenbrunnen. Att dricksvattenbrunnen är ordentligt tätad mot berg hjälper inte i det här fallet. Risken för kontamination minskar dock om energibrunnens foderrör är tätat mot berg. Normalt ska tätning av energibrunnen ha skett minst 2 meter ner i fast berg eftersom berget i regel är mer uppsprucket och poröst i de ytliga delarna. Uppgifter om tätning och andra förhållanden vid borrhållningen av energibrunnen kan framgå av brunnsprotokoll som finns tillgängliga i SGUs webbtjänst [Brunnsarkivet](#)⁵². Alternativt får handläggaren efterfråga sådan dokumentation specifikt som en del av provningsunderlaget.

Om inte rekommenderat skyddsavstånd kan uppnås eller påverkan uteslutas så kan energibrunnen helt eller delvis återfyllas med tätande media för att minska risken för att smittämnen sprids. Se även avsnitt [Horisontellt skyddsavstånd till dricksvattentäkter vid markbaserad rening](#).

⁵² <https://www.sgu.se/grundvatten/brunnar-och-dricksvatten/brunnsarkivet/>

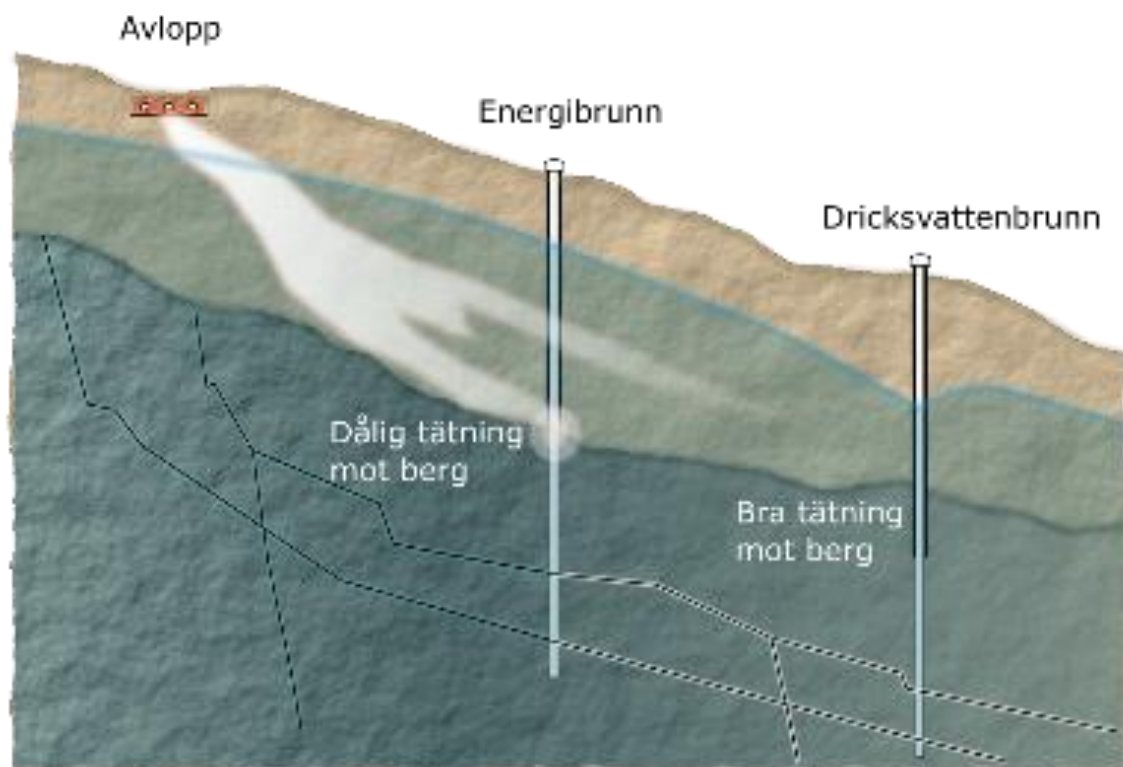

Bild 13 En dåligt tätad energibrunn nedströms en infiltration ökar risken för kontamination av dricksvattenbrunn nedströms. En energibrunn mellan planerad avloppsanläggning och borrade dricksvattenbrunn kan leda till att transporttiden mellan avloppsanläggning och dricksvattenbrunn förkortas avsevärt genom att man kortsluter orenat avloppsvatten med det vatten som sugas in i dricksvattenbrunnen. Bild från SGU.

14.3. Placering av avloppsanläggningar i terrängen

Generellt bör en avloppsanläggning, oavsett teknik, placeras så torrt som möjligt så att anläggningen inte riskerar att belastas av annat vatten än spillvatten. Infiltrationer är speciellt känsliga för valet av plats, både med avseende på avstånd till grundvattenyta och möjlighet till avrinning av det renade spillvattnet, se avsnitten [Lokalisering med avseende på grundvattennivåer](#) och [Jordlagrets mäktighet och förmåga att transportera bort tillfört vatten](#). En otät markbädd kommer delvis att fungera som en infiltration varför lokaliseringen i huvudsak bör följa samma principer som för en infiltration.

Tekniska lösningar med utlopp, såsom minireningsverk och markbäddar, ska placeras med hänsyn till högsta förväntade vattennivå i recipienten så att vatten inte riskerar att tränga upp bakvägen vid höga flöden. Risken för att vatten rinner in i en anläggning genom ett högt ytvattenflöde behöver också beaktas, t.ex. bör inte ett minireningsverk placeras i en lågpunkt om det finns risk att det blir vatten stående där som kan tränga in i verket.

14.3.1. Risk för skred och erosion

Skred är en sammanhängande jordmassa som kommer i rörelse och förekommer främst i silt- och lerjordar. Självklart bör inte någon anläggning anläggas i område med uppenbar skredrisk. Erosion kan vara ett problem om man får utträngande vatten i sluttningar, eller intill vattendrag/stränder.

Risken för skred påverkas främst av jordartstyp och marklutning. I lerjordar med en marklutning överstigande 10% bedöms det generellt finnas förutsättning för skred. När vattentrycket blir högt i marken, t.ex. i samband med snösmältning och kraftigt regn, kan risken för skred öka. Även erosion genom vattenflöde kan öka risken för skred. Markarbeten, som påföring av massor i övre delen av en slänt eller ovanför slänten, liksom schaktning i nedre delen av slänten kan öka risken för skred påtagligt. Vid prövning av små avloppsanläggningar i lermark är det därför viktigt att uppmärksamma eventuell risk för skred, särskilt i regioner med generellt betydande skredbenägenhet.

Inom [områden med förutsättning för jordskred i finkornig jordart \(aktsamhetsområden\)](#)⁵³, belägna i region med för betydande eller påtaglig skredbenägenhet, bör tillstånd inte ges till avloppsanläggning, utan godkännande av geotekniker/geolog.

Läs mer

Information om risker för skred och erosion m.m.:

<http://gis.swedgeo.se/rasskrederosion/>

Specifik information om förutsättningar för skred och skredbenägenhet:

<https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-forutsattning-for-jordskred.html>

<https://www.sgu.se/samhallsplanering/risiker/skred-och-ras/riksoversikt-over-finkorniga-jordars-skredbenagenhet/>

14.4. Markförhållanden vid infiltration

Infiltration bygger på att de naturliga jordlagren på den aktuella platsen utnyttjas för rening av avloppsvattnet. Det kräver sålunda undersökning av att marken är lämplig för infiltration. Specifikt för infiltrationsanläggningar gäller att följande förutsättningar ska vara uppfyllda

- god infiltrationskapacitet, se avsnittet [Infiltrationskapacitet](#)
- acceptabel bortledningsförmåga i underliggande och kringliggande jordlager, se avsnittet [Jordlagrets maktighet och förmåga att transportera bort tillfört vatten](#)
- tillräckligt vertikalt avstånd till berg och till grundvattenyta inklusive förhöjning på grund av tillförseln av spillvatten, se avsnittet [Vertikalt avstånd mellan infiltrationsyta och grundvatten](#)
- tillräckligt skyddsavstånd till dricksvattentäkt, se avsnitt [Horisontellt skyddsavstånd till dricksvattentäkter vid markbaserad rening](#).

För att undersöka markens lämplighet för infiltration krävs att den sökande gräver en eller flera provgropar som bör vara så djupa att man kan lokalisera läget för såväl grundvattennivån som berggrundsytan, annars helst 2.5 m djupa. Se bilaga [Provgrop](#). Ett alternativ i vissa fall är att använda jordborr.

⁵³ <https://www.sgu.se/produkter/kartor/kartvisaren/jordkartvisare/forutsattningar-for-skred-i-finkornig-jordart/>

Bild 14 Provgropar grävda med grävmaskin respektive med jordborr. I båda fallen behöver de vara så djupa att man helst kan lokalisera läget för såväl grundvattennivån som berggrundsytan. Ligger både grundvattenyta och berggrund djupt bör 2,5 m räcka. Foto till vänster: Kungsbacka kommun Till höger: Charlotta Larsson

14.4.1. Infiltrationskapacitet

I Sverige används vanligen två metoder för att undersöka markens infiltrationsförmåga, siktanalys och perkolationsprov. En siktanalys ger en bild av fördelningen av kornstorlek men ingen information om packningen av materialet vilket kan påverka genomsläppligheten. Ett hårt packat material har en sämre genomsläpplighet än ett mindre packat material. En annan metod för att bedöma infiltrationskapacitet är perkolationsprov, som används för så kallad LTAR-bestämning. Se även bilaga [Siktanalys och perkolationsprov](#).

I en ansökan/anmälan ska det framgå med vilken metod infiltrationskapaciteten har bestämts och dokumentationen av dessa undersökningar bifogas. Handläggarens roll bör avgränsa sig till att som mest göra en översiktlig fältbedömning av materialet i provgropen för att senare kunna göra en rimlighetsbedömning av den siktkurva eller LTAR-värde som kommer in tillsammans med ansökan/anmälan.

Om infiltrationskapaciteten ligger på gränsen till vad som är acceptabelt kan förstärkt infiltration ibland vara ett möjligt alternativ, se bilaga [Förstärkt infiltration och material i markbäddar](#).

14.4.2. Jordlagrets mäktighet och förmåga att transportera bort tillfört vatten

Utöver att marken ska ha tillräcklig förmåga (infiltrationskapacitet) att ta emot det nedträngande spillvattnet krävs också att jorden kan transportera bort infiltrerat vatten, se bild 15.

Det innebär att en övergripande bedömning av platsens lämplighet behöver göras och att såväl infiltrationsplatsen som recipientområdet nedströms behöver vara lämpligt.

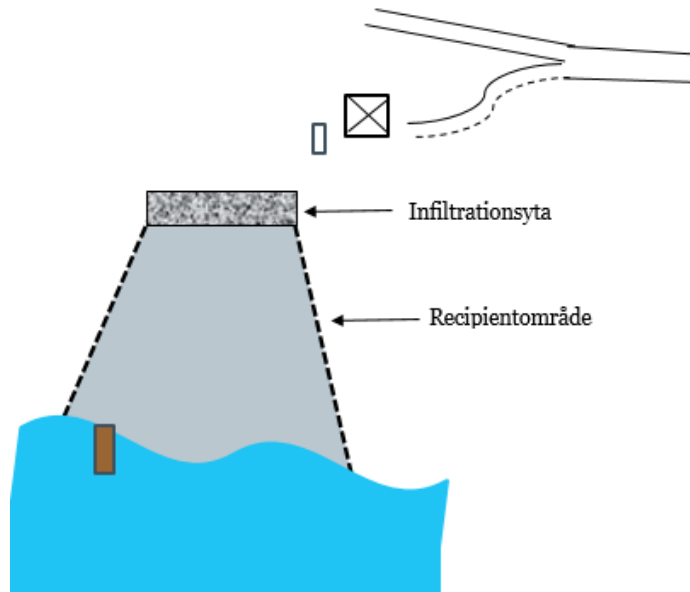

Bild 15 Recipientområdet nedströms behöver ha förmåga att transportera bort det infiltrerade vattnet. Ny bild kommer.

Vid den övergripande bedömningen av recipientområdet behöver bland annat hänsyn tas till risken för uppträngning av avloppsvatten nedströms anläggningen, speciellt om jordarten har låg genomsläpplighet. Generellt bör spridningsledningar läggas längs med höjdkurvorna för att ge en så god spridning av avloppsvattnet som möjligt och undvika uppträngning. Se t.ex. bild 16.

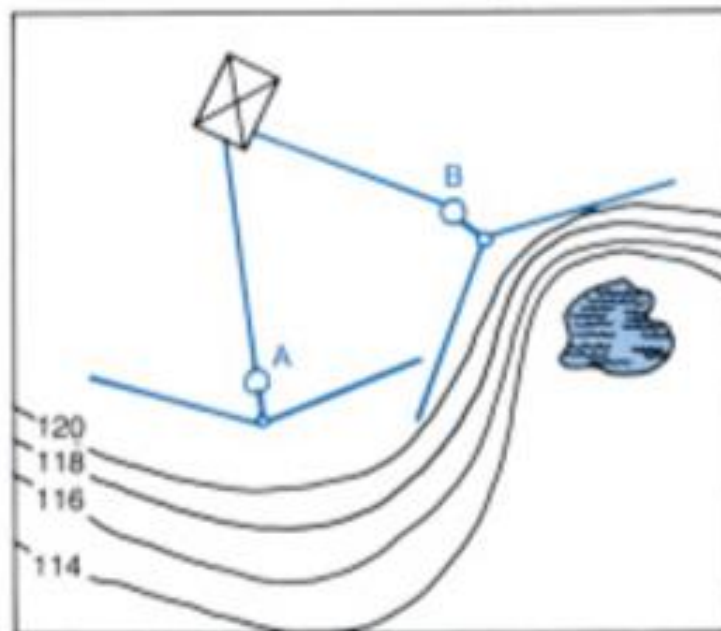

Bild 16 Strömningsförhållande vid infiltrationsanläggningar förlagda nära brant sluttning. Bilden förutsätter att jordarten har låg genomsläpplighet och att grundvattenytan följer terrängen. Läge B rekommenderas ej på grund av risk för vattenuppträngning. Notera också att spridningsledningarna bör läggas längs med höjdkurvorna för att ge en så god spridning av avloppsvattnet som möjligt. Ny bild kommer.

Man bör också vara uppmärksam på om det finns s.k. "kritiska tvärsnitt" i terrängen nedströms anläggningen, se bild 17. Detta är ett terrängparti där markförhållandena på ett eller annat sätt

försvårar det infiltrerande vattnets passage. Det kan t.ex. vara grunt liggande berg som tvingar upp vattnet till markytan, skikt med finkorniga jordarter eller en lokal sänka.

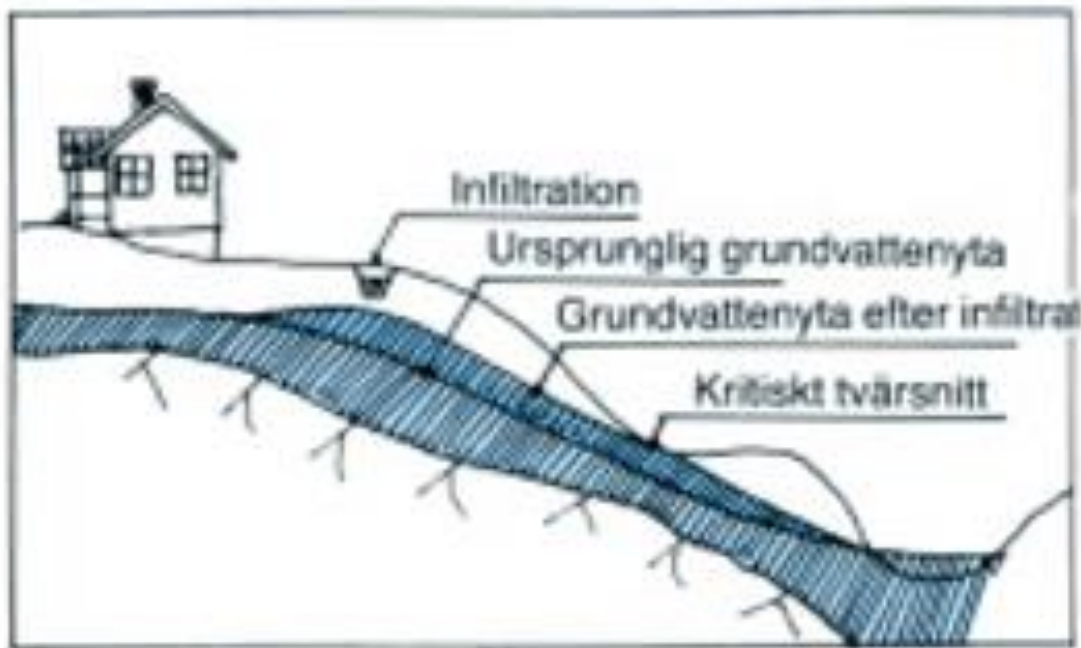

Bild 17 Ett kritiskt tvärsnitt kan innebära att spillvatten tränger upp i ytan. Ny bild kommer.

Vidare är infiltration i terräng med lutning mer än 15 procent att betrakta som kritiska förhållanden. Är lutningen mer än 25 procent bör ingen infiltrationsanläggning byggas utan specialundersökning. Särskilt kritiskt är det då jorden består av finkornigt, låg genomsläppligt material. (Naturvårdsverket, 1987) Se även bilaga [Provgrop](#) och [Korta avstånd till berg i bilaga Bestämning av dimensionerande grundvattennivå](#).

14.4.3. Vertikalt avstånd mellan infiltrationsyta och grundvatten

Ett av de absolut viktigaste kriterierna för att en markbaserad avloppsanläggning ska fungera tillfredsställande och ge den förväntade reningen är avståndet till grundvattenytan. Den allra största delen av förorenande ämnen och mikroorganismer avskiljs i biohuden och i den omättade marken ovanför grundvattennivån. Biohuden kan vara någon centimeter djup i fina jordarter upp till en decimeter i sand. Den mikrobiologiska sammansättningen varierar kraftigt och avskiljningen av föroreningar och mikroorganismer sker både genom fysiska/mekaniska och biologiska processer.

I den omättade zonen i marken ovanför grundvattennivån finns det luft i porerna mellan jordpartiklarna, vilket gynnar reningsprocesserna. Ju större den omättade zonen är desto bättre är förutsättningarna för en god reningsfunktion.

Vid omättad strömning ovanför grundvattenytan måste mikroorganismerna följa vattenströmmen runt markpartiklarna och kommer alltså att transporteras en mycket längre effektiv sträcka än i den mättade zonen, vilket ger ett bättre smittskydd. (Naturvårdsverket, 1985)

Samstämmig forskning visar vidare att fosforinbindningen är betydligt mer effektiv i den omättade (syrerika) zonen än i den vattenmättade (syrefattiga) zonen (SMED, 2015).

Det sker också en viss rening under grundvattennivån i den mättade zonen, men denna reningskapacitet bör endast betraktas som en extra säkerhet. Avståndet mellan infiltrationsnivån och högsta grundvattennivå eller berg ska därför normalt inte understiga 1 m när anläggningen är i drift.

Större markbaserade avloppsanläggningar 25-200 pe, bör ha ett vertikalt avstånd mellan infiltrationsyta och högsta grundvattennivå/berg (omättad zon) på minst 1,5 m vid "vanlig" infiltration och markbädd. (Naturvårdsverket, 1991)

14.4.3.1. Lokalisering med avseende på grundvattennivåer

Det är av resonemanget i föregående avsnitt bäst att placera en infiltration där en stor omättad zon till grundvattenytan kan uppnås.

Höjdparter i terrängen utgör vanligen inströmningsområden, dvs. områden där nederbörden tillförs grundvattnet och grundvattenytan ligger lågt i förhållande till markytan. I lägre områden ligger grundvattenytan som regel på en högre nivå i förhållande till markytan. Låglänta områden kan periodvis utgöra utströmningsområden där vatten avleds till ytvattendrag. En infiltration ska sålunda placeras i ett inströmningsområde och gärna så höglänt som möjligt för att få ett gott skyddsavstånd från infiltrationsytan till grundvattnet, se bild 18.

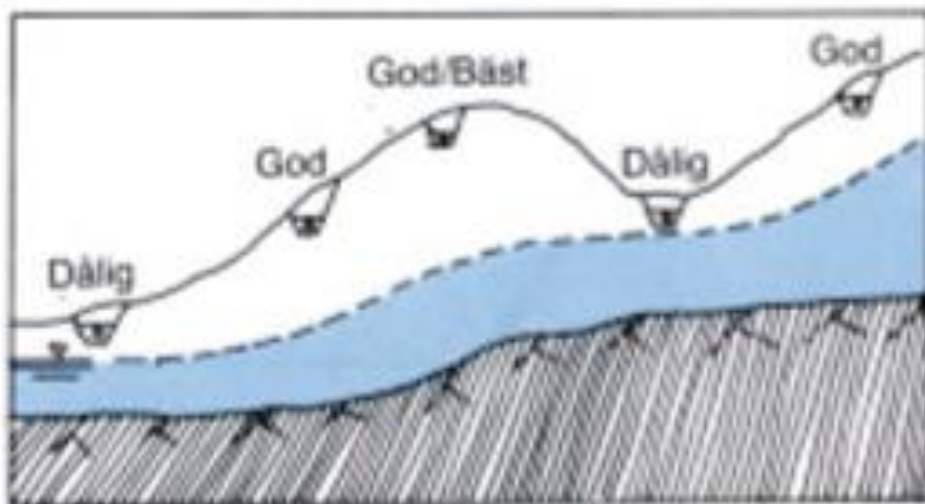
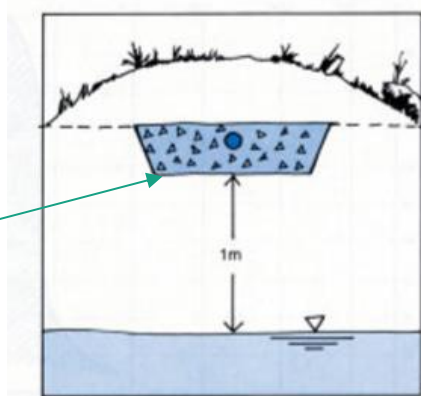

Bild 18 Placering av infiltrationsanläggningar utifrån topografiska kriterier – geologi och grundvattenytans nivå och lutning. Grundvattnet ligger normalt vid större djup vid vattendelare och konvexa terrängpartier än i sänkor. Det är därför bäst att placera infiltrationsanläggningar högt och i konvexa partier i terrängen. Ny bild kommer.

14.4.3.2. Vad menas med infiltrationsyta?

Vad det gäller vertikalt skyddsavstånd är det viktigt att notera att det inte är avståndet från markytan utan avståndet från infiltrationsytan till grundvattennivån som avses, se bild 19. Infiltrationsytan, eller som den också benämns infiltrationsnivån, kan för konventionella anläggningar beskrivas som den övergångszon där avloppsvatten efter att ha passerat spridningslagret kommer i kontakt med det underliggande materialet och där biohuden utvecklas. Biohuden kan vara någon centimeter djup i fina jordarter upp till en decimeter i sand.

Infiltrationsyta

Infiltrationsyta: den yta där den aktiva biohuden utvecklas i övergångszonen från spridningslager mot underliggande infiltrationsmaterial.

Spridningslager: den del av en infiltration eller markbädd där avloppsvatten sprids ut innan det tränger ner i infiltrationsytan.

Bild 19 Infiltrationsyta i en konventionell markbaserad anläggning. Ny bild kommer.

I icke-konventionella markbaserade anläggningar är det inte lika enkelt att avgöra vad som är infiltrationsyta. Exempelvis kan modulbaserade spridningslager bygga på att en biohud utvecklas i själva modulen vilket gör att reningen av avloppsvattnet startar redan där. Ibland kan moduler eller annan markbaserad teknik kombineras med ett underliggande grövre spridningslager av t.ex. makadam, vilket kan reducera reningsprestandan ovanför grundvattennivån, se bild 20.

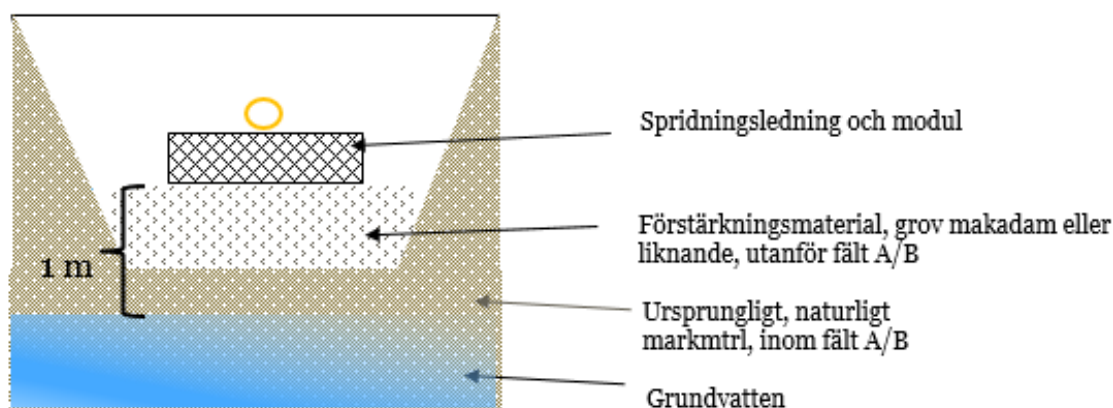

Bild 20 Vid bestämning av läget för infiltrationsytan behöver hänsyn tas till såväl avståndet till högsta dimensionerande grundvattenniva som till vilken kornstorleksfördelning materialet i den omrättade zonen har. I bildexemplet ovan finns risk att reningsprestandan är reducerad eftersom förstärkningsmaterialet är mycket grovt och medger en snabb transport. Ny bild kommer.

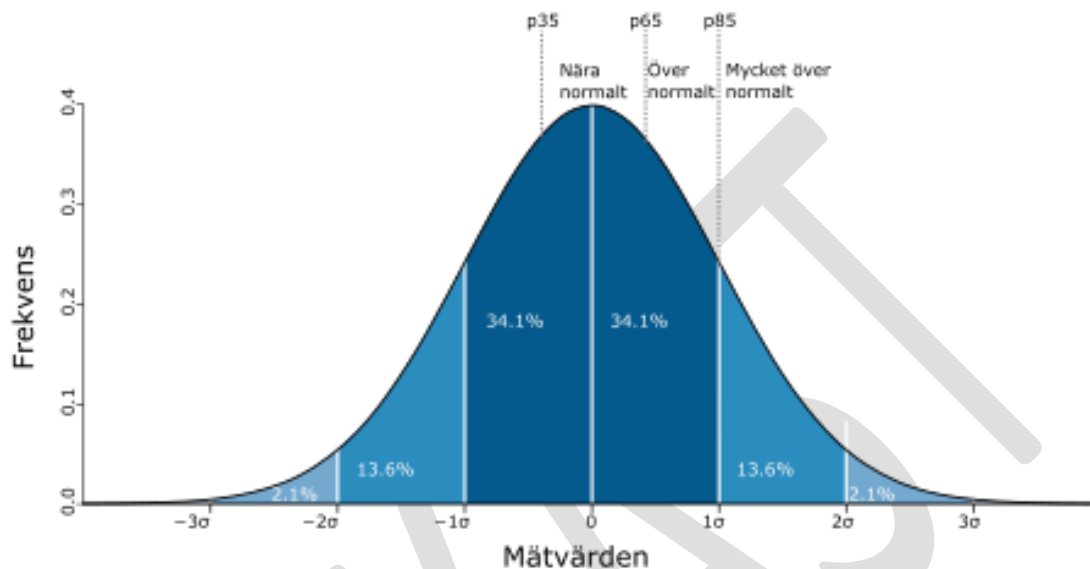
Markbaserade avloppslösningar där det inte är uppenbart att avståndet mellan infiltrationsytan och den högsta dimensionerande grundvattennivån motsvarar en omrättad zon om minst 1 m (eller mer om det är en större anläggning för > 25 pe) och/eller där kornstorleksfördelningen i den omrättade zonen inte ligger inom fält A eller B⁵⁴, bör ha oberoende testresultat som visar att reningen i produkten/anläggningen klarar den skyddsnivå (både miljöskydd och hälsoskydd) som krävs på platsen.

14.4.3.3. Vad menas med högsta grundvattennivå?

Grundvattennivåerna är väderberoende och varierar över året och mellan åren. Med hjälp av längre tidsserier kan dock normalförhållanden fastställas och nivåer med olika statistiska återkomsttider beräknas. Detta kan illustreras i en normalfördelning (i ett idealt

⁵⁴ Se bilaga [Siktanalys och perkolationsprov](#) för närmare definition av fält A och B.

grundvattenmagasin är nivåobservationerna normalfördelade). SGU definierar normala nivåer som observationer som faller inom 35:e och 65:e percentilen av observationerna för den aktuella månaden, figur 2. Inom detta intervall är återkomsttiden för en observerad nivå upp till drygt 3 år. Om värdet ligger mellan 65:e och 85:e percentilen betraktas nivåerna som över de normala. Utanför detta (dvs. över p85 ~1 standardavvikelse) betraktas nivåerna som mycket över de normala och återkomsttiden är då över 6 år.

Figur 2 Normalfördelning med SGU:s gränser för grundvattenförhållanden nära det normala, över det normala och mycket över det normala. "Mätvärden" avser i detta fall standardavvikelsen för nivåobservationer som gjorts för en given månad (över en mångårig mätperiod). "Frekvens" avser hur ofta ett visst värde observerats.

Av diagrammet framgår att det är svårt och knappast skäligt att ta höjd för högsta grundvattennivå i ordets rätta bemärkelse. Det behöver finnas en tolerans inbyggd i begreppet "högsta grundvattennivå" som gör att en viss avvikelse från kravet på 1 m omättad zon under vissa betingelser kan accepteras eftersom den sannolika statistiska återkomsttiden är lång. En bättre benämning är därför "dimensionerande högsta grundvattennivå", GV_{dim} , som är den nivå som den blivande avloppsanläggningens utformning ska anpassas till. Observera också att skyddsavståndet till grundvattnet ska kunna upprätthållas även vid drift varför den eventuella förhöjningen av grundvattennivån under anläggningen också måste räknas in. En tillförlitlig bedömning av den dimensionerande högsta grundvattennivån innebär att man under ett normalt år bibehåller en omättad zon med en mäktighet på 1 meter under hela året. Uppträngning under onormalt höga grundvattenförhållanden är acceptabelt endast under kortvariga perioder.

14.4.3.4. Hur bestäms dimensionerande grundvattennivå?

För att avgöra hur hög grundvattennivån kan vara på en given infiltrationsplats behöver grundvattennivån observeras i fält på platsen för den tänkta avloppsanläggningen i en provgrop eller i ett grundvattenrör. Se bilagorna [Provgrop](#) och [Anvisningar för grundvattenrör](#). För att med säkerhet bestämma dimensionerande grundvattennivå behövs egentligen platsspecifika observationer under flera högvattenperioder vilket kräver flera års nivåövervakning. Detta är sällan vare sig rimligt eller möjligt vid projektering av ett litet avlopp. För en markbaserade anläggning avsedd för mer än ett fåtal hushåll är det dock befogat att ställa högre krav på förundersökningen. Beroende på omständigheterna kan man få fram tillfredsställande uppgifter om nivåvariationer efter en observationsperiod om ca 6 månader och uppåt. Man använder sig då

av metodik där information från en närliggande nivåövervakningsstation nyttjas som referens för att uppskatta variationen även på den aktuella observationsplatsen (Svensson, 1984).

För avloppsanläggningar avsedda för ett eller några hushåll har SGU tagit fram en approximativ metod för fastställande av dimensionerande grundvattennivå, GV_{dim} . Vid byggnation av större markbaserade avlopp kan det dock anses rimligt att ställa krav på mer omfattande förundersökningar som t.ex. mätningar av grundvattennivån under en längre tid.

Den approximativa metoden bygger på att man först genomför grundvattenobservationer och sedan gör en korrektion baserat på den allmänna grundvattensituationen och platsspecifikt hydrogeologiskt underlag. Metoden innefattar 6 steg

1. En grundvattennivå fastställs där anläggningen planeras.
2. Jordart/magasinstyp fastställs.
3. Fyllnadsgraden i grundvattenmagasinet bedöms översiktligt.
4. Tillägg till observerad grundvattennivå på grund av fluktuationer över tid bestäms.
5. Nivåhöjningen under anläggningen på grund av infiltration bestäms.
6. Dimensionerande grundvattennivå beräknas.

Den detaljerade metodbeskrivningen finns i bilaga [Bestämning av dimensionerande grundvattennivå](#).

Bild 21 Provgrop för bestämning av avstånd till grundvattennivå. En provgrop bör helst vara ca 2,5 m djup alternativt grävas ner till berg eller grundvattenyta. Det observerade avståndet till grundvattenytan behöver justeras beroende på bland annat fyllnadsgraden i magasinet då observationen gjordes. Foto: Kungsbacka kommun

Förundersökningar av grundvattennivå bör i första hand ske vid tillfällen på året då grundvattennivån kan förväntas vara nära sina högsta nivåer, dvs. då fyllnadsgraden är hög i vattenmagasinet. När detta inträffar varierar med årstiden men är också beroende på var i landet man befinner sig. Se även bilaga [Stora och små grundvattenmagasin](#).

Handläggaren av en ansökan om litet avlopp behöver avgöra om den redovisade undersökningen av var högsta dimensionerande grundvattennivå, GV_{dim} , ligger är tillräckligt

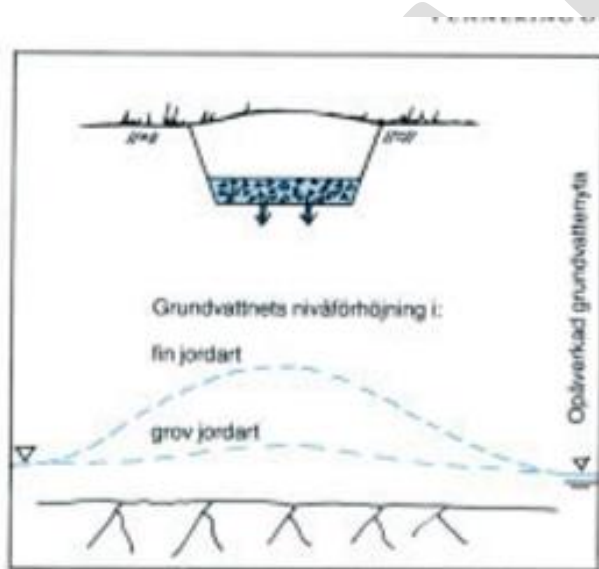
utförlig för att vara tillförlitlig. I bedömningen av var GV_{dim} ligger ska också vägas in den lokala förhöjningen under infiltrationen, se nästa avsnitt.

14.4.3.5. Lokal förhöjning under infiltrationen

Vid infiltration av avloppsvatten kan en lokal förhöjning av grundvattennivån uppstå under anläggningen på grund av begränsad horisontell avledning av grundvatten. Den lokala förhöjningens omfattning beror bland annat på infiltrationshastighet och infiltrationsutbredning, hydraulisk konduktivitet samt mäktigheten på det grundvattenförande lagret (Finnemore, 1993) (Hantush, 1967). Hydraulisk konduktivitet (k-värde) beskriver hastigheten med vilken vatten rör sig igenom jordarten och mäts i m/s.

Sammanfattningsvis så kan grundvattennivån under en infiltrationsanläggning i sämsta fall (med ett tunt grundvattenförande lager) stiga upp emot 2 m i svagt genomsläppliga jordarter som morän och silt som en följd av infiltrationen. I mycket genomsläppliga jordarter som sand och grus stiger grundvattennivån som mest upp emot 30 cm vid tunna grundvattenförande lager.

Lokal förhöjning är något som kan vara särskilt viktigt att beakta i samband med tunna jordlager och närhet till berg, se avsnitt [Korta avstånd till berg i bilaga Bestämning av dimensionerande grundvattennivå](#).

Figur 4. Grundvattennivåns förhöjning i olika jordarter (principskiss).

Bild 22 Principskiss över grundvattennivåns förhöjning i olika jordarter. Ny bild kommer.

För att säkerställa att kravet på omättad zon uppfylls är det angeläget att man kan uppskatta hur kraftig den lokala förhöjningen blir. Metod för detta beskrivs i bilaga [Bestämning av dimensionerande grundvattennivå](#).

14.5. Horisontellt skyddsavstånd till dricksvattentäkter vid markbaserad rening

Det är mycket svårt att sätta upp "helt säkra" skyddsavstånd mellan en infiltrerande avloppsanläggning och en dricksvattentäkt. Dels kan de lokala mark- och terrängförhållandena variera kraftigt, dels är det ifråga om mikroorganismer omöjligt att diskutera i termerna reduktion/halt på samma sätt som för fysikalisk-kemiska variabler. I vissa fall kan även en

mycket liten mängd patogener ge upphov till infektion, se avsnitt [Bedömning av om anläggningen når upp till skyddsnivån med avseende på hälsoskydd](#).

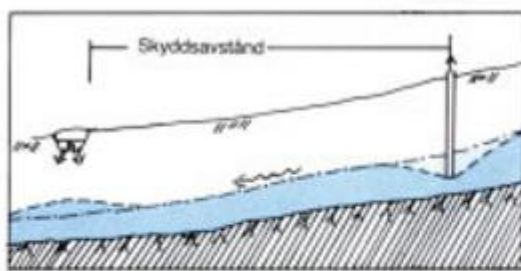
I texten nedan avses med markbaserade anläggningar såväl infiltrationer som otäta markbäddar. I vissa delar kan resonemangen kring skyddsavstånd för markbaserade anläggningar vara tillämpliga även för andra typer av avloppsteknik, t.ex. då infiltration används som efterpolering.

14.5.1. Vad menas med horisontellt skyddsavstånd och varför behövs det?

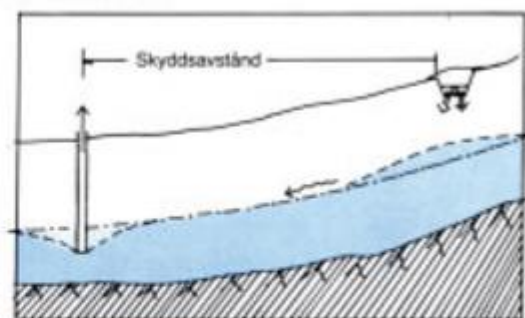
Med horisontellt skyddsavstånd avses avståndet mellan den markbaserade avloppsanläggningen och skyddsobjekt, t.ex. en dricksvattenbrunn. Orsaken till att det krävs skyddsavstånd till dricksvattentäkter är framförallt risken för spridning av sjukdomsalstrande mikroorganismer (parasiter, bakterier, virus). Det är också önskvärt att i möjligaste mån minimera tillförseln av kväve i form av nitrat till dricksvattentäkter.

14.5.2. Hur stort skyddsavstånd behövs och vad avgör avståndet?

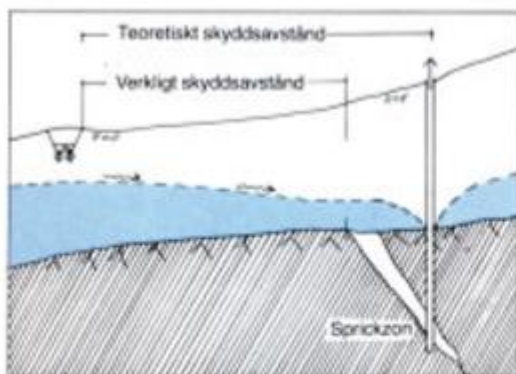
Varje lokalisering av en avloppsanläggning är unik med hänsyn till de hydrogeologiska förutsättningarna, vilket innebär att generella skyddsavstånd som täcker in varje enskilt fall inte kan ges. Några exempel på situationer ges i bild 23.

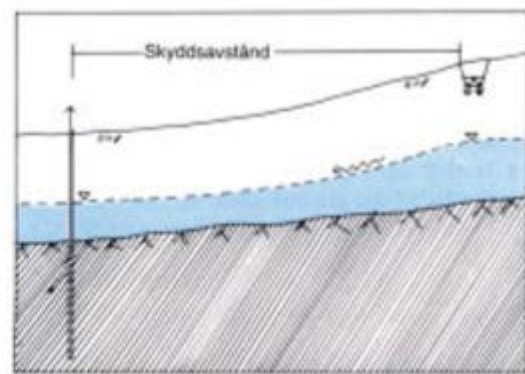
A. Normalfallet. Anläggningen placerad nedströms vattentäkten.

B. Anläggningen placerad uppströms vattentäkten.

C. Bergborrad vattentäkt. Anläggningen placerad "nedströms" i förhållande till marklutningen. Men p.g.a. vattenuttag är anläggningen i verkligheten placerad uppströms vattentäkten.

D. Bergborrad vattentäkt. Anläggningen placerad uppströms.

Bild 23 Ny bild kommer.

Huvudkravet för horisontellt skyddsavstånd är att detta ska motsvara grundvattnets transportsträcka under minst 2-3 månader. Det är enklare att uppskatta ett skyddsavstånd för en brunn i jord (grävd brunn) än en bergborrade brunn eftersom den enda relevanta transportvägen mellan en grävd brunn och en avloppsanläggning är genom jord.

Jordmaterialets hydrauliska konduktivitet och grundvattennivåns lutning är de viktigaste faktorerna för grundvattnets transporthastighet i jordlagren. Generellt sett gäller att grundvattnet huvudsakligen transporteras i de grövsta jordmaterialen. I finare jordarter kan det dock uppstå kanalbildning vilket leder till kortare transporttider. I tabell 3 ges exempel på grundvattnets ungefärliga transportsträcka under 2,5 månader i olika jordarter och vid olika lutning på grundvattennivån. För att mer precist kunna bedöma skyddsavstånd behövs kunskap om markens hydrauliska konduktivitet, se bilaga [Trestegs beslutsmodell för skydd av dricksvatten](#).

Tabell 3 Exempel på grundvattnets ungefärliga transportsträcka kan variera under 2,5 månader i olika jordarter och vid olika lutning på grundvattennivån. Ny bild kommer.

Jord-material	Grundvattennivåns lutning		
	0.1% (0.1/100)	1% (1/100)	5% (5/100) ¹⁾
Grus	7.5 – 75	75 – 750	375 – 3750
Sand	0.08 – 15	0.8 – 150	3.8 – 750
Silt	—	0.01 – 10	0.05 – 50
Sandig/moig morän	—	$1.3 \cdot 10^{-3}$ – 1.3	$6.5 \cdot 10^{-2}$ – 6.5

1) Inom parentes anges lutningen i höjd-/längdavstånd i meter.

Det är betydligt svårare att ange generella skyddsavstånd vid bergborrade brunnar. Här spelar nämligen bergets lokala sprickighet en stor roll. I bergborrade vattentäkter sker vattenintaget/uttaget i berggrunden (ofta på stor djup), dvs. inte ur samma akvifer som avloppsinfiltrationen görs i. Det sker dock ett vattenutbyte mellan jordlager och berggrund och tillförseln av vatten till de vattenförande sprickorna i berggrunden kommer från vattnet i jordlagren. Därför är det betydligt svårare att bedöma transportväg och transporthastighet till den bergborrade brunnen.

Grundprincipen för lokaliseringen av en infiltration i förhållande till dricksvattenbrunnar - om dricksvattenbrunnen ligger inom riskområdet för utsläppet från avloppsanläggningen - bör oavsett vara att

- för dricksvattenbrunnar i jord ska nivån på grundvattennivån i vattentäkten ligga högre än nivån på grundvattnet under anläggningen
- för dricksvattenbrunnar borrarade i berg ska nivån på grundvattnet i jordlagren intill brunnen ligga högre än nivån på grundvattnet under anläggningen.

I normalfallet kan det anses säkerställt att risk ej föreligger om det nedströms avloppsutsläppet saknas brunnar för uttag av dricksvatten till ett eller ett fåtal hushåll

- inom 150 meters avstånd i sand, moränmark eller finkorniga jordar och
- inom 300 meters avstånd i grusavlagringar.

Sker utsläppet i mycket grovt grus (k -värde $> 6 \cdot 10^{-4}$ m/s) kan inget rimligt säkerhetsavstånd ansättas nedströms inom samma grundvattenförekomst, det är dock ovanligt med större utbredning av grus med sådana egenskaper (Blaschke, o.a., 2016).

Det är också viktigt att ta hänsyn till att avsänkningen i brunnen vid normala uttag inte får medföra att grundvattnets strömningsriktning ändras så att denna blir från avloppsanläggningen och mot brunnen, se bild 24. Risken för detta är störst vid större vattenuttag i sandig-grusig jord.

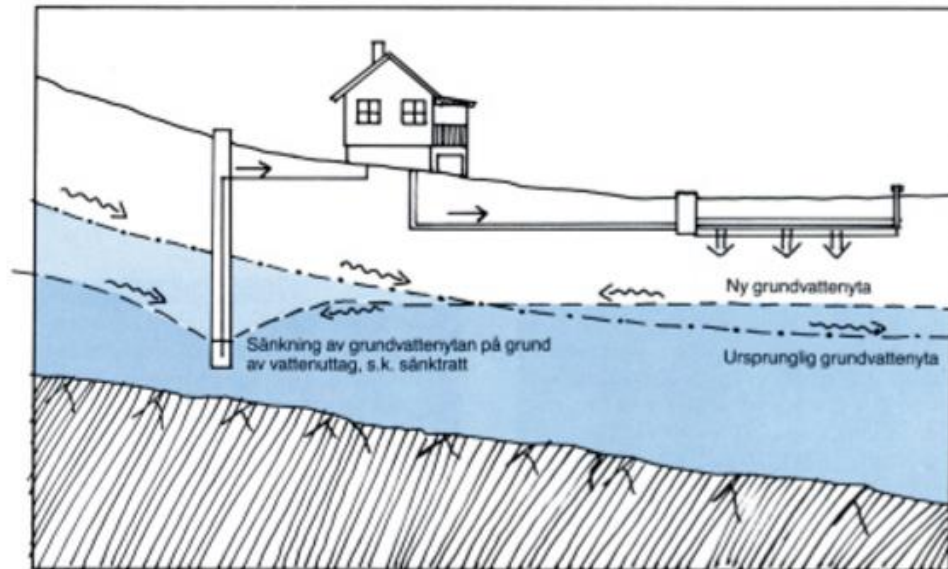

Bild 24 Vattentäkt och avloppsanläggning kan ändra grundvattnets strömningsriktning. Ny bild kommer.

För att tillräckligt smittskydd ska uppnås förutsätter detta också oavsett typ av brunn att det vertikala skyddsavståndet till grundvattnet är minst 1 m i normalfallet. Se avsnittet [Vertikalt avstånd mellan infiltrationsyta och grundvatten](#).

Ett beslutsstöd för utredning av risken för förorening av dricksvatten finns i bilaga [Trestegs beslutsmodell för skydd av dricksvatten](#). Ibland kan det finnas behov av att närmare undersöka grundvattnets strömningsriktning, se bilaga [Bestämning av grundvattnets strömningsriktning](#). Räcker inte detta beslutsunderlag så kan det i vissa fall även behövas en hydrogeologisk utredning, se bilaga [Hydrogeologisk utredning](#).

14.5.3. Ska man ta hänsyn till alla dricksvattenbrunnar?

Ibland uppkommer frågan om var gränsen går för att man ska ta hänsyn till en dricksvattenbrunn. Det kan handla om gamla brunnar som kanske inte längre används eller om brunnar som är planerade för avstyckningar som ännu inte tagits i bruk etc.

Grundregeln är att hänsyn ska tas till alla befintliga brunnar, oavsett om de används eller inte eftersom de skulle kunna komma att användas i framtiden. Om fastighetsägaren inte avser att använda brunnen så bör den läggas igen för att underlätta lokaliseringen av avloppsanläggningen. Även om nuvarande fastighetsägare uppger att brunnen inte är i bruk så kan detta förändras om en ny ägare tillträder, och det kan då inte förutsättas att den nya fastighetsägaren inte kommer att dricka vattnet. Det innebär också att handläggaren vid prövningen av en avloppsansökan inte kan vara mindre noggrann för att den brunn som riskerar att förorenas ägs av samma person som ansöker om avloppstillstånd. Miljöbalken gör ingen skillnad beroende på vem som riskerar att drabbas av en eventuell förorening.

Grundprincipen måste också vara att alla fastigheter ska kunna lösa sitt dricksvattenbehov på ett eller annat sätt. Det innebär inte att en dricksvattentäkt måste vara lokaliserad på den egna tomten, utan kan också lösas genom att det finns rättighet att ta vatten från någon annans brunn

genom ett servitut. För brunnar som ännu inte finns men som är planerade inom nära eller längre framtid är grundprincipen att avloppsanläggningen inte bör försvåra anordnandet av vattenförsörjning på andra fastigheter, men utgångspunkten bör också vara att det i huvudsak är den pågående markanvändningen som ska beaktas. T.ex. bör inte en avstyckad tomt som inte tagits i anspråk på mycket lång tid och där det inte heller finns några planer för att ta den i anspråk utgöra hinder för ett tillstånd till en avloppsanläggning.

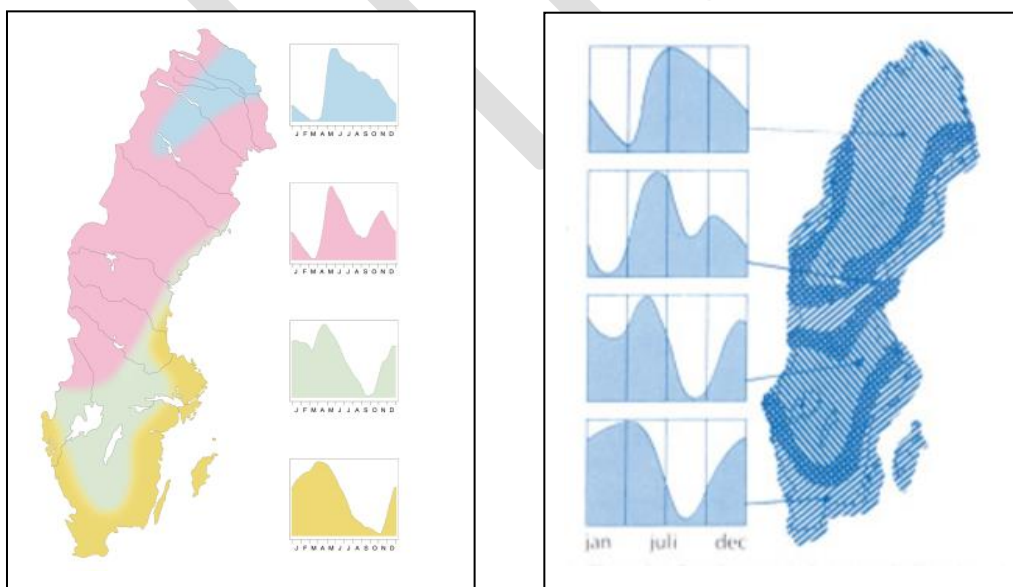
14.6. Klimatförändringar och lokalisering av små avloppsanläggningar

På grund av såväl naturliga förändringar som de utsläpp av växthusgaser som människan ger upphov till pågår idag klimatförändringar (SMHI, 2019). Det finns dock stora regionala skillnader när det gäller det förutspådda framtida klimatet i Sverige. SMHI har på sin webbplats bland annat [länsvisa analyser](#)⁵⁵, men det är generellt sett osäkra analyser eftersom det handlar om komplexa system över lång tid.

14.6.1. Hur påverkar klimatförändringarna små avlopp?

Scenarierna för det framtida klimatet förutspår bland annat ökad medeltemperatur och förändringar i nederbörd, såväl mängder som mönster (SMHI, 2019). Detta kan påverka bland annat grundvattenförhållanden och flöden i recipienter och därmed små avloppsanläggningar. Risken för översvämning, ras, skred och erosion är också kopplade till klimatförändringarna. Översvämningar ökar risken för smittspridning och en allmän temperaturhöjning påverkar sjukdomsorganismers överlevnad och spridning i mark och vatten. Vissa vattenburna infektionssjukdomar uppvisar därför en förhöjd spridningsrisk vid ett förändrat klimat. (SMI, 2011)

En del påvisbara klimatförändringar har redan skett såsom att grundvattennivåernas regim i snabbreagerande grundvattenmagasin har förändrats vid en jämförelse mellan 1974 och 2014. Förändringen har skett främst i den norra delen av Sverige (SGU, 2017).

⁵⁵ http://www.smhi.se/klimat/framtidens-klimat/lansanalyser#00_Sverige,t2m_meanAnnual,ANN

Bild 25 till vänster: grundvattennivåns genomsnittliga variationsmönster under året (regim) i olika delar av landet under perioden 1981-2010. Redovisningen avser snabbreagerande ("små") grundvattenmagasin som vanligtvis finns i jordarten morän och i berggrunden (Vikberg, Thunholm, Thorsbrink, & Dahné, 2015).

Bild 26 till höger: motsvarande regimkarta från SGU 1977 (Naturvårdsverket, 1987).

Framtida förändringar av temperatur och nederbörd medför förändringar i vattenflöden och havsnivåer. Vissa delar av Sverige beräknas få minskade extrema vattenflöden medan de i andra delar väntas öka. I det kortare tidsperspektivet kan det finnas regionala eller lokala analyser av var det finns risk för påverkan av översvämning/ havsnivåhöjning. Ibland finns riskerna angivna i översiktsplanen för kommunen, vilket innebär att framförallt nybyggnationer med små avloppsanläggningar behöver förhålla sig till detta.

Om det inte går att översvämningssäkra avloppet och det är sannolikt att översvämningar kommer att drabba anläggningen under dess livstid, så är platsen inte lämplig för en avloppsanläggning, och man behöver hitta en lämpligare lokalisering. Alternativt behöver tekniken anpassas till översvämningssrisken. Sådana anpassningar kan innebära byte till en helt annan teknik.

För miljöförvaltningen är det sammanfattningsvis i huvudsak två frågeställningar med bäring på klimatförändringar som uppkommer vid prövningen:

- Var ligger högsta dimensionerande grundvattennivå?
- Kan avloppsanläggningen komma att översvämmas eller vatten komma in bakvägen i anläggningen med den föreslagna placeringen?

Dessa frågeställningar skiljer sig på intet sätt från de frågor som den sökande och handläggaren oavsett klimatförändringar eller ej behöver ställa sig vid en prövning. Det är dock inte möjligt att med någon större säkerhet förutsäga hur en specifik avloppsanläggning kommer att kunna påverkas av klimatförändringar på längre sikt. Det innebär vid en tillståndsprövning att ett längre tidsperspektiv än den beräknade livslängden för avloppsanläggningen knappast är rimligt.

Läs mer

Rapportering av regeringsuppdrag: Kunskapsunderlag om grundvattenbildning, grundvattenbildning och grundvattentillgång i Sverige rapport 2017:09, SGU 2017:

<http://resource.sgu.se/produkter/regeringsrapporter/2017/RR1709.pdf>

Grundvattennivåer i ett förändrat klimat – nya klimatscenarier, rapport 2015:19, SGU 2015 :

<http://http://resource.sgu.se/produkter/sgurapp/s1519-rapport.pdf>
resource.sgu.se/produkter/sgurapp/s1519-rapport.pdf

15. BEDÖMNING AV TILLÅTLIGHET, VATTENSKYDD, NATURVÅRD, AVFALL, FORNLÄMNINGAR M.M

Annan lagstiftning som miljöförvaltningen behöver ta hänsyn till vid prövningen av små avloppsanläggningar är

- 7 kap. MB. Detta kapitel reglerar olika typer av områdesskydd. Miljöförvaltningen behöver göra en bedömning av om anläggningen kan komma att påverka syftet med skyddet negativt. De områdesskydd som är aktuella vid prövning av små avlopp är
 - [Strandskydd](#)
 - [Natura 2000](#)
 - [Vattenskyddsområden](#)
 - [Andra skyddade områden enligt 7 kap MB](#) såsom biotopskydd, naturreservat etc.,
- 10 kap. MB, förorenad mark. I dessa fall behöver miljöförvaltningen göra en bedömning av om anläggandet av avloppsanläggningen kan medföra risk för spridning av föroreningar eller ej, se avsnitt [Förorenad mark](#).
- 15 kap. MB, avfall. När eget omhändertagande av avfall från en liten avloppsanläggning är en förutsättning för att tillstånd till avloppsanläggningen ska kunna ges behöver de två frågorna prövas vid samma tillfälle, se avsnitt [Avfall](#).
- Kulturmiljölagen. Information ska inhämtas från länsstyrelsen om någon fornlämning kan komma att påverkas och i så fall ska snarast samråd ske med länsstyrelsen, se avsnitt [Fornlämningar](#).

Även hur bedömningen av påverkan på naturmiljön i känsliga områden där formellt skydd saknas tas upp, se avsnitt [Känsliga områden där formellt skydd saknas](#).

Åtgärder som avses vidtas vid anläggandet av ett litet avlopp kan ibland vara vattenverksamhet enligt 11 kap. MB. När dessa situationer uppkommer ligger ansvaret för att beakta påverkan på växt- och djurlivet i det berörda vattendraget på sökande, se avsnitt [Vattenverksamhet](#).

I frågorna som berörs i kapitlet handlar det i många fall om att miljöförvaltningen behöver remittera/samråda med en annan aktör. För att detta ska gå smidigt och att remisser inte skickas när det är uppenbart onödigt kan miljöförvaltningen tillsammans med berörd aktör, t.ex. länsstyrelsen, behöva ta fram gemensamma rutiner för hur handläggningen ska gå till. En sådan rutin bör omfatta alla avloppsanläggningar upp t.o.m. 200 pe.

15.1. Strandskydd

Strandskyddsfrågan ingår i tillståndsprövningen av ett litet avlopp men prövas av den kommunala myndighet som har ansvar för strandskyddsdispenser om det gäller en anmälan.

Ligger den planerade avloppsanläggningen inom strandskyddat område ska bedömas om den hindrar eller avhåller allmänheten från att beträda ett område där den annars skulle ha fått färdas fritt och/eller om livsvillkoren för växt- och djurlivet väsentligt förändras (7 kap. 15 § MB). Om avloppstillståndet inte medför detta så omfattas avloppsanläggningen inte av förbudet i 15 § och därmed behöver ingen strandskyddsprövning göras. I avloppstillståndet ska motiveras varför ingen strandskyddsprövning behövs.

Behövs en strandskyddsprövning måste särskilda skäl finnas för att kunna medge tillstånd till avloppsanläggningen (MB 7:18c-d). Finns sådana särskilda skäl behöver inte något särskilt beslut om dispens från strandskyddsbestämmelserna fattas utan det ska ingå och motiveras i "det vanliga" avloppstillståndet.

I 7 kapitlet MB finns bestämmelser om strandskydd. Strandskyddet syftar till att långsiktigt trygga förutsättningarna för allemansrättslig tillgång till strandområden, och att bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vatten, se bild 27.

15.1.1. Var gäller strandskydd och vad är förbjudet att göra där?

Generellt strandskydd omfattar land- och vattenområdet intill 100 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd vid havet och vid insjöar och vattendrag. Ibland kan länsstyrelsen genom ett beslut i det enskilda fallet ha utökat strandskyddet till max 300 m.

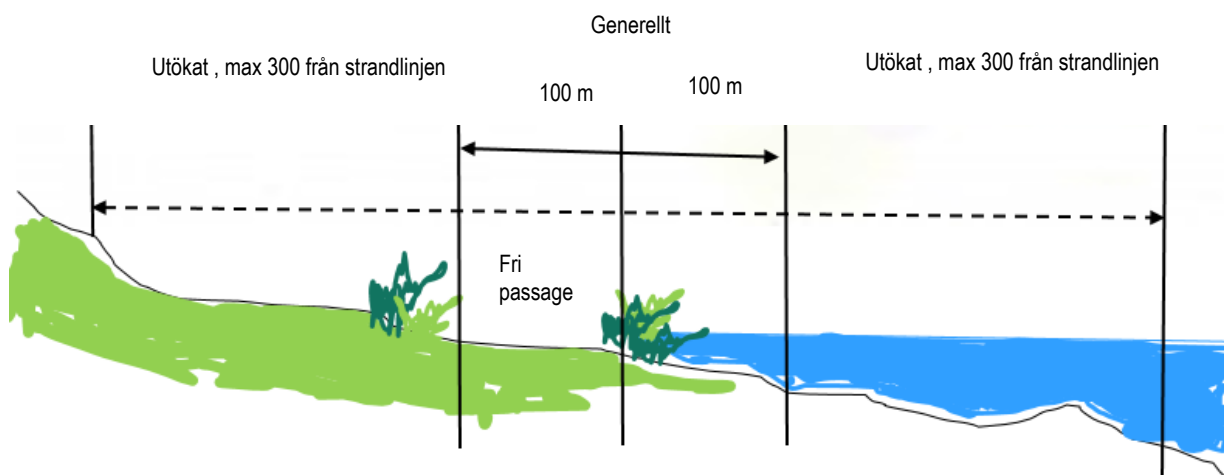

Bild 27 Strandskyddet omfattar land- och vattenområdet intill 100 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd vid havet och vid insjöar och vattendrag. Länsstyrelsen får i det enskilda fallet besluta att utvidga strandskyddsområdet till högst 300 meter från strandlinjen, om det behövs för att säkerställa något av strandskyddets syften. Ny bild kommer.

I 15 § anges att inom ett strandskyddsområde får inte byggnader uppföras, grävningsarbeten vidtas eller åtgärder vidtas som väsentligt förändrar livsvillkoren för djur- eller växtarter. En annan av de saker som är förbjudna enligt strandskyddsreglerna är att utföra anläggningar eller

andra anordningar, ändra byggnader eller användningen av dem om det *hindrar eller avhåller allmänheten från att beträda ett område där den annars skulle ha fått färdas fritt*. Även ”förberedelsearbeten” till bebyggelse (t.ex. en byggnad för ett litet avloppsreningsverk) är förbjudet enligt 7 kap. 15 § p 3 MB. Detta gäller t.ex. trädfällning, grävning eller schaktning för husgrund. Provgropar är också sådana förberedelsearbeten som kräver dispens om de väsentligt kan förändra livsvillkoren för djur- eller växtarter inom strandskyddat område.

15.1.2. Strandskyddsfrågan ska prövas i samband med tillståndsprövningen

Av 7 kap. 16 §, 2p MB framgår att förbudet i 15 § inte gäller för verksamheter som har tillstånd enligt miljöbalken. I dessa fall förutsätts att strandskyddsreglerna beaktas i den aktuella tillståndsprövningen och att prövningsmyndigheten inom ramen för denna prövning gör en motsvarandebedömning som vid dispensprövning. Detta innebär att vid tillståndsprövning, även av ett litet avlopp, så ska miljöförvaltningen ta in strandskyddsfrågan i prövningen. Prövningen ska utgå från bestämmelserna i 7 kap. 13-18 samt 25 och 26 §§ MB. Vid strandskyddsprövningen ska bedömas om verksamheten (avloppsanläggningen) får bedrivas i strandskyddsområdet. Samma förutsättningar måste vara uppfyllda som gäller vid dispensprövning även om någon uttrycklig dispens inte ges ifall tillstånd till avloppsanläggningen meddelas. Det innebär alltså att något separat beslut om dispens från strandskyddsbestämmelserna inte behöver fattas utan det ska ingå och motiveras i avloppstillståndet - om förutsättningarna för strandskyddsdispens finns. Däremot kan miljöförvaltningen behöva remittera ärendet till den myndighet som handlägger strandskyddsdispenser på kommunen för att få stöd i bedömningen av strandskyddsfrågan, se avsnittet [Remiss](#).

15.1.3. Strandskyddsfrågan ska prövas av ansvarig myndighet vid anmälan

Gäller det en anmälan om ett litet avlopp så sker ingen sådan prövning inom ramen för anmälan. Miljöförvaltningen behöver i dessa fall remittera ärendet till den myndighet som handlägger strandskyddsdispenser på kommunen för att strandskyddsfrågan ska handläggas där. Miljöförvaltningen måste då invänta eventuellt beslut om strandskyddsdispens.

15.1.4. När behövs strandskyddsprövning?

Inledningsvis ska avgöras om den sökta avloppsanläggningen

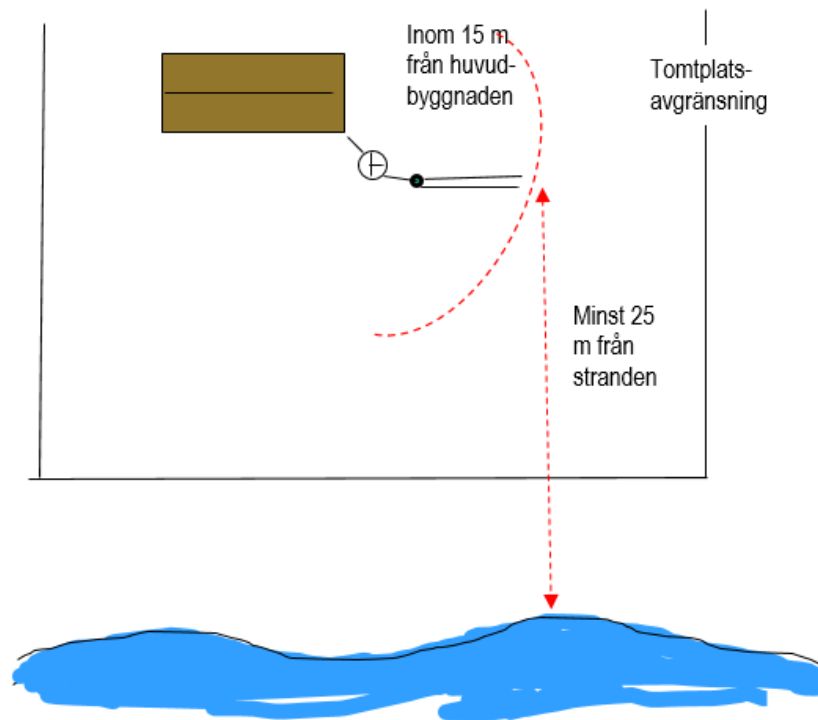
- hindrar eller avhåller allmänheten från att beträda ett område där den annars skulle ha fått färdas fritt, och/eller
- om livsvillkoren för växt- och djurlivet väsentligt förändras (7 kap. 15 § MB).

Om avloppstillståndet inte medför detta så omfattas avloppsanläggningen inte av förbudet i 15 § och därmed behöver ingen strandskyddsprövning göras. I avloppstillståndet ska motiveras varför ingen strandskyddsprövning behövs.

Om åtgärden däremot omfattas av förbudet i 7 kap. 15 § MB kan miljöförvaltningen behöva avgöra om avloppsanläggningen placeras

1. inom 15 meter från huvudbyggnaden men inte närmare strandlinjen än 25 meter, och
2. inom en tomtplats som har angetts i ett beslut om dispens (7 kap. 17 § MB).

Om svaret är ja, kan länsstyrelsen nämligen ha meddelat föreskrift om att förbudet i 7 kap. 15 § inte gäller och strandskyddsfrågan behöver därmed inte prövas. Skulle länsstyrelsen inte ha meddelat sådan föreskrift behöver en strandskyddsprövning göras. Se figur 3.

Figur 3 Även om det är mindre vanligt kan den ansökta avloppsanläggningen, även inom den ligger inom en tomtplats, väsentligt förändra livsvillkoren för växt- och djurlivet – förbud enligt MB 7:15 kan då gälla. Länsstyrelsen kan ha meddelat föreskrift om att det inte krävs dispens från strandskyddsbestämmelserna inom 15 m från huvudbyggnaden. Avståndet till stranden ska vara minst 25 meter. Ny bild kommer.

Det finns även vissa typer av byggnationer och åtgärder t.ex. anordningar som behövs för näringsverksamhet inom bl.a. jordbruket som inte omfattas av det generella förbudet, och som därför inte heller behöver strandskyddsprövas. En avloppsanläggning som t.ex. hör till en byggnad som behövs för jordbrukets ändamål och som inte avser att tillgodose bostadsändamål behöver sålunda inte strandskyddsprövas. Vilka övriga åtgärder som är undantagna från förbudet i 15 § framgår av 7 kap. 16 § miljöbalken. Bild 28 beskriver de olika stegen i bedömningen.

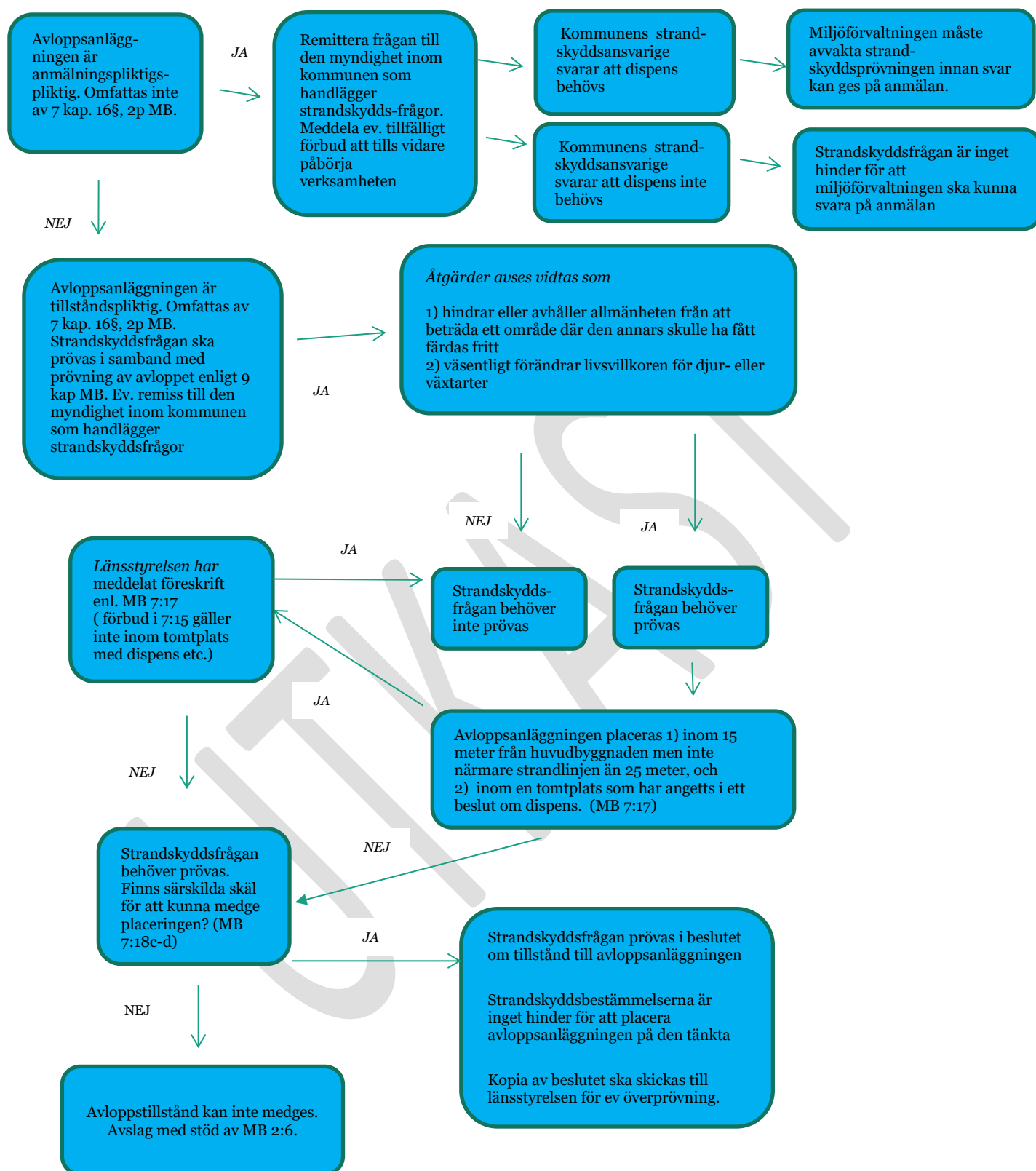

Bild 28 Sökschema strandskydd. Ny bild kommer.

15.1.5. När kan dispens från strandskyddsbestämmelserna ges?

En förutsättning för dispens från strandskyddet är att det finns s.k. särskilda skäl. Det kan t.ex. vara att området redan har tagits i anspråk på ett sätt som gör att det saknar betydelse för strandskyddets syften. Som särskilda skäl får man endast använda något av de sex särskilda skäl som anges i miljöbalken 7 kapitlet 18 c §. Inom ett område för landsbygdsutveckling i strandnära läge får man även använda de särskilda skäl som anges i miljöbalken 7 kapitlet 18 d §. Åtgärder som vidtas inom strandskyddsområde måste också alltid vara förenliga med förbudets syfte, se 7 kap. 26 § MB.

Ifall förutsättningarna för dispens från strandskyddet inte föreligger är det ett skäl till att avslå avloppsansökan med stöd av lokaliseringsprincipen i 2 kap. 6 § miljöbalken. Ett sådant fall skulle t.ex. kunna vara om en avloppsanläggning avses placeras på en betad strandäng med höga botaniska naturvärden – grävning i ett sådant område skulle väsentligt kunna förändra livsvillkoren för djur- eller växtarter.

15.1.6. Motivera i beslutet

Det är viktigt att i ett beslut om tillstånd till ett avlopp motivera t.ex. varför en strandskyddsprövning inte behövs, trots att anläggningen ligger inom strandskyddat område.

Om strandskyddsprövning däremot behövs och förutsättningarna för dispens anses föreligga samt tillstånd till avloppsanläggningen kan meddelas ska det tydligt framgå varför strandskyddsreglerna inte utgör hinder för tillstånd till avloppsanläggningen.

Det kan också vara lämpligt att i tillståndet villkora om försiktighetsåtgärder, för att säkra att påverkan från den tillåtna åtgärden motverkas eller begränsas så långt som möjligt. Ett sådant exempel på villkor är att utsläppspunkten ska anordnas utan att påverka bäckfåran samt så att bäckslänten får ett naturligt utseende. Andra villkor kan handla om att körning eller upplag av massor inte får ske inom ett visst område eller att arbeten som kan påverka vattenkvaliteten inte får utföras under viss tid på året för att undvika störning på fisk.

Om strandskyddsprövning har behövts i avloppsärendet ska miljöförvaltningen sända länsstyrelsen en kopia av beslutet eftersom länsstyrelsen kan överpröva beslut om strandskyddsdispens, jfr 19 kap 3 b § MB. Länsstyrelsen har tre veckor på sig att besluta om eventuell överprövning.

Läs mer

Strandskydd – en vägledning för planering och prövning, handbok 2009:4, NV 2012:

<https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-0175-9.pdf>

15.2. Natura 2000

Natura 2000-frågan ingår i tillståndsprövningen av ett litet avlopp men prövas av länsstyrelsen om det gäller en anmälan.

Om avloppsanläggningen kan komma att påverka miljön i Natura 2000-området på ett betydande sätt så krävs en Natura 2000- prövning. Även kumulativa effekter ska beaktas. Ansökan ska i sådana fall kompletteras med en MKB. Tillstånd enligt 7 kap 28 a § MB får lämnas endast om verksamheten eller åtgärden ensam eller tillsammans med andra pågående eller planerade verksamheter eller åtgärder inte kan skada den livsmiljö eller de livsmiljöer som är tänkta att skyddas eller medför att den art eller de arter som avses att skyddas utsätts för en störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet i området av arten eller arterna.

Om en Natura 2000-prövning inte behövs ska det motiveras i avloppstillståndet.

Lämnas ett Natura 2000-tillstånd är det ett separat beslut, men det kan fattas i samma dokument som det "vanliga avloppstillståndet".

Av 7 kap. 28 a § MB framgår att det krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Tillståndsplikten gäller även för verksamheter eller åtgärder som bedrivs eller vidtas utanför Natura 2000-området, om den på ett betydande sätt kan påverka miljön inom Natura 2000-området. Det viktigaste är alltså inte var verksamheten är lokaliserad utan avgörande är istället den påverkan den kan få på ett Natura 2000-område. En avloppsanläggning kan komma att påverka ett Natura 2000-område om avloppsvattnet t.ex. släpps till eller i anslutning ett vattenområde som utpekats som Natura 2000, men också om avloppsanläggningen lokaliseras till mark med t.ex. höga botaniska eller entomologiska värden inom Natura 2000-området. Det är därför viktigt att relatera avloppsanläggningens risk för påverkan till de värden som Natura 2000-området syftar till att skydda, vilket framgår av respektive Natura-2000-områdes bevarandeplan. Bild 29 förklarar de olika stegen i bedömningen.

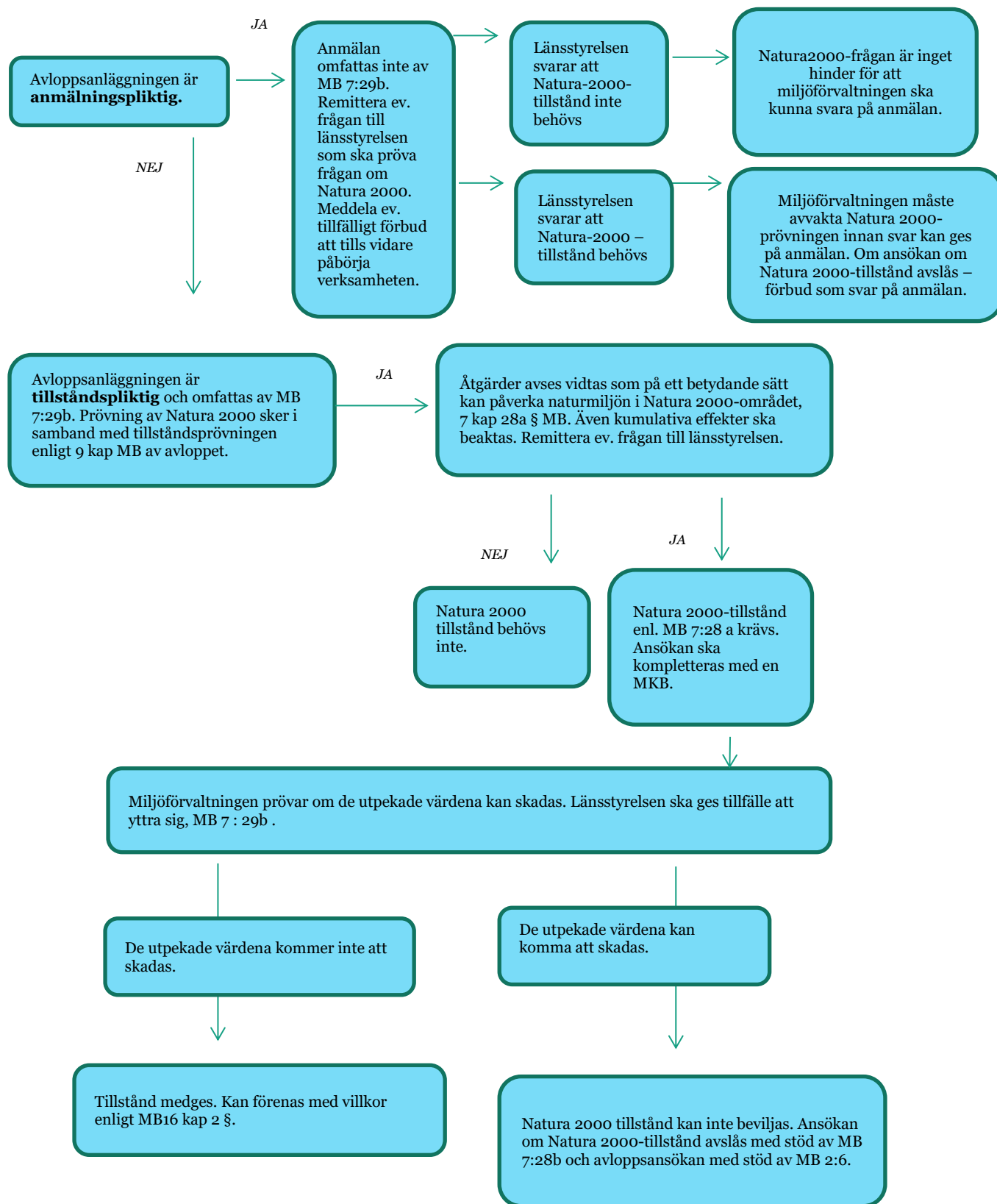

Bild 29 Sökschema Natura 2000.

15.2.1. Natura 2000 ska provas i samband med tillståndsprövningen

Av 7 kap. 29 b § MB framgår att frågor om Natura 2000-tillstånd normalt sett provas av länsstyrelsen, men *”för en verksamhet eller åtgärd som omfattas av tillståndsplikt eller dispensprövning till följd av bestämmelserna i 9 kap. eller 11-15 kap. skall dock frågan om tillstånd enligt 28 a § provas av den myndighet som prövar den andra tillståndsfrågan eller dispensen.”*. Enligt denna bestämmelse gäller då att frågan om tillstånd enligt 7 kap. 28 a-b §§ ska provas av den kommunala nämnden i samband med en tillståndsprövning av ett litet avlopp enligt 9 kap. Syftet är att säkerställa en samlad prövning av anläggningen och dess påverkan.

15.2.2. Natura 2000 ska provas av länsstyrelsen vid anmälan

Eftersom anmälningspliktiga avloppsåtgärder inte omfattas av 7 kap. 29 b § MB är det länsstyrelsen som prövar Natura 2000-frågan i dessa fall. Riskerar en anmälningspliktig åtgärd att påverka ett Natura 2000-område bör miljöförvaltningen samråda med länsstyrelsen kring den fortsatta handläggningen. För små avloppsanläggningar är det troligen de större, mellan 50-200 pe, som innebär störst risk för en sådan påverkan. Miljöförvaltningen kan meddela ett tillfälligt förbud mot att tills vidare påbörja verksamheten för att tillräckligt med tid ska finnas för en eventuell utredning.

15.2.3. Hur går Natura 2000-prövningen till?

Först måste den kommunala nämnden göra en bedömning av om den ansökta verksamheten kan komma att påverka naturmiljön på ett betydande sätt. Det är viktigt att inte blanda ihop förutsättningarna för när tillståndskravet gäller (7:28 a §) med vad som gäller för att myndigheten ska få lämna tillstånd (7:28 b §). Kravet för när tillstånd krävs är mer allmänt formulerat i syfte att fånga upp verksamheter som typiskt sett kan innebära en sådan påverkan.

För att avgöra om den planerade verksamheten omfattas av tillståndsplikt eller inte räcker det med att det finns en sannolikhet för att det kan påverka naturmiljön på ett betydande sätt ”i ett naturområde som har förtecknats”. Försiktighetsprincipen gäller vid osäkerhet – risken räcker för att ”trigga igång” tillståndskravet. För att miljöförvaltningen ska kunna avgöra om en avloppsanläggning kan påverka miljön i ett Natura 2000-område krävs att den som söker tillstånd ger in ett tillräckligt beslutsunderlag. Det är den som söker som har bevisbördan för hur en avloppsanläggning kan komma att påverka genom exempelvis utsläpp till ett vattenområde som utpekats som Natura 2000-område, men även risk för fysisk påverkan på Natura 2000-området kan utlösa ett tillståndskrav. Även kumulativa effekter av påverkan från små avloppsanläggningar på Natura 2000-området ska beaktas, och som nämnts ovan behöver inte avloppsanläggningen vara fysiskt placerad inom det utpekade området för att risk för påverkan ska kunna finnas.

En ansökan som innehåller de uppgifter som finns angivna i bilaga 4 i AR Små avlopp bör normalt sett vara tillräckligt för att kunna avgöra om tillstånd enligt 7:28 a § behövs.

För att bedöma om det finns en risk för att naturmiljön kommer att påverkas på ett betydande sätt kan det därutöver vara lämpligt att inhämta länsstyrelsens synpunkter. Se även avsnittet [Remiss](#).

Om Natura 2000- tillstånd inte behövs handläggs ansökan enligt de ”vanliga” bestämmelserna för små avlopp. Det är viktigt att myndigheten anger i sitt avloppsbeslut vilka skäl som lett fram till bedömningen att verksamheten inte kommer att påverka miljön på ett betydande sätt.

Om bedömningen blir att Natura 2000-tillstånd behövs uppkommer frågan om den sökande behöver komplettera sin ansökan med en MKB. I § 7 förordning (2017:966) om miljöbedömningar anges ett undantag från kravet på MKB för ansökan om tillstånd till åtgärd som avses i 13 § FMH, dvs. vid inrättande av avloppsanläggningar. Lagstiftningen ger inte ett helt

tydligt svar på vad som gäller för sådana tillstånd inom Natura 2000-områden. Man får här ta med i bedömningen att lagstiftaren inte har meddelat något generellt undantag från krav på Natura 2000-tillstånd för avloppsanläggningar som kräver tillstånd enligt 13 § FMH. Havs- och vattenmyndigheten, gör efter att ha samrått med Naturvårdsverket, bedömningen att undantaget från MKB inte gäller om avloppsanläggningen kräver tillstånd enligt 7 kap. 28 a § MB. Om Natura 2000 - tillstånd behövs ska alltså en MKB göras .

I de fall miljöförvaltningen bedömer att Natura 2000-tillstånd krävs ska länsstyrelsen ges möjlighet att yttra sig över ansökan inklusive MKB:n (MB 7 kap. 29 b §).

15.2.4. Hur omfattande MKB krävs?

Om en verksamheten eller åtgärd kan antas påverka miljön i ett naturområde som är förtecknat enligt 7 kap. 27 § första stycket 1 eller 2, ska miljökonsekvensbeskrivningen innehålla

- en beskrivning av verksamhetens eller åtgärdens konsekvenser för syftet med att bevara området
- en redogörelse för de alternativ som har övervägts med en motivering till varför ett visst alternativ valts
- de uppgifter som i övrigt behövs för prövningen enligt 7 kap.28 b och 29 §§ (6 kap 36 § MB).

Bestämmelsen innebär att en miljökonsekvensbeskrivning aldrig får sakna de uppgifter som behövs för en prövning av en verksamhet eller åtgärd som kan antas påverka miljön i ett Natura 2000-område. Sådan påverkan ska beaktas vid en tillståndsprövning enligt 9 kap MB.

De uppgifter som kan komma att behövas varierar bland annat beroende på hur anläggningen utifrån dimensionering, placering och utsläppspunkt kan komma att påverka de värden som området ska skydda. Vilka uppgifter som behövs bör klargöras i samråd med länsstyrelsen.

Viktigt underlag för denna bedömning kan hämtas i länsstyrelsens bevarandeplaner för respektive Natura 2000-områden. Dessa planer ska konkretisera bevarandesyftet och ta fram bevarandemål för att beskriva områdets bidrag till gynnsam bevarandestatus för de arter och/eller naturtyper som finns i området. I planerna brukar också framgå vilka åtgärder som är särskilt känsliga i områdena.

Kartor och övrig information om Natura 2000-områden finns tillgängliga i Naturvårdsverkets kartverktyg "[Skyddad natur](http://skyddadnatur.naturvardsverket.se)"⁵⁶.

15.2.5. Om Natura 2000-tillstånd kan ges

Enligt 7 kap. 28 b § får miljöförvaltningen lämna tillstånd endast om verksamheten eller åtgärden ensam eller tillsammans med andra pågående eller planerade verksamheter eller åtgärder inte kan skada den livsmiljö eller de livsmiljöer som är tänkta att skyddas, eller medför att den art eller de arter som avses skyddas utsätts för en störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet i området av arten eller arterna. Ett tillståndsbeslut kan förenas med villkor enligt 16 kap. 2 § MB. Ett Natura 2000-tillstånd är ett separat beslut men kan fattas i samma dokument som det "vanliga avloppstillståndet".

Om miljöförvaltningen gör den sammanlagda bedömningen att tillstånd kan ges är det viktigt att i beslutsskälerna noga motivera vilka överväganden som gjorts. Om tillståndet behöver villkoras ska även detta motiveras.

⁵⁶ <http://skyddadnatur.naturvardsverket.se>

15.2.6. Om Natura 2000-tillstånd inte kan ges

Om nämndens bedömning istället blir att Natura 2000-tillstånd inte kan ges ska ansökan avslås med stöd av 7 kap. 28 b § och 2 kap. 6 § MB (lokaliseringsprincipen). Även i dessa fall är motiveringen av avgörande betydelse. Det måste tydligt framgå för sökanden och andra parter vilka omständigheter som varit avgörande för nämndens bedömning i det enskilda ärendet.

I en dom från MMD, [M 2425-15](#), avslogs en ansökan om minireningsverk med utsläpp till en känslig havsvik som var Natura 2000-skyddad.

Läs mer

Förutsättningar för provningar och tillsyn i Natura 2000-områden, handbok 2017:1, NV 2017: <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-0180-3>

15.3. Vattenskyddsområden

Enligt 7 kap 21 § MB får ett mark- eller vattenområde förklaras som vattenskyddsområde av länsstyrelse eller kommun till skydd för en yt- eller grundvattentillgång som utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattentäkt. Det finns också en möjlighet för kommunen att meddela föreskrifter avseende skydd för vattentäkter med stöd av lokala hälsoskyddsföreskrifter (9 kap. 12 § MB och 40 § 1 st. FMH).

Inom ett vattenskyddsområde ska sådana föreskrifter meddelas om inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter som behövs för att tillgodose syftet med området. Detta innebär att vattenskyddsföreskrifter utformas som förbud, särskild tillståndsplikt eller anmälan. Krav på särskilda tekniska lösningar eller att aktiva åtgärder ska vidtas kan inte formuleras i vattenskyddsföreskrifterna. Vattenskyddsföreskrifter kan därför sätta vissa ramar och begränsningar för vilka typer av enskilda avloppsanläggningar som är möjliga att anlägga inom området. Det är därför viktigt att vid en provning av en enskild avloppsanläggning kontrollera hur föreskrifterna är utformade.

Inom vattenskyddsområden är det naturligtvis generellt viktigt att alla avloppsanläggningar uppnår tillräckligt god rening för att inte riskera förorening av dricksvattnet. Naturvårdsverkets handbok om [Vattenskyddsområden 2010:5](#)⁵⁷ (Naturvårdsverket, 2010) anger som en övergripande utgångspunkt att "vattenförekomster och vattentäkter behöver skyddas mot föroreningar som orsakas av punktutsläpp och diffusa föroreningskällor som sker idag eller i framtiden samt akuta olyckshändelser. Det grundläggande förebyggande skyddet som styr bort "farliga" verksamheter från vattentäktens närhet är väsentligt. Dessutom krävs ett skydd i form av naturliga barriärer, eventuellt kompletterat med olika tekniska skyddsåtgärder vid behov.

⁵⁷ <https://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/0100/978-91-620-0170-4/>

Bild 30 Foto: Bodil Forsberg

15.3.1. Prövning av små avlopp inom vattenskyddsområden

I föreskrifter för vattenskyddsområden kan finnas särskilda bestämmelser om hur avloppsvatten ska hanteras. Det är möjligt att i föreskrifterna ställa krav på att t.ex. ledningar och teknisk utrustning som hör till en liten avloppsanläggning ska vara av en viss kvalitet för att tillstånd ska kunna medges inom vattenskyddsområdet. Det är också möjligt att i vattenskyddsområdesföreskrifter ställa krav som går längre än vad som följer av den grundläggande lagstiftningen. Ett exempel kan vara att istället för krav på tillstånd/anmälan är inrättande av en avloppsanläggning förbjuden inom hela eller delar av vattenskyddsområdet. Utifrån 7 kap. 22 § MB finns möjlighet att ge dispens från vattenskyddsföreskrifterna, men dispens får endast ges om det är förenligt med förbudets eller föreskriftens syfte (7 kap. 26 § MB) och om det finns särskilda skäl för att meddela undantag. Det är viktigt att komma ihåg att båda rekvisiten ska vara uppfyllda för att det ska vara möjligt att meddela en dispens se bl.a. avgörande från MÖD, [M 3292-17](#).

Oavsett hur prövningen av avloppsärenden är reglerad i skyddsföreskrifterna så är varje ny prövning av en ansökan/anmälan ett separat ärende där högre, men inte lägre, krav kan ställas än vad som regleras i föreskrifterna, om så är motiverat. Utgångspunkten för prövningen är att en riskbedömning ska göras i varje enskilt fall utifrån förutsättningarna på den aktuella platsen. Riskbedömningen bör utgå ifrån platsens geologiska och hydrologiska förutsättningar, vilken teknik som är aktuell och vilka spridningsvägar som finns för avloppsvattnet till råvattnet. Som utgångspunkt bör om möjligt eftersträvas en lösning där avloppsvattnet inte når vattentäkten alls eller att uppehållstiden för avloppsvattnet blir så lång som möjligt innan det når råvattnet. Finns tveksamheter kring risken för påverkan på vattentäkten bör en geohydrologisk utredning komplettera ansökan.

Bedömningen av om den ansökta avloppsanläggningen kan tillåtas eller inte inom vattenskyddsområdet bör också ta hänsyn till vad som kan bli följden på sikt av en generell tillståndsgivning av den aktuella tekniken för fastigheter inom området, se t.ex. dom från MMD, [M 344-16](#) och [M 2813-11](#).

15.3.1.1. Om bestämmelser om små avlopp saknas i föreskrifterna

Ibland finns inga bestämmelser alls om avloppsanläggningar i vattenskyddsföreskrifterna. Vattenskyddsområdet bör ändå beaktas som en särskild prövningsförutsättning i kommunens ordinarie arbete med att pröva ett sådant tillståndsärende. Även om inte avloppsanläggningar i sig är reglerade i föreskrifterna kan det finnas andra bestämmelser om t.ex. schaktning och maskinarbeten som bör beaktas i ett avloppstillstånd.

Det kan också finnas krav på tillstånd för BDT-avloppsanläggningar inom vissa delar av kommunen, reglerat i de lokala hälsoskyddsföreskrifterna (9 kap. 12 § 2 st. MB), vilket kan inbegripa ett vattenskyddsområde.

Om vattentäkten är en ytvattentäkt omfattas den förmodligen också av strandskydd vilket begränsar t.ex. bygglovsgivning och provningar enligt miljöbalken. Strandskydd och små avlopp behandlas under avsnittet [Strandskydd](#).

15.3.1.2. Handläggning

Behövs en provning utifrån föreskrifterna om vattenskyddsområdet så är det en separat process med ett eget beslut, även om de två besluten kan fattas i samma dokument som avloppstillståndet i sig om man så vill. Detta förutsätter att det är miljöförvaltningen som har tillsyn/provning enligt vattenskyddsföreskrifterna. Generellt har den som fastställt ett vattenskyddsområde också tillsynen/provningen. Länsstyrelsen kan överlåta tillsynen/provningen till kommunen. Det kan finnas behov av att remittera ansökan/anmälan till såväl huvudmannen för vattenskyddsområdet som till den som har tillsyn/provningsansvar. Se även avsnitt [Remiss](#).

Har beslutet om att inrätta ett vattenskyddsområde vunnit laga kraft kan det inte överklagas av en sökande av tillstånd till en liten avloppsanläggning. Det är enbart avloppsbeslutet som får överklagas inom överklagandetiden.

15.3.2. Mikrobiella risker inom vattenskyddsområden

Fremsta orsaken till att avloppsanläggningar ofta regleras inom vattenskyddsområden är att avloppsvatten kan utgöra en betydande risk för mikrobiell förorening av råvattnet. Den stora risken med just vattenburna sjukdomsutbrott är att smittspridningen sker snabbt via dricksvattennätet och därmed berör många människor. En enda infekterad människa kan utsöndra ett stort antal sjukdomsalstrande mikroorganismer. Vissa smittämnen överlever länge, har låg infektionsdos och kan dessutom vara svåra att avskilja i vattenverken. Sammantaget innebär detta att dåligt lokaliserade eller underhållna små avloppsanläggningar, även om de har tillstånd, kan utgöra en reell risk för dricksvattenförsörjningen.

Det är sökandes ansvar att visa att den aktuella anläggningen inte riskerar att medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. I en dom från MMD, [M 3912-14](#), godtogs inte ett minireningsverk utan efterpolering inom ett vattenskyddsområde då sökanden inte visat att anläggningen hade en tillfredställande smittskyddsreduktion. I en annan dom från MMD, [M 2113-15](#), bedömde domstolen att den sökanden inte hade visat att efterpoleringssteget gav tillräckligt låga bakteriehalter i förhållande till den skyddsnivå som gällde i vattenskyddsområdet där den skulle placeras.

Smittskyddsaspekten är särskilt viktig att ta ställning till vid val av avloppsteknik. Vad som är att betrakta som lämpligast teknik beror på om vattentäkten är en yt- eller grundvattentäkt. Om vattentäkten är en ytvattentäkt kan infiltrerande anläggningar vara att föredra eftersom ett de genom fördröjning bidrar till en viss fastläggning och nedbrytning av smittämnen. Om vattentäkten är en grundvattentäkt så kan just markbaserade system med infiltration till grundvatten emellertid vara problematiska eftersom systemen under olyckliga omständigheter kan innebära en direkttillförsel av mikrobiella föroreningar till råvattnet. Sådana omständigheter kan t.ex. handla om att avståndet till grundvattennivån blir för kort genom att det blir ett genombrott i infiltrationen eller att grundvattennivåns läge blir högre än beräknat. Vatten rör sig inte heller inte helt jämnt i mark utan rinner i sprickor och porer vilket gör att uppehållstiden kan vara kortare än vad som teoretiskt kan uppskattas. Upphållstiden mellan infiltrationspunkten till uttagpunkten kan därmed vara för kort för att eventuella patogener ska hinna reduceras.

För att kunna bedöma risken med en ny avloppsanläggning inom ett vattenskyddsområde kan det vara viktigt att ta reda på hur dricksvattenproduktionen sker i vattenverket. Om ytvatten används sker ofta beredningen i vattenverket i ett flertal steg med avskiljning av föroreningar. Detta är nödvändigt eftersom ytvatten i grunden har en mer varierande råvattenkvalitet än grundvatten. Om däremot grundvatten används är det vanligt att vattenberedningen i vattenverket är enkel, kanske helt utan desinfektion. I det fallet kan smittämnen som tillförs

grundvattnet, genom dåliga avloppslösningar i närområdet till intaget, medföra mycket allvarliga konsekvenser för dricksvattenförsörjningen. En större ytvattentäkt med ett avancerat vattenverk är alltså mindre känsligt än en grundvattentäkt med en enklare vattenberedning.

Under förutsättning att BDT-vattnet renas tillräckligt innan det släpps ut så ger en källsorterande avloppslösning där WC-vattnet samlas upp separat generellt sett det bästa skyddet mot mikrobiella föroreningar samtidigt som den allra största andelen av växtnäringsämnen i ett hushållspillvatten också finns i WC-vattnet. Källsorterande avloppsanläggningar minskar också riskerna med spridning av antibiotikaresistenta bakterier och läkemedelsrester från små avlopp inom vattenskyddsområdet.

15.3.3. Verktyg för riskbedömning

För att bättre kunna bedöma mikrobiella risker för grundvattentäkter har Svenskt Vatten i samarbete med bland annat Sveriges geologiska undersökning (SGU) utvecklat ett så kallat QMRA-verktyg för att kvantifiera infektionsrisken med hänsyn till de naturliga barriärerna i mark och grundvatten. Resultaten utvärderas genom jämförelse med valda acceptansnivåer för infektionsrisken. Metoden med fallstudier från några vattenskyddsområden beskrivs i SVU-rapport 2016-19 "[Mikrobiologisk riskbedömning av grundvattentäkter](https://www.chalmers.se/sv/centrum/dricks/nyheter/PublishingImages/SVU-rapport_2016-19.pdf)"⁵⁸. Verktuget är främst ett sätt för huvudmannen för vattentäkten att kunna kvantifiera de mikrobiella riskerna men också en möjlighet för miljöförvaltningen att kunna differentiera och motivera de krav som ställs på små avlopp inom ett specifikt vattenskyddsområde.

15.3.4. Påverkan från växtnäringsämnen

Kväve och fosfor från små avloppsanläggningar kan påverka både grundvatten och ytvatten inom ett vattenskyddsområde.

Kvävetillförseln från infiltrationsanläggningar för avloppsvatten utgör en betydande föroreningsrisk för grundvattnet. Den specifika kvävetillförseln från en sådan anläggning är i storleken 10 g/d per ansluten person. Redan en anläggning för ett fåtal hushåll kan därför märkbart påverka en mindre kommunal grundvattentäkt (Naturvårdsverket, 2010).

Fosfor är normalt inte något större problem för en grundvattentäkt. Fosfor kan dock orsaka problem i ytvatten då det är en begränsande tillväxtfaktor i sötvatten.

15.3.5. Primär, sekundär och tertiär skyddszon

Ett vattenskyddsområde är vanligen indelat i skyddszoner- primär, sekundär och ibland tertiär skyddszon. Beroende på om det är en grundvattentäkt eller en ytvattentäkt så har skyddszonerna lite olika utformning. Utgångspunkt för zonindelningen för grundvattentäkter är uppehållstider i mark och för ytvattentäkter rinntider i öppna vattenvägar tillsammans med fasta skyddsavstånd. Avgränsning och zonindelning av ett vattenskyddsområde är ett sätt att skapa en övergripande bild av hur vattentäkten fungerar. Dessutom är indelningen i zoner ett sätt att beakta kravet på proportionalitet gentemot den enskilde när föreskrifter meddelas eftersom riskerna för påverkan av råvattnet sannolikt varierar inom området. Däremot är inte syftet att zonerna rakt av ska kunna användas som underlag vid prövningar på enskilda fastigheter. Ett undantag är naturligtvis om vattenskyddsföreskrifterna anger totalförbud mot anläggning av avlopp inom någon enskild zon. Då är utgångspunkten att förbudet ska följas om det inte finns särskilda skäl för dispens (7 kap. 22 § MB).

⁵⁸ https://www.chalmers.se/sv/centrum/dricks/nyheter/PublishingImages/SVU-rapport_2016-19.pdf

Det är viktigt att komma ihåg att det inte är säkert att vattenskyddsområdets zonindelning ger ett bra stöd i bedömningen eftersom indelningen i zoner kan ha genomförts utifrån andra utgångspunkter som inte riktigt passar i det enskilda fallet som är uppe till prövning.

15.4. Andra skyddade områden enligt 7 kap. miljöbalken

I 7 kapitlet i miljöbalken finns utöver bestämmelser om strandskydd, vattenskyddsområden och Natura 2000-områden också bestämmelser som rör

- nationalparker
- naturreservat
- kulturresevat
- naturminne
- biotopskyddsområde
- djur- och växtskyddsområde
- miljöskyddsområde.

För ett skyddat område finns ett särskilt beslut om skydd med motivet till skyddet och vilka bestämmelser som gäller för det specifika området. Detta gäller med undantag för biotopskyddsområden där det finns två kategorier – dels sådana biotopskyddsområden som har beslutats för ett visst område av länsstyrelsen, skogsstyrelsen eller kommunen, dels sådana biotoper som är lätt identifierbara och som åtnjuter ett allmänt skydd i hela landet – utan att ett specifikt beslut fattats i varje enskilt fall (s.k. generellt biotopskydd). De biotoper som har ett allmänt skydd är

- allé
- källa med omgivande våtmark i jordbruksmark
- odlingsröse i jordbruksmark
- pilevall
- småvatten och våtmark i jordbruksmark
- stenmur i jordbruksmark
- åkerholme.

15.4.1. Syftet med skyddet får inte motverkas

Generellt får inte verksamhet eller åtgärder vidtas inom skyddade områden som kan skada natur/kulturmiljön eller kan motverka syftet med skyddet. Exempel på sådana åtgärder inom ett skyddat område kan vara:

- Grävning för avlopp skadar rötterna på värdefulla lövträd, t.ex. i en allé.
- Grävningar genom biotopskyddade stenmurar, odlingsrösen, diken och våtmarker.
- Utsläpp av avloppsvatten bidrar till övergödning eller annan negativ påverkan på ett småvatten i jordbruksmark.
- Dränering för att sänka grundvattennivån under en avloppsanläggning förändrar förutsättningar för skyddsvärd flora.
- Uppläggning av jordmassor, som blir över i samband med anläggandet, skadar skyddsvärd flora/ fauna.

Om det finns särskilda skäl, får dispens ges i det enskilda fallet. Sådana dispenser prövas av den myndighet som beslutat om skyddet - länsstyrelsen, skogsstyrelsen eller kommunen. Gäller det dispens från generell biotopskydd t.ex.. alléer, åkerholmar m.m. prövas dessa alltid av länsstyrelsen.

Miljöförvaltningen bör innan beslut remittera avloppsärendet till den aktör som äger frågan om dispens (19 kap. 4 § MB), se avsnitt [Remiss](#). Kan inte dispens meddelas är detta ett tecken på att det ur naturvårdssynpunkt är olämpligt att placera en avloppsanläggning på den aktuella platsen, se domar från MMD, [M 6898-15](#) där en ansökan om tillstånd till avloppsanläggning inom ett område som omfattades av ett regeringsbeslut avlogs och [M 2939-10](#) där dispens för avloppsanläggning inom naturreservat inte gavs.

Tillståndsansökan kan i sådana fall avslås med stöd av lokaliseringsprincipen i 2 kap 6 § MB. Eftersom dispensprövningen kan ha betydelse för lokaliseringsbedömningen är det alltså lämpligt att miljöförvaltningen inväntar dispensprövningen.

15.4.2. Anmälningsspliktiga avloppsanläggningar

Riskerar en anmälningsspliktig åtgärd att påverka ett skyddat område bör miljöförvaltningen samråda med länsstyrelsen kring den fortsatta handläggningen. Miljöförvaltningen kan meddela ett tillfälligt förbud mot att tills vidare påbörja verksamheten för att tillräckligt med tid ska finnas för en eventuell utredning. Se även avsnitt [Anmälan](#).

15.5. Känsliga områden där formellt skydd saknas

Små avlopp omfattas inte av samrådssplikten i 12 kap. 6 § MB vid väsentlig påverkan på naturmiljön, utan detta ska ingå i prövningen. Det är viktigt att miljöförvaltningen har detta i beaktande så att det material den behöver begärs in från den sökande. Jämför med vad som krävs i en anmälan enligt 12 kap. 6 § MB -bland annat bör det finnas med en redogörelse av vilka skyddsåtgärder som är planerade för att förebygga och motverka skada på naturmiljön.

Den skada på miljön som avses kan i avloppssammanhang handla om effekterna av grävning, utfyllnad, avverkning eller avbaning av vegetation och/eller uppförande av byggnader för avloppsrening samt utsläppet av avloppsvatten i sig.

I ett område med dokumenterat höga natur- eller kulturmiljövärden eller i ett område som annars är känsligt kan även en förhållandevis liten åtgärd innebära väsentlig ändring av naturmiljön.

Exempel på sådana åtgärder är

- påverkan från utsläpp av renat avloppsvatten på en damm som är habitat för salamander
- placering av en avloppsanläggning inom ängs- och hagmark med högt botaniskt värde
- placering av en avloppsanläggning inom en nyckelbiotop där grävning för anläggningen riskerar att skada t.ex. rötter på träd.
- påverkan på ett vattendrag med flodpärlmussla genom grumling

Uppgifter om sådana värdefulla områden finns t.ex. i

- [Skogskartan](#)⁵⁹
- lokala naturvårdsplaner
- länsstyrelsens rapporter om inventering av t.ex. ängs-och hagmark

⁵⁹ <https://skogskartan.skogsstyrelsen.se/skogskartan/>

- [Artportalen](#)⁶⁰

Läs mer

Naturvårdsverkets vägledning om biotopskyddsområden:

<http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Skyddad-natur/Biotopskyddsomraden/>

15.6. Förorenad mark

Det kan komma in en ansökan där man avser lokalisera avloppsanläggningen i ett område som har konstaterats vara eller misstänks vara förorenat. Grävning för avlopp i ett sådant område riskerar att sprida föroreningarna. Även om ett område som tidigare varit förorenat nu är sanerat kan det finnas en risk för förorening eftersom en sanering inte alltid innebär att alla föroreningar är borta. Speciellt riskfyllt är anläggningar som bygger på infiltration där tillförseln av avloppsvatten kan öka risken för utlakning av föroreningar. Är området sanerat och färdigställt kan det också ha försetts med ett tätskikt som inte ska brytas.

De områden som idag är kända som potentiellt förorenade finns sammanställda i en databas över potentiellt förorenade områden ("EBH-stödet") som är tillgänglig via länsstyrelsernas [Geodatakatalog](#)⁶¹. Det kan också finnas annan lokal kännedom om förorenade områden. Kommunen bör ha dessa områden inlagda i sitt digitala kartverktyg så att det är lätt för miljöförvaltningen att kontrollera om en avloppsanläggning riskerar att påverka ett förorenat område.

Ett förorenat område kan bestå av mark, grundvatten, ytvatten, sediment och byggnader, vilket innebär att miljöförvaltningen behöver göra en bedömning av om anläggandet och driften av avloppsanläggningen kan medföra risk för spridning av föroreningar eller ej. Det kan vara lämpligt att internremittera inom miljöförvaltningen till den eller de handläggare som ansvarar för förorenad mark. Om bedömningen resulterar i att det finns en sådan risk ska den sökande redovisa uppgifter om området samt vilka skyddsåtgärder som kommer att vidtas för att förhindra spridning. Området kan också behöva undersökas samt saneras innan man väljer att utföra anläggandet. En anmälan om avhjälpandeåtgärd enligt 28 § FMH ska alltid inkomma till tillsynsmyndigheten innan någon form av sanering eller bortschaktning av föroreningar sker. Se även avsnitt [Remiss](#).

Är skyddsåtgärder inte möjliga eller otillräckliga kan avloppsansökan avslås med stöd av lokaliseringsprincipen i 2 kap. 6 § MB.

Oavsett kännedom om marken är förorenad eller ej är den som hittar föroreningar vid grävarbeten skyldig att meddela tillsynsmyndigheten.

⁶⁰ <https://www.artportalen.se/>

⁶¹ <https://ext-geodatakatalog.lansstyrelsen.se/GeodataKatalogen/>

Bild 31. Gammal industrimark kan vara förorenad. Grävning för avloppsanläggning i ett sådant område riskerar att sprida föroreningarna. Foto: Bodil Forsberg

15.7. Vattenverksamhet

Åtgärder som avses vidtas vid anläggandet av ett litet avlopp kan ibland vara vattenverksamhet. Vattenverksamheter och vattenanläggningar regleras i 11 kap. MB. Exempel på olika åtgärder som skulle kunna omfattas av bestämmelserna i 11 kapitlet är

- grävning, rensning eller utfyllnad i ett vattenområde, t.ex. om den sökande vill anlägga en damm i en befintlig bäck som efterpoleringssteg
- åtgärd i ett vattenområde för att förändra vattnets djup och läge, t.ex. om den sökande för att kunna avleda sitt renade avloppsvatten avser att flytta ett vattendrag
- kulvertering av dike eller bäck, t.ex. om den sökande vill kulvertera en bäck förbi en grannes vattentäkt för att undvika smittorisk.

Ansvaret för ansökan/anmälan till MMD/länsstyrelsen/kommunen⁶² vilar helt på den sökande. När en fråga om vattenverksamhet uppkommer i samband med en tillståndsprövning eller anmälan kan 11 kap. MB och hur anläggande av avloppsanläggningen kan påverka växt- och djurlivet i det berörda vattendraget behöva beaktas av den sökande. Typisk påverkan i samband med grävning i vattendrag är grumling. Särskilt känsliga vattendrag kan vara sådana där det finns skyddsvärda arter som t.ex. flodpärlmussla. Är man som sökande osäker på om den åtgärd man vill vidta är tillstånds- eller anmälningspliktig eller undantagen från tillståndsplikten kan det vara bra att kontakta ansvarig myndighet vilket ofta är länsstyrelsen. Det är alltid sökande som ansvarar för att nödvändiga tillstånd finns för den åtgärd man vill vidta.

Om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena behövs varken tillstånd eller anmälan (11 kap. 12 § MB).

Ofta kan en fråga om vattenverksamhet sammanfalla med en fråga om strandskydd. Eftersom lagstiftningen kring strandskydd är formulerad som ett förbud måste frågan om strandskyddet avgöras först, se avsnittet om [Strandskydd](#). Först därefter kan tillståndsprövningen gå vidare.

⁶² Länsstyrelsen är ansvarig för tillsyn och för provning av anmälningspliktiga vattenverksamheter enligt 11 kap. MB (kan delegeras till kommun). Tillstånd till vattenverksamhet söks hos mark- och miljödomstol förutom markavvattnings som tillståndsprövas av Länsstyrelsen, såvida markavvattningen endast berör den egna fastigheten. Havs- och vattenmyndigheten har tillsynsvägledningsansvar för 11 kap. MB med undantag för dammsäkerhet (Svenska kraftnät) och markavvattnings (Naturvårdsverket).

15.7.1. Miljöförvaltningens handläggning

När en ansökan/anmälan om ett litet avlopp inkommer ska miljöförvaltningen inte göra någon egen bedömning av om åtgärden också kräver tillstånd eller anmälan enligt 11 kap. utan bör ge rådet till sökanden att ta en kontakt med ansvarig myndighet för att höra efter hur man ska gå vidare när det gäller frågan om hur åtgärden förhåller sig till 11 kap.

Miljöförvaltningen behöver rent formellt inte invänta en prövning enligt 11 kap. MB för att kunna ge tillstånd enligt 9 kap. MB. Om det blir aktuellt att den sökande söker tillstånd/anmäler vattenverksamhet bör ändå en avloppsprövning avvakta detta i samråd med den sökande. Risken är annars att avloppstillståndet enligt 9 kap. MB eventuellt inte går att utnyttja. Den sökande har i så fall möjlighet att dra tillbaka sin ansökan om avloppstillståndet inte kommer att kunna utnyttjas p.g.a. att vattenverksamheten inte kan tillåtas. En avloppsansökan kan inte avslås med hänvisning till bestämmelser i 11 kap. MB

15.7.2. Information om vattenverksamhet i beslutet

Meddelar miljöförvaltningen ett tillstånd är det lämpligt att kommunen under *Information* i tillståndet anger att

- planerade åtgärder med avloppet kan omfatta även vattenverksamhet enligt 11 kap. MB
- att länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för vattenverksamheter och kontakt med dem ska tas för diskussion om åtgärderna som berör vatten är anmälnings-/tillståndspliktigt enligt 11 kap. MB, såvida inte kommunen har övertagit detta på delegation från länsstyrelsen.

Det bör också framgå av informationen att det i 3 kap. 5-8 §§ och 7 kap. 17-18 §§ lag med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (SFS 1998:812) finns regler om hur avlopp får anslutas till ett markavvattningsföretag och att kommunens beslut enligt 9 kap. MB inte innebär någon rättighet att släppa ut avloppsvattnet till ett markavvattningsföretag. Sökande måste själv lösa detta via kontakter med markavvattningsföretaget. Länsstyrelsen kan ha information om det finns ett markavvattningsföretag som berör diket/vattendraget där utloppet från avloppet ska anslutas.

Läs mer

Vattenverksamheter, Handbok för tillämpningen av 11 kapitlet i miljöbalken, rapport 2008:5, NV 2008:
<https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/978-91-620-0157-5.pdf>

15.8. Avfall

Naturvårdsverket är den myndighet som har nationellt ansvar för tillsynsvägledning om omhändertagande av urin, fekalier, latrin och slam både i större yrkesmässig skala och när privatpersoner omhändertar sitt eget avfall. Texten är därför avstämd med Naturvårdsverket.

Avfall från små avloppsanläggningar kan i princip kategoriseras i tre grupper:

1. Slam, latrin och annat toalettavfall, t.ex.

- slam från slamavskiljare
- kemsam från minireningsverk och liknande anläggningar, även "slampåsar" från reningsverk med slamavvattning och liknande

- latrin
- urin
- fekalier
- avfall från slutna tankar
- aska från förbränningstoalletter

2. Förbrukningsmaterial, t.ex.

- förbrukat material från fosforfällor eller liknande
- förbrukningsmaterial såsom torv eller liknande

3. Avfall som uppkommer efter att anläggningen eller delar av den har tjänat ut, t.ex.

- infiltrationsmaterial från markbaserade anläggningar som har satt igen
- minireningsverk
- ”burkar” med filtermaterial
- betongbrunnar
- pumpar
- ledningar

Avfall från små avloppsanläggningar är exempel på avfall från hushållen som omfattas av kommunens ansvar för borttransport och återvinning eller bortskaffande (15 kap. 20 § MB). De avfallsslag som nämns i kategori 1 och 2 är som regel hushållsavfall, medan de avfallsslag som nämns i kategori 3 vanligtvis räknas som verksamhets-/byggavfall.

I den första kategorin finns avfallsfraktioner som en avloppsägare kan vilja ta hand om själv, t.ex. genom att kompostera latrin från torra lösningar, kompostera slampåsar och liknande från minireningsverk eller samla upp urin för spridning.

Om avfallet uppstår i en anläggning som behandlar toalettavfall från flera olika fastigheter bör det inte anses komma från hushåll i de fall anläggningen är stor, tekniskt komplex eller på annat sätt skiljer sig från en anläggning avsedd för enstaka hushåll. I dessa fall är avfallet inte att anse som hushållsavfall. (Naturvårdsverket, 2018) Det gör dock knappast någon praktisk skillnad för fastighetsägaren utan i normalfallet torde slammet hämtas på motsvarande sätt som för slam som är hushållsavfall.

15.8.1. Kommunens skyldighet att hämta hushållsavfall

Kommunen har skyldighet att hämta hushållsavfall och därför går det som huvudregel inte att vägra utföra denna tjänst, om det inte är oskäligt med hänsyn till omständigheterna. Det kan t.ex. finnas fall där lokaliseringen gör det svårt att nå anläggningen för slamsugning, exempelvis en anläggning belägen på en mindre ö med ett fåtal boende. Det skulle kunna anses orimligt dyrt att kommunen måste införskaffa en särskild båt för att tillhandahålla slamtömningstjänsten för den lokaliseringen. En sådan bedömning får dock göras från fall till fall. Omvänt kan renhållningstaxan innebära att det blir ekonomiskt ointressant för en avloppsägare att välja en avloppslösning som genererar en viss typ av avfall som det är dyrt att få omhändertaget, även om kommunen kan erbjuda tjänsten.

Om det finns rimliga skäl för kommunen att inte hämta slam eller annat avfall kan detta vara grund för avslag på ansökan om tillstånd för en anläggning som kräver regelbunden tömning av avfall. Detta under förutsättning att eget omhändertagande inte är ett alternativ. Det är inte

ovanligt att fastighetsägare på otillgängliga platser ansöker om avloppslösningar med t.ex. minireningsverk som bygger på egen slamavvattning, kompostering och spridning. Om kommunen har medgivit eget omhändertagande av slam eller annat avfall från avloppsanläggning på en fastighet är kommunen ändå skyldig att hämta det om fastighetsägaren begär det och det inte är oskäligt med hänsyn till omständigheterna. Ett remissyttrande bör alltid inhämtas från kommunens renhållningsansvariga så att hämtningsföresättningar från fastigheten är klargjorda innan avloppstillstånd och eget omhändertagande på fastigheten medges, se avsnitt [Kommunicering och remiss](#).

Om det i utredningen inför ett tillstånd framkommer att kommunen inte kommer att kunna hämta avfallet från avloppsanläggningen, så är det viktigt att det framgår av tillståndet att eget omhändertagande krävs och att det är en förutsättning för tillståndet. Detta eftersom tillsynsmyndigheten kan förbjuda anläggningen om fastighetsägaren i framtiden inte klarar av att sköta det egna omhändertagandet utan att olägenhet uppstår, vilket i sin tur innebär att möjligheten att bruka fastigheten påverkas.

Arbetsmiljöskäl kan däremot inte vara en grund för avslag med stöd av miljöbalken. Lokalisering av en avloppsanläggning som kräver t.ex. långa slangdragningar kan då exempelvis istället utföras av flera personer för att arbetsmiljön ska bli acceptabel. Den extra kostnad som detta leder till kan den som utför tjänsten ta betalt för.

Bild 32 På otillgängliga platser är det inte säkert att slamsugningsbil kan komma fram. Om det i utredningen inför ett tillstånd framkommer att kommunen inte kommer att kunna hämta avfallet från avloppsanläggningen, så är det viktigt att det framgår av tillståndet att eget omhändertagande krävs och att det är en förutsättning för tillståndet. Foto: Bodil Forsberg

15.8.2. Eget omhändertagande av fraktioner från torra toalettlösningar samt slam

Urin, fekalier, latrin och slam från enskilda anläggningar är hushållsavfall och omfattas av kommunens renhållningsansvar (15 kap. 20 § MB) vilket innebär att kommunen har ansvar för att hämta avfallet. Eget omhändertagande av avfall kan dock ibland vara en förutsättning för att tillstånd till avloppsanläggningen ska kunna ges. I dessa fall behöver de två frågorna prövas vid

samma tillfälle. Prövningen av avloppsanläggningen sker utifrån 9 kap. MB och frågan om eget omhändertagande utifrån 15 kap. MB. Dispens för eget omhändertagande (MB 15 kap. 25 §) kan ges om det finns särskilda skäl och den som ska hantera avfallet med stöd av dispensen kan göra det på ett hälso- och miljömässigt godtagbart sätt. Eget omhändertagande av "avloppsavfall" kan inte anses falla under undantaget i 15 kap. 24 § 2 st, som i vissa fall innebär att dispens inte behöver sökas eftersom det alltid kan anses finnas miljö- och hälsomässiga risker.

Eftersom ett beslut om avloppstillstånd följer fastigheten medan ett beslut om dispens är personligt behöver två separata beslut utformas. Det förtjänar att påpekas att ett avloppstillstånd som förutsätter ett eget omhändertagande av avfall därmed inte kommer att kunna utnyttjas utan ett nytt dispensbeslut om fastigheten byter ägare.

Detaljerade bestämmelser kring eget omhändertagande kan också finnas i de lokala renhållningsföreskrifterna för kommunen.

Kommunen kan även i föreskrifter om hälsoskyddet i kommunen ha meddelat försiktighetsmått som bl. a. rör spridningen av slam och annan orenlighet samt till skydd för ytvattentäkter och enskilda grundvattentäkter, vilket framgår av 40 och 42 §§ förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (1998:899). Även dessa bestämmelser behöver beaktas om avfall från avlopp avses omhändertas av fastighetsägaren. Se även avsnitt [Utsortering av fekalit material vid källan och eget omhändertagande av avfall](#).

15.8.2.1. Hygienisering av fekalier, latrin och slam

Risk för smittspridning finns framför allt i samband med hanteringen av obehandlade fekalier som t.ex. latrin och slam. Det man i huvudsak kan oroa sig för är spridning av olika mag- och tarminfektioner som kan orsakas av bakterier, virus och parasiter. Under framförallt sommarhalvåret kan en felaktig hantering även ge problem med lukt och flugor.

För privatpersoner som ska omhänderta fekalier, latrin eller slam är den rekommenderade hygieniseringsmetoden kompostering/lagring i mer än 2 år. Även om avfallet ser ut som jord och luktar som jord långt tidigare ska de inte bedömas som säkert ur smittskyddssynpunkt förrän efter tidigast 2 år (Naturvårdsverket, 2008). Detta innebär att man vanligtvis behöver ha utrustning för t.ex. växelvis kompostering eftersom tillförsel av nytt avfall inte ska ske under tvåårsperioden. Det är vidare svårt att bedöma avdödningen av patogener under lagring, varför slutprodukten hygieniska kvalitet också är svårbedömd och ytterligare barriärer som tid mellan gödsling och skörd bör tillämpas, se nästa avsnitt om spridning.

Andra hygieniseringsmetoder än lagring i minst 2 år kan förekomma, men metoden bör i sådana fall redovisas utförligt i dispensansökan samt vara väldokumenterad och anpassad till fastighetsägarens möjligheter att tillämpa den.

Ett specialfall är askan från förbränningstoiletter. Förbränningen sker vid hög temperatur vilket innebär att inga smittämnen finns kvar i askan och ur smittskyddssynpunkt kan den spridas direkt i trädgården utan kompostering eller lagring.

15.8.2.2. Spridning av fekalier, latrin och slam

Rekommenderad minimiareal för spridning av komposterat och långtidslagrat slam samt fekalier är 10 m² beväxt yta per person (permanentboende) på årsbasis.

För latrin är motsvarande yta för en permanentboende person med arbete utanför hemmet minst 40-50 m² (Naturvårdsverket, 2008) spridningsareal medan en person som inte lämnar hemmet för att arbeta bör ha minst 70 m² (Vinnerås, 2019). För ett hushåll om 5 pe, vilket är den normala dimensioneringen per hushåll krävs alltså upp till 350 m² spridningsareal. Fastläggningen av fosfor i matjorden är god om det är aeroba förhållanden.

Exempel på lämpliga försiktighetsåtgärder:

- Vid spridning måste avfallet myllas ned för att minimera risken för att människor och djur senare kommer i kontakt med materialet.

- För gödsling av livsmedel som är i kontakt med jorden och konsumeras råa, t.ex. morötter, rekommenderas minst 2 växtsäsonger mellan spridning och skörd.
- I övriga fall (exempelvis bärbuskar, fruktträd och potatis) rekommenderas minst 1 växtsäsong mellan spridning och skörd.
- Om annat än livsmedel odlas, t.ex. blommor, kan kortare tid tillämpas mellan spridning och skörd. (Naturvårdsverket, 2008)

15.8.2.3. *Slam till gödselbrunn*

Om slam blandas med gödsel i gödselbrunnen, och blandningen sedan sprids på åkermark, ska verksamhetsutövaren dessutom följa de regler som gäller för spridning av avloppsslam på åkermark enligt Naturvårdsverkets föreskrifter ([SNFS 1994:2](#))⁶³. Reglerna omfattar bestämmelser som rör både brukaren av åkermarken och producenten av avloppsslammet.

15.8.2.4. *Omhändertagande och spridning av urin*

Sorterad urin kan med fördel användas som gödselmedel i odling. En permanentboende person med arbete utanför hemmet bör dock på årsbasis ha minst 40-50 m² (Naturvårdsverket, 2008) spridningsareal medan en person som inte lämnar hemmet för att arbeta bör ha minst 70 m². Urinen kan med fördel brukas ner i jorden direkt, antingen genom att vända jorden eller genom att bevattna området som gödslats. Den behöver inte spädas. Detta ökar utnyttjandet av växtnäringen och minskar eventuell olägenhet med lukt. (Vinnerås, 2019)

Urin innehåller få smittämnen och används den direkt på odling för eget bruk krävs ingen lagringstid, däremot rekommenderas minst en månad mellan spridning och skörd (Naturvårdsverket, 2008).

15.8.2.5. *Omhändertagande av förbrukningsmaterial*

Förbrukningsmaterial från små avloppsanläggningar är ofta någon form av filter som ska bytas ut. Fosforfällor är ett sådant filter som byts med ett intervall på högst några år. Eget omhändertagande av en fosforfälla är sannolikt mest aktuellt för lantbrukare som har tillgång till såväl maskiner för att tömma fällan som jordbruksmark att sprida materialet på.

En annan form av filter är torv som främst används för rening av BDT-vatten i så kallade gråvattenfilter. Eget omhändertagande av torven bygger på att den lyfts ur filterboxen och komposteras.

För att kunna bedöma om eget omhändertagande är lämpligt behöver ansökan om dispens för eget omhändertagande innehålla redogörelse för hur det ska ske utan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljön, t.ex. lämplig spridningsareal för fosforfällor och hygienisering för torvfilter. Leverantören av det aktuella systemet bör kunna tillhandahålla en sådan instruktion som bör vara väl specificerad och vetenskapligt underbyggd.

15.8.2.6. *Platser som inte lämpar sig för eget omhändertagande*

Ligger fastigheten, där den tänkta spridningen ska ske, nära en vattenrecipient som har dålig status med avseende på övergödning eller i ett område med hög skyddsnivå med avseende på hälsoskydd med vattentäkter som riskerar att påverkas, är kommunal hämtning av avfallet ett bättre alternativ än lokalt omhändertagande. Detta är i så fall exempel på skäl för att inte tillåta eget omhändertagande.

⁶³ <https://www.naturvardsverket.se/Documents/foreskrifter/nfs1994/snfs1994-02k.pdf>

Marken där urin, latrinkompost eller liknande ska spridas ska ha ett så pass tjockt jordlager och växtlighet att den kan ta hand om näringsinnehållet i avfallet. Det är olämpligt att sprida sådant avfall från små avlopp på fastigheter med tunna jordlager eller berg i dagen. En bedömning av platsen för eventuell spridning får dock göras i det enskilda ärendet. Faktorer som spelar roll för bedömningen är markens lutning, närheten till yt- och grundvatten, jordartens genomsläpplighet, jorddjup etc.

Läs mer

Vägledning – definition av hushållsavfall, NV 2008:

<https://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/avfall/vagledning-definitionen-hushallsavfall-080116.pdf>

Kompletterande vägledning till definitionen av hushållsavfall - spillfett och fett från fettavskiljare, NV 2017:

<https://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/avfall/hushallsavfall/Kompl-vagledning-fett-fr-fettavskiljare-20171107.pdf>

15.9. Fornlämningar

Vid prövningen dyker ibland frågan om fornlämningar upp. Relevanta bestämmelser i kulturmiljölagen (KML) finns framförallt i 2 kapitlet. Ansvaret enligt kulturmiljölagen ligger på den som "avser att uppföra en byggnad eller en anläggning eller genomföra ett annat arbetsföretag" (2 kap. 10 § KML). Sökanden ska inhämta information från länsstyrelsen om någon fornlämning kan komma att påverkas och i så fall ska snarast samråd ske med länsstyrelsen.

Vid prövning av tillstånd enligt miljöbalken ska hänsyn tas till kulturmiljövärden, se t.ex. 1 kap. 1 § 2 p och 3 kap. 6 § MB – "*miljöbalken ska tillämpas så att värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas*". Det innebär att med en känd fornlämning på platsen för en ansökt avloppsanläggning kan skäl finnas för att avslå ansökan utifrån lokaliseringsregeln i 2 kap. 6 § miljöbalken.

Miljöförvaltningen bör upplysa den som avser anmäla eller söka om tillstånd till ett litet avlopp, om att kontroll behöver göras med länsstyrelsen om fornlämning kan komma att påverkas. Det är också rimligt att miljöförvaltningen själv gör en kontroll av om en fornlämning kan komma att beröras genom att kontrollera aktuella kartsikt från Riksantikvarieämbetet. Kända fornlämningar är redovisade på [Riksantikvarieämbetets webbplats](https://www.raa.se/hitta-information/fornsok/)⁶⁴.

⁶⁴ <https://www.raa.se/hitta-information/fornsok/>

Bild 33. Med en känd fornlämning på platsen för en ansökt avloppsanläggning kan skäl finnas för att avslå ansökan utifrån lokaliseringsregeln i 2 kap. 6 § miljöbalken. Foto: Bodil Forsberg

15.9.1. Om en känd fornlämning finns

Om miljöförvaltningen konstaterar att det finns en känd fornlämning på platsen där den sökande vill lägga avloppsanläggningen så ska ansökan remitteras till länsstyrelsen (19 kap. 4 § 2 p MB). Utifrån remissvaret kan miljöförvaltningen avgöra om ansökan kan beviljas eller inte. Det kan bli aktuellt att den sökande får söka tillstånd enligt 2 kap. 12 § KML hos länsstyrelsen, och en avloppsprovning behöver i sådana fall avvakta detta. Se även avsnitt [Remiss](#).

15.9.2. Om inga kända fornlämningar finns

Eftersom alla fornlämningar inte är kända kan det hända att det under grävning för ett litet avlopp påträffas lämningar. Då träder bestämmelserna 2 kap. 5 och 10 §§ KML in: den som påträffar ett fornfynd ska snarast anmäla fornfyndet till länsstyrelsen och omedelbart avbryta arbetet.

Kulturmiljölagen och miljöbalken är parallella lagstiftningar precis som t.ex. miljöbalken och plan- och bygglagen. Det innebär att ansökningarna enligt de olika lagarna prövas var för sig även om de kan innehålla liknande moment. En ansökan om tillstånd enligt miljöbalken kan därmed komma att ges, men tillståndet kanske ändå inte kan utnyttjas för att det under anläggningsarbetet framkommer att det finns en fornlämning på den platsen för det tillståndsgivna avloppet.

15.9.3. Information i tillståndsbeslut

Det är lämpligt att i ett avloppsbeslut ange att meddelat tillstånd enligt miljöbalken inte befriar fastighetsägaren från skyldigheten att rätta sig efter vad som föreskrivs i en annan författning. Om fornlämning påträffas under grävning eller annat arbete, ska arbetet avbrytas och förhållandet omedelbart anmälas till länsstyrelsen [kulturmiljölagen 2 kap. 10 § (1988:950)].

15.9.4. Handläggning av anmälningsärenden

Ett anmälningsärende handläggs på samma sätt som ett tillståndsärende, men med skillnaden att beslut i ärendet utformas som förbud, föreläggande eller meddelande om att ingen erinran finns, se avsnitt [Anmälan](#).

15.10. Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Om Natura 2000-tillstånd inte kan ges	Vänersborg tingsrätt, mark- och miljödomstolens dom den 28 december 2008, M 2425-15
Prövning av små avlopp inom vattenskyddsområden	Vänersborg tingsrätt, mark- och miljödomstolens dom den 14 april 2016, M 344-16
	Nacka tingsrätt, mark- och miljödomstolens dom den 31 januari 2012 i mål nr M 2813-11
	Svea Hovrätt, Mark- och miljööverdomstolens dom den 26 juni 2018 i mål nummer M 3292-17 .
Mikrobiella risker inom vattenskyddsområden	Vänersborg tingsrätt, mark- och miljödomstolens dom den 24 september 2015, M 2113-15
	Vänersborg tingsrätt, mark- och miljödomstolens dom den 8 januari 2015, M 3912-14
Andra skyddade områden enligt 7 kap. miljöbalken	Nacka tingsrätt, mark- och miljödomstolens dom den 15 december 2015, M 6898-15
	Vänersborg tingsrätt, mark- och miljödomstolens dom den 13 oktober 2010, M 2939-10

16. BESLUT

När ett ärende är tillräckligt utrett och bedömningen klar är det dags för beslut. Om anläggningen bedöms uppfylla kraven i miljöbalken kan tillstånd med villkor eller ett föreläggande om försiktighetsåtgärder meddelas.

Om utredningen i ansökan antingen är ofullständig och det därför inte kan anses visat att kraven i miljöbalken är uppfyllda, eller om den valda avloppsanläggningen inte uppfyller de krav som behövs enligt skyddsnivån på den aktuella platsen ska ansökan avslås.

Om ansökan/anmälan däremot är så ofullständig att prövning inte ens kan ske av sakfrågan så leder det till avvisning eller föreläggande/förbud se avsnitten [Ofullständig ansökan leder till avvisning eller avslag](#) och [Ofullständig anmälan leder till föreläggande eller förbud](#).

16.1. Förutsättningar för tillstånd/föreläggande

En komplett anmälan/ansökan som innehåller de uppgifter som anges i avsnitt [Vilka uppgifter ska en ansökan/anmälan innehålla?](#) är en förutsättning för tillståndet/föreläggandet/tillståndet eftersom det grundläggande villkoret bör vara att anläggningen utförs enligt de uppgifter som redovisats i ansökan - om inte annat anges i tillståndet/föreläggandet.

En otillräcklig ansökan eller utredning kan inte kompenseras genom villkor i beslutet eftersom ett beslut med villkor inte ska meddelas om miljöförvaltningen inte med säkerhet vet att det kan följas, se t.ex. [M 8541-13](#) från MÖD och [M 2804-16](#) från Växjö MMD. I M 8541-13 hade den sökande fått två alternativa lösningar att välja på i tillståndet som upphävdes av MÖD. I M 2804-16 upphävdes ett tillståndsbeslut då grundvattennivån inte var utredd.

Ett hushåll som har en avloppsanläggning bestående av t.ex. en sluten tank och BDT-anläggning ska enligt MÖD:s dom, [M 6531-15](#), ha två beslut - ett för den slutna tanken och ett för BDT-anläggningen.

16.2. Tillståndets rättsverkan

Om man har fått ett tillstånd omfattas det av rättskraft, dvs. beslutet gäller mot alla med avseende på de frågor som prövats i ärendet (se 24 kap. 1 § MB). Det innebär att den enskilde får ett starkt skydd mot eventuella framtida klagomål på anläggningen exempelvis när det gäller lokalisering och teknik.

Tillstånd för små avloppsanläggningar gäller under den tid anläggningen är i drift eller till dess tillståndet upphävs eller förfaller.

Tillståndet innebär att tillsynsmyndigheten som huvudregel inte får förelägga i de frågor som är prövade inom ramen för tillståndet. Om myndigheten vill ställa strängare krav eller förbjuda utsläpp krävs att tillståndet eller villkor omprövas eller återkallas enligt vad som anges i 24 kap. 3, 5 samt 7 §§ MB. Detta betyder bland annat att tillsynsmyndigheten normalt är förhindrad att genom föreläggande senare i tillsynsskedet skärpa de krav som följer av tillståndet.

Undantag gäller brådskande förelägganden och förbud som är nödvändiga för att undvika att ohälsa eller allvarlig skada på miljön uppkommer (se 26 kap. 9 § 4 st MB).

Är en fråga inte prövad i tillståndet kan tillsynsmyndigheten förelägga om denna. Ett exempel är frågor om hur uttjänt material ska omhändertas som inte behandlats i tillståndet (Miljöbalken, en kommentar del II, 2012)

Tillstånd givna med stöd av lagstiftning före miljöbalken har däremot inte samma rättskraft som de tillstånd som meddelats med stöd av miljöbalken, se MÖD:s dom i mål M [464-03](#). Rättskraften av ett tillstånd meddelat med stöd av hälsoskyddslagen är begränsat till inrättandet. När det gäller sådana tillstånd finns därför inget hinder för kommunen att meddela de förelägganden och förbud som bedöms nödvändiga.

Ett tillstånd är knutet till verksamheten/anläggningen vilket innebär att tillståndet gäller för en ny fastighetsägare. Ett föreläggande gäller däremot inte mot en ny fastighetsägare om det inte har skrivits in i fastighetsregistrets inskrivningsdel, 26 kap. 15 § MB.

16.3. Tillstånd kan tidsbegränsas

Av 16 kap. 2 § MB följer att ett tillstånd får förenas med villkor och att det får tidsbegränsas. Miljöförvaltningen kan alltså, om den bedömer att detta är nödvändigt för att uppfylla miljöbalkens krav, tidsbegränsa brukandet av anläggningen. Väljer nämnden att göra detta måste man motivera varför man anser att det finns skäl för att tidsbegränsa tillståndet. Det är inte alltid skäligt att tidsbegränsa ett tillstånd. En BDT-avloppsanläggning är t.ex. inte i sådant behov av uppföljning och kontroll att det är motiverat att tidsbegränsa tillståndet till 10 år, det fastslogs i en dom från MÖD, [M 6520-09](#).

Anledningar till tidsbegränsning av tillstånd kan t.ex. vara att kommunen har planer på att bygga en samlad avloppslösning inom näraliggande framtid, eller att den valda reningstekniken bedöms ha en begränsad livslängd. Ett annat skäl för att tidsbegränsa ett tillstånd kan vara att en fastighetsägare ska få skälig tid på sig att finna en ny lösning på avloppsfrågan och under tiden behöver lösa sin avloppssituation temporärt, se dom från MÖD, [M 3682-04](#).

Innebörden av att ett tillstånd tidsbegränsas är att tillståndet upphör att gälla vid den tidpunkt som anges i tillståndet. Om fastighetsägaren vill fortsätta att använda sin avloppsanläggning efter det att tillståndet upphört att gälla krävs en ny tillståndsansökan.

16.4. Tillstånd kan ges i efterhand

Praxis tillåter att myndigheten kan ge tillstånd för anläggandet av en avloppsanläggning i efterhand och det finns inte något hinder mot att en fastighetsägare ansöker om tillstånd för en avloppsanläggning som redan är på plats. Det kan vara viktigt för den enskilde fastighetsägaren att få frågan om tillstånd prövad i efterhand. En anledning kan vara frågan om rättskraft.

En förutsättning för att miljöförvaltningen ska kunna ge tillstånd i efterhand är att anläggningen och förhållandena på platsen kan bedömas och att denna bedömning utmynnar i att miljöbalkens krav är uppfyllda. Vid en prövning i efterhand saknas ibland vissa av de uppgifter man normalt har vid en vanlig tillståndsprövning, vilket kan göra bedömningen svår. Fastighetsägaren har här ett stort ansvar när det gäller att visa att miljöbalkens krav är uppfyllda. Miljöförvaltningen har också möjlighet att begära in de uppgifter som behövs. Fastighetsägaren ska redovisa att avloppsanläggningen är lämplig för ändamålet och att den renar avloppsvattnet tillfredsställande. I regel krävs någon form av dokumentation från utförandet, entreprenörsrapport, kvitton, foton eller liknande. Om det bedöms motiverat kan fastighetsägaren till och med behöva frilägga anläggningen.

Om tillstånd till anläggningen inte kan ges i efterhand på grund av t.ex.

- bristfällig dokumentation
- undermålig teknik

- bristfällig dimensionering
- dålig lokalisering

kan detta vara motiv för att förbjuda fortsatt utsläpp. Först bör det dock övervägas om det är möjligt och tillräckligt att istället förelägga om förbättringsåtgärder. För vidare resonemang om föreläggande om förbättringsåtgärder hänvisar vi till [Havs och vattenmyndighetens rapport 2015:1 om Effektiv tillsyn av små avloppsanläggningar, del 3 och 4](#)⁶⁵.

Ett annat alternativ, om ett direkt förbud inte är motiverat, är att förelägga fastighetsägaren om skötsel, drift och kontroll. Anläggningen ges då inget skydd i form av ett tillstånd med rättskraft vilket innebär att miljöförvaltningen inte är begränsad av omprövningsreglerna m.m. i 22 kap. MB om anläggningen i ett senare skede inte skulle visa sig uppfylla kraven i miljöbalken.

En fastighetsägare ska inte ha någon fördel av att ha anlagt en anläggning utan att ha sökt tillstånd. MÖD har i ett mål, [M 9983-04](#), uttalat att det inte ska tas med i bedömningen att anläggningen redan existerar. I domen från MÖD ansågs lösningen inte lämplig och tillstånd gavs därför inte.

16.5. Tid för genomförande

Av 19 § i förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd framgår att ett avloppstillstånd enligt 13 § gäller i fem år men förfaller om arbetet med anläggningen inte har påbörjats inom två år. Detta innebär att om avloppsanläggningen inte är färdigbyggd inom fem år eller om arbetet med anläggningen inte har påbörjats inom två år förfaller tillståndet. Denna bestämmelse avser alltså inte tidsbegränsning av tillståndet. Bakgrunden till bestämmelsen är att undvika att det ligger tillstånd, utfärdade för länge sedan, som tas i drift när förutsättningarna i omgivningen eller i den tekniska utvecklingen har ändrats.

Det är vanligt att genomförandetiden förväxlas med den tid inom vilken ett bristfälligt avlopp ska åtgärdas efter att miljöförvaltningen har varit ute på tillsyn och konstaterat att anläggningen är lagstridig. Tiden för att vidta åtgärd bör inte skrivas in i tillståndet till den nya anläggningen annat än som en upplysning, medan den bristfälliga gamla anläggningen istället bör förbjudas att användas efter ett visst datum (se även [HaV:s rapport 2015:1](#)⁶⁶ om Effektiv tillsyn av små avlopp, del 3 och 4). Förbudet tvingar adressaten att efter ett visst datum sluta använda den gamla bristfälliga anläggningen, medan tillståndet reglerar att om adressaten ska göra ett nytt avlopp så måste det ske på det sätt som anges i tillståndet. Den som får ett tillstånd är aldrig skyldig att ta tillståndet i anspråk, se dom från MMD, [M 379-05](#). För att följa förbudet om att inte längre använda den bristfälliga anläggningen så skulle ju fastighetsägaren i princip även kunna bestämma sig för att inte längre använda huset. Då finns inget behov av en ny anläggning.

16.6. Delgivning, sakägare och laga kraft

En myndighet som meddelar ett beslut i ett ärende ska så snart som möjligt underrätta den som är part om det fullständiga innehållet i beslutet. När kommunen fattar ett beslut om tillstånd till en avloppsanläggning bör tillståndet delges sökanden, och alla andra som kan komma att beröras av anläggningen och som därför har rätt att överklaga (33 § FL). Tiden för överklagande är tre veckor från det att den som överklagar tog del av beslutet (44 § FL). Om parterna underrättats om

⁶⁵ <https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/vagledningar/sma-avlopp/vagledningar-for-provning-och-tillsyn-av-sma-avlopp/effektiv-tillsyn-av-sma-avlopp.html>

⁶⁶ <https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/vagledningar/sma-avlopp/vagledningar-for-provning-och-tillsyn-av-sma-avlopp/effektiv-tillsyn-av-sma-avlopp.html>

beslutet genom delgivning fungerar det insända delgivningskvittot som bevis för när parten blev delgiven.

Fungerar det inte med sedvanlig delgivning reglerar delgivningslagen ett antal andra alternativ, varav s.k. kungörelsedelgivning kan vara ett bra alternativ när det är många sakägare eller där alla sakägare inte är kända. (Se även [HaV:s rapport 2015:1, del 3](#)⁶⁷, avsnitt Delgivning). Även om det inte finns något uttryckligt krav på delgivning i förvaltningslagen rekommenderas att delgivning används vid underrättelse om denna typ av beslut. Utan delgivning går det inte heller att fastställa om ett beslut vunnit laga kraft eller ej och man kan inte veta om överklagandetiden gått ut för samtliga berörda parter i ett ärende. I en sådan situation måste man istället utgå från att den som överklagat har gjort det inom rätt tid.

16.6.1. Vem ska delges beslutet?

Miljöbalken har en ”generös” definition av vem som är sakägare. Alla de som kan komma att beröras av avloppsanläggningen ska dels ges möjlighet att ge synpunkter på ansökan, dels underrättas om beslutet så att de kan överklaga. Det räcker med en risk för påverkan (se även kapitlet [Kommunicering och remiss](#) om vem som är part) för att man ska anses som berörd sakägare. Det innebär att sakägarkretsen, dvs. de som ska delges beslutet och har rätt att överklaga, ofta sammanfaller med dem som har kommunicerats i ärendet, men inte alltid.

Har miljöförvaltningen som ett led i sin utredning skickat den inkomna ansökan på remiss till t.ex. en annan kommunal förvaltning eller länsstyrelsen, så kan även dessa vara sakägare. En kommun kan t.ex. vara markägare eller äga en fastighet med en dricksvattenbrunn.

Det kan dock mycket väl finnas situationer där de som inledningsvis har hörts i utredningen av ärendet inte kommer att beröras av en planerad infiltrationsanläggning, t.ex. eftersom det inte fanns någon dricksvattentäkt som kunde påverkas.

Att någon som fått möjlighet att yttra sig inte gjort det innebär inte att denne därmed mist sin rätt att delges beslutet och att överklaga – förutsatt att vederbörande är berörd.

16.6.2. Vem har rätt att överklaga?

Den myndighet som meddelar ett beslut har inte rätt att bestämma vem som har talerätt dvs. rätt att klaga mot dess beslut, utan ska enbart se till att underrätta dem som kan beröras av beslutet om innehållet i detta. Om ett överklagande kommer in så ska myndigheten pröva om det kommit in i rätt tid (45 § FL). Har det gjort det ska överklagandet tillsammans med övriga handlingar i ärendet lämnas över till den överprövande myndigheten (i detta fall Länsstyrelsen) som är den instans som prövar om den som överklagat har talerätt (46 § FL). Det innebär också att även den som inte är formellt delgiven kan överklaga ett beslut, och att länsstyrelsen som nästa instans avgör om hen har talerätt eller inte.

16.6.3. När vinner ett beslut laga kraft?

Ett avloppstillstånd får inte tas i anspråk förrän det har vunnit laga kraft, vilket innebär att anläggandet inte får starta förrän då. Tre veckor efter det att den sökande och andra sakägare fått ta del av beslutet, vinner beslutet laga kraft om inte överklagande skett inom denna tid. Sökanden kan dock med stöd av 19 kap. 5 § och 22 kap. 28 § MB begära att tillståndet ska få tas i anspråk även innan det har vunnit laga kraft, ett s.k. verkställighetsförordnande. En sakägare som överklagar i ett sådant ärende kan begära inhibition hos länsstyrelsen som är första prövningsinstans för ett överklagat avloppsbeslut. Länsstyrelsen ska då skyndsamt ta ställning i frågan och har möjlighet att bestämma att det överklagade beslutet tills vidare inte ska gälla, det

⁶⁷ <https://www.havochvatten.se/download/18.5108de4514f6f2a66f282a7a/1441985270819/rapport-2015-1-effektiv-tillsyn-sma-avlopp-del3-150817.pdf>

är detta som kallas inhibition (48 § FL). Även om den som klagar på beslutet inte uttryckligen begärt inhibition i överklagandet kan det ibland tydligt framgå att syftet är att det överklagade beslutet tills vidare inte bör få gälla. I sådana fall ska länsstyrelsen på eget initiativ pröva frågan om inhibition. Beslutar länsstyrelsen om inhibition gäller detta omedelbart.

Har beslutet i avloppsärendet överklagats vinner det inte laga kraft förrän det finns ett lagakraftvunnet beslut från överprövande instans. Ett beslut från länsstyrelsen i första instans ska ha delgivits och inte ha överklagats till nästa prövningsinstans (MMD) för att det ska vinna laga kraft efter att de tre veckorna har gått. MMD:s beslut kan också överklagas på samma sätt, men för att få frågan prövad i MÖD krävs prövningstillstånd. Meddelas inte prövningstillstånd vinner beslutet laga kraft när MÖD meddelat avslag på begäran om prövningstillstånd.

16.7. Utförandeintyg med kontrollplan

Små avloppsanläggningar är i hög grad beroende av korrekt installation för sin funktion. En infiltrationsanläggning som hamnar för lågt i förhållande till grundvattennivån eller får för liten infiltrationsyta kommer inte att rena avloppsvattnet som förväntat, alternativt få en förkortad livslängd. Ett minireningsverk där installationen av kemfällning blir felaktig kommer inte heller att leverera vad som förväntas.

Av MB 22 kap. 25 § 3 p framgår att ett tillståndsbeslut ska innehålla bestämmelser om bl.a. tillsyn, besiktning samt kontroll. För att minska risken att hamna i ovan beskrivna situationer kan miljöförvaltningen använda sig av utförandeintyg med kontrollplan. Syftet med detta är både att säkerställa att anläggningen blir utförd enligt tillståndet och får en korrekt funktion, men också att det i efterhand och med någorlunda säkerhet går att verifiera hur den är byggd, vilket underlättar för såväl fastighetsägaren som miljöförvaltningen vid framtida tillsyn.

I beslutet kan villkoras att ett utförandeintyg, dvs. en dokumentation av utförd kontroll enligt kontrollplanen samt ett intygande av entreprenören att anläggningen är utförd enligt beslutet, ska lämnas in till miljöförvaltningen. Den sakkunnige som utfört anläggningen skriver under utförandeintyget som innehåller en ifylld kontrollplan inklusive foton av angivna kritiska moment under inrättandet. Se även avsnitt [Byggnation](#).

Eftersom det ytterst är den sökande som är ansvarig för att tillståndet följs så kan det vara praktiskt att såväl dennes som entreprenörens underskrift finns med på utförandeintyget. Den sökande har då haft möjlighet att bli medveten om de eventuella avsteg från tillståndet som finns noterade. Finns inte den sökandes underskrift med på intyget behöver miljöförvaltningen kommunicera den sökande med de inkomna handlingarna.

För att kontrollplanen i utförandeintyget ska kunna fastställas i beslutet behöver ansökan innehålla installationsanvisningar. Installationsanvisningar är en beskrivning av hur avloppsanläggningen ska anläggas och/eller installeras inklusive de kritiska punkterna för anläggandet, dvs. vad som är speciellt viktigt att ha kontroll över vid installationen för att funktionen ska kunna garanteras när anläggningen är i drift. Se även avsnitt [Installationsanvisningar och kritiska punkter](#).

Med utgångspunkt från uppgifterna i ansökan kan miljöförvaltningen utforma en kontrollplan som omfattar de kritiska punkterna för anläggandet och vilka delar av anläggningsarbetet som ska dokumenteras med foton.

Bild 34. Små avloppsanläggningar är i hög grad beroende av korrekt installation för sin funktion. Ett utförandeintyg med kontrollplan som kopplas till tillståndsbeslutet uppmärksammar entreprenör och fastighetsägare på de viktigaste kritiska momenten i anläggningsarbetet. Foto: Kungsbacka kommun

16.7.1. Slutbesiktning eller utförandeintyg?

I 18 § FMH framgår att i beslut om tillstånd att inrätta en avloppsanordning som avses i 13 § får den kommunala nämnden föreskriva att anordningen inte får tas i bruk förrän den har besiktigats och godkänts av nämnden. Paragrafen är ett arv från tidigare lagstiftning (7 § i hälsoskyddsförordningen från 1983). Hälsoskyddslagstiftningen byggde till skillnad från miljöbalken på så kallad rak bevisbörda, dvs. det var tillsynsmyndigheten som skulle visa att olägenhet förelåg och inspektörsrollen handlade mer om att ”peka med hela handen”. Fram till 2006 när Naturvårdsverkets Allmänna Råd om små avlopp kom ställdes också teknikkraV på avloppsanläggningarna och inte som idag funktionskraV. Att kontrollera ett teknikkraV vid en slutbesiktning enligt ovan är lättare än att kontrollera ett funktionskraV, inte minst eftersom anläggningen inte får ha tagits i drift vid en slutbesiktning.

En risk med slutbesiktning är att fastighetsägaren felaktigt uppfattar miljöförvaltningens slutbesiktning som en opartisk granskning av att entreprenörens arbete är utfört fackmannamässigt och därmed utgör en garanti för anläggningens funktion. Väljer miljöförvaltningen att utföra en slutbesiktning är det viktigt att det är tydligt för såväl entreprenör som fastighetsägare vilket syfte besiktningen har.

16.7.2. Bekräftelse på inlämnat utförandeintyg

Efter att ifyllt utförandeintyg inkommit till miljöförvaltningen bör den sökande få en bekräftelse på att dokumentationen har inkommit och att den ingivna dokumentationen inte föranleder några åtgärder från nämndens sida – om så är fallet.

Det går precis som vid en slutbesiktning inte att se alla detaljer utifrån den skriftliga dokumentationen eller att garantera anläggningens funktion. I bekräftelsen till den sökande bör det därför tydligt anges att granskningen av inkommen dokumentation inte syftar till att garantera utförandet av anläggningsarbetet samt att den granskning som görs av dokumentationen inte säger något om funktionen hos anläggningen när den väl är i drift utan att driften kommer att följas upp genom tillsyn i ett senare skede.

Uppenbara större avvikelser från tillståndet och andra tveksamheter i dokumentationen bör dock självfallet återkopplas till entreprenör och sökande innan förvaltningen kan meddela att inkomna handlingar inte föranleder någon ytterligare åtgärd, alternativt att förvaltningen inte kan godta den inkomna dokumentationen och därför behöver inleda ett tillsynsärende.

16.8. Tillstånd

Ett tillstånd består av två delar, först beslutsmeningen där tillståndets omfattning regleras och sedan villkoren som anger hur verksamheten får bedrivas. Att tillstånd får förenas med villkor framgår av 16 kap. 2 § MB. Villkoren fogas till tillståndet och kan t.ex. ange gränser för utsläpp av vissa ämnen. Se även avsnittet [Vad är lämpligt att reglera i ett tillstånd?](#).

Av 19 kap. 5 § p 9 MB framgår att i ett tillståndsärende som prövas av en kommunal nämnd ska nämnden tillämpa delar av bestämmelserna i 22 kap. 25 §. Det innebär att ett tillstånd till ett litet avlopp där så är relevant ska innehålla bestämmelser om bland annat

- verksamhetens läge och omfattning
- teknisk utformning
- utsläppskontroll
- avgifter.

Dessutom finns i FMH specifika bestämmelser avseende små avlopp. Nedan följer en översiktlig genomgång av vad som bör finnas med i ett beslut om tillstånd till en liten avloppsanläggning utifrån en generell disposition av beslutsdokumentet:

- adressat
- miljönämndens beslut att bevilja tillstånd, ta ut avgift m.m.
- villkor
- bakgrund
- kommunikering
- bedömning av ansökan inklusive motivering av beslutet
- bestämmelser som beslutet grundar sig på
- information
- delgivning
- bilagor.

16.8.1. Miljönämndens beslut att bevilja tillstånd

Under denna rubrik lämnas det formella tillståndet till anläggningen i den s.k. beslutsmeningen. Här ska framgå till vem tillståndet lämnas (adressat), vilken fastighet som beslutet rör och vad tillståndet omfattar. Det är den sökande, alltså den som undertecknat ansökan som har ansvar för att tillståndet följs. Tillståndet följer förvisso fastigheten, men beslutet bör inte formuleras så att det är riktat till "fastighetsägaren till fastigheten X".

Utgångspunkten bör vara att det i ansökan finns tillräckligt med dokumentation och underlag för att bevilja ett tillstånd med så få detaljreglerande villkor som möjligt. Däremot bör det i beslutet tydligt framgå tillståndsgiven teknik, dimensionering och lokalisering. Exempel:

Miljönämnden beviljar namn och personnummer tillstånd till att på fastigheten X:X anlägga en avloppsanläggning avsedd för ett hushåll (5 pe) med ansluten vattentoalett och bad-, disk- och tvättvatten. Anläggningen omfattar en infiltrationsanläggning med spridningsytan 30 kvm och två spridningsledningar à vardera 15 m. Anläggningens utförande och placering framgår av ritning som inkom 20xx-xx-xx, se bilaga x.

I normalfallet är ett tillstånd till en liten avloppsanläggning inte tidsbegränsat, men av 16 kap. 2 § MB framgår att det får tidsbegränsas, se avsnittet [Tillstånd kan tidsbegränsas](#). Är tillståndet tidsbegränsat bör det framgå i beslutsmeningen ovan.

Se även avsnitt [Bedömning av dimensionering](#), framförallt vad gäller tillstånd för anläggningar som avviker från ett hushåll, 5 pe.

16.8.1.1. Avgift

Kommunfullmäktige får med stöd av 27 kap. 1 § MB meddela föreskrifter om avgifter som avser prövning och tillsyn enligt miljöbalken. För små avlopp kan det handla om att taxa fastställt av kommunfullmäktige för

- prövning av en tillståndsansökan
- handläggning av en anmälan
- fast årlig tillsynsavgift
- annan timbaserad tillsynsavgift.

I samband med prövning av tillstånd till en liten avloppsanläggning bör avgiften för prövning av ansökan anges i beslutet om tillstånd, alternativt i avslagsbeslutet om tillstånd inte kan beviljas. På samma sätt bör avgiften hanteras för handläggning av en anmälan om ett litet avlopp. Exempel:

Miljönämnden beslutar att ta ut en prövningsavgift om x kronor. Avgiften ska betalas av sökande NN. Beslutet om avgift gäller omedelbart även om det överklagas.

16.8.1.2. Natura 2000-område

Om anläggningen ska placeras i ett Natura 2000-område och tillstånd enligt 7 kap. 28 § MB krävs, ska även beslut om detta ingå i tillståndet. Exempel:

Miljönämnden medger tillstånd, med stöd av 7 kap. 28 a § miljöbalken (MB), att anlägga en infiltrationsanläggning avsedd för ett hushåll (5 pe) med ansluten vattentoalett och bad-, disk- och tvättvatten inom Natura 2000-området X (dnr xxxx-xx).

Mer information om hur bedömningen kan göras finns under avsnittet [Natura 2000](#).

16.8.1.3. Vattenskyddsområde

Om anläggningen ska placeras i ett vattenskyddsområde och det krävs tillstånd till anläggningen enligt skyddsföreskrifterna ska även beslut om detta ingå, om det är miljöförvaltningen som är tillståndsmyndighet. Exempel:

Miljönämnden medger tillstånd, med stöd av föreskrifterna x att inom sekundär zon i x vattenskyddsområde anlägga en infiltrationsanläggning avsedd för ett hushåll (5 pe) med ansluten vattentoalett och bad-, disk- och tvättvatten.

Mer information om hur bedömningen kan göras finns under avsnittet [Vattenskyddsområde](#).

16.8.2. Villkor

Allt som omfattas av prövningen kan teoretiskt sett bli föremål för villkor. Hur villkoren utformas är viktigt eftersom det i hög grad är mot villkoren som tillsyn sedan sker. Ett villkor ska utformas så att det uppfyller kraven på

- rättssäkerhet
- ändamålsenlighet
- lämplighet för kontroll och tillsyn.

Villkoret ska vara så formulerat att det är tydligt för fastighetsägaren vad som krävs och det ska också gå att objektivt fastställa när villkoret följs eller överträds. Detta betyder att det på ett tillförlitligt sätt ska vara möjligt att kontrollera hur villkoret efterlevs.

Ett villkor ska spegla avvägningen mellan teknik, miljö och ekonomi och eventuella andra intressen i det enskilda ärendet. De villkor som föreskrivs måste vara relevanta för ärendet och det måste finnas ett behov av den åtgärd som regleras i villkoret. Utgångspunkten bör vara hur känslig recipienten är samt hur krav på rening påverkar miljö eller hälsa i övrigt.

16.8.2.1. Villkor måste avvägas mot 2 kap. 7 § MB

De åtgärder som föreskrivs i villkor i ett tillstånd får inte vara oskäligt dyra i förhållande till den miljönytta som de innebär, se avsnittet [Miljöbalkens hänsynsregler](#). Inte heller får de krav som anges i ett villkor på annat sätt anses som orimliga. Villkor som är mycket kostsamma att uppfylla i förhållande till miljönyttan skulle kunna betraktas som orimliga vid en avvägning enligt 2 kap. 7 § MB. En skälighetsavvägning enligt 2 kap. 7 § första stycket MB får dock inte hindra att de krav ställs som behövs för att reglerna om MKN vatten som finns i 5 kap. 4 § MB ska uppfyllas.

16.8.2.2. Villkor ska vara precisa, tydliga och kontrollerbara

Som tidigare angetts bör miljöförvaltningen sträva efter att meddela villkor som är enkla, klara och tydliga att förstå och som är enkla att utöva tillsyn över.

Ett exempel är om tillståndet villkoras med ett krav på ett minsta avstånd till grundvattennivå från spridningsytan. Det bör då rimligen också finnas krav på att det finns ett grundvattenrör så att villkoret går att kontrollera. I ansökan behöver därför placering och utformning av ett grundvattenrör finnas redovisat.

16.8.2.3. Det som följer av lag bör inte villkoras

Det som följer av lag, förordningar och föreskrifter bör inte villkoras. Ett exempel är att det inte bör vara ett villkor att fastighetsägaren måste anmäla om avloppsvattnets mängd eller sammansättning väsentligt ändras, eftersom detta redan är reglerat i §14 FMH. Däremot kan det vara lämpligt att det framgår under "Information" i beslutet vad som i övrigt gäller för verksamheten.

16.8.2.4. Villkor måste gå att uppfylla både rättsligt och faktiskt

Villkor som meddelas i ett tillståndsbeslut måste avse krav som fastighetsägaren har rättslig och faktisk möjlighet att uppfylla. I t.ex. mål [M 2804-16](#) från Växjö MMD upphävdes ett tillståndsbeslut då grundvattennivån inte var utredd. Domstolen uttalade: "Även om villkor om ett minsta avstånd mellan infiltrationens botten och grundvattennivån föreskrivs måste det vara visat att ett sådant villkor faktiskt kan innehållas."

16.8.2.5. Förutsättningar för att kunna medge tillstånd

Finns det vissa förutsättningar för tillståndet, exempelvis att eget omhändertagande av avfall måste kunna ske, bör detta anges i villkor i tillståndet. Jämför även krav på giltigt serviceavtal, se MÖD, [M 5060-16](#). Exempel:

En förutsättning för detta tillstånd är att giltig dispens till eget omhändertagande av avfall finns.

16.8.2.6. Undvik villkor som ersättning för brister i ansökan eller i prövningsprocessen

Om provtagning behövs måste frågan om hur sådan provtagning ska ske vara löst innan tillstånd ges genom att sökanden redovisar i ansökan hur provtagningsmöjlighet kommer att utformas samt anger hur provet ska tas ut för att bli representativt. Exempel på olämpligt villkor:

Anläggningen ska byggas så att provtagning från utgående vatten kan göras.

Ett annat exempel handlar om möjlighet till slamsugning. Ansökan bör remitteras till kommunens renhållningsansvariga så att det redan från början är klart att det t.ex. är farbar väg fram till anläggningen, se avsnitt [Remiss](#). Exempel på olämpligt villkor:

Det ska finnas farbar väg för slamtömningsfordon.

16.8.2.7. Allmänt villkor

Små avlopp är i hög grad beroende av det fysiska utförandet för sin funktion och krav bör därför ställas på att anläggningen ska utföras enligt ansökan eller på annat sätt som föreskrivs i tillståndet. Det är därför mycket viktigt att miljöförvaltningen eftersträvar att ansökningshandlingarna i sig är fullständiga och så detaljerade att det redan i prövningsprocessen framgår hur anläggningen fungerar och hur den ska anläggas, skötas och kontrolleras. Att anläggningen ska utföras enligt ansökan regleras i ett allmänt villkor i tillståndet. Exempel:

Anläggningen ska placeras, utföras, kontrolleras och brukas enligt uppgifterna i ansökan samt enligt tillverkarens anvisningar, om inte något annat framgår av villkoren nedan.

I det allmänna villkoret är det även lämpligt att reglera att tillståndet finns tillgängligt. Exempel:

Detta tillstånd med villkor ska finnas tillgängligt hos den sökande och vid överlåtelse av fastigheten överlämnas till ny ägare.

Här är villkoret formulerat som att tillståndet ska finnas tillgängligt hos den sökande, vilket lämnar öppet för att det finns digitalt tillgängligt och inte nödvändigtvis i pappersformat på fastigheten.

16.8.2.8. Byggnation

Det är väsentligt att den som anlägger avloppsanläggningen också utför någon form av kontroll av att inrättandet av anläggningen blir korrekt. Det är de moment som i ansökan angivits som kritiska som minst bör kontrolleras och dokumenteras med foton i överensstämmelse med en i beslutet fastställd kontrollplan. Se även avsnittet om [Utförandeintyg med kontrollplan](#).

I tillståndet bör det därför finnas villkor både om att dokumentationen av denna kontroll och att ett intyg från entreprenören om att anläggningen är utförd enligt tillståndet, ska lämnas in till miljöförvaltningen. Exempel:

Utförandet av kritiska punkter i anläggningsarbetet ska dokumenteras med foton i överensstämmelse med kontrollplanen i utförandeintyget. Dokumentationen av denna kontroll samt ett intygande av entreprenören att anläggningen är utförd enligt beslutet, ska lämnas in till Miljönämnden senast två veckor efter att anläggningen färdigställts.

Utifrån 18 § FMH får beslutet dessutom innehålla villkor om besiktning i anläggningsskedet. ”I beslut om tillstånd att inrätta en avloppsanordning som avses i 13 § får den kommunala nämnden föreskriva att anordningen inte får tas i bruk förrän den har besiktigats och godkänts av nämnden.” Exempel:

Innan avloppsanläggningen är färdig ska du ge Miljönämnden möjligheten att besiktiga anläggningen. Kontakta Miljönämnden minst tre arbetsdagar innan du sluttäcker anläggningen.

Andra villkor som berör byggnation och som beroende på anläggningstyp kan vara lämpliga är:

Avloppsanläggningens utlopp ska vara frostsäkrat och fungera året runt.

Dag- och dräneringsvatten, backspolningsvatten för dricksvattenfilter, vatten från pool, badtunna och liknande får inte ledas till anläggningen.

16.8.2.8.1. Villkor om sakkunnig entreprenör

Vid tillstånd till inrättande av avloppsanläggning eller vid anmälan enligt 13 § FMH, bör miljöförvaltningen ställa krav på att arbetet ska utföras av sakkunnig person. Med sakkunnig avses en person som genom yrkeserfarenhet, deltagande i utbildningar eller på annat sätt har tillräckliga kunskaper för att utföra det arbete som avses. Exempel på villkor:

Installationen av avloppsanläggningen ska utföras av sakkunnig person på ett fackmannamässigt sätt.

16.8.2.9. Drift

Utifrån 22 kap. 25 § p 3 och 6 MB ska beslutet, när det behövs, innehålla bland annat funktionsvillkor och provtagning. Vilka fysiska kontrollmöjligheter som ska finnas på anläggningen och hur de ska användas, t.ex. provtagningsbrunn för utgående vatten och hur ett representativt prov tas ut, bör dock från början framgå av ansökan. Provtagning med avseende på

närsalter och smittämnen som kommer ut från otäta markbaserade anläggningar är inte särskilt lätt eller meningsfullt att genomföra, medan det kan finnas ett behov av att för mer tekniskt avancerade anläggningar med utlopp, t.ex. minireningsverk, sätta funktionsvillkor som följs upp i tillsynen.

För infiltrationsanläggningar kan det istället för provtagning handla om uppföljning av funktionen genom att mäta avståndet till grundvattennivån. Den fysiska kontrollpunkten som är aktuell i sådana fall är ett grundvattenrör, se bilaga [Anvisningar för grundvattenrör](#).

16.8.2.9.1. Formulering av funktionsvillkor

Om det bedöms nödvändigt med ett funktionsvillkor så kan detta exempelvis formuleras på följande sätt:

Utgående renat avloppsvatten från minireningsverket/anläggningen ska uppfylla följande funktionskrav med avseende på rening:

- a) *X % reduktion av organiska ämnen (mätt som BOD₇)*
- b) *X % reduktion av fosfor (tot-P)*
- c) *X % reduktion av kväve (tot-N)*

Vid provtagning ska prov tas på outspätt renat avloppsvatten i provtagningsbrunnen där det renade avloppsvattnet lämnar xx (den del av anläggningen man vill ställa krav på). Reduktionen i procent beräknas från schablonvärden på inkommande vatten i HVMFS 2016:17.

Var kravet på funktion ska uppfyllas kan behöva ställas olika beroende på var det i anläggningen är möjligt att ta ut ett prov. T.ex. kan en infiltration som efterpolering till ett minireningsverk inte provtas varför funktionskravet behöver ställas direkt i utsläppspunkten från reningsverket.

Villkor avseende provtagning av smittämnen är normalt inte nödvändiga. Tillståndsprövningen av anläggningen bör i första hand inrikta sig på att skapa barriärer så att utsläppet inte kan orsaka skada. Se även avsnittet [Bedömning av om anläggningen når upp till skyddsnivån med avseende på hälsoskydd](#).

16.8.2.9.2. Vem ska provta och vad får det kosta?

Som anges ovan kan det vara relevant med funktionsvillkor för tekniskt avancerade anläggningar samt anläggningar för fler än några enstaka hushåll, om provtagningsmöjlighet finns. För en fastighetsägare är det dock ofta svårt att följa upp funktionen på sin avloppsanläggning själv eftersom provtagningskompetens ofta saknas hos privatpersoner. En servicefirma eller annan person med relevant kompetens kan däremot ta ut prover för analys på laboratorium.

Ett annat alternativ, framförallt för mindre anläggningar, är att genom enklare kontroller av kritiska driftsparametrar i samband med service få tillräckligt bra information om anläggningens funktion för att kunna justera driftprocessen så att t.ex. dosering av fällningskemikalier blir korrekt. Sådana kritiska driftsparametrar kan vara fältmätning av t.ex. pH, ortofosfat och turbiditet.

Med en dokumenterad fackmannamässig och processorienterad service inriktad på optimal reningsfunktion hos anläggningen kan övrig provtagning begränsas till myndighetens tillsyn, t.ex. genom att ta ut ett indikerande [stickprov](#)⁶⁸. Se även avsnitt [Bedömning av drift, skötsel och funktionskontroll](#) och [Fackmannamässig skötsel](#).

⁶⁸ <http://morsa.org/wp-content/uploads/2012/09/Evaluering-av-pörvetakingsmetoder-i-spredt-bebyggelse.pdf>

Kostnader för provtagning ska tas in i skälighetsbedömningen enligt 2 kap. 7 § MB vid tillståndsprövningen. Å ena sidan är möjlighet att följa upp resultaten en förutsättning för att kunna ställa funktionskrav, men dessa får å andra sidan inte bli så tekniskt eller ekonomiskt betungande att de blir orimliga att uppfylla för den enskilde.

Sammanfattningsvis bör miljöförvaltningen noga överväga såväl kostnader för provtagning för den enskilda fastighetsägaren som tillförlitligheten i analysresultaten beroende på vem som tar ut proverna, innan tillståndet villkoras med krav på återkommande provtagning och inrapportering till tillsynsmyndigheten.

Behovet av villkor om provtagning kan vara större för en avloppsanläggning avsedd för fler än några enstaka hushåll men behöver bedömas utifrån förutsättningarna i det enskilda ärendet.

Bild 35. Provtagning i fält av turbiditet. Fotot: Bodil Forsberg

16.8.2.9.3. Formulering av grundvattenvillkor

För infiltrationer är det oftast relevant att ställa krav på uppföljning av grundvattennivån under anläggningen. En förutsättning för att denna uppföljning ska vara möjlig är att det finns ett grundvattenrör i anslutning till anläggningen. Omfånget på den omättade zonen under anläggningen är ett viktigt kriterium för hur väl reningen fungerar och under normala förhållanden bör avståndet mellan spridningsytan och grundvattenytan vara minst en meter. Anläggningen bör därför vara projekterad utifrån den dimensionerande grundvattennivån, se bilaga [Bestämning av dimensionerande grundvattennivå](#).

I begreppet dimensionerande grundvattennivå finns en tolerans inbyggd som gör att en viss avvikelse från kravet på 1 m omättad zon under vissa betingelser kan accepteras eftersom det knappast är skäligt att ta höjd för den allra högsta möjliga grundvattennivån vid projekteringen av anläggningen. Se avsnitt [Vertikalt avstånd mellan infiltrationsyta och grundvatten](#).

Modellen för beräkning av dimensionerande grundvattennivå är utformad för att man normalt inte ska överträda skyddsavståndet på en meter mer än drygt vart 3:e år. Därmed är det lämpligt med ett absolut minsta avstånd mindre än 1 m som ska upprätthållas samt en begränsning i tid för hur lång en överträdelse får vara. På detta sätt blir villkoret tydligt och möjligt att uppfylla

samtidigt som man kan förvänta sig att en anläggning klarar kravet om 1 meters skyddsavstånd under den absolut största delen av drifttiden.

Är den dimensionerande grundvattennivån sålunda bestämd utifrån metoden i bilaga [Bestämning av dimensionerande grundvattennivå](#), och anläggningen är projekterad och anläggs utifrån denna grundvattennivå, kan nedanstående villkor användas:

Avståndet mellan infiltrationsytan och grundvattenytan ska med undantag för kortare perioder (högst 2 månader under ett år) uppgå till minst 1 m. Avståndet mellan infiltrationsytan och grundvattenytan får inte understiga 0,5 m.

Med "grundvattenytan" avses en grundvattennivå som kan avläsas i omedelbar närhet till anläggningen. Med "infiltrationsytan" avses underkant på anläggningens spridningslager, se profilritning.

För att villkoret ska vara möjligt att följa upp är det viktigt att nivån i höjddled på spridningsledning/spridningslagret framgår av ansökningshandlingarna. Lämpligen är denna nivå en av de kritiska punkter som ska kontrolleras under anläggningsarbetet och bör därför ingå i kontrollplanen.

16.8.2.10. Skötsel och egenkontroll

Alla avloppsanläggningar behöver skötas, kontrolleras och vid behov åtgärdas för att de ska fungera som avsett. Skötseln kan regleras i ett villkor. Exempel:

Avloppsanläggningen ska löpande skötas så att olägenhet för människors hälsa och miljön inte uppstår.

I ansökan redovisad drift- och underhållsinstruktion ska följas, alternativt annan instruktion som kan godkännas av tillsynsmyndigheten.

Utifrån 22 kap. 25 § p 3 MB ska beslutet innehålla bland annat eventuella villkor om service och egenkontroll. För yrkesmässig verksamhet gäller Förordning (1998:901) om verksamhetsutövers egenkontroll som bland annat innehåller bestämmelser om organisatoriskt ansvar för verksamheten, kemikaliekontroll och rutiner. Det är dock i undantagsfall ett litet avlopp bedrivs som yrkesmässig verksamhet, se avsnittet [Bästa möjliga teknik och yrkesmässig verksamhet](#).

Oavsett om en verksamhet bedrivs yrkesmässigt eller ej gäller 26 kap. 19 § MB all miljöfarlig verksamhet och "den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa eller påverka miljön ska fortlöpande planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga sådana verkningar. Den som bedriver sådan verksamhet eller vidtar sådan åtgärd ska också genom egna undersökningar eller på annat sätt hålla sig underrättad om verksamhetens eller åtgärdens påverkan på miljön."

Den som inrättat eller driver en avloppsanläggning bör därför genom att ta del av tillverkarens instruktioner, anlita av sakkunnig eller på annat sätt, skaffa sig tillgång till sådan kunskap så att anläggningen underhålls på ett sätt så att dess funktion säkerställs. En ansökan behöver omfatta även förslag till övervakning och kontroll av verksamheten (22 kap. 1 § 5 p MB respektive AR Små avlopp bilaga 3 om drift- och underhållsinstruktion).

Skötseln och egenkontrollen består normalt sett av att fastighetsägaren följer tillverkarens drift- och skötselinstruktioner samt genom egen okulär kontroll försäkras sig om att anläggningen fungerar som den ska. För tekniskt okomplicerade anläggningar bör detta räcka.

För mer tekniskt avancerade anläggningar som är känsliga för störningar eller utebliven skötsel bör dock krav ställas på att årlig service och kontroll av anläggningen utförs av sakkunnig, t.ex. genom tecknande av ett serviceavtal, se MÖD:s dom i [M 5060-16](#). Men, det är inte enbart förekomsten av ett serviceavtal som kommer att garantera anläggningens funktion, utan miljöförvaltningen behöver även bedöma om *innehållet* i servicen/skötseln kan anses vara av tillräcklig omfattning, se avsnitt [Fackmannamässig skötsel](#) och [Drift- och underhållsinstruktion](#).

Exempel på villkor som reglerar egenkontroll och service:

Du ska utföra den egenkontroll av anläggningen som finns redovisad i ansökan.

Giltigt avtal om fackmannamässig service, inklusive uppföljning av funktionsvillkor, ska finnas för anläggningen, om inte tillsynsmyndigheten medger annat.

Villkoret är här formulerat med tillägget ”om inte tillsynsmyndigheten medger annat”, för att lämna utrymme för eventuell annan fackmannamässig service än genom serviceavtal utan att omprövning av tillståndet behöver ske.

16.8.2.10.1. Dokumentation

Miljöförvaltningen bör föreskriva att serviceprotokoll och/eller annan dokumentation ska förvaras på fastigheten och kunna visas upp på begäran av tillsynsmyndigheten. Exempel:

Dokumentation från egenkontroll, underhåll och service ska finnas tillgängligt hos dig och kunna uppvisas för tillsynsmyndigheten på begäran.

För infiltrationer bör funktionen följas upp genom att mäta avståndet till grundvattennivån. Exempel:

Minst två gånger per år, en gång i månad x och en gång i månad y, ska du mäta och dokumentera nivån i grundvattenröret samt notera datum för kontroll.

Här bör miljöförvaltningen välja månader på året då det statistiskt sett brukar vara höga grundvattennivåer.

16.8.2.10.2. Villkor om kemikaliehantering

Utifrån 22 kap. 25 § p 7 och 11 MB ska beslutet i förekommande fall innehålla villkor om kemikaliehantering. För små avlopp är denna punkt mest relevant vad gäller förvaring av stora mängder fällningskemikalier så att de inte kan orsaka skada. Men det skulle också kunna handla om teknik för rening av mikroorganismer som kan innefatta hantering av kemiska produkter. Exempel:

Förvaring av flytande kemikalier ska ske inom avloppslöst, invallat område.

Säkerhetsdatablad ska finnas tillgängliga för de kemikalier som används.

16.8.2.10.3. Avfallshantering

Utifrån 22 kap. 25 § p 8 MB ska beslutet i förekommande fall innehålla villkor om avfallshantering. Detta kan handla om villkor om t.ex. intervall för slamsugning och hur byte och omhändertagande av fosforabsorberande material ska ske. Exempel:

Anläggningen ska slamtömmas enligt tillverkarens anvisningar genom att du anlitar kommunens slamtömningsentreprenör. Anläggningen ska tömmas så ofta som tillverkaren anger, dock minst en gång per år.

Att villkora om slamtömning kan innebära en dubbelreglering, som generellt sett inte är önskvärd, eftersom det vanligtvis också är reglerat i den lokala renhållningsförordningen. I detta fall bedöms det ändå som lämpligt att göra ett undantag då slamtömning är en av de viktigaste delarna i skötseln för att anläggningen ska kunna fungera som avsett.

Beslut om eget omhändertagande av avfall, t.ex. urinspridning och kompostering av eget slam, bör inte regleras i avloppstillståndet utan i ett separat beslut om dispens för eget omhändertagande. Se i övrigt avsnittet [Avfall](#).

Observera att villkor om slamtömning inte bör skrivas in om dispens för eget omhändertagande finns eftersom en dispens enligt renhållningsordningen för eget omhändertagande inte släcker ut ett villkor i ett tillståndsbeslut.

Däremot kan ett villkor om att anläggningen ska vara åtkomlig för slamsugning vara relevant (efter att man försäkrat sig om att det finns farbar väg) i betydelsen att slamavskiljaren inte ska täckas över eller på annat sätt göras oåtkomlig. Även villkor om att instruktion för slamtömning bör finnas på minireningsverk är viktigt eftersom olika fabriker kan ha olika instruktioner .

Exempel:

Anläggningen ska vara åtkomlig för slamsugning vilket innebär att den inte får täckas över eller på annat sätt göras oåtkomlig.

Exempel på villkor som kan användas om de är relevanta för anläggningstypen:

Minireningsverket ska vara märkt med instruktion för slamtömning.

Filtermaterial i fosforfällan ska bytas enligt tillverkarens anvisningar vilket innebär xxx.

16.8.2.11. Skydd av naturmiljön

Om avloppsanläggningen läggs i ett känsligt område där formellt skydd saknas kan särskilda villkor för att skydda naturmiljön behövas. Exempel

Grävarbeten i diket till vilket det renade avloppsvattnet ska avledas, ska utföras under 15 juli – 15 september då risken är minst för påverkan på öring i den nedströms liggande x-ån.

Det är lämpligt att denna typ av villkor utformas i samråd med länsstyrelsen.

16.8.3. Bakgrund

Här bör miljöförvaltningen beskriva ärendet i en bakgrund som kan innehålla t.ex. kortfattade uppgifter om vad som har hänt i ärendet, hur utredningen har gått till och vilka grundläggande förutsättningar som finns i ärendet. Till bakgrunden hör uppgifter om dricksvattentäkter, recipientstatus samt andra specifika förutsättningar som t.ex. förekomst av fornlämningar eller biotopskydd.

16.8.4. Kommunikering

Här bör miljöförvaltningen redogöra för hur kommunikeringen med berörda parter har gått till, vilka synpunkter som har inkommit och hur de har hanterats.

16.8.5. Bedömning av ansökan och motivering till beslutet

Under bedömning bör relevanta stycken om på vilka grunder ansökan beviljas finnas med, t.ex. bedömning av

- skyddsavstånd, horisontellt och vertikalt
- skyddsnivå med avseende på både hälsa och miljö
- hur anläggningen når upp till de reningskrav som ställs på platsen
- hur hänsyn tagits till eventuellt skyddat område.

Det behöver även finnas med en motivering till hur bedömningen har gjorts. En utförlig motivering ger fastighetsägaren och de berörda parterna större möjlighet att förstå på vilka grunder beslutet har tagits och minskar därmed risken för överklaganden på grund av missförstånd. Om beslutet ändå skulle bli överklagat så ökar en genomtänkt motivering möjligheten att beslutet håller vid en överprövning. Eventuella synpunkter som kommit in ska också bemötas under bedömningen.

Slutligen bör miljöförvaltningen sammanfatta bedömningen av ansökan och motiveringen för beslutet. Exempel:

Ansökan innehåller de uppgifter som vi behöver för att bedöma att anläggningen uppfyller miljöbalkens krav. Vi bedömer att kraven inte leder till orimliga kostnader.

16.8.6. Bestämmelser som beslutet grundar sig på

Miljöförvaltningen bör ange vilka bestämmelser som beslutet grundar sig på, t.ex.

- 2 kap. 3 § miljöbalken (SFS 1998:808) (försiktighetsprincipen, skyddsåtgärder)
- 2 kap. 7 § miljöbalken (skälighetsavvägning)
- 7 kap. 18 b § miljöbalken (strandskydd)
- 9 kap. 7 § miljöbalken (avlopp ska avledas så att inte olägenhet uppkommer)
- 16 kap. 2 § miljöbalken (tillstånd får förenas med villkor)
- 18 § förordningen (SFS 1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (slutbesiktning av avloppsanläggning)
- 7 kap. 28 a § miljöbalken (tillståndsplikt Natura-2000)
- x § Lokala föreskrifter för att skydda människors hälsa och miljön (KF § xx, 20xx) (om tillståndsplikt för BDT-anläggningar)
- x § Skyddsföreskrift för x vattentäkt (prövning enligt föreskriften krävs)
- 27 kap. 1 § miljöbalken (avgift för myndigheters kostnader)
- 9 kap. 5 § Förordning (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken (beslut om avgift skall gälla omedelbart även om det överklagas)
- Kommunfullmäktige beslutad taxa, 20xx-xx-xx, x §

16.8.7. Information

Under denna rubrik kan det vara bra att ta med olika bestämmelser och krav som tillståndshavaren behöver känna till men som inte regleras genom själva tillståndet.

Exempelvis så anges i 22 kap. 25 § 2 st, sista meningen MB att i ett tillståndsbeslut ska framgå den tid inom vilken verksamheten ska ha satts igång. Men eftersom detta regleras specifikt för små avlopp i 19 § FMH: *Ett tillstånd enligt 13 eller 17 § gäller i fem år men förfaller om arbetet*

med anordningen eller anläggningen inte har påbörjats inom två år, så räcker det att ange detta under rubriken "Information".

Andra punkter som kan vara viktiga att ha med som information är t.ex.

- att ansökan handlagts utifrån miljöbalken och att det därför kan finnas annan lagstiftning och civilrättsliga förhållanden som måste beaktas, t.ex.
 - rättighet att dra ledning över annans mark
 - att släppa det renade avloppsvattnet till ett dikningsföretag
 - om fornlämning påträffas under grävning eller annat arbete, ska arbetet avbrytas och länsstyrelsen kontaktas
- att miljöförvaltningen måste kontaktas om man vill göra ändringar som inte stämmer med givet tillstånd.
- att tillståndet vinner laga kraft först då överklagandetiden gått ut och ärendet inte överklagats av någon berörd part.
- att tillståndet följer fastigheten.
- att planerade åtgärder med avloppet kan omfatta även vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken, samt att länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för vattenverksamheter och kontakt med dem kan tas för diskussion om åtgärderna som berör vatten är anmälnings-/tillståndspliktigt enligt 11 kap. MB.
- med vilka ungefärliga intervall tillsynen kommer att ske efter att anläggningen tagits i drift.

Om tillståndet förutsätter eget omhändertagande av avfall bör information finnas med om att det för det egna omhändertagandet har meddelats separat dispens enligt 15 kap. 25 § MB. Samt att en dispens för eget omhändertagande är personlig och om fastigheten byter ägare kommer tillståndet därmed inte att kunna utnyttjas utan en ny prövning om dispens.

16.8.8. Delgivning/kopia för kännedom

I beslutet bör anges vilka som ska delges beslutet utöver den sökande, dvs. de som är berörda och därmed har rätt att ta del av beslutet och att överklaga det. Här bör också anges om beslutet ska skickas till någon annan för kännedom, men inte med delgivning och överklagandehänvisning.

Det är även lämpligt att skicka tillståndet och slamtömningsinstruktioner till den renhållningsansvarige.

16.8.9. Bilagor

Slutligen behöver miljöförvaltningen redogöra för vilka handlingar som följer med beslutet, t.ex.:

1. Kopia av ansökan
 - a) Profiliritning
 - b) Situationsplan
 - c) Installationsanvisningar
 - d) Anvisningar för skötsel- och drift inklusive funktionskontroll
2. Utförandeintyg med kontrollplan
3. Hur man överklagar

16.9. Anmälan

Handläggning av anmälningsärenden är egentligen inte en *prövning* i juridisk mening utan en del av *tillsynen*. Syftet med anmälningsplikt för små avloppsanläggningar utan WC anslutet och ändringar av befintliga anläggningar är att tillsynsmyndigheten ska få möjlighet att i förväg ta ställning till om den anmälda anläggningen eller åtgärden kan godtas från hälso- och miljösynpunkt och om några särskilda krav på försiktighetsmått behöver ställas eller om förbud behöver meddelas.

Det ger också tillsynsmyndigheten möjlighet att uppmärksamma om den planerade ändringen eventuellt är tillståndspliktig eller om den anmälda renoveringen av en gammal anläggning inte kommer att leda till att anläggningen uppfyller kraven i miljöbalken.

En omständighet i sammanhanget som miljöförvaltningen måste vara medveten om är att det inte finns någon skyldighet för den som gjort anmälan att invänta beslutet från myndigheten. I normalfallet så inväntar oftast den sökande beslutet ändå eftersom hen löper risken att vidta åtgärder som inte accepteras av myndigheten, men juridiskt finns ingen skyldighet att vänta.

Behöver miljöförvaltningen skicka remiss till länsstyrelsen, se avsnitt [Remiss](#), för att kunna svara på en anmälan, kan ett förbud att påbörja anläggningen meddelas för att tillräcklig remisstid ska finnas.

16.9.1. Beslut i anmälningsärenden

När ett anmälningsärende är tillräckligt utrett, ska miljöförvaltningen meddela beslut i ärendet. Det kan beroende på resultatet av utredningen i ärendet vara

- föreläggande om försiktighetsmått
- förbud enligt miljöbalken eller
- underrättelse till den som har gjort anmälan om att ärendet inte föranleder någon åtgärd från myndighetens sida.

Om miljöförvaltningen underrättar den som gjort anmälan att myndigheten inte avser att ingripa så innebär detta inte något skydd för fastighetsägaren mot att myndigheten vid senare tillfälle kan komma att ingripa. Innebörden i en sådan underrättelse ska istället tolkas så att myndigheten för närvarande inte avser att ingripa. Fastighetsägaren är alltså inte skyddad mot kommande krav på samma sätt som om det hade gällt ett tillstånd, se avsnitt [Tillståndets rättsverkan](#). Tillsynsmyndigheten kan vid ett senare tillfälle återkomma och ställa de krav som myndigheten bedömer är nödvändiga.

Ett föreläggande om försiktighetsmått meddelas med stöd av 26 kap. 9 § MB och kan i princip läggas upp på samma sätt som ett beslut om tillstånd, med bakgrund, redogörelse för kommunikering, motivering av beslutet etc. Exempel på beslutsmening:

Miljönämnden har mottagit en anmälan enligt 14 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Anmälan gäller anläggande av en infiltration med en spridningsyta om xx kvm fördelat på 2 spridningsledningar för bad-, disk- och tvättvatten från ett hushåll på fastigheten Xx.

Namn och personnummer föreläggs med stöd av 26 kap. 9 § miljöbalken om följande försiktighetsmått på fastigheten Xx enligt följande:

Eftersom ett föreläggande måste rikta sig till någon som har rättslig och faktisk möjlighet att efterkomma beslutet behöver ett markägarmedgivande finnas om anläggningen avses placeras utanför egen fastighet.

16.10. Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Förutsättningar för tillstånd/föreläggande	Mark- och miljööverdomstolens dom den 26 november 2015 i mål M 6531-15 Växjö tingsrätt, Mark- och miljödomstolens dom den 8 december 2016, M 2804-16
Tillståndets rättsverkan	Mark- och miljööverdomstolens dom den 22 december 2003, M 464-03
Tillstånd kan tidsbegränsas	Mark- och miljööverdomstolens dom den 1 juni 2010, M 6520-09 Mark- och miljööverdomstolens dom den 9 november 2006, M 9983-04 Mark- och miljööverdomstolens dom den 15 november 2004, M 3682-04
Tillstånd kan ges i efterhand	Mark- och miljööverdomstolens dom den 24 april 2014, M 8541-13
Tid för genomförande	Vänersborg tingsrätt, mark- och miljödomstolens dom den 2 mars 2005, M 379-05
Villkor	Mark- och miljööverdomstolens dom den 22 december 2017, M 5060-16 Växjö tingsrätt, mark- och miljödomstolens dom den 8 december 2016, M 2804-16

17. LITTERATURFÖRTECKNING

- Avfall Sverige. (2009). *Handbok för avfallsutrymmen*. Hämtat från www.avfallsverige.se: https://www.avfallsverige.se/fileadmin/user_upload/4_kunskapsbank/handbok_avfallsutrymmen.pdf den 15 09 2017
- Bengtsson, B., Bjällås, U., Rubenson, S., & Strömberg, R. (2012). *Miljöbalken, en kommentar del II*. Norstedts Juridik.
- Blaschke, A. P., Derx, J., Zessner, M., Kirnbauer, R., Kavka, G., Strelec, H., . . . and Pang, L. (2016). Setback Distances between Small Biological Wastewater Treatment Systems and Drinking Water Wells against Virus Contamination in Alluvial Aquifers. *Science of The Total Environment* 573 (December): <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2016.08.075>, 278-89.
- Boverket. (den 8 11 2018). *Attefallshus*. Hämtat från Boverket.se: <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/anmalningsplikt/bygglovbefriade-atgarder/komplementbostadshus-eller-komplementbyggnad-max-25-m-sa-kallat-attefallshus/>
- Elmefors, E., & Ljung, E. (2013). *Markbäddars uppstartstid och påverkan på bäddens funktion vid användning av krossat berg - uppstartsfas*. Uppsala: JTI - Institutet för jordbruks- och miljöteknik.
- Finnemore, E. (1993). Estimation of Ground-Water Mounding Beneath Septic Drain Fields. *Groundwater*, 884–889.
- Hantush, M. S. (1967). Growth and decay of groundwater-mounds in response to uniform percolation. *Water Resources Research*, 227–234.
- Havs- och Vattenmyndigheten. (den 18 maj 2016). Havs- och vattenmyndighetens allmänna råd om små avloppsanordningar för hushållspillvatten HVMFS 2016:17. Göteborg: Havs- och Vattenmyndigheten.
- Hellström, D. &. (2005). *Wastewater Treatment in Filter Beds. Evaluation of two onsite treatment plants*. . Stockholm Vatten.
- Kumblad L, R. E. (2018). *Levande kuster VITBOK 1.0*. BalticSea2020.
- Laak, R. (1986). *Wastewater engineering and design for unsewered areas*. Lancaster, Pennsylvania, USA.: Technomic Publishing Company.
- Länsstyrelsen. (den 15 02 2019). *GIS-stöd för planering och tillsyn av små avlopp*. Hämtat från Extern geoportal: <https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/standard/?appid=920b023b74d84b3eac70d847ea9b2c42>
- Naturvårdsverket. (1985). *Infiltration av avloppsvatten - Förutsättningar, funktion, miljökonsekvenser en nordisk samrapport*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (1987). *Naturvårdsverkets allmänna råd 87:6, Små avloppsanläggningar - Hushållspillvatten från högst 5 hushåll*. Naturvårdsverket.

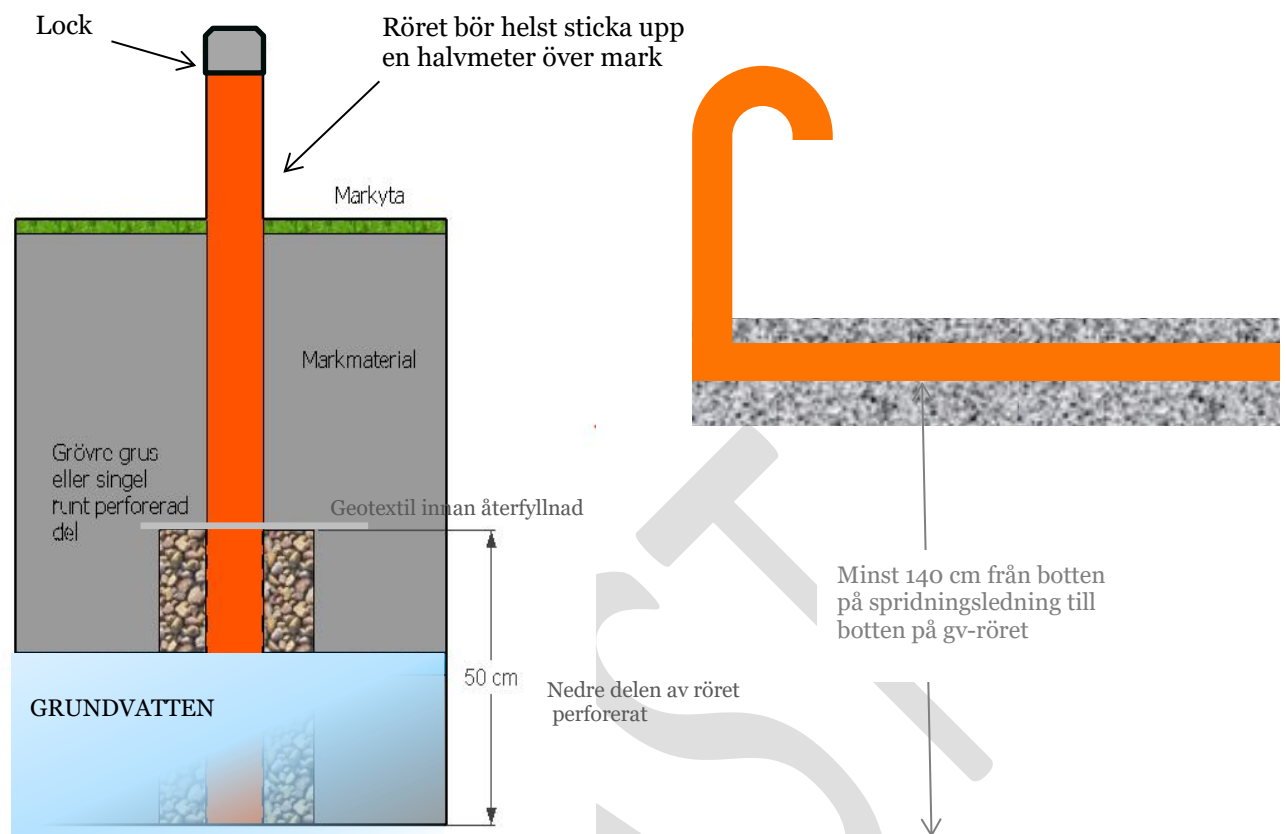
- Naturvårdsverket. (1991). *Rening av hushållsspillvatten. Infiltrationsanläggningar och markbäddar för fler än 25 personer*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2008). *Små avloppsanläggningar- handbok till allmänna råd, NV:s Rapport 2008:3*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2010). *Handbok om vattenskyddsområde, rapport 2010:5*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (den 29 september 2016). *Naturvårdsverkets föreskrifter om rening och kontroll av utsläpp av avloppsvatten från tätbebyggelse NFS 2016:6*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (den 18 06 2018). *Vägledning till definitionen av hushållsavfall, den 16 januari 2016*. Stockholm: Naturvårdsverket. Hämtat från <http://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/avfall/vagledning-definitionen-hushallsavfall-080116.pdf>
- Ottoson, J., & Stenström, T.-A. (2003). Faecal contamination of greywater and associated microbial risks. *Water Research*, 645-655.
- Rawcliffe, M., & Paulsrud, B. (2010). *Desinfeksjon av utløpsvann fra minirensanlegg, rapport nr 10-021*. Oslo: Aquateam - Norsk vannteknologisk senter A/S.
- RISE. (den 01 06 2018). Rekommendationer för filtermaterial i markbaserade anläggningar.
- SGU. (2016). *Vägledning för att borra brunn, Normbrunn -16*. Uppsala: SGU.
- SGU. (den 22 11 2017). E-post, underlag grundvattenrör. (B. Forsberg, Intervjuare)
- SGU. (2017). *Rapportering av regeringsuppdrag: kunskapsunderlag om grundvattenbildning Grundvattenbildning och grundvattentillgång i Sverige RR 2017:09*. Uppsala: SGU.
- SGU. (den 05 04 2018). Grundvattennivåer fördjupat underlag.
- SGU. (den 19 10 2018). Horisontellt skyddsavstånd fördjupat underlag.
- SGU. (den 19 10 2018). Höjning av grundvattennivå till följd av infiltration samt risken för ytlig uppträngning - fördjupat underlag.
- SGU. (den 19 10 2018). Provgropar - underlag till handbok.
- SGU. (den 15 02 2019). *Kartvisare*. Hämtat från Kartvisare jordarter norra sverige: <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-norra-sverige-250-tusen.html?zoom=-121452.8412026827,6906748.9178788345,1047549.4968019937,7492650.089681178>
- SGU. (den 15 02 2019). *Uppdaterad kartvisare för grundvattennivåer nu med aktuella nivåer och grafer*. Hämtat från sgu.se: <https://www.sgu.se/om-sgu/nyheter/2017/april/uppdaterad-kartvisare-for-grundvattennivaer---nu-med-aktuella-nivaer-och-grafer/>

- SMED. (2015). *Uppdatering av kunskapsläget och statistik för små avloppsanläggningar SMED-rapport nr 166 2015*. Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut.
- SMHI. (den 09 01 2019). *Klimatförändringar orsakade av människan*. Hämtat från [www.smhi.se: https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimatforandringar-orsakade-av-manniskan-1.3833](https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimatforandringar-orsakade-av-manniskan-1.3833)
- SMHI. (den 09 01 2019). *Klimatförändringarna märks redan idag*. Hämtat från [www.smhi.se: https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimat/klimatforandringarna-marks-redan-idag-1.1510](https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimat/klimatforandringarna-marks-redan-idag-1.1510)
- SMI, S. S. (2011). *Smittsamma sjukdomar i ett förändrat klimat*. Stockholm: SMI, Socialstyrelsen, SVA.
- Statistiska Centralbyrån. (den 4 mars 2014). *Två personer i snitthushållet*. Hämtat från [www.scb.se: http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Tva-personer-i-snitthushallet/](http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Tva-personer-i-snitthushallet/) den 27 september 2017
- Stevik, T., Aa, K., Ausland, G., & Hanssen, J. (2004). Retention and removal of pathogenic bacteria in wastewater percolating through porous media: a review. *Water Research. Water Research*, 38:6, 1355-1367.
- Vattenmyndigheterna. (den 21 12 2016). *Åtgärdsprogram för vatten beslutade för 2016-2021*. Hämtat från [www.vattenmyndigheterna.se: http://www.vattenmyndigheterna.se/sv/nyheter/2016/pages/atgardsprogram-vatten-beslutade-2016-2021.aspx/](http://www.vattenmyndigheterna.se/sv/nyheter/2016/pages/atgardsprogram-vatten-beslutade-2016-2021.aspx/) den 06 03 2017
- Vikberg, E., Thunholm, B., Thorsbrink, M., & Dahné, J. (2015). *Grundvattennivåer i ett förändrat klimat – nya klimatscenarier, SGU -rapport 2015:19*. Uppsala: SGU.
- Vinnerås, B. (den 14 januari 2019). E-post. (Å. Gunnarsson, Intervjuare)
- Winward, G., Avery, L., Stephenson, T., & Jefferson, B. (2008). Ultraviolet (UV) disinfection of grey water: Particle size effects. *Environmental Technology*, 29:2, 235-244.

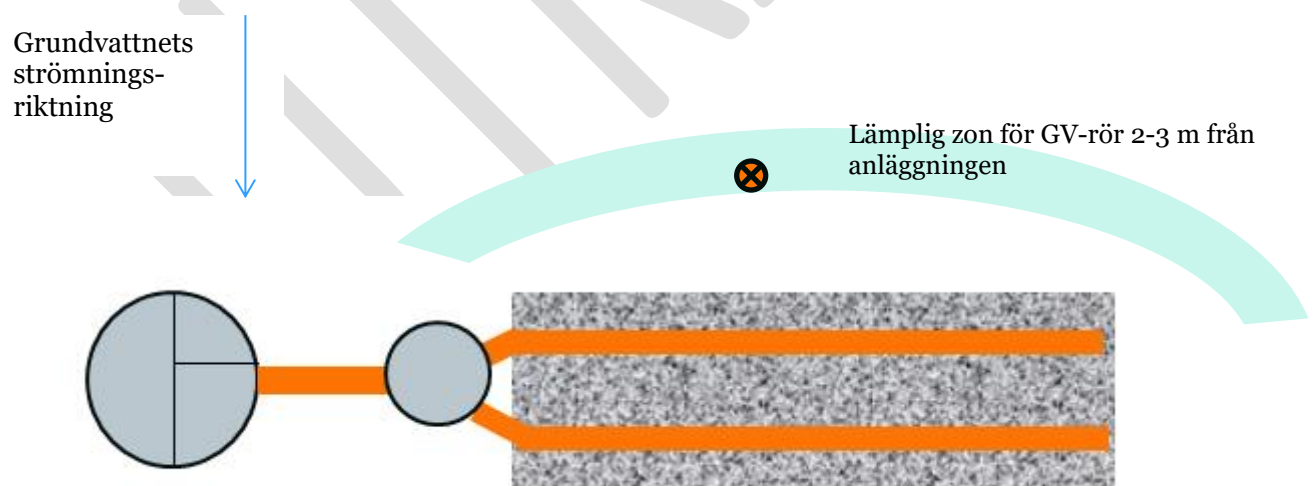
BILAGA 1 ANVISNINGAR FÖR GRUNDVATTENRÖR

- Rörets diameter bör vara minst 110 mm (ett "vanligt avloppsrör" kan användas). Smalare rör gör att det är svårt att komma åt att mäta med klucklod eller tumstock och det är svårt att se (även med ficklampa) om röret är smalt och djupt.
- Botten på röret bör ligga minst 140 cm under botten på spridningsledningarna. Se figur 4.
- Röret bör vara åtkomligt och markerat året runt samt försett med lock. Det bör i regel sticka upp minst 50 cm ovan mark. Om detta av olika skäl inte är önskvärt så kan man anlägga en brunn med lock i marknivå där man kan komma åt nivååret, men det är då viktigt att brunnen markeras ut och kan hittas.
- Filterdelen av röret (nedersta delen) bör vara ca 50 cm, omges av tvättad makadam, grövre grus eller singel och perforeras, se figur 4. Perforeringen kan lösas på flera sätt:
 - a) Snitt med fogsvans/vinkelslip (gärna på tvären och inte allt för långa så att röret behåller sin formstabilitet).
 - b) Borrmaskin. 6 mm hål är lämpligt
 - c) Förperforerad dräneringsslang som skarvas på sista halvmeteren
- Röret behöver inte försees med tätning (eftersom syftet med röret inte är provtagning av grundvattenkvaliteten), däremot bör en geotextil läggas ovanpå makadamen/gruset som omger filterdelen innan återfyllning görs.
- Röret bör anläggas inom en zon på 2-3 m ifrån anläggningen.
- I en sluttning står grundvattennivån närmare spridningsledningen i uppströmsdelen av anläggningen. Det är också djupare ner till spridningsledningen i den övre delen av anläggningen vilket t.ex. ökar risken för att man har berget för nära spridningsledningen i detta område. Därför bör grundvattenröret helst placeras uppströms infiltrationen i sluttningar. Är det relativt plan terräng spelar det mindre roll.

(SGU, 2017)

Figur 4 Anvisning för grundvattenrör.

Figur 5 Anvisning för grundvattenrör.

BILAGA 2 STORA OCH SMÅ GRUNDVATTENMAGASIN

Grundvattnets fluktuationer beror till stor del av väder och klimat (nederbörd och avdunstning) men också av de geologiska förutsättningarna som påverkar flödeshastigheter och avrinningsmönster. I så kallade stora grundvattenmagasin uppehåller sig vattnet i ett medium med hög effektiv porositet. I dessa magasin sker nivåförändringar relativt långsamt. I små magasin där vattnet uppehåller sig i ett medium med låg effektiv porositet blir förändringarna istället snabba, se tabell 4.

Tabell 4 Magasinstyper och deras egenskaper

Magasinstyp	Egenskaper
Stort långsamtreagerande magasin – främst större sammanhängande isälvsavlagringar (grus och sand)	Måttliga men förhållandevis bestående nivåskillnader
Litet snabbreagerande magasin - morän och finare jordarter	Stora och snabbt föränderliga nivåskillnader

Stora magasin utgörs främst av isälvsavlagringar (och i mindre utsträckning sedimentärt berg). Isälvsavlagringarna är gröna på [jordartskartan](#)⁶⁹. Stora grundvattenmagasin kan också finnas redovisade i [SGU:s magasinsskartering](#)⁷⁰. I övriga fall bör man utgå från att man befinner sig i ett litet snabbreagerande magasin, även om jordarten är sandig eller grusig, t.ex. vid infiltration i svallgrus.

Grundvatten i små grundvattenmagasin

Snabbreagerande grundvattenmagasin finns bl.a. i morän och eftersom 70% av Sveriges yta är moränmark ligger många av de små markbaserade avloppsanläggningarna i små snabbreagerande grundvattenmagasin. De små grundvattenmagasinen kan karaktäriseras med hjälp av regimkurvor som visar när under året det normalt sett bildas grundvatten och när det sker en avsänkning av grundvattennivåerna. Regimkurvornas utseende beror av hydrogeologi och klimat vilket gör att regimkurvorna ser olika ut beroende på var i landet man befinner sig. En sammanställning som utfördes för perioden 1981–2010 uppvisar fyra regioner med olika regimer (Vikberg, Thunholm, Thorsbrink, & Dahné, 2015) se bild 36.

Regimkurvorna är mycket generella och bygger på sammanställd statistik från SGU:s grundvattenövervakning i stationer (grundvattenrör) utplacerade över hela landet.

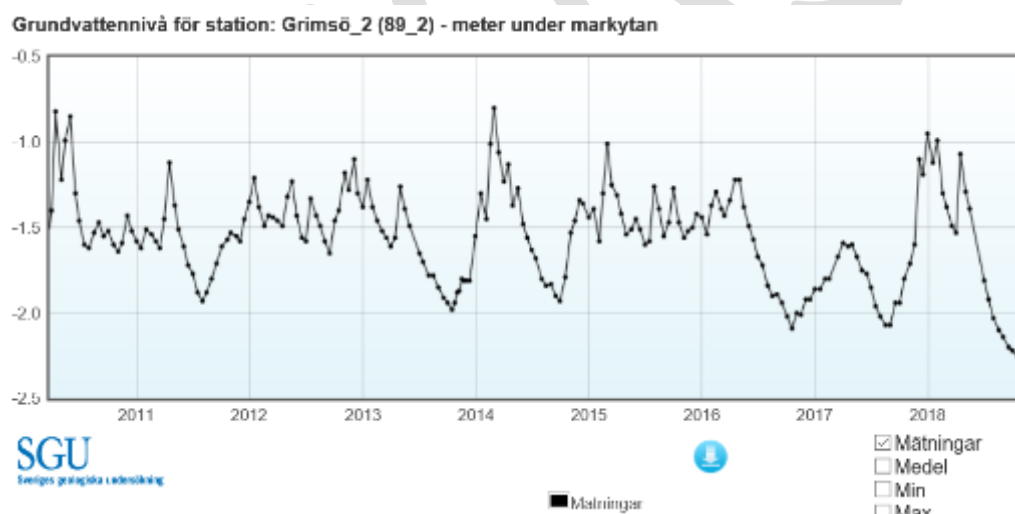
⁶⁹ <https://apps.sgu.se/kartvisare/>

⁷⁰ <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-grundvattenmagasin.html>

Bild 36. Grundvattennivåns genomsnittliga variationsmönster under året (regimer i olika delar av landet under perioden 1981-2010. Redovisningen avser snabbreagerande ("små") grundvattenmagasin som vanligtvis finns i jordarten morän och i berggrunden. (Vikberg, Thunholm, Thorsbrink, & Dahné, 2015)

För de mindre och snabbreagerande grundvattenmagasinen, som alltså dominerar ytmässigt i Sverige, sker betydande årstidsväxlingar i grundvattennivån. Det inte är ovanligt att grundvattennivån kan variera mer än två meter under ett år.

Figur 6 Exempel på data från en av SGU:s övervakningsstationer. (SGU, 2019).

En sammanställning av SGU:s nivåmätningar i moränområden visar att djupet till grundvattennivån från markytan åtminstone vid något mättillfälle har varit mindre än 1 meter vid 85 % av stationerna i de områden som bedömts vara s.k. inströmningsområden, dvs. områden med ett relativt högt terrängläge. På lägre nivåer i terrängen är djupet till grundvattennivån ofta mindre än 1 meter under någon del av året varje år. Detta innebär sammantaget att i områden med morän, andra finkorniga jordarter eller ytligt bergläge kan det vara svårt att uppnå minst 1 m skyddsavstånd till högsta grundvattennivå, även i områden som bedöms vara huvudsakliga inströmningsområden. Detta innebär att om inte förhållandena är ovanligt gynnsamma är det osannolikt att ett vertikalt skyddsavstånd mellan infiltrationsyta och grundvattennivå på en meter

kan upprätthållas i moränområden under perioder med hög grundvattenbildning, om inte infiltrationen lägges upphöjd. (Naturvårdsverket, 2008)

Grundvatten i stora grundvattenmagasin

De stora långsamreagerande grundvattenmagasinen utgörs främst av större, sammanhängande sand- och grusavlagringar med god genomsläpplighet. De har inte samma stora variationer över året som de mindre magasinerna, och det är främst mellanårsvariationerna som har betydelse för grundvattennivåerna. De är exempelvis normalt att grundvattennivåerna kan stiga eller sjunka under flera år i rad.

Skillnaderna mellan låg- och hög nivå är mindre i grusåsar och andra långsamreagerande magasin men i dessa är förändringarna långsamma vilket innebär att en förhöjd nivå ligger kvar under lång tid.

Stora magasin (isälvsavlagringar) är gröna på [jordartskartan](https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-1-miljon.html)⁷¹. Stora grundvattenmagasin kan också finnas redovisade i [SGU:s magasinsskartering](https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-grundvattenmagasin.html)⁷².

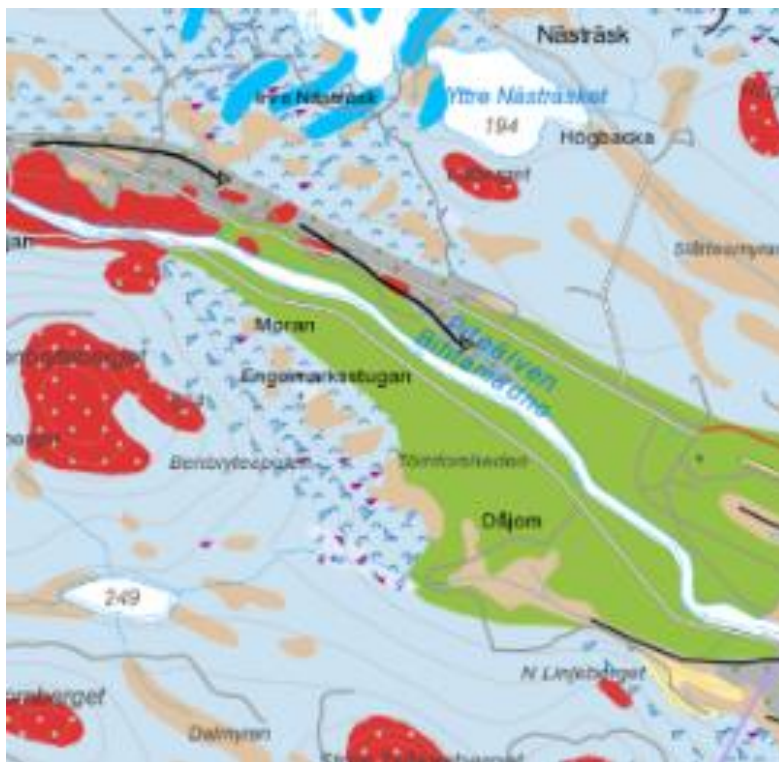

Bild 37. Utdrag ur jordartskartan vid Piteälven. Grönt visar isälvsavlagring (stort magasin), blått är morän (litet magasin), rött är berg (SGU, 2019).

⁷¹ <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-1-miljon.html>

⁷² <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-grundvattenmagasin.html>

BILAGA 3 PROVGROP

Provgropen fyller flera viktiga funktioner vid anläggande av markbaserade avloppssystem. Genom provgropen kan sökanden (och handläggaren) observera

- jordlagrens sammansättning
- djup till grundvattennivå samt
- avstånd till berg.

Sökanden, eller den sökanden anlitar, kan också ta ut prover för bedömning av jordens lämplighet som infiltrationsmaterial (i de fall den planerade anläggningen till någon del ska utnyttja infiltration). Om en markbaserad anläggning planeras är det rimligt att åtminstone en provgrop utförs. Utförs flera provgropar kan sökanden även undersöka den horisontella utbredningen av berggrundsytan och jordlagren nedströms planerad anläggning. Detta kan vara angeläget under vissa förutsättningar.

Avstånd till grundvattennivå och berg

Provgropen får inte göras för grund eftersom man alltid ska sträva efter att lokalisera läget för såväl grundvattennivån som berggrundsytan. En observation ner till 2.5 meter under planerad spridarledning kan i de flesta fall accepteras även om berg och/eller grundvattennivå ej lokaliseras. Ur grundvattensynpunkt behövs inte lika djupa gropar under perioder med höga grundvattenförhållanden. Vet man att berget ligger djupt kan det vara rimligt att anpassa gropens djup efter förväntad grundvattenförhöjning vid rådande fyllnadsgradförhållanden, se figur 16 i bilaga [Bestämning av dimensionerande grundvattennivå](#).

Det är viktigt att provgropen har fått stå öppen en tid för att grundvattennivån ska hinna ställa in sig. Detta går snabbare i grova jordarter än i fina. I grovkorniga jordar räcker det att läsa av grundvattennivån dagen efter. I finkorniga jordar bör man vänta 3-5 dagar. Provgropsbesiktning bör också ske vid ett tillfälle då det inte har kommit någon betydande nederbörd under de senaste 3 dygnet. Orsaken är helt enkelt att vatten kan ansamlas i provgropen (gäller speciellt i finkorniga jordar). Avläsning av grundvattennivåer bör ske vid minst två tillfällen med minst en veckas mellanrum för att högsta dimensionerande grundvattennivå ska kunna uppskattas.

Se även bilagan [Bestämning av dimensionerande grundvattennivå](#).

Jordlagerföljder och provtagning

Vid syn av provgrop ska sökanden undersöka och dokumenterar jordlagerföljden. Synliga karaktärsskiftningar i jordens egenskaper vid olika djup såsom jordart, packning, m.m. dokumenteras (exempelvis genom fotografering eller filmning med synliga måttuppgifter, se även exempel på protokoll sist i denna bilaga). Provtagning ska ske på samma plats som anläggningen ska placeras och prov för siktanalys eller perkolationsprov ska tas ut vid en nivå som hamnar under planerad spridarledning.

I de fall det förekommer flera karaktärskilda jordlager under planerad spridarledning ska uttaget av material ske från det material som förväntas ha sämst infiltrationsförmåga. Antalet prover som krävs beror på hur infiltrationsförmågan ska fastställas, vilken analysmetod som används, se bilaga [Siktanalys och perkolationsprov](#), samt hur stor osäkerheten är kring hur infiltrationskapaciteten varierar i jordlagren. Ofta krävs flera prov. Speciellt om materialet är skiktat och det råder osäkerhet kring vilka lager som har sämst kapacitet. Det är materialet med sämst infiltrationsförmåga som i regel ska ligga till grund för dimensionering och utförande av anläggning.

Dokumentationen av provgropen ska bifogas ansökan. Handläggaren bedömer om dokumentationen är tillräcklig för att ligga till grund för att behandla ansökan.

Horisontell utbredning

I vissa fall är det av speciellt intresse att undersöka den horisontella utbredningen av olika jordlager. Detta gäller exempelvis om området präglas av tunna jordlager, se bild 38, eller om man misstänker stora lokala skillnader i jordartsgeologin.

Bild 38 Om det är begränsat djup till berg finns anledning att undersöka den horisontella utbredningen av olika jordlager. Ny bild kommer.

Det är också nödvändigt om den sökande planerar att förlägga infiltrationen i ett jordlager med ett tätande lerlager (eller motsvarande) under, se bild 39.

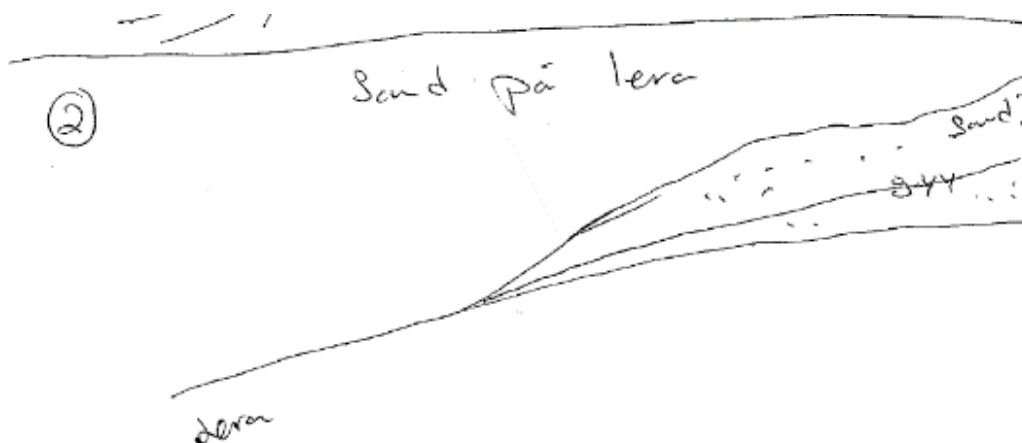

Bild 39 Planerar man att förlägga infiltrationen i ett jordlager med ett tätande lerlager (eller motsvarande) under måste man kontrollera nedströms mäktighet på det jordlager som ska ta emot vattnet och bedöma om det finns risk att det tränger ut i exempelvis en sluttning i eller riskerar att ge upphov till funktionsproblem/översvämning i anläggningen. Ny bild kommer.

I dessa fall måste sökanden kontrollera nedströms mäktighet på det jordlager som ska ta emot vattnet samt bedömning ske av om det finns risk att det tränger ut i exempelvis en sluttning i närheten eller riskerar att hindras från vidare transport och ge upphov till översvämning i anläggningen. En sådan dokumentation av nedströms recipientområde bör bifogas en avloppsansökan. Se även avsnitt [Jordlagrets mäktighet och förmåga att transportera bort tillfört vatten](#) och avsnittet [Korta avstånd till berg i bilaga Bestämning av dimensionerande grundvattennivå](#). (SGU, 2018)

Exempel på provgruppsprotokoll

Datum	Plats för provgrupp	Ansvarig utförare
Fastighetsbeteckning	Dokumentation utöver detta protokoll	

Djup i cm	Beskrivning jordart m.m.	Kommentar
0		
10		
20		
30		
40		
50		
60		
70		
80		
90		
100		
110		
120		
130		
140		
150		
160		
170		
180		
190		
200		
210		
220		
230		
240		
250		
260		
270		
280		
290		
300		

BILAGA 4 BESTÄMNING AV GRUNDTVATTNETS STRÖMNINGSDIRIKTION

Grundvattennivåerna bestäms i minimum tre punkter inom recipientområdet nedanför den planerade infiltrationen. Dessa punkter väljs ut så att de är representativa för grundvattenmagasinet och bildar hörnen i en trekant, se bild 40.

Grundvattennivåerna kan fastställas på liknande sätt som vid grundvattenobservationer i provgrop. I detta fall rekommenderas dock att tillfälliga grundvattenrör grävs ner av den sökande. Avståndet mellan dem rekommenderas att vara runt 20 meter men bör inte understiga 10 m och inte överstiga 50 meter. En punkt bör utgöras av grundvattennivån vid anläggningsplatsen medan övriga punkter placeras triangulärt i riktning mot skyddsobjektet, som kan vara en dricksvattentäkt.

Sökanden, eller den sökanden anlitar, fastställer grundvattennivåerna utifrån en gemensam referensnivå. För inmätningen av nivåer är det praktiskt med en planlaser. Avvägningen ska ske vid samma tidpunkt för alla mätpunkter.

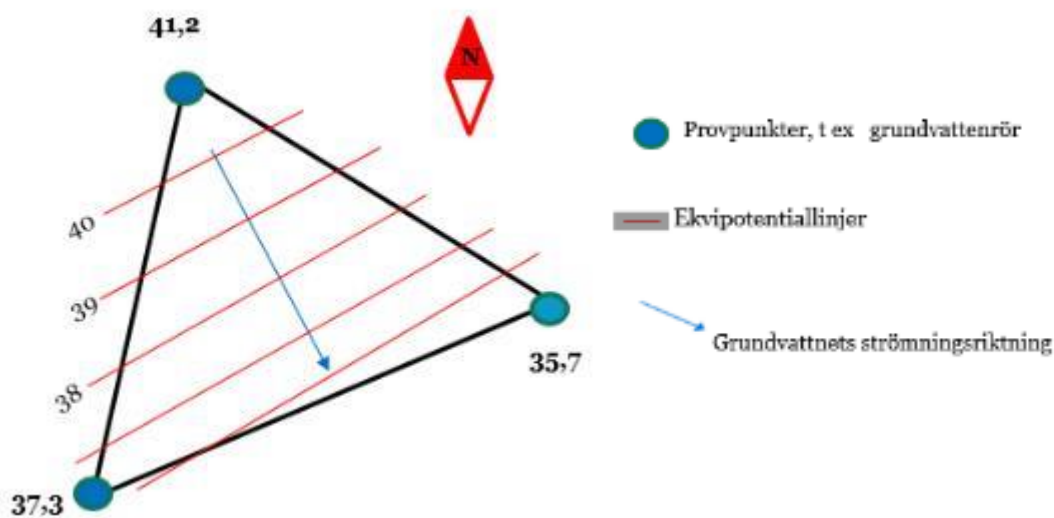

Bild 40 Grundvattnets strömningsriktning kan bestämmas med en så kallad "hydraulisk trekant" där nivåerna mäts i tre punkter.

Så kallade ekvipotentiallinjer förbinder punkter på grundvattenmagasinet som har samma nivå (höjd). För konstruktion av linjerna används "den hydrauliska trekanten", vilket innebär att de tre platserna där grundvattennivån är inmätt markeras på en karta. De relativa höjderna anges sedan i varje punkt. Varje sida i trekanten delas upp i hela meter genom interpolering. Förbindelselinjen mellan punkter med samma nivå utgör en ekvipotentiallinje. Grundvattnets strömningsriktning motsvaras av linjen vinkelrätt mot ekvipotentiallinjerna. Med kännedom om dricksvattentäkterna i närheten av den planerade avloppsanläggningen är det möjligt att avgöra om det finns risk för förorening eller ej. Eventuellt behöver den sökande genomföra noggrannare undersökningar för att risk slutligt ska kunna avgöras.

Dokumentationen av grundvattnets strömningsriktning bör finnas bifogad ansökan. Handläggaren bedömer om dokumentationen är tillräcklig för att ligga till grund för att behandla ansökan.

Ibland kan lutningen på grundvattenytan också vara viktig att undersöka, t.ex. för att bedöma skyddsavstånd till vattentäkter. Lutningen (gradienten) är förändringen i höjd under en viss sträcka. Till exempel, om avståndet mellan två mätpunkter (grundvattenrör eller provgropar) är 40 meter och grundvattenytans nivå faller 1 meter över det avståndet, beräknas lutningen genom att dividera minskningen med avståndet, vilket ger 0,025 eller 2,5 procent ($1/40 = 0,025$).

UTKAST

BILAGA 5 HYDROGEOLOGISK UTREDNING

Vid komplicerade ärenden kan ansökan behöva kompletteras med en mer avancerad hydrogeologisk utredning. I en sådan utredning kan t.ex. ingå:

- grundvattnets strömningsriktning och lutning och hur detta eventuellt påverkas av avloppsinfiltration och vattenuttag, samt hur det varierar vid våt- respektive torrperioder under året och betydelsen för risken för förorening.
- bedömning av risk för uppträngning av ofullständigt renat avloppsvatten.
- bedömning av berggrundens sprickighet.
- grundvattnets beräknade horisontella transporttid mellan föroreningskälla (avloppets utsläppspunkt) och skyddsobjekt (vattentäcker, sjö, å mm) och vad det innebär i horisontellt skyddsavstånd i meter om transporttiden inte ska understiga 3 månader.

Vilken kompetens konsulten har för att göra bedömningen ska framgå genom att CV bifogas.

BILAGA 6 SIKTANALYS OCH PERKOLATIONSPROV

Bedömning av infiltrationskapacitet brukar i Sverige ske på i huvudsak två vedertagna sätt: genom siktanalys eller genom perkolationsprov. Proven tas ut i provgrop, se bilaga [Provgrop](#). Oavsett metod är det viktigt att jordprov och mätningar är representativa för jordarten på infiltrationsnivån. Detta innebär att den som ansvarar för uttag och bedömning av jordprov bör ha minst grundläggande geologisk kompetens. Dokumentation av hur bedömningen av infiltrationskapacitet har skett bör bifogas ansökan. Handläggaren bedömer om dokumentationen är tillräcklig för att ligga till grund för att behandla ansökan.

Siktanalys

Uttag av prov för siktanalys

Metod för uttag av prov och siktanalys finns beskriven i EN 12566-2⁷³, Teknisk rapport om infiltrationer. Det är det marklager som är minst genomsläppligt som är avgörande för den hydrauliska kapaciteten och som sålunda är mest relevant att provta för siktanalys. Tas flera prover ut för analys så är det det minst gynnsamma provet som ska siktas. Vid osäkerhet kan flera prover behöva tas ut. Ett prov bör ha en volym av minst 0,5 l. Stenar större än ca 20 mm tas bort. Platsen för provtagningen bör markeras på karta. I protokoll för provgrop anges på vilken nivå provet tagits ut.

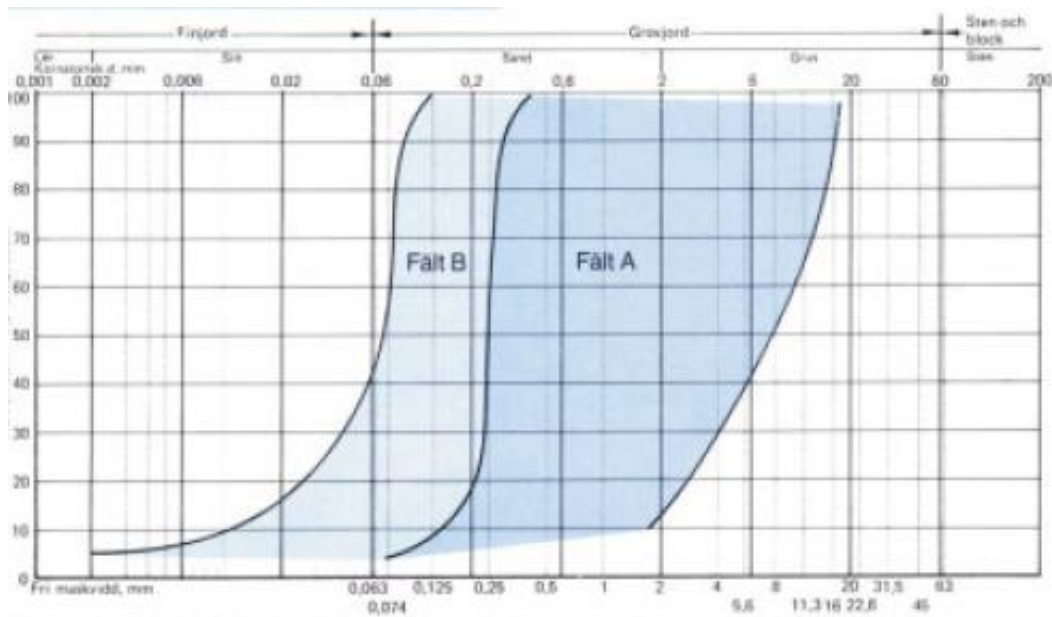

Bild 41. Det är det minst genomsläppliga lagret som är avgörande för infiltrationskapaciteten. I det här fallet ligger ett lager finkornigare material mellan två grövre lager. Foto: Kungsbacka kommun

Tolkning av siktanalys

Resultatet av en siktanalys redovisas lämpligen i ett kornfördelningsdiagram där kravgränser för fält A respektive fält B är inlagda, se figur 8.

⁷³ Dessa tekniska rapporter finns till salu via www.sis.se

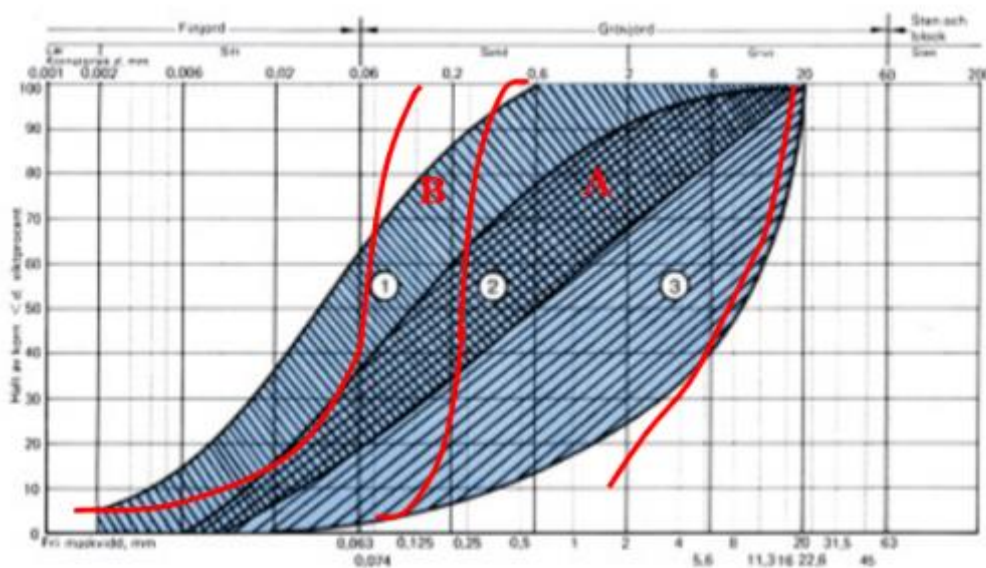
Figur 7 Kornfördelningsdiagram med kravgränser för fält A och B inlagda. (Blankettunderlag från Svenska Geotekniska Föreningen)

En siktanalys ger en god bild av fördelningen av kornstorlek men ger inget besked om packningen av materialet vilket kan påverka genomsläppligheten. Framförallt är det jordens innehåll av finpartiklar som är begränsande för genomsläppligheten varför en analys ska omfatta både siktning och sedimentationsanalys ("slamning") så att förekomsten av finpartiklar, är angiven i siktcurvan.

Dimensionering utifrån siktanalys

Om siktcurvan faller helt och hållet inom fält A och/eller B kan infiltration vara möjligt (om alla övriga kriterier med avstånd till grundvattennivå m.m. är uppfyllda). Belastningen för en konventionell infiltration kan som högst uppgå till 50-60 liter per kvadratmeter och dygn, medan belastningen bör ligga på högst 30-40 liter per kvadratmeter och dygn om siktcurvan ligger helt eller delvis inom fält B. Erforderlig infiltrationsyta beräknas genom att mängden spillvatten per dygn som anläggningen avses belastas med divideras med ytbelastningen. I avsnittet [Bedömning av dimensionering](#) behandlas närmare bedömningsgrunder för spillvattenmängder.

Om siktcurvan faller till någon del till höger om fält A och/eller till vänster om fält B är materialet för grovt och/eller för fint för en konventionell infiltration och en annan teknisk lösning bör övervägas. I vissa fall kan förstärkning vara ett alternativ. Förstärkning kan även vara en förutsättning för att kunna infiltrera i delar av fält B där genomsläppligheten är begränsad. Se bilaga [Förstärkt infiltration och material i markbäddar](#).

Figur 8 Exempel på siktcurvor för några vanliga jordarter 1) siltig morän 2) sandig morän 3) grusig morän och deras förhållande till fält A och fält B vid siktanalys.

För andra anläggningstyper än konventionell infiltration eller markbädd och där dimensioneringen av ytbelastning avviker från värdena ovan bör ansökan innefatta en redovisning av vilka egenskaper hos anläggningen och förhållandena på platsen det är som motiverar att ytbelastningen avviker.

Perkolationsprov

Perkolationsprov används ofta för så kallad LTAR-bestämning. LTAR (Long Term Acceptance Rate) är ett mått på den långsiktiga infiltrationsförmågan i marken vid belastning med avloppsvatten (liter per kvadratmeter och dygn). LTAR-värdet motsvarar alltså de dimensioneringsunderlag som traditionellt tagits fram med hjälp av siktanalys. Det går inte att mäta LTAR direkt i jorden. LTAR måste uppskattas utifrån empiriska (uppmätta) samband. Det finns egentligen inget givet sätt att fastställa LTAR för en jord men begreppet förknippas starkt med att man använder perkolationsprov som underlag för bestämningen. Vid perkolationsprov erhålls ett värde på jordens initiala mättade hydrauliska konduktivitet, dvs. vattenflödes hastigheten genom jorden under ett tillstånd då jorden är vattenmättad vilket beskrivs med ett k-värde (m/s).

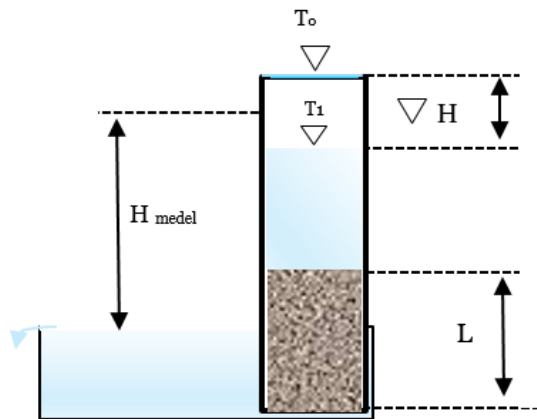
Uttag av perkolationsprov

I Sverige tillämpas oftast perkolationsprov i rör för att mäta och beräkna LTAR. Metoden finns bland annat beskriven i EN 12566-2⁷⁴, Teknisk rapport om infiltrationer, där även andra liknande metoder beskrivs. Precis som för siktanalys så är det det marklager som är minst genomsläppligt som är avgörande för den hydrauliska kapaciteten och som sålunda är mest relevant att provta. Flera prover kan behöva tas ut.

Förenklat så tas ett jordprov ut genom att ett plaströr slås in i jorden där infiltrationen är tänkt att ligga. Jordprovet belastas med vatten under kontrollerade former och tiden det tar för vattnet att sjunka mäts. Därefter beräknas markens vattengenomsläpplighet (hydrauliska konduktivitet)

⁷⁴ Dessa tekniska rapporter finns till salu via www.sis.se

som uttrycks genom det så kallade k-värdet. K-värdet blir lägre ju tätare jordarten är och anges vanligen i m/s.

Figur 9 Schematisk beskrivning av perkolationstest i rör.

K-värdet, den hydrauliska konduktiviteten, kan beräknas approximativt enligt följande (Laak, 1986)⁷⁵ :

$$K \approx \frac{L}{H_{\text{medel}}} \cdot \frac{\Delta H}{t}$$

Där

k = vattengenomsläppligheten hos materialet, m/s

L = materialprovets längd, m

H_{medel} = medelhöjden hos vattennivån i röret, m

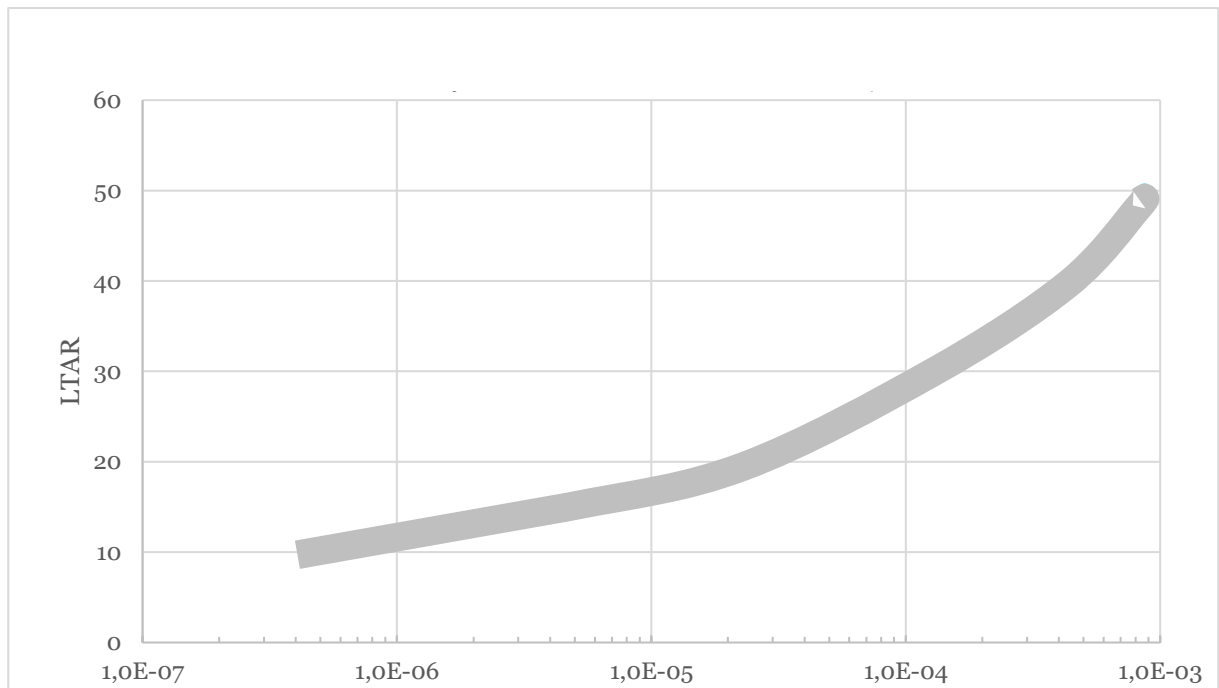
ΔH = den höjd som vattenytan sjunker, m

T = tiden den tar för provet att sjunka den aktuella höjden, s, (T₁ – T₀)

Tolkning av perkolationsprov

K-värdet som fastställts genom perkolationsprov kan användas för att uppskatta LTAR-värdet utifrån fastställda samband, med ursprung från experimentella studier. Sambandet mellan k-värde och LTAR brukar typiskt sett motsvaras av sambandet som redovisas i Figur 11. K-värdet kan även användas som underlag för andra typer av bedömningar i samband med byggande av enskilt avlopp. Exempelvis är k-värdet en avgörande faktor för lokal förhöjning av grundvattenytan under avloppsanläggningen, se bilaga [Bestämning av dimensionerande grundvattennivå](#), samt för vilket skyddsavstånd som krävs till kringliggande brunnar, se bilaga [Trestegs beslutsmodell för skydd av dricksvatten](#). Det är dock viktigt att känna till att mätning av hydraulisk konduktivitet genom perkolationsprov enligt ovan beskriven metod enbart ger en grov bedömning. Tänk på att metoden är förenklad, jordproverna är små och att marken är heterogen.

⁷⁵ Laak (1986) använde rör som är 15 cm långa och 5 cm i diameter.

Hydraulisk konduktivitet k-värde(m/s)

Figur 10 Ungefärligt samband mellan LTAR och k-värde.

Dimensionering utifrån LTAR-värde

LTAR-värdet anger hur många liter avloppsvatten per kvadratmeter och dygn som infiltrationsytan kan belastas med. Erforderlig infiltrationsyta beräknas genom att mängden spillvatten per dygn som anläggningen avses belastas med divideras med LTAR-värdet. I avsnittet [Bedömning av dimensionering](#) behandlas bedömningsgrunder för spillvattenmängder närmare.

BILAGA 7 FÖRSTÄRKT INFILTRATION OCH MATERIAL I MARKBÄDDAR

Förstärkning av en infiltrationsbädd kan göras med två syften:

1. För att förbättra infiltrationsförmågan i en bädd bestående av material med begränsad genomsläpplighet.
2. För att bromsa infiltrationshastigheten i en jord med hög genomsläpplighet.

Förstärkt infiltration för förbättrad infiltrationsförmåga

Genom att byta ut bäddens översta skikt med ett grövre material minskar man de naturliga igensättningseffekterna som uppstår av biohudsutveckling och belastning med onedbrytbart partikulärt material. Genomsläppligheten i det finare materialet som ligger under kan då upprätthållas under bäddens åldrande. Förstärkningslagret bör vara minst 30 cm tjockt.

Förstärkning ska inte ses som ett sätt att möjliggöra infiltration i de fall redovisade kornstorlekskurvor hamnar utanför fält B. Istället kan förstärkning vara en förutsättning för att kunna infiltrera i delar av fält B där genomsläppligheten är begränsad. Egenskaper i kornstorlekskurvan som kännetecknar dålig infiltrationsförmåga är hög andel finmaterial och svag lutning (flack kurva).

Det kan anses tveksamt att infiltrera avloppsvatten med en belastning på 30 l/m² och dygn när det naturliga markmaterialet har k-värden i storleksordningen 10⁻⁶ och lägre. Man kan med fördel genomföra perkolationstester eller motsvarande för att få en bättre bild av materialets genomsläpplighet.

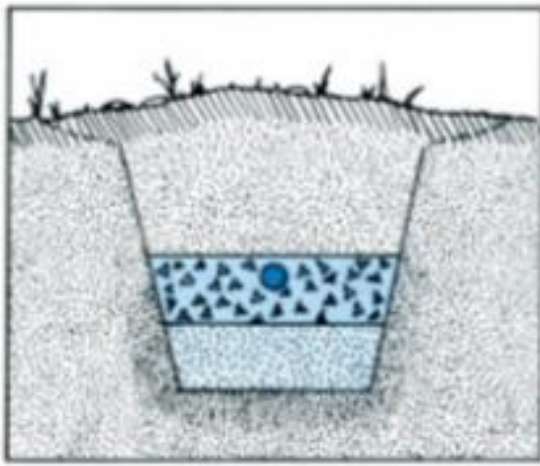

Bild 42 Principen för förstärkt infiltration i finkorniga jordar. Ny bild kommer.

Förstärkt infiltration för bromsad infiltrationshastighet

Hamnar kornstorleksfördelningen något utanför fält A måste en förstärkning göras för att bädden ska ge en fullgod rening och utgöra en fullgod barriär mot underliggande grundvatten.

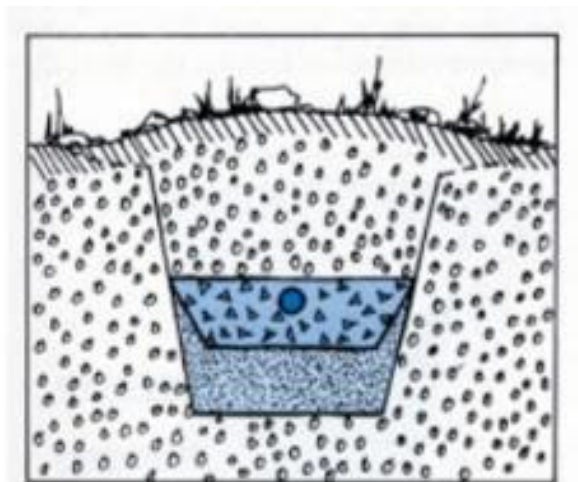
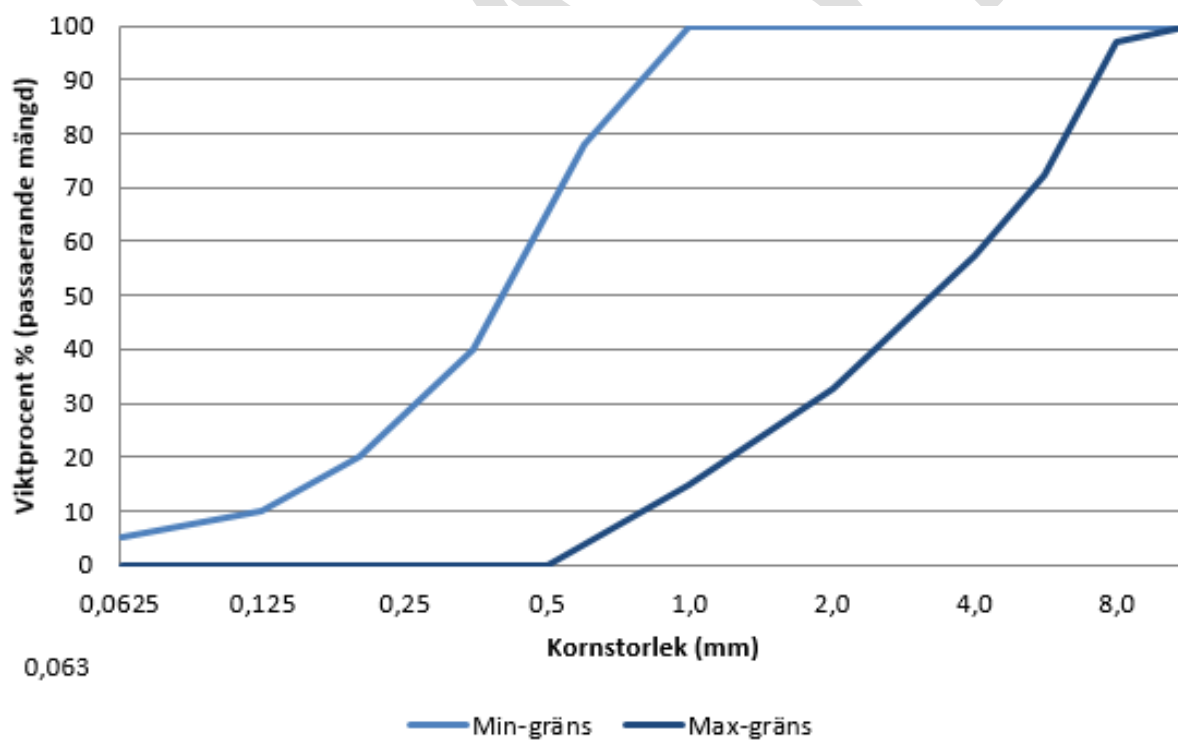

Bild 43 Principen för förstärkt infiltration i grovkorniga jordar. Ny bild kommer.

Vid val av förstärkningslager till infiltrationsanläggningar behöver materialet ligga inom gränserna i figur 12. En del av resonemanget bakom rekommendationerna finns i [SVU-rapport 2016-09](#)⁷⁶. Förstärkningslagret bör vara minst 50-80 cm tjockt.

Figur 11 Rekommenderade gränser för filtermaterial i markbäddar eller förstärkningsmaterial vid infiltration (RISE, 2018).

⁷⁶ http://www.svenskvatten.se/contentassets/ae3268cce604fb281c146f44f51c961/svu-rapport_2016-09.pdf

Material i markbäddar

Även sandmaterialet till markbäddar bör väljas så att det ligger inom gränserna i figur 12. Naturgrus används oftast som filtermaterial i markbäddar, men är en begränsad resurs. Det finns därför miljömässiga och ekonomiska skäl att hitta ersättningsmaterial. Bergkross kan under vissa förutsättningar vara ett ersättningsmaterial, se infobladet [Rekommendationer bergkross i markbäddar](https://www.havochvatten.se/download/18.6a6a031c155735777fde17ec/1467273333848/infoblad-rekommendationer-bergkross-i-markbaddar.pdf)⁷⁷. De förutsättningar under vilka bergkross kan användas i markbäddar är bland annat att bergkrosset har en kornstorlekskurva motsvarande rekommendationen för naturgrus i markbäddar, att det har en vattengenomsläpplighet som ligger inom vissa rekommenderade gränser samt att det är tvättat om ursprungsmaterialet innehåller finmaterial.

⁷⁷ <https://www.havochvatten.se/download/18.6a6a031c155735777fde17ec/1467273333848/infoblad-rekommendationer-bergkross-i-markbaddar.pdf>

BILAGA 7 TRESTEGS BESLUTSMODELL FÖR SKYDD AV DRICKSVATTEN

Vid infiltration av toalettavloppsvatten ska skyddsavståndet till dricksvattentäkt motsvara grundvattnets transportsträcka under minst 2-3 månader (Naturvårdsverket, 1987).

Förutom att se till att kravet på omättad zon uppfylls, se avsnitt [Vertikalt avstånd till grundvattennivå](#), ska avloppsanläggningar i största möjligaste mån lokaliseras nedströms dricksvattentäkter. SGU föreslår följande trestegs beslutsmodell för skydd av dricksvattentäkter. Beslutsmodellen är avsedd för infiltrerande avloppstekniker (inklusive otäta markbäddar) och bör endast användas för att beräkna skyddsavstånd för dricksvattentäkter som försörjer ett eller ett fåtal hushåll. Större vattenuttag kräver mer noggranna undersökningar.

Finns det dricksvattenbrunnar inom rimligt påverkansområde? (steg 1)

I normalfallet får det anses säkerställt att risk för påverkan på brunn med dricksvattenuttag för ett eller ett fåtal hushåll ej föreligger om det saknas enskilda brunnar inom ca 150 meters avstånd från avloppsutsläppet i sand, moränmark eller finkorniga jordar och inom 300 meters avstånd i grusavlagringar, se tabell 5.

Sker utsläppet i mycket grovt grus (k -värde $> 6 \times 10^{-4}$ m/s) är det inte möjligt att ansätta ett rimligt potentiellt påverkansavstånd nedströms avloppsanläggningen så länge man uppehåller sig inom samma grundvattenförekomst. Det är dock ovanligt med större utbredning av grus med sådana egenskaper.

Tabell 5 Riktvärden för potentiellt påverkansområde från infiltrerande avloppsanläggning. Värdena är huvudsakligen baserade på Blaschke m. fl. (Blaschke, o.a., 2016).

Jordart	Riktvärde för potentiellt påverkansområde
Sand, morän och finkorniga jordarter	150 m
Grus	300 m
Grovt grus (k -värde $> 6 \times 10^{-4}$ m/s)	-

Är avståndet till dricksvattentäkt längre än angivet riktvärde för potentiellt påverkansområde krävs ingen fortsatt utredning gällande risken för påverkan på enskild brunn, se tabell 5.

Vilken strömningsriktning har grundvattnet? (steg 2)

Finns det brunnar närmare anläggningen än vad föreslagna riktvärden anger är det viktigt att man på ett pålitligt sätt kan bedöma grundvattnets strömningsriktning samt att hänsyn tas till möjliga nivåförändringar på grund av vattenuttag ur dricksvattenbrunn, se bild 44.

Strömningsriktning bedöms som regel baserat på topografi kombinerat med hållkartering (översyn av synliga bergsstråk). Berg i dagen kan i regel betraktas som vattendelare som styr vattenströmningen i någon riktning.

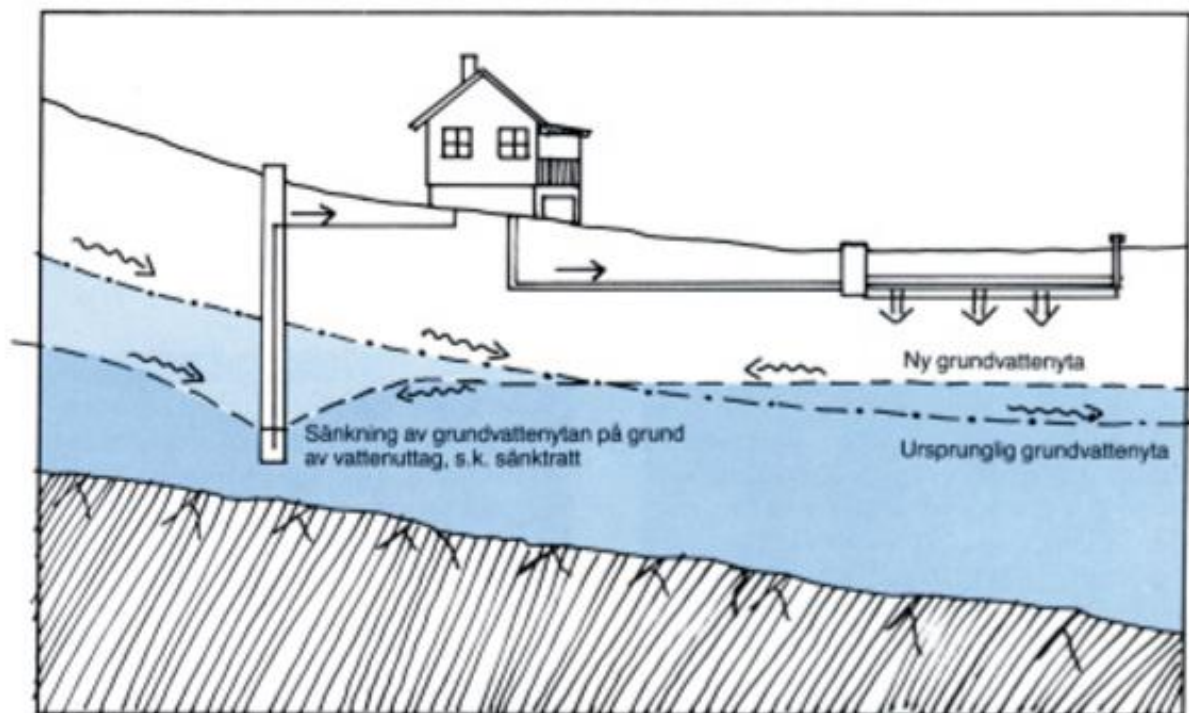

Bild 44 Vattentäkt och avloppsanläggning kan ändra grundvattnets strömningsriktning. Ny bild kommer.

Råder det osäkerheter om strömningsriktningen kan det krävas hydrogeologiska fältmätningar. Exempel på områden med svårbedömd strömningsriktning är flack terräng eller områden med jordarter med grov textur (framförallt rullstensåsar) där man inte kan räkna med en strömningsriktning som följer topografin. I grundvattenförekomster som karterats av SGU är det vanligt att flödesriktningar redan fastställts. Informationen finns tillgänglig i SGU:s karttjänster (kartvisaren [Grundvattenförekomster](https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-grundvattenmagasin.html)⁷⁸) och/eller i de fördjupade beskrivningar som kan laddas ned eller beställas genom [Geolagret](https://apps.sgu.se/geolagret/)⁷⁹. Det är dock viktigt att förvissa sig om informationens tillämplighet för det enskilda ärendet. SGUs grundvattenkartering har genom åren utförts i flera olika skalor. Metoderna för fastställande flödesriktning varierar mellan dessa skalor.

Sökanden, eller entreprenör som sökanden anlitar, kan göra fältmätningar av flödesriktningar genom avvägning av nivåer. Mätningen görs med hjälp av upprättande av en så kallad hydrologisk triangel, se bilaga [Bestämning av grundvattnets strömningsriktning](#).

Kan det fastställas att avloppsvattnet inte kan spridas mot dricksvattenbrunn, se figur 14, krävs inga ytterligare undersökningar. I detta fall kan riktlinjer för minsta skyddsavstånd erhållas genom tabell 6. Riktlinjerna avser avståndet mellan dricksvattenbrunnen och avloppets potentiella påverkansområde (avloppsanläggningen inkluderad). Fastställs en flödesriktning mot dricksvattenbrunn krävs ytterligare underlag enligt steg 3.

Dokumentationen av hur bedömningen av grundvattnets strömningsriktning har skett ska bifogas ansökan. Handläggaren bedömer om dokumentationen är tillräcklig för att ligga till grund för att behandla ansökan.

⁷⁸ <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-grundvattenmagasin.html>

⁷⁹ <https://apps.sgu.se/geolagret/>

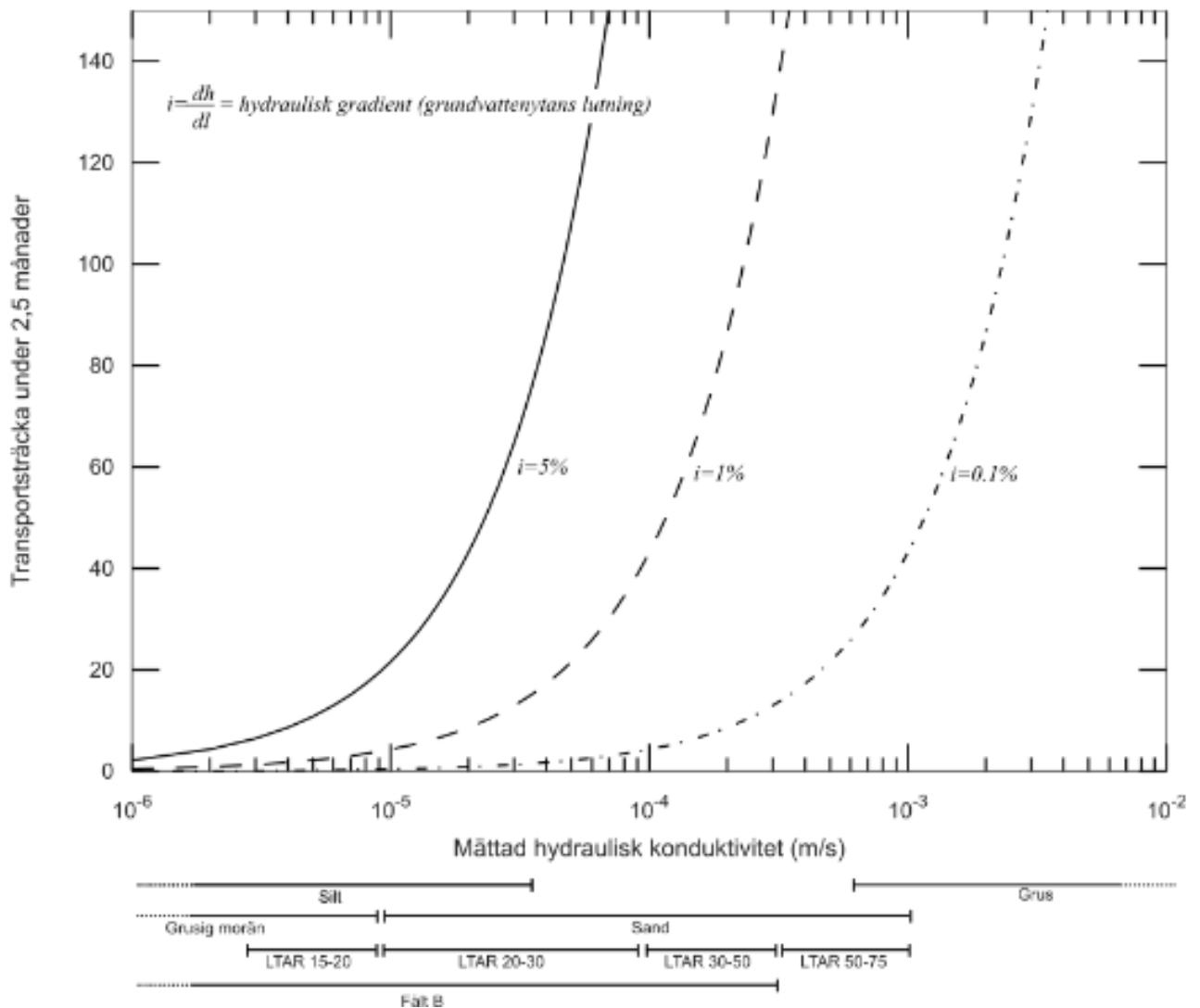
Tabell 6 Riktlinjer för minsta skyddsavstånd (m) då dricksvattentäkt konstaterats ligga uppströms och utanför avloppsanläggningens potentiella påverkansområde. Skyddsavståndet avser avståndet mellan dricksvattenbrunnen och spridningsområdet inklusive anläggning. Gäller ej bergbördad brunn i sprickigt eller löst berg. (Naturvårdsverket, 1987)

Jordmaterial mellan vattentäkt och avloppsanläggning			
Marklutning	Sand finare än mellansand eller finare material $d_{10} < 0,1 \text{ mm}$	Sand grövre än finsand eller grövre material $d_{10} > 0,1 \text{ mm}$	Morän
< 5%	30	50	30
5-15%	20	30	20

d_{10} = den fria maskvidd (mm) som passerar av 10% av materialet vid siktning

Kan 2-3 månaders transporttid garanteras? (steg 3)

Vet man att det finns betydande risk för att avloppsvattnet kommer att transporteras mot en dricksvattenbrunn måste det noga säkerställas att kravet om 2-3 månaders transporttid uppfylls. Detta ställer högre krav på underlag från sökanden. Tillförlitlig information krävs gällande dricksvattenbrunnens utformning, grundvattenytans lutning, utbredning av jordarter mellan brunn och avloppsanläggning, jordens vattengenomsläpplighet (hydraulisk konduktivitet) m.m. I regel kan merparten av den information som krävs erhållas genom provtagning och undersökning i provgropar.

Figur 12 Beräknad transportsträcka under 2,5 månader som funktion av jordens hydrauliska konduktivitet samt hydraulisk gradient (grundvattenytans lutning, i). Beräkningarna baseras på vattnets medelhastighet vid en effektiv porositet motsvarande 15% (SGU, 2018). Jämför med minimikrav på skyddsavstånd i tabell 7.

Eftersom transporttiden är beroende av jordartens hydrauliska konduktivitet kan det vara nödvändigt med provtagning och fastställande av k -värde. Detta kan ske med hjälp av perkulationsprov, se avsnitt [Perkulationsprov i bilaga Siktanalys och perkulationsprov](#), eller andra hydrauliska tester (exempelvis propumpning i dricksvattenbrunn). Siktanalys är i regel inte tillräckligt eftersom det finns osäkerheter i att översätta information från siktanalys till hydraulisk konduktivitet. Uttag av prov för test av hydraulisk konduktivitet ska ske i de marklager där transporten sker snabbast. I regel krävs ett flertal prover för att få en acceptabel bild av jordens hydrauliska egenskaper. Notera också att k -värden som ska ligga till grund för bedömning av skyddsavstånd enligt den här beskrivna förenklade metoden måste representera hela zonen mellan utsläppspunkt och dricksvattenbrunn.

I figur 13 åskådliggörs beräknad transportsträcka under 2,5 månader (dvs. minsta skyddsavstånd) som funktion av jordens hydrauliska kapacitet samt grundvattenytans lutning. Diagrammet kan användas för att grovt bedöma vilket skyddsavstånd som krävs beroende på de geologiska förutsättningarna och på grundvattenytans lutning. Kravet på skyddsavstånd varierar beroende på de geologiska förutsättningarna men kravet får aldrig understiga minimikraven i tabell 7.

Finner man att det uppskattade skyddsavståndet blir längre eller nära det faktiska avståndet till en befintlig eller planerad vattentäkt (i grundvattnets strömningsriktning inklusive eventuell sänktratt) är detta skäl för att avslå ansökan. Vid bedömningen måste man ta höjd för de mätosäkerheter som finns i underlagen. Därmed bör konservativa antaganden för konduktivitet och lutning göras, större värden ger snabbare transport och därmed ökat krav på skyddsavstånd. Vid osäkra fall kan krav ställas på en fördjupad hydrogeologisk undersökning utförd av sakkunnig hydrogeolog. Se bilaga [Hydrogeologisk utredning](#).

Tabell 7 Minsta skyddsavstånd för dricksvattenbrunn belägen inom möjligt påverkansområde. Avståndet är beroende av de geologiska förutsättningarna. (Naturvårdsverket, 1987)

Jordmaterial mellan anläggning och vattentäkt ¹	Lutning GVV % ²	Typ av vattentäkt ³		
		Bergborrad brunn, tätad mellan jord och berg.	Bergborrad brunn, otätad mellan jord och berg ⁴	Grävd brunn Rörspetsbrunn Grusfilterbrunn
Silt, siltig morän eller finare jordmaterial	< 1	20	20	20
	1-5	20	30	30
	>5	30	50	50
Finsand eller sandig morän (fält B)	< 1	20	30	30
	1-5	30	50	50
	>5	100	150	150
Sandig eller grusig morän (fält A)	< 1	50	100	100
	1-5	100	200	200
	>5	-	-	-

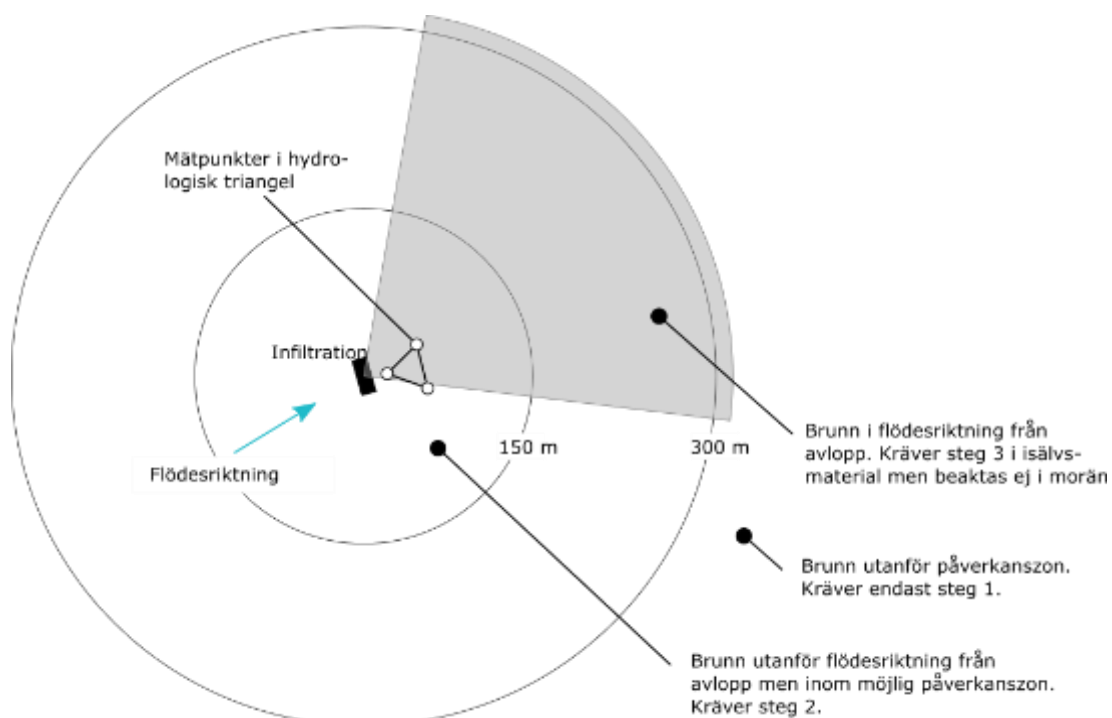
1 Finns flera skikt är det grövsta dimensionerande

2 Avser lutningen på grundvattenytan (GVV) i marklagret

3 Gäller ej bergborrad brunn i sprickigt eller löst berg

4 Gäller även borra utförd i grävd brunn där hydraulisk kontakt mellan ytgrundvatten och berggrundvatten förekommer.

Dokumentation av hur bedömningen av transporttid har skett ska bifogas ansökan. Handläggaren bedömer om dokumentationen är tillräcklig för att ligga till grund för att behandla ansökan. (SGU, 2018)

Figur 13 Beskrivning av beslutsmodell för skydd av dricksvattenbrunnar för ett eller ett fåtal hushåll vid infiltration av avloppsvatten.

BILAGA 8 BESTÄMNING AV DIMENSIONERANDE GRUNDVATTENNIVÅ

Markbaserade avloppsanläggningar måste alltid utformas med hänsyn till höga grundvattennivåer. Den dimensionerande nivån ska väljas så att kravet om en meters omättad zon uppfylls under större delen av året. Se även avsnitt [Vertikalt avstånd mellan infiltrationsyta och grundvatten](#).

För att underlätta projektering av små avlopp avsedda för ett eller några hushåll har SGU tagit fram en approximativ metod för fastställande av dimensionerande grundvattennivå, GVdim. Metoden bygger på att den sökande, eller någon som den sökande anlitar, först genomför grundvattenobservationer i fält och sedan gör en korrektion baserat på den allmänna grundvattensituationen samt i förekommande fall ytterligare en korrektion för den lokala förhöjningen som kan uppstå vid infiltration av avloppsvatten.

En redogörelse för hur högsta dimensionerande grundvattenyta beräknats ska finnas med i en ansökan, inklusive dokumentation av provgrop/ar (se även avsnitt [Provgrop](#)). Handläggaren bedömer om dokumentationen är tillräcklig för att ligga till grund för att behandla ansökan.

Metoden innefattar 6 steg:

1. Observation av grundvattennivån i fält där anläggningen planeras.
2. Fastställande av magasinsegenskaper.
3. Översiktlig bedömning av fyllnadsgraden i grundvattenmagasinet vid tidpunkten för observationen av grundvattennivån.
4. Beräkning av nivåförhöjning som kompensation för att observationen av grundvattennivå ej skedde under höga grundvattenförhållanden.
5. Beräkning av den lokala nivåförhöjningen under anläggningen pga. infiltration.
6. Fastställande av dimensionerande grundvattennivå genom summering av de beräknade nivåförhöjningarna och den observerade grundvattennivån.

Generellt bör undersökningar av grundvattennivå i första hand ske vid tillfällen på året då grundvattennivån kan förväntas vara nära sina högsta nivåer. När detta inträffar varierar från år till år men är också beroende på var i landet man befinner sig. Se bilaga [Stora och små grundvattenmagasin](#).

Metoden som beskrivs i denna bilaga är tillämplig för konventionella infiltrationer. Speciallösningar där avloppstekniken avviker markant från konventionell infiltration behöver bedömas specifikt. Vid byggnation av större markbaserade anläggningar (>25 pe) kan det anses rimligt att ställa krav på mer omfattande förundersökningar än vad denna nedan beskrivna metod anger.

Grundvattenobservationer i fält (steg 1)

Observationer av grundvattennivå ska göras i omedelbar närhet till avloppsanläggningen (inom 5 m från platsen där anläggningen avses placeras). Observation av grundvattenytan krävs dock inte i de fall inget grundvatten påträffas på ett djup ner till 2,5 meter under planerad spridarledning

eller då berg påträffas före grundvatten. Vid påträffande av berg bör bergnivån istället ansättas som en observerad grundvattenyta.

Grundvattennivån observeras minst två gånger med minst en veckas mellanrum. Observation kan göras direkt i provgrop, se bilaga [Provgrop](#), eller med hjälp av (tillfälligt) grundvattenrör, se bilaga [Anvisningar för grundvattenrör](#).

Fastställande av magasinsegenskaper (steg 2)

Avgörande för hur grundvattennivån fluktuerar är vilken typ av magasin det handlar om; ett stort långsamtreagerande eller ett litet snabbreagerande, se tabell 8.

Tabell 8 Magasinstyper och deras egenskaper

Magasinstyp	Egenskaper
Stort långsamtreagerande magasin – främst större sammanhängande isälvsavlagringar (grus och sand)	Måttliga men förhållandevis bestående nivåskillnader
Litet snabbreagerande magasin - morän och finare jordarter	Stora och snabbt föränderliga nivåskillnader

Stora magasin utgörs främst av isälvsavlagringar (och i mindre utsträckning sedimentärt berg). Isälvsavlagringarna är gröna på [jordartskartan](#)⁸⁰. Stora grundvattenmagasin kan också finnas redovisade i [SGU:s magasinsskartering](#)⁸¹. I övriga fall bör man utgå från att man befinner sig i ett litet snabbreagerande magasin, även om jordarten är sandig eller grusig, t.ex. vid infiltration i svallgrus. Se även avsnitt [Stora och små grundvattenmagasin](#).

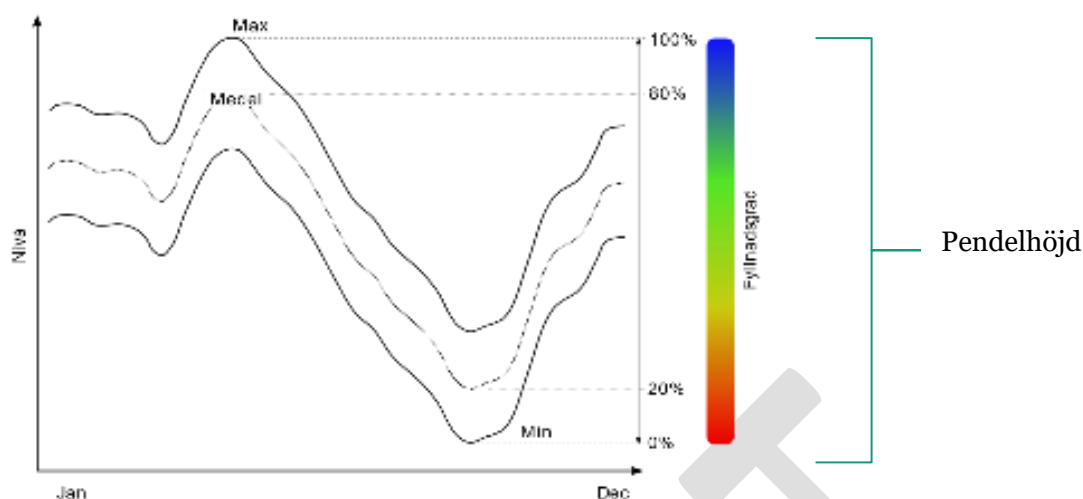
Fyllnadsgrad (steg 3)

Grundvattnets fyllnadsgrad erhålls genom SGU:s så kallade [fyllnadsgradskarta](#)⁸² som utges varje månad och beskriver den aktuella månadens fyllnadsgrad, dvs. hur den aktuella grundvattennivån är i förhållande till tidigare uppmätta värden. Fyllnadsgraden i fyllnadsgradskartan anges som en andel (%) av magasinets fluktuationszon. Med fluktuationszonen avses i det här fallet skillnaden mellan högsta och lägsta någonsin uppmätta nivå, se figur 15. Fyllnadsgradskartan finns i dagsläget bara för små magasin men SGU arbetar på att ta fram nya och bättre anpassade produkter för ändamålet.

⁸⁰ <https://apps.sgu.se/kartvisare/>

⁸¹ <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-grundvattenmagasin.html>

⁸² <https://www.sgu.se/grundvatten/grundvattennivaer/grundvattnets-fyllnadsgrad-i-sma-magasin/>

Figur 14 Exempel på fluktuationer över tid i ett grundvattenmagasin. Nivåerna i magasinet pendlar mellan maxvärde och minvärde.

Höjning av grundvattennivån på grund av fluktuationer över tid (steg 4)

Korrektionen av en observation av en grundvattennivå vid en viss tidpunkt till bedömd högsta grundvattennivå görs genom att addera ett tillägg som baseras på den dimensionerande pendelhöjden i magasinet och fyllnadsgraden vid mättillfället.

Tabell 9 Konstant för maxpendelvärden för moränmark respektive sand- och grusmagasin. Se även bilagan [Stora och små grundvattenmagasin](#).

Magasinstyp	Dimensionerande pendelhöjd
Stort långsamtreagerande magasin - grusig och sandig jord	2.5 m
Litet snabbreagerande magasin - morän och finare jordarter	3.0 m

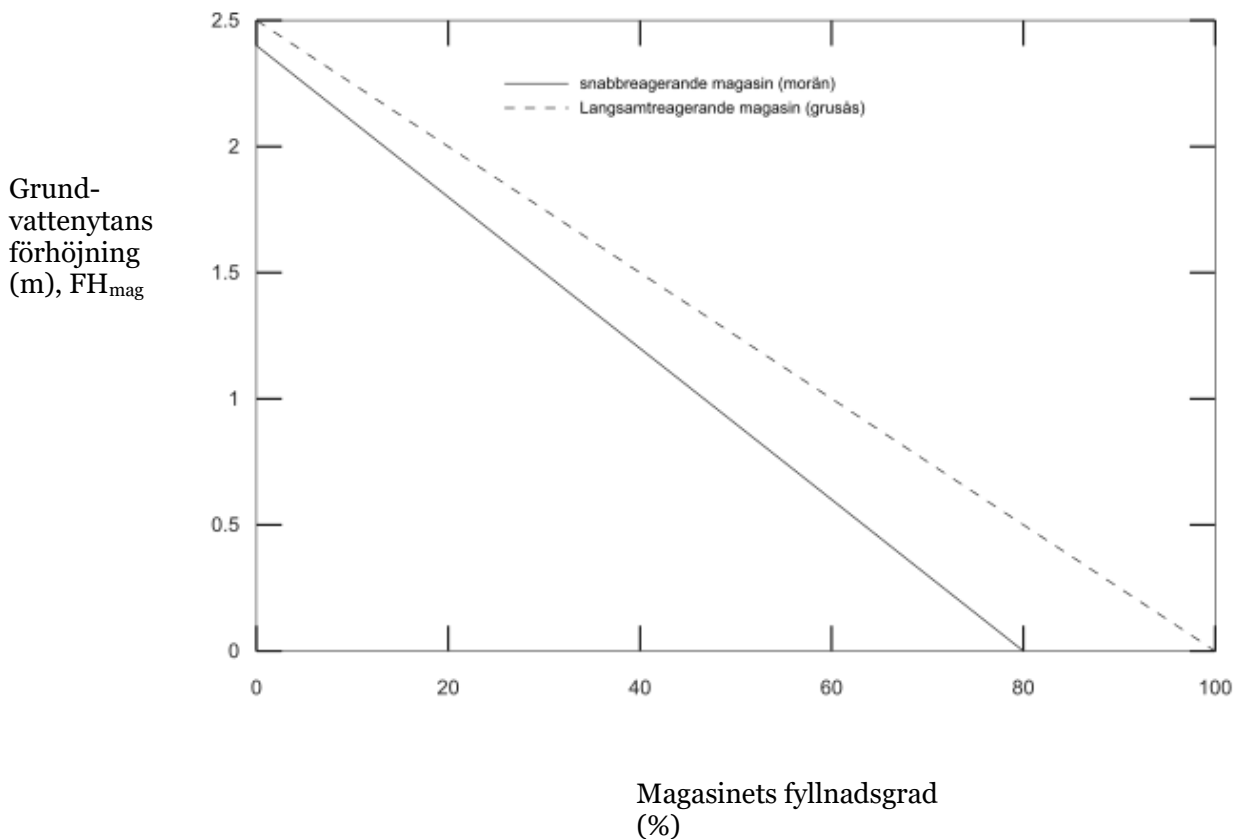
De dimensionerande pendelhöjderna i tabell 9 återspeglar skillnaden mellan högsta och lägsta nivå i magasinerna och bygger på statistik från SGU:s observationsserier av grundvattennivåer i inströmningsområden i öppna magasin. Utströmningsområden är inte lämpade för anläggning av infiltrationer och har därför uteslutits. I utströmningsområdena är grundvattennivåerna visserligen mindre varierande men samtidigt ofta i nära kontakt med markytan.

För att kunna bedöma dimensionerande grundvattennivå krävs vidare en ansats om vilken högsta fyllnadsgrad som en anläggning bör dimensioneras för. Havs- och vattenmyndigheten har med stöd av SGU satt denna fyllnadsgrad till 80% för snabbreagerande magasin och 100% för långsamtreagerande magasin.

Med utgångspunkt från ovanstående ansatser har figur 16 utformats. Ur figur 16 utläses den förhöjning (FH_{mag}) som behöver adderas till den observerade nivån för att kompensera för att fyllnadsgraden vid observationen av grundvattennivån inte motsvarade den dimensionerande

fyllnadsgraden. Värt att notera är att om fyllnadsgraden är över 80 % behöver inga tillägg göras för att fastställa dimensionerande nivå i moränmagasin.

Grundvattnets nivåförhöjning – kompensation för observation vid låg fyllnadsgrad

Figur 15 Grundvattnets nivåförhöjning FH_{mag} som en funktion av magasinets fyllnadsgrad. Kompensation för observation vid låg fyllnadsgrad.

Eftersom man under ett normalår sällan underskrider en fyllnadsgrad på 20% är påslaget vid beräkning av dimensionerande grundvattennivå i moränmark oftast under 1.8 m, men detta kan självfallet ändå innebära stora praktiska konsekvenser för hur anläggningen ska utformas då det ofta innebär att bädden behöver läggas upplyft. Det finns stora fördelar med att bestämning av grundvattennivå görs vid en tidpunkt då fyllnadsgraden i magasinet är hög. Då blir påslaget lägre och man får en större säkerhet i projekteringen.

Lokal höjning av grundvattennivån på grund av infiltration (steg 5)

Vid infiltration av avloppsvatten kan även en lokal förhöjning av grundvattennivån uppstå under anläggningen. För att säkerställa att kravet på omättad zon uppfylls är det angeläget att man uppskattar hur kraftig den lokala förhöjningen blir.

Generellt så är höjningen försumbar i grövre jordarter (inom fält A) men den kan vara av avgörande betydelse i finare, speciellt vid tunna jordlager. (Finnemore, 1993) Se även bild 45.

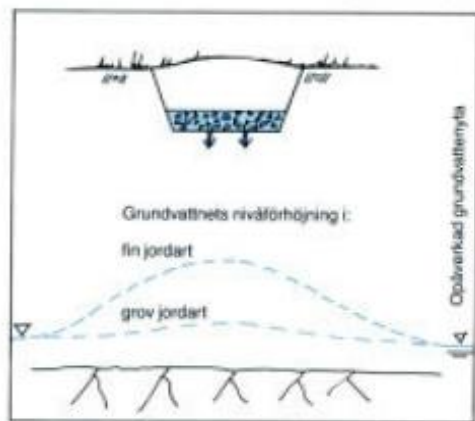

Bild 45. Grundvattennivåns förhöjning i olika jordarter (principskiss). Ny bild kommer.

Jordens förmåga att leda vatten i marken kommer i stor utsträckning att bestämma hur mycket grundvattennivån rakt under infiltrationsanläggningen kommer att höjas. Markens vattengenomsläpplighet (hydrauliska konduktivitet) kan uttryckas genom det så kallade k-värdet, se även avsnitt [Perkolationsprov i bilagan Siktanalys och perkolationsprov](#).

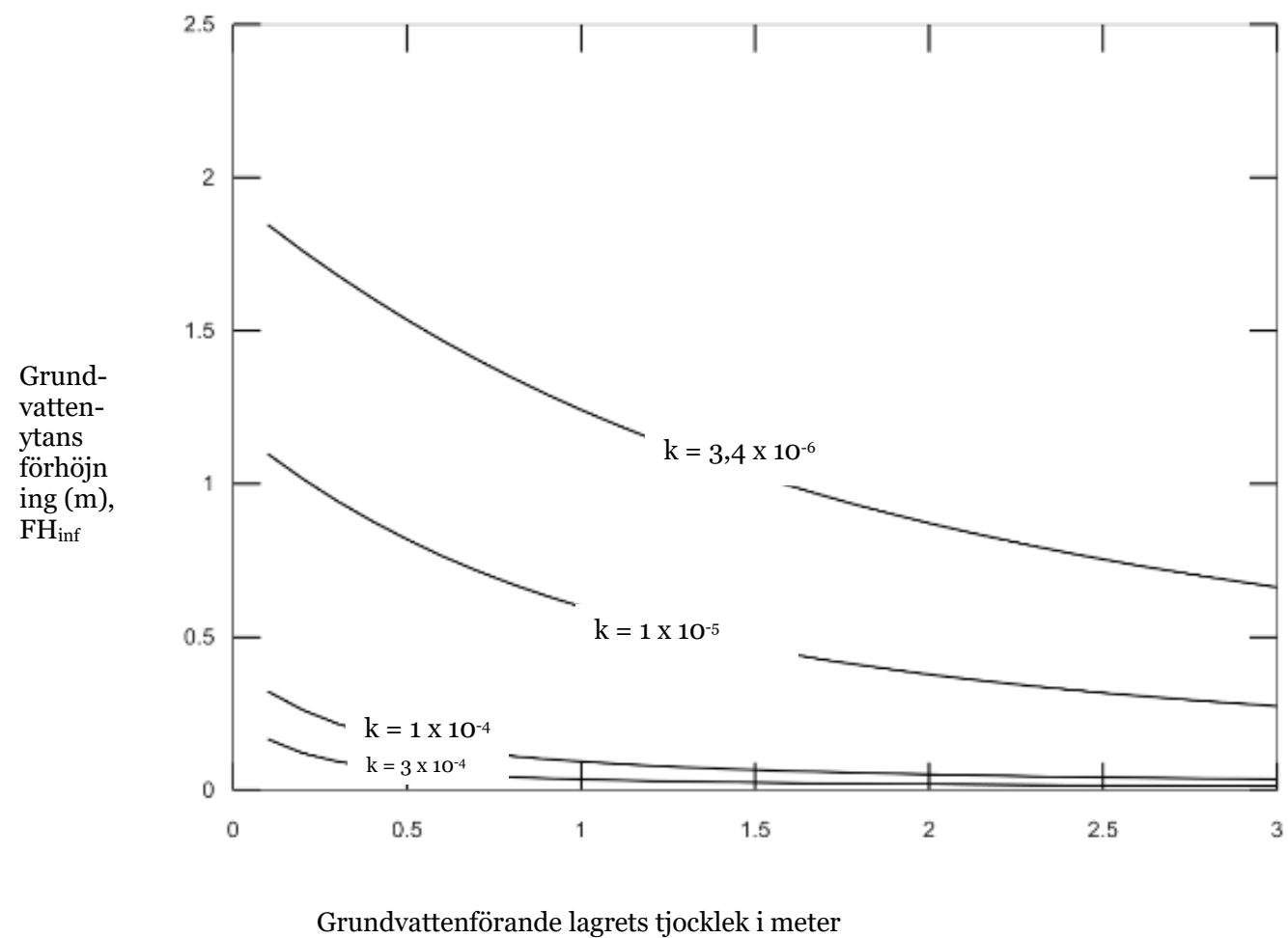
Tabell 11 Ungefärliga k-värden för olika sedimentära jordarter

SEDIMENT	K-värde m/s
Fingrus	$10^{-1} - 10^{-3}$
Grovsand	$10^{-2} - 10^{-4}$
Mellansand	$10^{-3} - 10^{-5}$
Finsand	$10^{-4} - 10^{-6}$
Grovsilt	$10^{-5} - 10^{-7}$

Tabell 10 Ungefärliga k-värden för olika moräner

MORÄNER	K-värde m/s
Grusig morän	$10^{-5} - 10^{-7}$
Sandig morän	$10^{-6} - 10^{-8}$
Siltig morän	$10^{-7} - 10^{-9}$

Även tjockleken på det grundvattenförande lagret under infiltration är av avgörande betydelse. Sambandet mellan lokal förhöjning under infiltrationen och det grundvattenförande lagrets tjocklek vid olika k-värden anges i figur 17.

Figur 16 Grundvattennivåns förhöjning (FH_{inf}) som funktion av grundvattenförande lagrets tjocklek vid några olika k -värden. Kurvorna är beräknade baserat på metod beskriven av Finnemore (Finnemore, 1993). Utgångspunkten har varit en infiltrationsanläggning som varit i drift i 10 år och som har ytan 2×17 m och en belastning av 30 liter/kvm d. Det är den hydrauliska konduktiviteten som ger störst utslag i beräkningarna av förhöjningen. Övriga parametrar har mycket liten påverkan.

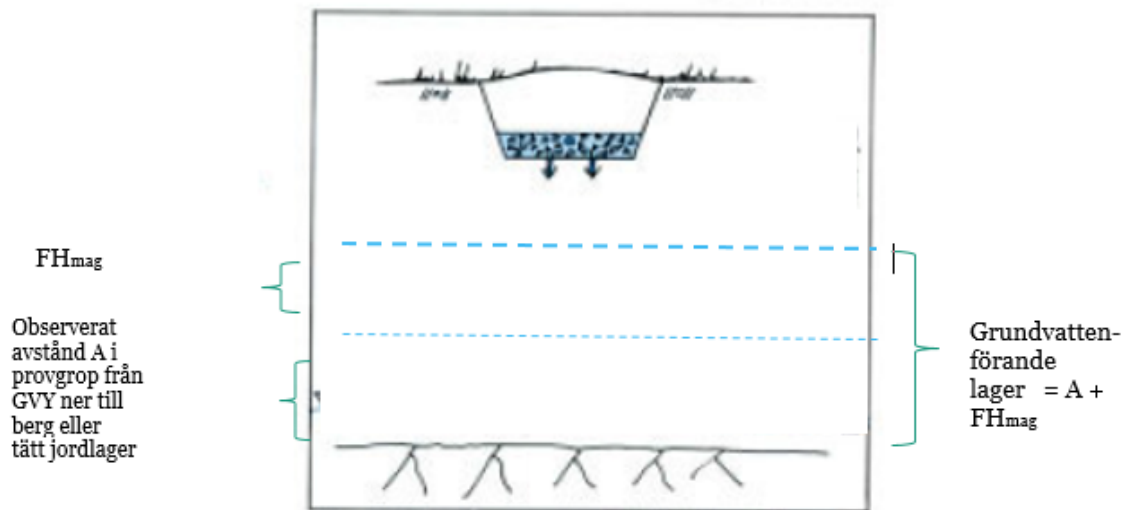

Bild 46. Principskiss över grundvattenförande lager. Ny bild kommer.

Bedömning av lokal förhöjning görs med utgångspunkt från beräknad högsta nivå i grundvattenmagasinet (resultatet av steg 4). Först ansätts det grundvattenförande lagrets tjocklek som avståndet mellan berg (eller tätt jordlager) och den beräknade högsta nivån i magasinet. Därefter bedöms jordens hydrauliska konduktivitet och den lokala förhöjningen avläses ur figur 17. Vid jordarter inom fält A behöver inte särskild hänsyn tas till förhöjningen på grund av infiltration.

Ibland saknas uppgift om avstånd till berg eller tätt jordlager eller uppgift om k-värde. I dessa fall får sökanden, eller den som sökanden anlitar för projektering, göra rimliga ansatser och bedöma utfallet, t.ex. börja med att ansätta berg i botten av provgropen och utgå ifrån att det är ett lågt k-värde för att se om det föreligger någon risk för förhöjning. Behöver man gå vidare kan man som stöd för en bedömning av avstånd till berg använda sig av [SGU:s jorddjupsmodell](https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jorddjup.htm)⁸³ eller göra en fördjupad provgrop. Det kan också bli aktuellt att göra ett perkolationsprov för att bestämma den hydrauliska konduktiviteten. Uttag av perkolationsprover för detta ändamål bör ske i de jordlager under planerad spridarledning som har lägst genomsläpplighet.

För anläggningar dimensionerade för mer än ett eller några hushåll kan förhöjningen bli betydligt större än för en anläggning för ett hushåll, varför en sådan anläggning behöver föregås av en noggrann projektering och utredning av grundvattennivåer.

Beräkning av högsta dimensionerande grundvattennivå (steg 6)

Dimensionerande grundvattennivå GV_{dim} fastställs slutligen genom att addera resultaten från steg 4 och 5 till den observerade nivån:

$$GV_{dim} = GV_{obs} + FH_{mag} + FH_{inf}$$

⁸³ <https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jorddjup.htm>

	Definition	Kommentar
GV_{dim}	Dimensionerande högsta grundvattennivå utifrån vilken infiltrationen projekteras och byggs, meter från befintlig markyta. (gäller för konventionella infiltrationer < 25 pe)	Befintlig markyta fungerar som referensnivå (nollnivå). GV_{dim} blir därmed i allmänhet negativt och anger avståndet från markytan ner till dimensionerande grundvattennivå. Positiva värden på GV_{dim} innebär att dimensionerande grundvattenyta beräknats till en nivå ovan markytan. Detta indikerar att det kan finnas tidpunkter på året då grundvattennivån ligger mycket nära eller t.o.m. över markytan.
GV_{obs}	Observerad grundvattennivå, meter under befintlig markyta	Bestäms genom minst två observationer i provgrop eller grundvattenrör med minst 1 veckas mellanrum (steg 1), företrädesvis vid en tidpunkt då grundvattennivåerna allmänt är höga. Befintlig markyta anges som nollnivå och GV_{obs} blir därmed ett negativt värde.
FH_{mag}	Grundvattnets förhöjning (m) som en funktion av magasinets fyllnadsgrad	FH_{mag} hämtas ur figur 16 (steg 4) där fyllnadsgrad avläses i SGU:s så kallade fyllnadsgradskarta
FH_{inf}	Grundvattnets lokala förhöjning (m) under infiltrationen som en funktion av den hydrauliska konduktiviteten (K-värde) och det grundvattenförande lagrets tjocklek.	FH_{inf} hämtas ur figur 17 (steg 5). K-värdet är avhängigt resultatet av siktanalys/perkolationsprov. Se bilaga Siktanalys och perkolationsprov . Som grundvattenförande lagers tjocklek ansätts avståndet mellan observerat berg (eller tätt jordlager) och beräknad högsta grundvattennivå i magasinet. Vid jordart inom fält A behöver ingen hänsyn tas till FH_{inf} .

Redovisning av bedömning av dimensionerande grundvattenyta inklusive underlagen, bör bifogas en ansökan. Handläggaren bedömer om underlaget är tillräckligt för att ansökan ska kunna behandlas.

Korta avstånd till berg eller täta jordarter

Specialfallet då berg konstateras i en provgrop är problematisk, speciellt om berg påträffas nära gränsen på 1 meter under spridningsytan. I praktiken får det anses troligt att grundvattennivån kommer att uppträda ovan bergytan i dessa fall. Avloppsanläggningen kommer också kontinuerligt att tillföra vatten till marken ovan berget. Ett poröst och sprickigt berg kan eventuellt ta emot detta men är det underliggande berget tätt så kommer nivån att stiga i samband med att vattnet avleds horisontellt. Beroende på bergets utbredning, topografi, eventuella trösklar m.m. kan denna avrinning också hindras.

Grundvattennivåns stigning under en avloppsanläggning är starkt beroende av det grundvattenbärande lagrets tjocklek samt konduktiviteten i jorden. I specialfallet med berg direkt efter en meter omättad zon är det grundvattenbärande lagret till en början obetydligt vilket bör framtvinga en betydande stigning av grundvattennivån direkt under anläggningen. Jordens konduktivitet blir också avgörande för stigningen. Det är därför sannolikt att kravet på 1 meter

omättad zon inte kommer uppfyllas om berg påträffas nära en meter under tilltänkt spridarledning.

Vid projekteringen av en infiltration under beskrivna förhållande (kort avstånd till berg och framförallt täta jordarter) måste risken för kraftig lokal förhöjning och även ytlig uppträngning noga beaktas. En ansökan kan behöva innehålla tydlig dokumentation av materialets genomsläpplighet – perkolationsprov eller liknande, samt en bedömning av konsekvensen av infiltration på platsen. Man kan också behöva göra ytterligare provgropar för att undersöka jordlagrens horisontella utbredning för att säkerställa att det renade spillvattnet kan avrinna utan yttuppträngning. Finns det uppenbara risker för problem med avrinning av vatten bör markbäddskonstruktion övervägas. Se även bilaga [Hydrogeologisk utredning](#) och [Provgrop](#). (SGU, 2018) (SGU, 2018)

Beräkningsproceduren för GV_{dim} i praktiken

Nedan följer några beräkningsexempel för att illustrera hur beräkningen sker i praktiken och vad konsekvensen kan bli.

Exempel 1: 3 m djup provgrop i sand, inget berg, 90% fyllnadsgrad, grundvattenytan på 2,3 m djup

Djup i cm	Beskrivning jordart m.m.	Kommentar
	<i>MATJORD</i>	
50 cm		
	<i>Sand</i>	
100 cm		
150 cm		<i>Prov tagget för siktanalys</i>
200 cm		
	<i>Grundvattenyta</i>	
250 cm	<i>Berg ej observerat</i>	<i>Provgropen 3,00 m djup.</i>
300 cm		

Steg 1 - observation av grundvattennivå

Grundvattennivån observeras vid två tillfällen med en vecka emellan. Den ligger på ca 2,3 m under befintlig markyta.

Steg 2 - jordart och magasinystyp

På jordartskartan anges området som isälvsavlagring (grönt). Magasinet är alltså ett stort långsamreagerande magasin. Siktanalysen visar att det är en grovsand.

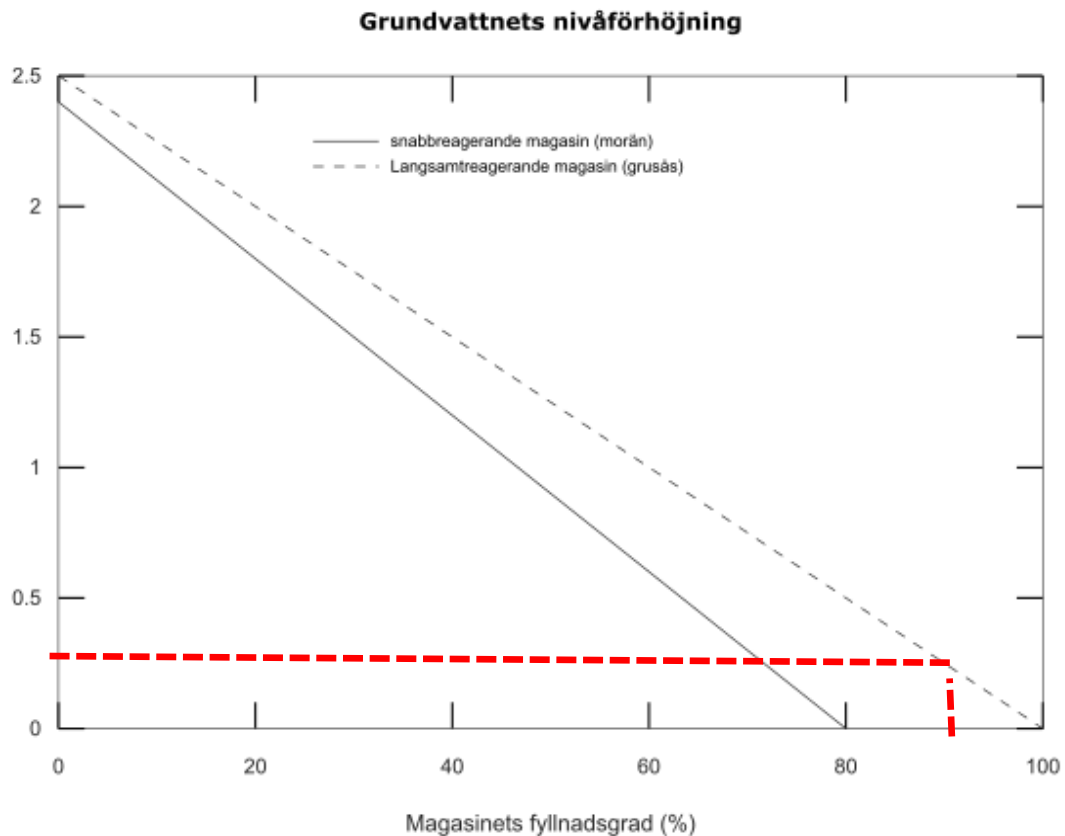
Steg 3 - fyllnadsgrad

SGU:s fyllnadsgradskarta anger 90% fyllnadsgrad vid tidpunkten för nivåobservationerna.

Steg 4 - beräkning av nivåhöjning pga. av fluktuationer över tid, FH_{mag}

Vi avläser i diagrammet att 0,3 m behöver läggas till till den observerade grundvattennivån.

Grundvatten-
attenytans
förhöjning (m),
 FH_{mag}

Steg 5 - beräkning av den lokala nivåhöjningen pga. infiltration, FH_{inf}

Siktanalysen har visat att det är en grovsand inom fält A. Inget tillägg behöver göras.

Steg 6 - beräkning av GV_{dim}

$$-2,3 + 0,3 + 0 = -2,0 \text{ m}$$

Observerad
grundvatten-
yta

Tillägg på grund av
att grundvatten-
observationen
gjordes
då fyllnadsgraden
inte var 100%,
 FH_{mag}

Tillägg pga. lokal förhöjning under
infiltrationen, FH_{inf}

Den dimensionerande grundvattenytan beräknas sålunda ligga 2 m under befintlig markyta. Anläggningen bör därför projekteras så att botten på spridningslagret inte ligger djupare än 1 m under befintlig markyta.

Exempel 2: 2 m djup provgrop i morän, inget berg, 50 % fyllnadsgrad, grundvattenytan på 1,5 m djup

Djup i cm	Beskrivning jordart m.m.	Kommentar
	<i>FÖRNA</i>	
50 cm	<i>MORÄN</i>	<i>Prov taget för siktanalys</i>
100 cm		
150 cm	<i>Grundvattenyta</i>	
200 cm		
250 cm	<i>Berg ej observerat</i>	<i>Provgropen 2,00 m djup</i>
300 cm		

Steg 1 - observation av grundvattennivå

Grundvattennivån observeras vid två tillfällen med en vecka emellan. Den ligger på 1,5 m under befintlig markyta. Provgropen är tämligen grund, 2 m.

Steg 2 - jordart och magasin

Magasinet är ett litet magasin. Siktanalysen visar att det är en grusig morän inom fält B.

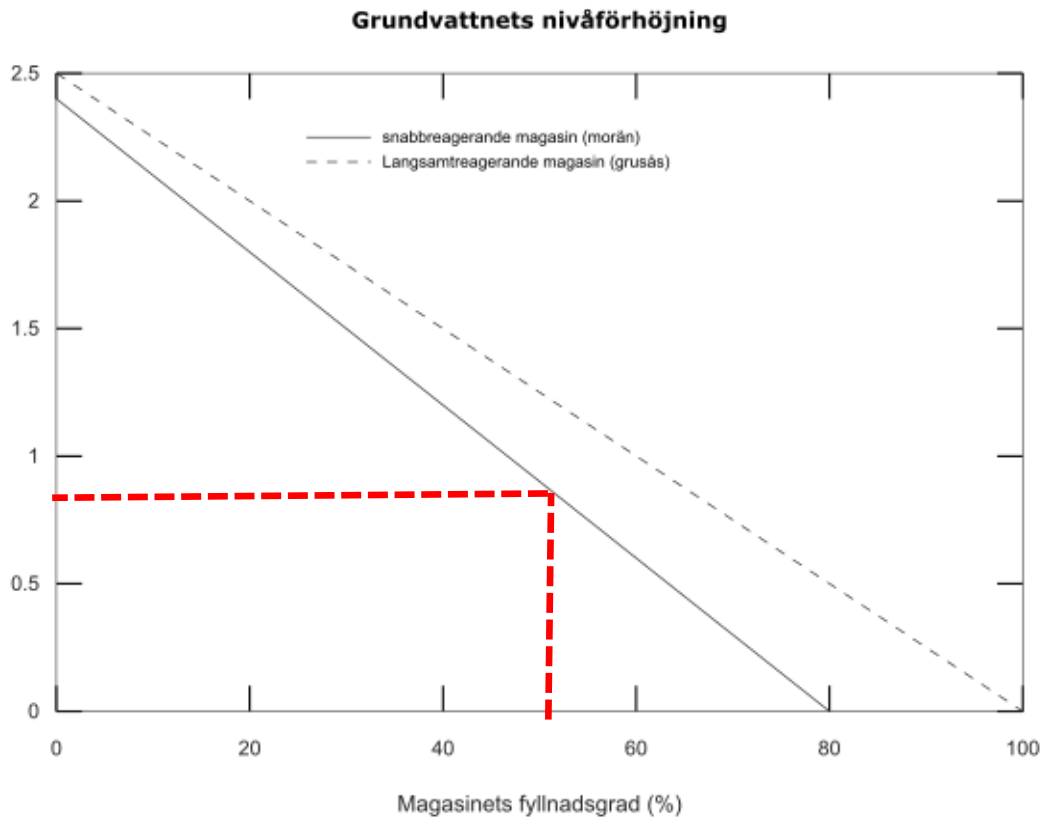
Steg 3 - fyllnadsgrad

SGU:s fyllnadsgradskarta anger 50% fyllnadsgrad vid tidpunkten för nivåobservationerna.

Steg 4 - beräkning av nivåhöjning pga. av fluktuationer över tid, FH mag

Vi avläser i diagrammet att ca 0,8 m behöver läggas till till grundvattennivån som kompensation för att fyllnadsgraden bara var 50% när grundvattennivån observerades.

Grund-
vatten-
ytans
förhöj-
ning (m),
 F_{Hmag}

Steg 5 - beräkning av den lokala nivåhöjningen pga. infiltration, FH_{inf}

MORÄNER	k-värde m/s
Grusig morän	$10^{-5} - 10^{-7}$
Sandig morän	$10^{-6} - 10^{-8}$
Siltig morän	$10^{-7} - 10^{-9}$

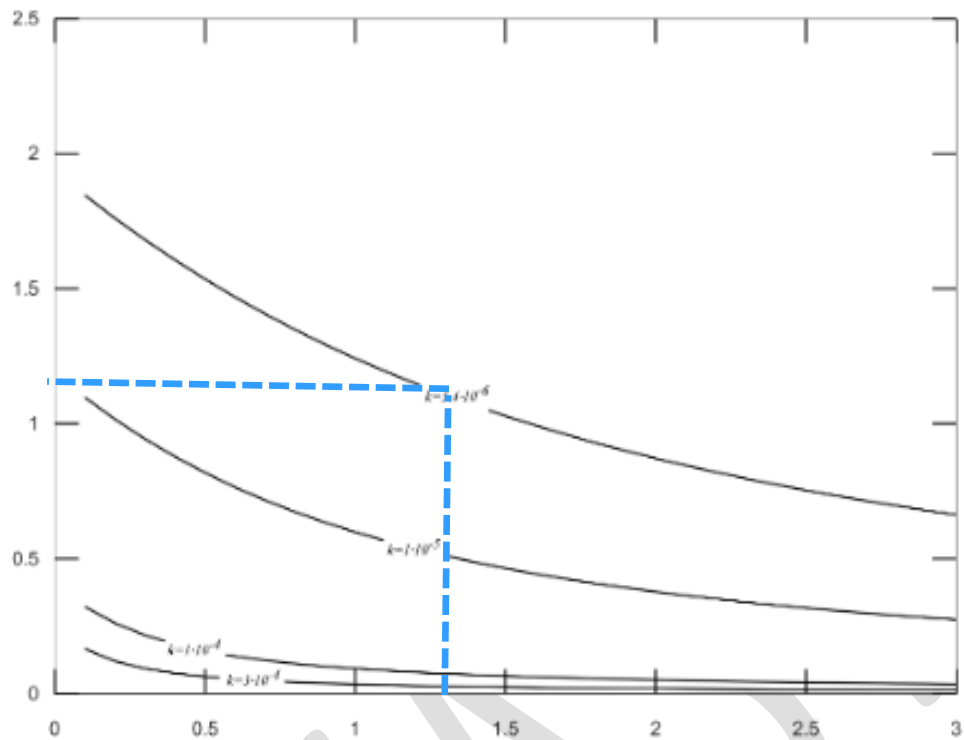
Siktanalysen har visat att det är en grusig morän.
K-värdet för grusig morän är ca $10^{-5} - 10^{-7}$ m/s.

Det grundvattenförande lagret är åtminstone 2 - 1,50
= 50 cm, plus FH_{mag} som fastställts till 0,8 m

→ 1,3 m.

Av diagrammet nedan framgår att FH_{inf} ligger på
minst 1,2 m utifrån tillgänglig data

Grund-
vatten-
ytans
förhöj-
ning (m),
 FH_{inf}

Grundvattenförande lagrets tjocklek

Steg 6 - beräkning av GV_{dim}

$$-1,5 + 0,8 + 1,2 = +0,5 \text{ m}$$

Observerad
grundvatten-
yta

Tillägg på grund av
att grundvatten-
observationen
gjordes
då fyllnadsgraden
inte var 100%,
 F_{komp}

Tillägg pga. lokal förhöjning under
infiltrationen, F_{inf}

Värdet blev positivt vilket indikerar att detta är en plats där det finns en risk för att det periodvis blir så höga grundvattennivåer att grundvattnet ligger i närheten av markytan. Exempel på några handlingsalternativ:

- Platsen för provgropen/arna har eventuellt inte valts i ett optimalt läge. Är det verkligen ett inströmningsområde? Finns det något som hindrar avrinningen från området? Byta lokalisering?
- Provgropen/arna har grävts vid en tidpunkt då det var tämligen låg fyllnadsgrad i magasinet. Avvakta med att bestämma GV_{dim} till en bättre

tidpunkt då de observerade grundvattennivåerna ligger närmre sin maxgräns. Är fyllnadsgraden i ett moränmagasin 80% eller mer behöver ingen kompensation FH_{mag} läggas till.

- Provgropen var bara 2 m djup. Gräv en djupare provgrop och/eller kontrollera avstånd till berg med ett stickspjut/ jordborr etc. för att ev. kunna konstatera att det finns ett tjockare grundvattenförande lager än vad som först antagits. Då blir FH_{inf} lägre. Data i [SGU:s brunnsarkiv](https://www.sgu.se/produkter/geologiska-data/brunnar-och-dricksvatten/brunnsarkivet/)⁸⁴ eller [SGU:s jorddjupsmodell](https://www.sgu.se/produkter/geologiska-data/brunnar-och-dricksvatten/brunnsarkivet/)⁸⁵ kan också bidra med kunskap om jorddjup i det aktuella området.
- Den hydrauliska kapaciteten kan kontrolleras noggrannare med ett perkolationsprov.
- Infiltrationen lägges upphöjd efter kontroll av att marken kan transportera bort infiltrerat vatten inom recipientområdet nedströms anläggningen, utan risk för uppträngning.
- Välj en annan teknisk lösning.

⁸⁴ <https://www.sgu.se/produkter/geologiska-data/brunnar-och-dricksvatten/brunnsarkivet/>

⁸⁵ <https://www.sgu.se/produkter/geologiska-data/brunnar-och-dricksvatten/brunnsarkivet/>

BILAGA 9 EXEMPEL PÅ PRODUKTER SOM OMFATTAS AV KRAVET PÅ CE-MÄRKNING

Slamavskiljare

Slamavskiljare omfattas av SS-EN 12566-1 (Fabrikstillverkade slamavskiljare) och SS-EN 12566-4 (Slamavskiljare sammansatta på plats av fabrikstillverkade delar). Standarderna omfattar samtliga slamavskiljare som är avsedda för WC-vatten. Slamavskiljare för bara BDT-vatten omfattas inte.

Slamavskiljarna testas bland annat med avseende på hållfasthet, vattentätethet och hållbarhet. Testmetoden omfattar även parametern hydraulisk kapacitet som anger hur många gram partiklar som passerat vid testningen och blir därmed ett mått på avskiljningsförmågan. Som testpartiklar används standardiserade plastkuler.

Standarden i sig innehåller inte något gränsvärde för slamavskiljning. Det finns heller inget nationellt gränsvärde för vad en slamavskiljare ska prestera och miljöförvaltningen kan därför heller inte kräva att slamavskiljaren ska uppnå en viss nivå på slamavskiljning. Det är den som ansöker om anläggningen som har ansvar för att visa att anläggningen i sin helhet uppfyller de miljö- och hälsokrav som finns.

Minireningsverk

Minireningsverk omfattas av SS-EN 12566-3 "Förtillverkade avloppsanläggningar", men kan också omfattas av SS-EN 12566-6 "Förtillverkade anläggningar för rening av slamavskilt avloppsvatten". Produkter som omfattas av SS-EN 12566-3 är avsedda att användas för rening av obehandlat avloppsvatten från hushåll upp till 50 personer. Det antal personekvivalenter (pe) som respektive produkt (modell) är avsedd för ska framgå av prestandadeklarationen.

Av SS-EN 12566-3 och SS-EN 12566-6 framgår bland annat hur länge provningen av reningseffektivitet ska pågå, antal stickprover som ska genomföras och att reningsgrad ska anges procentuellt och inte i mg/l i deklarationen. I SS-EN 12566-6 ingår även smittskyddsparametrar.

Kompletterande reningssteg

Kompletterande reningssteg såsom fosforfällor och andra efterpoleringssteg till minireningsverk eller markbäddar kan omfattas av SS-EN 12566-7 "Förtillverkat kompletterande reningssteg". Eftersom det handlar om prefabricerade produkter så omfattas inte infiltrationer och markbäddar som

poleringssteg till minireningsverk. SS-EN 12566-7 täcker inte system för reduktion av mikroorganismer.

BILAGA 10

SAMMANSTÄLLNING AV RÄTTSFALL

Havs- och Vattenmyndigheten har sammanställt rättsfall och beslut som vi tror kan vara till hjälp vid prövning enligt miljöbalken av enskilda avloppsanläggningar. Det är domar från den högsta instansen Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) som är prejudicerande, det vill säga fungerar som vägledning i mål eller ärenden med likartade omständigheter.

I denna sammanställning har även domar från landets fem mark- och miljödomstolar (MMD) refererats då vi tror att de kan vara bra som underlag för bedömningar i särskilda frågor där det ännu inte utvecklats någon praxis från MÖD. Observera dock att även om dessa domar innehåller information kring hur vissa frågor kan bedömas är de alltså inte vägledande för rättstillämpningen. Samtliga refererade domarna har vunnit laga kraft.

Sammanställningen är inte på något sätt fullständig utan ett urval som vi anser ger vägledning i vissa frågor. Havs- och vattenmyndigheten har i kommentarer till några av rättsfallen angivit vilka frågeställningar som varit vår avsikt att lyfta fram.

Det är viktigt att man kommer ihåg att man måste göra en prövning utifrån de särskilda förutsättningarna på platsen. Vi har i rättsfallssammanställningen försökt att redogöra för intressanta domar, men om man ska använda sig av dem till stöd för en bedömning bör man även titta på originaldomen.

I rättsfallsammanställningen finns en kort beskrivning av ärendet, beslut och domskäl samt eventuell kommentar från HaV.

Rättsfall sorterade utifrån omvänd kronologisk ordning

Domar från mark- och miljööverdomstolen

Beslutande myndighet, målnummer, avgörandedatum och kommun	Slutsats	Referat
MÖD M 5807-18 2018-10-08 Alvesta	Ett bortgrävande av ett fåtal decimeter matjord har inte ansetts kunna likställas med att utan tillstånd inrätta en avloppsanordning.	Nämnden har hävdade att en fastighetsägare påbörjat inrättande av en avloppsanläggning utan tillstånd och att miljöstraffavgift därför ska tas ut. Nämnden har bland annat anfört att den utförda grävningen är en inledande åtgärd för avloppet. Det krävs inte att rörledningar eller brunnar är nedsatta utan det räcker med ett första spadtag. Den åtgärd fastighetsägaren har vidtagit, dvs. grävning till ett fåtal decimeters djup, är inte att anse som en provgrävning. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att den åtgärd som nämnden har lagt fastighetsägaren till last är en bortgrävning av jord till några decimeters djup, av nämnden benämnd schaktbotten. En sådan åtgärd kan inte likställas med att inrätta en tillståndspliktig avloppsanordning, oavsett vad syftet med borttagandet av jorden var. Det har därmed inte funnits stöd för nämndens beslut att ta ut en miljöstraffavgift.
MÖD M 3292-17 2018-06-26 Göteborg	För att dispens från förbud i föreskrifter för vattenskydd som råder ska kunna medges måste sökanden visa både att dispensen är förenlig med syftet med skyddsföreskriften och att det finns särskilda skäl att meddela undantag.	Fråga om dispens från förbud i vattenskyddsföreskrift mot lagring av farligt avfall. Mark- och miljööverdomstolen har, till skillnad mot länsstyrelsen och mark- och miljödomstolen, ansett att det som sökanden åberopat inte utgör särskilda skäl och att det därmed saknas förutsättningar att ge dispens från förbudet mot lagring av farligt avfall. Mark- och miljööverdomstolen har därför upphävt länsstyrelsens beslut och avslagit dispensansökan.
MÖD M 10505-17 2018-03-12 Ljungby	Ändrad reningsmetod och flyttad utsläppspunkt var att jämföras med ny anläggning.	Den ursprungliga avloppsanläggningen på en viss fastighet har enligt ansökningshandlingarna avsett en infiltrationsbrunn i östlig riktning från huset. Den anläggning som anlades 2014 består i stället av en trekammarbrunn, fördelningsbrunn och en infiltrationsanläggning på 36 m som enligt nämndens fotografier och ritning är belägen i sydlig riktning. Placeringen av utsläppspunkten har därmed ändrats från att ligga i östlig riktning från huset till att ligga söder om huset. Mark- och miljööverdomstolen anser att fastighetsägaren har ändrat sin befintliga avloppsanläggning både vad gäller reningsmetod och utsläppspunkt. Eftersom ändringarna avser de viktigaste funktionerna

		vid inrättandet av en avloppsanläggning är hans åtgärd att jämställa med inrättande av en ny anläggning.
MÖD M 5060-16 2017-12-22 Österåker	Inrättande av minireningsverk på fastighet med hög skyddsnivå godtogs under förutsättning att krav på serviceavtal ställdes	En fastighetsägare har ansökt om tillstånd till att få inrätta en avloppsanläggning för sin fritidsfastighet belägen på en ö i Stockholms skärgård. Avloppsanläggningen bestod av ett minireningsverk med efterföljande reningssteg i form av UV-filter med dubbla UV-lampor. Miljö- och hälsoskyddsnämnden avslag ansökan eftersom nämnden ansåg att fastighetsägaren istället för att inrätta en egen avloppsanläggning borde ansluta sig till en gemensam avloppsanläggning som redan fanns på ön. Denna befintliga anläggning var dock belägen på motsatt sida om ön i förhållande till den aktuella fastigheten. Fastighetsägaren motsatte sig en sådan anslutning och överklagade nämndens beslut. Mark- och miljööverdomstolen ansåg att det av dokumentationen i målet framgår att det aktuella reningsverket uppfyller kraven för hög skyddsnivå. Omständigheterna var sådana att höga krav på anläggningens funktion bör ställas. Domstolen ansåg att om villkor på gällande serviceavtal ställs upp är anläggningen tillräckligt robust för att erbjuda tillräcklig rening. Den får därför anses tillåtlig för utsläpp till den aktuella recipienten. Vid avgörandet har domstolen beaktat följderna av generell tillståndsgivning. Domstolen har vidare konstaterat att det reningsverk som finns på andra sidan ön inte kan ses som ett rimligt alternativ.
MÖD M 8721-16 2017-12-21 Uddevalla	Trots att anläggningen uppfyller kraven för hög skyddsnivå har MÖD ansett att recipientens (Ljungs kile) känslighet och höga skyddsvärde medför att högre krav än vad som gäller för hög skyddsnivå behöver ställas. MÖD har beaktat följderna av en generell utbredning av liknande avloppsanläggningar, att det finns andra lösningar än den ansökta och att kostnaden för den av kommunen	En fastighetsägare har ansökt om tillstånd till att få inrätta en avloppsanläggning för sin fastighet belägen i Ljungkile (Uddevalla kommun). Recipienten Ljungkile har otillfredsställande ekologisk status och är påverkad av övergödning. Från den tänkta utsläppspunkten är det snabb avrinning ned mot Ljungkile via en bäck i ett kuperat område. Nedströms fastigheten finns närliggande vattentäkter. Den sökta avloppsanläggningen bestod av ett minireningsverk med efterföljande reningssteg i form av efterpoleringstank samt markbädd. Samhällsbyggnadsnämnden avslag ansökan. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar inledningsvis att den aktuella recipienten är ett särskilt känsligt och skyddsvärt område och att det därför finns anledning att anpassa kraven på avloppsutsläppen till de speciella förhållanden som råder. Trots att anläggningen uppfyller kraven för hög skyddsnivå har domstolen ansett att recipientens (Ljungkile) känslighet och höga skyddsvärde medför att högre krav än vad som gäller för hög skyddsnivå behöver ställas. Domstolen har vid sin bedömning beaktat följderna av en generell utbredning av liknande avloppsanläggningar, att det finns andra rimliga lösningar än den ansökta och att kostnaden för den av kommunen föreslagna lösningen med slutet tank inte är oskäligen hög. Sammantaget finner domstolen att den sökta avloppsanläggningen är olämplig på platsen och att tillstånd därmed inte ska medges.

**föreslagna
lösningen med
sluten tank inte
är oskälig.**

MÖD
[M 5802-16](#)
2017-06-28

Uddevalla

**Utsläpp från
minireningsverk
till mycket
känslig recipient
godtogs inte.**

**Ansökan
avslogs.**

En TM avslog en ansökan om minireningsverk med motiveringen bland annat att recipienten var mycket känslig.

Ur domskälen: "Samtidigt med detta mål har Mark- och miljööverdomstolen meddelat dom avseende två andra mål angående avloppsanläggningar i samma område, M 5910-16 och M 5911-16.

De aktuella fastigheterna ligger i Kolvik som är ett fritidshusområde med fastigheter som bebos främst under sommarhalvåret. Området tas dock i allt högre utsträckning i anspråk för permanentboende. Recipienten för det renade avloppsvattnet är vattenförekomsten Gullmarsn centralbassäng.

Av utredningen i målet framgår att den ekologiska statusen för vattenförekomsten Gullmarsn centralbassäng har bedömts till måttlig på grund av övergödningspåverkan. Gullmarsfjorden är en tröskelfjord och de djupare delarna av fjorden tillförs inte syrerikt vatten från Skagerak kontinuerligt och därmed ökar känsligheten. Syrebrist har konstaterats i bottenvattnet sydväst om Kolvik under hela 2014 och det föreligger också säsongsmässig syrebrist i Gullmarsfjordens bottenvatten sedan flera decennier. Nuvarande belastning överskrider systemets förmåga att ta hand om de näringsämnen som tillförs. Till detta kommer att recipienten omfattas av skydd som Natura 2000-område, är ett skyddat musselvatten samt att delar av fjorden är ett marint naturreservat. Området omfattar rödlistade fiskarter och fjordens grunda vikar med ålgräsängar är viktiga reproduktions- och uppväxtområden för fiskar och skaldjur. Vid en ökning av näringsämnen till recipienten riskerar fleråriga alger och ålgräs att konkurreras ut av snabbväxande fintrådiga alger och en ökad grumlighet kan också påverka recipienten negativt. Recipienten är av kommunen utpekad som ett område där det råder hög skyddsnivå för såväl miljöskydd som hälsoskydd.

Mot bakgrund av nämnda förutsättningar gör Mark- och miljööverdomstolen inledningsvis bedömningen att recipienten får betecknas som ett särskilt känsligt och skyddsvärt område där det finns stor anledning till att anpassa kraven på avloppsutsläppen utifrån de speciella förhållanden som råder. Vidare måste med hänsyn till att en ansökan om tillstånd till avloppsanläggning kan ses i ett större sammanhang (se MÖD 2006:27 och 2006:53) beaktas vad nämnden har påpekat om att det finns ytterligare ett stort antal fastigheter med avrinning till den aktuella recipienten. Dessa fastigheter har idag inte utsläpp från vattentoiletter och följderna av en generell tillståndsgivning för dessa skulle ge ett ökat utsläpp av näringsämnen till Gullmarsn centralbassäng.

Den sökta anläggningen uppfyller visserligen kraven för hög skyddsnivå för miljöskydd enligt Havs- och vattenmyndighetens allmänna råd beträffande BOD, tot- P och tot-N när den fungerar som avsett. HaV har dock särskilt påpekat att det på grund av recipientens känslighet för näringsämnen finns ett behov av att ytterligare minska utsläppen av kväve utöver vad som följer av

kraven på hög skyddsnivå. Mark- och miljööverdomstolen delar denna bedömning och finner därför att högre krav än de som gäller för hög skyddsnivå för miljöskydd behöver ställas i detta fall. Detta gäller särskilt vid beaktande av vad som skulle bli följden av en generell utbredning av enskilda avloppsanläggningar som renar vatten från vattenklosetter och där Gullmarsfjorden är recipient. Domstolen har i målet endast att pröva om sökt lösning uppfyller de krav som kan ställas. Vad sökanden har anfört om att även den av nämnden föreslagna lösningen ger upphov till utsläpp av näringsämnen saknar därför betydelse.

Sammantaget gör således Mark- och miljööverdomstolen bedömningen att tillstånd inte ska lämnas till den sökta anläggningen eftersom utsläppet i det aktuella fallet skulle ske till en mycket känslig och skyddsvärd recipient. Överklagandet ska därför avslås.”

MÖD
[M 5910-16](#)
2017-06-28

**Minireningsverk
godtogs inte
eftersom
utsläppen skulle
ske till en
mycket känslig
övergödd
recipient.**

Uddevalla

En TM avslog en ansökan om ett minireningsverk med bl.a. motiveringen att utsläppet skulle ske till en mycket känslig recipient.

Ur domskälen:
”Av utredningen i målet framgår att den ekologiska statusen för vattenförekomsten Gullmars centralbassäng har bedömts till måttlig på grund av övergödningsspåverkan. Gullmarsfjorden är en tröskelfjord och de djupare delarna av fjorden tillförs inte syrerikt vatten från Skagerak kontinuerligt och därmed ökar känsligheten. Syrebrist har konstaterats i bottenvattnet sydväst om Kolvik under hela 2014 och det föreligger också säsongsmässig syrebrist i Gullmarsfjordens bottenvatten sedan flera decennier. Nuvarande belastning överskrider systemets förmåga att ta hand om de näringsämnen som tillförs. Till detta kommer att recipienten omfattas av skydd som Natura 2000- område, är ett skyddat musselvatten samt att delar av fjorden är ett marint naturreservat. Området omfattar rödlistade fiskarter och fjordens grunda vikar med ålgräsängar är viktiga reproduktions- och uppväxtområden för fiskar och skaldjur. Vid en ökning av näringsämnen till recipienten riskerar fleråriga alger och ålgräs att konkurreras ut av snabbväxande fintrådiga alger och en ökad grumlighet kan också påverka recipienten negativt. Recipienten är av kommunen utpekad som ett område där det råder hög skyddsnivå för såväl miljöskydd som hälsoskydd. Vidare avses utsläppet från avloppsanläggningen ledas ut till en bäck som efter en kort stäcka mynnar ut i en omedelbar närhet av en badplats.

Mot bakgrund av nämnda förutsättningar gör Mark- och miljööverdomstolen inledningsvis bedömningen att recipienten får betecknas som ett särskilt känsligt och skyddsvärt område där det finns stor anledning till att anpassa kraven på avloppsutsläppen utifrån de speciella förhållanden som råder. Vidare måste med hänsyn till att en ansökan om tillstånd till avloppsanläggning kan ses i ett större sammanhang (se MÖD 2006:27 och 2006:53) beaktas vad nämnden har påpekat om att det finns ytterligare ett stort antal fastigheter med avrinning till den aktuella recipienten. Dessa fastigheter har idag inte utsläpp från vattentoalett och följderna av en generell tillståndsgivning för dessa skulle ge ett ökat utsläpp av näringsämnen till Gullmars centralbassäng.

Den sökta anläggningen uppfyller visserligen kraven för hög skyddsnivå för miljöskydd enligt Havs- och vattenmyndighetens

allmänna råd beträffande BOD, tot- P och tot-N när den fungerar som avsett. HaV har dock särskilt påpekat att det på grund av recipientens känslighet för näringsämnen finns ett behov av att ytterligare minska utsläppen av kväve utöver vad som följer av kraven på hög skyddsnivå. Mark- och miljööverdomstolen delar denna bedömning och finner därför att högre krav än de som gäller för hög skyddsnivå för miljöskydd behöver ställas i detta fall. Detta gäller särskilt vid beaktande av vad som skulle bli följden av en generell utbredning av avloppsanläggningar likande den nu aktuella anläggningen. Gällande utsläppspunktens närhet till badplatsen kan dessutom påpekas att tillförlitliga barriärer behövs för att minska riskerna för att smittämnen tillförs badplatsen och påverkar människors hälsa. [Mannen] har dock inte visat att anläggningen skulle reducera smittämnen till en nivå som skulle vara acceptabel på platsen. Inte heller den ingivna provtagningen av bakterier i bäcken ändrar denna bedömning. Sammantaget gör Mark- och miljööverdomstolen bedömningen att tillstånd inte ska lämnas till den sökta anläggningen eftersom utsläppet i det aktuella fallet skulle ske till en mycket känslig och skyddsvärd recipient. Överklagandet ska därför avslås.”

MÖD M 5911-16 2017-06-28 Uddevalla	Minireningsverk godtog inte eftersom utsläppen skulle ske till en mycket känslig övergödd recipient.	Mark- och miljööverdomstolen har i likhet med underinstanserna funnit att tillstånd till enskild avloppsanläggning för BDT- vatten och vatten från vattenklosett inte ska beviljas. Trots att anläggningen uppfyller kraven för hög skyddsnivå har domstolen ansett att recipientens (Gullmarsfjorden) höga skyddsvärde och utsläppspunktens närhet till badplats medför att högre krav än vad som gäller för hög skyddsnivå behöver ställas. Domstolen har också beaktat följderna av en generell utbredning av avloppsanläggningar som renar vatten från vattenklosetter.
MÖD M 5822-16 2017-03-23 Orust	Naturliga våtmarker ingår inte en avloppsanläggning Det var hög skyddsnivå för avloppsutsläpp till ett våtmarksområde med det sällsynta fosforskyende halvgräset ag.	En fastighetsägare ansökte om tillstånd till att anlägga en slamavskiljare och markbädd. Utsläppet avsågs ske till en våtmark innan den slutliga recipienten som var en havsvik. TM avlog ansökan och menade att anläggningen inte uppfyllde hög skyddsnivå. Ur domskälen: <i>”Vid en bedömning av vilka krav som ska ställas på utsläppet från en avloppsanläggning är det normalt sett förhållandena vid en anläggnings utsläppspunkt som bedöms (se Mark- och miljööverdomstolens dom 2014-01-31 i mål nr M 2137-13). En anlagd våtmark som är utformad för reningsändamål och som hanteras på rätt sätt kan ingå i en avloppsanläggning. Den våtmark som finns på fastigheten är emellertid en naturlig våtmark. Den rening som kan ske i våtmarken är därför utan betydelse vid bedömningen av vilken påverkan utsläppet från den aktuella avloppsanläggningen kan medföra. Det är därför inte visat att anläggningen uppfyller reduktionskraven för hög skyddsnivå för miljöskydd.”</i>
MÖD M 5452-16 2017-01-12 Karlskrona	Ingivna provresultat visade inte om anläggningens reningsförmåga motsvarade hög skyddsnivå och det gick inte heller att avgöra om provresultaten	En TM beviljade tillstånd till en avloppsanläggning som utgjordes av en trekammarbrunn en pumpbrunn med larm, ett vassbevuxet sandfilter, en kontrollbrunn och en efterpoleringsdamm. Anläggningen skulle läggas i tätskikt så att inget vatten kunde infiltrera i marken. Grannen överklagade då dennes dricksvattenbrunn låg 40 m bort och hen var orolig för förorening. MÖD ansåg inte att det var ett slutet system då dammen hade en öppen vattenspegel. Med beaktande av detta samt närhet till dricksvattenbrunn och till de geohydrologiska förhållandena skulle därför anläggningen behöva uppfylla kraven för hög skyddsnivå. Av

	var tillämpliga för den ansökta anläggningen. Ansökan avslogs.	ingivna provresultat gick det dock ej att bedöma om anläggningen motsvarade detta och inte heller om befintliga provresultat var tillämpliga. Ansökan avslogs i sin helhet.
MÖD M 10805-15 2016-12-14 Aneby	Befintlig infiltration från 1997 ansågs kunna kompletteras med fosforfällning eller liknande för att uppnå hög skyddsnivå. Kostnaden ansågs rimlig eftersom recipienten var starkt övergödd. Utsläpp av toalettavloppsvatten förbjöds.	En TM förbjöd toalettavloppsutsläpp till en slamavskiljare med efterföljande infiltration anlagd 1997, såvida inte fastighetsägaren innan förbudet trädde i kraft hade visat att anläggningen uppfyllde kravet på minst 90% reduktion av fosfor och BOD. Motivet för förbudet var en modellberäkning som visat att avloppsanläggningarna i delavrinningsområdet behövde uppgraderas till hög skyddsnivå för att recipienten skulle ha möjlighet att nå GES. Ur domskälen: <i>"Vid prövningen av en enskild avloppsanläggning ska enligt praxis hänsyn tas till förhållandena det större område inom vilket den aktuella fastigheten ingår och beaktas vad följden skulle bli av en generell utbredning av avloppsanläggningar liknande den som prövas (jfr RÅ 1994 ref. 59, MÖD 2006:27 och 2006:53 samt Mark- och miljööverdomstolens dom den 24 januari 2013 i mål nr M 5065-12). Detta innebär att även om avloppsanläggningen har begränsad påverkan på Svartån, kan det enligt nämndens modellberäkning inte uteslutas att anläggningen har en påverkan genom att den är belägen i det aktuella området. Följden av flera avloppsanläggningar i området med rening som inte motsvarar hög skyddsnivå måste beaktas. Därmed kan krav på hög skyddsnivå för den aktuella anläggningen ställas enligt 2 kap. 3 § miljöbalken om det inte anses orimligt enligt 7 § i samma kapitel. I detta fall har både nämnden och Havs- och vattenmyndigheten gett exempel på tekniska lösningar som kan vidtas för att anläggningen ska nå upp till de krav som ställs. Kostnaden för att uppgradera infiltrationen har ansetts till mindre än 5 000 kr per år. Mot bakgrund av dessa omständigheter kan det inte anses orimligt att ställa krav på hög skyddsnivå för anläggningen och därmed förbjuda utsläpp av toalettavloppsvatten."</i> MÖD hade synpunkter på utformningen av beslutet och ändrade TM:s beslut så att utsläppet av toalettavloppsvatten förbjöds. Den ursprungliga formuleringen ansågs omöjlig att efterkomma.
MÖD M 10800-15 2016-12-14 Aneby	Befintlig infiltration från 1994 ansågs kunna kompletteras med fosforfällning eller liknande för att uppnå hög skyddsnivå. Kostnaden ansågs rimlig eftersom recipienten var starkt övergödd. Utsläpp av toalettavloppsvatten förbjöds.	En TM förbjöd toalettavloppsutsläpp till en slamavskiljare med efterföljande infiltration från 1994, såvida inte fastighetsägaren innan förbudet trädde i kraft hade visat att anläggningen uppfyllde kravet på minst 90% reduktion av fosfor och BOD. Motivet för förbudet var en modellberäkning som visat att avloppsanläggningarna i delavrinningsområdet behövde uppgraderas till hög skyddsnivå för att recipienten skulle ha möjlighet att nå God Ekologisk Status. Ur domskälen: <i>" Vid prövningen av en enskild avloppsanläggning ska enligt praxis hänsyn tas till förhållandena i det större område inom vilket den aktuella fastigheten ingår och beaktas vad följden skulle bli av en generell utbredning av avloppsanläggningar liknande den som prövas (jfr RÅ 1994 ref. 59, MÖD 2006:27 och 2006:53 samt Mark- och miljööverdomstolens dom den 24 januari 2013 i mål nr M 5065-12). Detta innebär att även om avloppsanläggningen har begränsad påverkan på Svartån, kan det enligt nämndens modellberäkning inte uteslutas att anläggningen har en påverkan genom att den är belägen i det aktuella området. Följden av flera avloppsanläggningar i området med rening som inte motsvarar hög skyddsnivå måste</i>

beaktas. Därmed kan krav på hög skyddsnivå för den aktuella anläggningen ställas enligt 2 kap. 3 § miljöbalken om det inte anses orimligt enligt 7 § i samma kapitel.

I detta fall har både nämnden och Havs- och vattenmyndigheten gett exempel på tekniska lösningar som kan vidtas för att anläggningen ska nå upp till de krav som ställs. Kostnaden för att uppgradera infiltrationen har angetts till mindre än 5 000 kr per år. På XXX finns dessutom en torr lösning, som medför att förbudet inte behöver medföra några kostnader alls för ägarna. Med beaktande av dessa omständigheter och då nämnden har uppgett att fastigheten inte kommer att kunna

anslutas till allmänt avlopp inom överskådlig tid, kan det inte anses orimligt att ställa krav på hög skyddsnivå för anläggningen och därmed förbjuda utsläpp av toalettavloppsvatten.

MÖD hade synpunkter på utformningen av beslutet och ändrade TM:s beslut så att utsläppet av toalettavloppsvatten förbjöds. Den ursprungliga formuleringen ansågs omöjlig att efterkomma.

MÖD
[M 4515-15](#)
2016-04-25

Uddevalla

**CE-märkning
hindrar inte att
sådana krav
uppställs på
anläggningen
som helhet som
enligt den
svenska
miljölagstiftning
en bedöms
nödvändiga för
att säkerställa
skyddet av hälsa
och miljö.
Ansökan avslogs
på grund av att
den ansökta
anläggningens
reningskapacitet
ej redovisats.
Prestandadeklar
ation saknades i
ansökningshand
lingarna.**

Miljö- och stadsbyggnadsnämnden avslog en fastighetsägares ansökan om tillstånd till inrättande av avloppsanläggning. Anläggningen bestod av ett minireningsverk av typen Ecobox S1 för rening av WC- och BDT-vatten från permanentbostad. Sökanden överklagade nämndens beslut till länsstyrelsen som avslog överklagandet. Sökanden överklagade därefter länsstyrelsens beslut till mark- och miljödomstolen som upphävde nämndens beslut och gav tillstånd till den sökta anläggningen. Nämnden överklagade domen till Mark- och miljööverdomstolen som bad Havs- och vattenmyndigheten att yttra sig.

Havs- och vattenmyndigheten har i sitt yttrande bland annat angett att myndigheten inte anser att den föreslagna anläggningen är tillräckligt robust. Vidare anser myndigheten att anläggningen inte uppfyller miljöbalkens krav på en kretsloppsanpassad lösning. Såvitt Havs- och vattenmyndigheten känner till finns det inte något fungerande insamlings- eller återföringssystem för filter. Den valda tekniken, med fosforfälla, är en relativt oprövad teknik och det kan bland annat ifrågasättas hur effektiv den är avseende rening av bakterier, framförallt vid lägre pH.

Mark- och miljööverdomstolen har i sin dom inledningsvis konstaterat att genom CE-märkning garanterar en tillverkare att deklarerad prestanda överensstämmer med den faktiska. Medlemsländerna i EU ska utgå från att en prestandadeklaration är korrekt och får inte heller förhindra tillhandahållandet eller användning av CE-märkta produkter, under förutsättning att den angivna prestandan motsvarar kraven för sådan användning i landet. Enligt Mark- och miljööverdomstolen hindrar CE-märkning inte att sådana krav uppställs som enligt den svenska miljölagstiftningen bedöms nödvändiga för att säkerställa skyddet av hälsa och miljö. Eftersom CE-märkningen ska vara den enda märkning som garanterar byggproduktens överensstämmelse med angiven prestanda, utgör prestandadeklarationen ett viktigt underlag vid tillståndsprövning. Det är verksamhetsutövarns ansvar att redovisa prestandadeklarationen för tillståndsmyndigheten. Då någon sådan deklaration inte har redovisats i målet saknas tillräckligt stöd för påståendet att anläggningen når upp till en reningsgrad som motsvarar hög skyddsnivå. Sammantaget bedöms tillräcklig utredning inte ha presenterats som medför att det aktuella minireningsverket kan godtas i detta fall.

MÖD M 6531-15 2015-11-26 Norrtälje	En fastighet som har en sluten tank för WC och ett separat BDT-avlopp har två avloppsanläggningar Tillståndsplikt gäller för både sluten tank och för BDT-avlopp.	I ett ärende om miljöstraffavgift hade mark- och miljödomstolen utdömt en MSA för att en FÄ hade underlåtit att söka tillstånd för installation av en sluten tank för WC och ett separat BDT-avlopp. Det var tillståndspliktigt att anlägga BDT-avlopp på den aktuella platsen. TM överklagade och menade att det var två separata anläggningar – en för WC och en för BDT. TM framhöll att det var separata anordningar och separata ledningssystem. Alltså borde två MSA om totalt 10 000 kr utgå. MÖD höll med och ändrade MMD:s beslut. Av domskälen framgår följande: <i>”Av utredningen framgår att NN inrättat WC med sluten tank och BDT-avlopp utan att tillstånd söktes. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att båda dessa åtgärder är tillståndspliktiga var för sig. Att avloppsanordningarna har inrättats vid samma tillfälle medför inte att de därigenom är att anse som en anordning. Som en följd av detta ska en miljöstraffavgift om 5 000 kronor utgå för var och en av överträdelserna”.</i>
MÖD M 9616-14 2015-10-30	Det underlag som ska utgöra utgångspunkt för bedömningen av kvalitetsfaktorernas status ska vara representativt för vattenförekomsten som helhet.	Av domen framgår att bedömningen av en verksamhets påverkan utifrån miljökvalitetsnormerna ska göras på vattenförekomstnivå. Målet gällde tillstånd att anlägga och driva en hamn för godstrafik. Efter det att MÖD hade förklarat verksamheten tillåtlig meddelade mark- och miljödomstolen tillstånd till verksamheten samt föreskrev villkor. Frågor i MÖD är nu bl.a. betydelsen av att det efter tillåtlighetsprövningen föreskrivits att vissa miljökvalitetsnormer ska gälla som gränsvärdesnormer samt att det även uppmärksammas att fartygstrafiken till och från hamnen kan medföra risk för spridning av förorenade sediment i vattenförekomsten utmed del av farleden. Även frågor om hur ickeförsämringskravet i ramvattendirektivet ska tillämpas och om formulering av villkor. Av domen framgår att bedömningen av en verksamhets påverkan utifrån miljökvalitetsnormerna ska göras på vattenförekomstnivå.
MÖD M 3753-14 2014-09-24 Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund	Dimensionering av en anläggning för BDT-vatten från ett enklare fritidsboende kan anpassas till förhållandena på platsen. Ansökan avslogs pga. bristande redovisning av reningskapacitet.	TM avslog en ansökan om att inrätta ett grävattenfilter av märket Raita Biobox för BDT-vatten från ett litet fritidshus. TM ansåg att det fanns en risk för överbelastning av grävattenfiltret även om vattensnål teknik användes. TM anförde: För en dusch på fem minuter går det i genomsnitt åt 50 liter vatten, beroende på typ av munstycke. Med tanke på att Biobox har en maxkapacitet på 75 liter per timme enligt tillverkarens beskrivning så finns risk att denna överbelastas. Vid överbelastning passerar en del av vattnet ovanför lamellerna så att ingen rening sker. Vid ytterligare överbelastning bräddas behållaren vilket kan medföra olägenhet då orenat vatten släpps ut. Provtagning av BOD, fosfor- och kvävereduktion har gjorts endast under tre olika dagar och endast under sommarhalvåret. Förbundet hade inte fått ta del av testresultat avseende bakteriereduktion. Sökanden anförde: Båda anläggningarna av BioBox är testade för bakterier (e-coli) med resultat på 99 procent. Testen för BOD7, fosfor och kväve ligger på 95 procents reningseffektivitet. Kapaciteten kan ökas genom extra biomoduler efter Bio-Box alternativt parallellkoppling av två Bio-Box-anläggningar. Anläggningarna tillgodoser väl gällande krav för rening av BDT-vatten. Riskerna för

överbelastning är helt grundlösa och hypotetiska. Sannolikheten att man använder tvättstall och dusch samtidigt finns inte eftersom de är placerade bredvid varandra i ett litet tvätttrum. Bioboxen har inga delar som kan gå sönder och den kräver inga byten av filtermassor.

"Bedömningen av vilket flöde en anläggning ska vara dimensionerad för bör ske med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Vad Naturvårdsverket anför i NFS 2006:7 om fem personekvivalenter och permanentboende kan vara en utgångspunkt men hänsyn bör även tas till omständigheter som t.ex. vattenförbrukning, hur mycket fastigheten används, vad som ansluts till anläggningen och användande av vattensnål teknik. Eftersom det i detta fall är fråga om BDT-vatten från ett enklare fritidsboende kan anläggningens dimensionering i och för sig godtas. Av handlingarna framgår att det aktuella området är bergigt och att det finns enskilda dricksvattentäkter 40-50 meter från den tänkta avlopps- anordningen. De tester som gjorts på anläggningens reningsförmåga har gjorts under sommarhalvåret och vid några enstaka tillfällen. Det saknas också uppgift om tester för bakteriereduktion. I likhet med förbundet finner Mark- och miljööverdomstolen att provtagningsresultaten för anläggningen är alltför knapphändiga för att en tillförlitlig bedömning ska kunna göras. Mot denna bakgrund finner Mark- och miljööverdomstolen, med tillämpning av försiktighetsprincipen i 2 kap. 3 § andra stycket miljöbalken, att den befintliga utredningen inte visar att anläggningen uppfyller de miljö- och hälsoskydds krav som bör ställas på en avloppsanläggning för BDT-vatten. Överklagandet ska därför bifallas och ansökan avslås."

MÖD
[M 8541-13](#)
2014-04-24

Kumla

Ett tillstånd ska inte i brist på utredning utformas med alternativ som den sökande själv får välja mellan.

Tillstånd gavs till såväl infiltration som markbädd i samma beslut. Utredning av de faktiska förhållandena på platsen saknades.

Ansökan avslogs.

En TM beviljade tillstånd till en avloppsanläggning där det inte var fastslaget vilken teknisk lösning – markbädd eller infiltration – som skulle anläggas. I tillståndsbeslutet föreskrevs två alternativa metoder för infiltration, dels – för det fall infiltration inte var möjlig, föreskrevs två alternativa metoder för anordnande av markbädd. Det var således inte utrett om infiltration var möjligt men tillståndet omfattade ändå rätt för verksamhetsutövaren att försöka med en sådan utformning och därefter själv bedöma vilken metod som borde användas.

Grannen, som för övrigt inte hade hörts innan beslutet meddelades, överklagade beslutet och menade att det inte var visat att skyddsavståndet till hans brunn var tillräckligt.

"Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att det underlag nämnden hade inför sitt beslut var bristfälligt i fråga om möjligheten till infiltration och att beslutet innebär att verksamhetsutövaren efter påbörjat arbete ska välja det alternativ som denne bedömer lämpligt. Mark- och miljööverdomstolen anser att den nu aktuella delen av avloppsanläggningen är så väsentlig att det borde ha förelegat tillräcklig utredning om förhållandena på platsen innan tillstånd med tekniska lösningar meddelades. Domstolen anser att mot bakgrund av det bristfälliga underlaget som redovisats i ansökan kan inte miljöbalkens krav på tillräckliga skyddsåtgärder (2 kap. 3 §) eller kravet på lämplig lokalisering (2 kap. 6 §) anses uppfylla. Nämndens formulering med alternativa utformningar av anläggningen ändrar inte denna bedömning. Mark och miljödomstolens dom ska därför upphävas och ansökan avslås."

MÖD M 2137-13 2014-01-31 Göteborg	MÖD ansåg att det inte var visat att reningsverket klarade smittoreduktion tillfredsställande varför efterpolering krävdes i en s.k. EP-tank. Ärendet återförvisades.	En TM avslog en ansökan om minireningsverk. Den aktuella fastigheten låg tillsammans med ett tiotal bostadshus och inom 350 m från avloppsutsläppet låg ytterligare 25 bostadshus. TM ansåg därför att anläggningen utan efterpolering inte kunde anses uppfylla hälsoskyddskraven. Man menade att om verket ensamt skulle anses uppfylla normal skyddsnivå för hälsoskydd så skulle det i sak bli samma som att inte ställa något krav alls på smittämnen. Minireningsverket i versionen för 5 pe var CE-märkt och testat enligt EN12566-3, i vilket smittoreduktion inte ingår. FÅ ville dock installera en anläggning som var avsedd för 10 pe. FÅ menade att en efterpolering skulle kunna störa den normala funktionen hos verket och smittoreduktionen var tillräcklig eftersom anläggningstypen varit med i en länsstyrelsestudie 2009 där tre av fem tagna stickprover visade att anläggningen klarade badvattenkvalitet. Fastighetsägaren ville släppa det renade vattnet efter minireningsverket till ett öppet dike/bäck i ett område med ca 5-10 hus. Fastighetsägaren motsatte sig kravet på efterpolering eftersom han ansåg att det inte fanns någon risk för exponering eller smittspridning då det tog lång tid för det renade vattnet att nå havet. Anläggningens utsläppspunkt låg ca 3 km från havet, varav 1,1 km av transporten skedde i öppet dike. MÖD gjorde bedömningen att <i>"I området förekommer inte obetydlig bostadsbebyggelse och utsläppet kommer att ske i ett område där människor riskerar att exponeras för avloppsvattnet. Med hänsyn till denna risk för exponering av smittämnen och den osäkerhet om vilken reduktion anläggningen ger i detta hänseende finns det skäl att förena tillståndet med ett krav på efterbehandling, i detta fall ett efterpoleringssteg"</i>. Här ansåg MÖD att den information som fanns om den aktuella anläggningen i fråga om reduktion av smittämnen m.m. inte kunnat visa på en tillfredsställande reduktion och därför fanns det skäl att förena tillståndet med ett krav på efterbehandling, i detta fall ett efterpoleringssteg. Avgörande för bedömningen var att utsläppet skulle ske i närheten av bostäder i ett öppet dike/bäck. Den sammanvägda bedömningen av robusthet, reduktionsförmåga och utsläppspunktens lokalisering ledde fram till att enbart minireningsverket inte uppfyllde kraven för normal hälsoskyddsnivå på platsen. De fastslog därmed att en efterpolering behövdes. Efterpolering skulle ske i en s k EP-tank. Provtagning av verket med avseende på BOD, tot-P och tot-N ska ske efter tre månader respektive ett år, därefter efter anmodan från TM. "Om det då visar sig att tillräcklig rening inte sker bör det övervägas om det är möjligt och skäligt, med hänsyn till kostnad och nytta, att ställa krav på ytterligare åtgärder för att nå önskad rening av avloppsvattnet." Frågan om slutliga villkor för utsläpp av BOD, tot-P och tot-N sköts sålunda upp under en provotid. För smittoreduktion föreskrevs ingen uppföljande provtagning. MÖD uttalade vidare att kravet på en anläggnings funktion ska ställas vid en anläggnings utsläppspunkt, dvs ett långt dike i vilket retention förvisso kan ske, ingår därmed inte i anläggningen.
MÖD M 5622-13 2013-11-21	För att en anmälan ska kunna godtas måste det vara	En TM avslog en ansökan om en s k Uponor BDT-Easy avsedd för ett fritidshus med mulltoa. Vattnet renas i 360 liter torv som byts ut tre gånger per år alternativ efter 100 dagar.

Eskilstuna	visat att anläggningen uppfyller relevanta miljö- och hälsoskydds krav	Ur MÖD:s dom: <i>"Bedömningen av för vilket flöde anläggningen ska vara dimensionerad för bör ske med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Vad Naturvårdsverket anför i NFS 2006:7 om fem personekvivalenter och permanentboende kan vara en utgångspunkt, men hänsyn bör även tas till omständigheter som t.ex. vattenförbrukning, hur mycket fastigheten används, vad som ansluts till anläggningen och användande av vattensnål teknik. Av utredningen i målet framgår att anläggningen har en dimensionering som ligger nära den som Naturvårdsverket rekommenderar i sina allmänna råd. Eftersom det i detta fall är fråga om BDT-vatten från ett enklare fritidsboende kan anläggningens dimensionering godtas.</i> <i>Av handlingarna framgår vidare att anläggningen kräver ett visst underhåll. Detta tycks i huvudsak inbegripa att filtret måste bytas efter 100 dagars användning. Även om anläggningen sålunda förutsätter ett visst tekniskt kunnande hos ägaren och god skötsel, kan den ändå anses tillräckligt robust. Den omständigheten att anläggningen kan kräva något mer tillsyn från tillsynsmyndigheten än t.ex. en markbädd är inte i sig ett skäl att förbjuda anläggningen.</i> <i>I likhet med mark- och miljödomstolen anser Mark- och miljööverdomstolen att reduktionskraven inte behöver ställas lika högt när det är fråga om enbart BDT-vatten som vid osorterat avlopp. Detta stämmer också överens med vad som anges i NFS 2006:7. Av de provtagningsresultat som finns i målet framgår dock att halten utgående fosfor vid ett par tillfällen varit högre än halten ingående fosfor. Någon förklaring till resultaten har inte lämnats. Inte heller finns någon förklaring till varför det för vissa mätperioder saknas uppgifter om fosfor. Vidare har mätosäkerheten när det gäller provtagningsresultatet för reduktion av syreförbrukande ämnen satts så högt som 30 procent och det saknas tester som visar anläggningens funktion ur smittskydds-synpunkt.</i> <i>Havs- och vattenmyndigheten har i sitt remissvar till mark- och miljödomstolen anför att den föreslagna avloppsanläggningen uppfyller de miljökrav som man kan ställa på en BDT-vattenbehandling för fritidsboende, men att fler testresultat vore önskvärt när det gäller smittskydd. Myndigheten har även anför att tekniken verkar uppfylla de reduktionskrav som man bör ställa på BDT-vatten med avseende på organiskt innehåll, men att fler undersökningar och längre testperiod bör utföras av leverantören.</i> <i>Vid en samlad bedömning och med utgångspunkt i den försiktighetsprincip som ska tillämpas enligt 2 kap. 3 § andra stycket miljöbalken, finner Mark- och miljööverdomstolen att befintlig utredning inte visar att anläggningen uppfyller de miljö- och hälsoskydds krav som bör ställas på en avloppsanläggning för BDT-vatten. Överklagandet bör därmed bifallas och nämndens beslut fastställas."</i>
MÖD M 4569-13 2013-11-13 Haninge	Ändrad lokalisering och ny teknik var att jämföras med ny anläggning.	En FÄ hade låtit inrätta en ny infiltration med en annan placering än vad som angivits i tillståndet för den gamla infiltrationsanläggningen. Vidare hade den gamla, konventionella infiltrationen bytts ut mot kompaktfilter.

	Infiltration med moduler var tillståndspliktig.	TM fattade beslut om miljöstraffavgift vilket överklagades. MMD fastställde TMs beslut om MSA. Av domskälen framgår följande: <i>”Det som TM har anfört om infiltrationsanläggningens ändrade lokalisering har inte ifrågasatts av NN. Dessutom framgår av handlingarna att den nya infiltrationsbädden har en annan teknik än den gamla. Det tillstånd som NN har haft för sin avloppsanordning kan varken anses omfatta den nya lokaliseringen eller den ändrade infiltrationstekniken. Omlokaliseringen av infiltrationsbädden tillsammans med den nya infiltrationstekniken är därför att jämföras med inrättande av en ny avloppsanordning.”</i>
MÖD 2013:27 M 2275-13 2013-08-21 Haninge	Ändrad lokalisering var att jämföras med ny anläggning. Att inrätta en slutna tank krävde tillstånd.	En FÄ hade låtit inrätta en ny slutna tank för WC-vatten samtidigt som den befintliga tanken var kvar. Den gamla och den nya tanken låg på helt olika platser på fastigheten. TM fattade beslut om MSA vilket överklagades. MMD fastställde TMs beslut om MSA. Av domskälen framgår följande: <i>”Frågan i målet är om anläggandet av den nya tanken är att jämföras med en tillståndspliktig åtgärd eller om det kan ses som en ändring av den befintliga och redan tillståndsgivna avloppsanordningen.</i> <i>I praxis har ändringar av befintlig avloppsanläggning jämförats med en nyanläggning när ändringarna avsett de viktigaste funktionerna vid inrättandet av en avloppsanordning (Mark- och miljööverdomstolens dom i mål nr M 5369-09). I det fallet var det fråga om ändringar i fråga om reningsmetod och utsläppspunkt.</i> <i>Vid inrättande av en avloppsanordning med slutna wc-tank är frågan om anordningens lokalisering en viktig del av prövningen. Detta bland annat för att minimera risken för påverkan på dricksvattenbrunnar vid eventuella driftstörningar på anläggningen. I det aktuella fallet har den nya slutna tanken placerats på en annan plats än den gamla tanken. Det tillstånd NN haft för sin avloppsanordning kan inte anses omfatta den ändrade lokaliseringen av wc-tankens. Den ändrade lokaliseringen är att jämföras med ett inrättande av en ny avloppsanordning som är tillståndspliktig.”</i>
MÖD M 5065-12 2013-01-24	I bedömningen av om en viss anläggning kan tillåtas måste beaktas att det eventuellt skulle kunna bli fler fastighetsägare som ville installera samma typ av avloppsanläggning. Avloppsanläggningen, som bestod av WC-vatten till slutna	Vid prövning av tillstånd till en enskild avloppsanläggning har Mark- och miljööverdomstolen ansett att anläggningen innebär att avloppsvattnet renas på ett sådant sätt att olägenhet för människors hälsa och miljön inte uppkommer och att anläggningen kan godtas även sett utifrån förhållandena i det större område i vilken fastigheten ingår. Domstolen har också tagit hänsyn till att det inte kommer finnas ett gemensamt alternativ inom en överskådlig framtid.

	tank och markbädd för BDT, med utsläpp till känslig recipient godtogs trots detta då utsläppet av fosfor bedömdes bli litet.	
MÖD M 6561-12 2013-01-10	Ersättning för onyttigbliven enskild anläggning kunde inte utgå eftersom fastighetsägarna enligt domstolens mening inte varit ovetande om att allmän va-anläggning i området var nära förestående	VA-mål angående begäran om ersättning för onyttig anläggning
MÖD M 9796-10 2011-07-07 Eskilstuna	MÖD ansåg att minireningsverk inte var en lämplig lösning i det aktuella fallet men att tillstånd till avloppsanläggning borde kunna ges om utsläppen begränsades till BDT-vatten Ärendet återförvisades.	En TM avslog en ansökan om avloppstillstånd för tre fastigheter som fått förhandsbesked för nybyggnation med hänvisning till de lokala förhållandena och att utbyggnad av kommunalt VA-nät skulle inväntas. När förhandsbesked beviljades var avsikten att ansluta den nya bebyggelsen till kommunalt VA-nät, men när ansökan senare inkom till TM hade kommunen ändrat sina VA-utbyggnadsplaner. TM ansåg att det fanns risk för påverkan på recipienten Mälaren likväl som risk för olägenheter då området var tämligen tätbebyggt. MÖD poängterade inledningsvis att prövningen av förhandsbesked enligt PBL och prövningen av miljöfarlig verksamhet enligt MB skulle ske parallellt utan inbördes begränsningar. MÖD konstaterar vidare att den bästa lösningen för området, såsom i många andra fall, är att kommunen ansluter området till kommunalt vatten och avlopp. Av handlingarna i målet framgår att det är osäkert när detta kommer att ske och om det i så fall kommer att omfatta aktuella fastigheter. Om en sökt enskild avloppsanläggning är godtagbar ur miljösynpunkt ska tillstånd ges. I detta fall ansågs minireningsverk inte vara en acceptabel lösning, utan en förutsättning för tillstånd var att utsläppet begränsades till BDT-vatten. WC-frågan får då lösas genom slutna tank, förbränningstoalett eller på annat sätt. Ärendet återförvisades till TM.
MÖD M 6520-09 2010-07-01 Värmdö	BDT-avlopp är inte i sådant behov av uppföljning och kontroll att det är motiverat att	En TM meddelade tillstånd till en BDT-anläggning (infiltration) och tidsbegränsade tillståndet till tio år. Kommunen hade meddelat tillståndsplikt för BDT-anläggningar i den delen av kommunen som fastigheten var belägen. TM ansåg att även om det handlade om en BDT-anläggning så fanns fortfarande risk för stor påverkan på yt- och grundvatten. Vidare anförde TM att en automatisk och regelbunden

	tidsbegränsa tillståndet till 10 år.	kontroll där uppdatering av villkor med ny teknik sker har stor betydelse för att kunna säkerställa en god miljö i Östersjön. En omprövning vart tionde år är inte betungande eller omständligt för en miljöfarlig verksamhet. FÄ överklagade och menade att det var ett orimligt krav att ompröva anläggningen vart tionde år. Hon ansåg att det inte tagits individuella hänsyn i prövningen av hennes avlopp. Länsstyrelsen biföll överklagan. Miljödomstolen ändrade senare länsstyrelsens beslut och ansåg att det fanns fog för att tidsbegränsa tillståndet då även ett litet avlopp är en miljöfarlig verksamhet i lagens mening – i princip bör alla verksamheter som behandlas i balken kunna tidsbegränsas. MÖD delade inte denna uppfattning och fastställde länsstyrelsens beslut. Ur domen: "Av utredningen i målet framgår att anläggningen är avsedd för ett enfamiljshushåll och att tillståndet har villkorats av att en ur miljösynpunkt lämplig avloppsanordning ska utföras. Några starka miljöskäl som talar för en tidsbegränsning föreligger därför inte."
MÖD M 5369-09 2010-03-12 Alvesta	Att inrätta en infiltration med ändrad lokalisering krävde tillstånd. Att byta teknik från stenkista till infiltration krävde tillstånd.	En FÄ hade utan tillstånd inrättat en infiltration för WC- och BDT-vatten. Avloppsutsläppet hade tidigare skett med direktutsläpp i markytan. TM beslutade om MSA, vilket överklagades av FÄ. Ur domskälen : "Frågan i målet är om de åtgärder, som NN har vidtagit, är av sådant slag att de är tillståndspliktiga enligt 13 § FMH. Enligt punkt 1 i denna bestämmelse krävs tillstånd för att inrätta en avloppsanordning som en eller flera vattentoaletter ska anslutas till. NN har ändrat sin befintliga avloppsanläggning både vad gäller reningsmetod och utsläppspunkt. Eftersom ändringarna avser de viktigaste funktionerna vid inrättandet av en avloppsanläggning är enligt Miljööverdomstolens mening NN åtgärd att jämställa med en nyanläggning. Detta överensstämmer också med det Naturvårdsverket angett i de allmänna råden till 13 § FMH. NN har således vidtagit en tillståndspliktig åtgärd utan att först söka tillstånd och miljöstraffavgift ska därför påföras enligt nämndens beslut. Miljödomstolens dom ska därför upphävas och nämndens beslut fastställas."
MÖD M 7681-08 2009-09-25 Värmdö	Innan tillsynsmyndighet en beslutar om föreläggande om borttagning för en anläggning som byggts utan tillstånd bör övervägas om tillstånd kan ges i efterhand. MÖD upphävde föreläggandet att montera bort anslutna vattentoaletter,	TM förelade en FÄ att bl.a. montera bort installerade vattentoaletter. På fastigheten fanns tillstånd till förmultningstoalett samt tillstånd för BDT-vatten till slamavskiljare och efterföljande markbädd. På fastigheten hade ej prövade ändringar gjorts som att installera WC till sluten tank samt att ändra och leda även bad och tvättvattnet till sluten tank. TM bedömde att fastigheten låg inom område som bedömdes som ett problemområde ur grundvattensynpunkt med stor risk för saltvatteninträngning vid ökade vattenuttag varför man ingrep mot WC-anslutningen som gjorts utan tillstånd. Efter överklagande från FÄ har både länsstyrelsen och mark- och miljödomstolen i Nacka gjort samma bedömning som TM nämligen att ett ökat inslag av vattentoaletter i området kan leda till ett ökat nyttjande av fastigheterna som i sin tur leder till ett ökat grundvattenuttag och risk för saltvatteninträngning. Bägge instanserna har dock angivit tydligt i sina domskäl att man övervägt att lämna tillstånd i efterhand

**förklarade
avloppsanläggningen
som tillåtlig
samt
återförvisade
målet till
nämnden för
utfärdande av
tillstånd med
villkor**

till den befintliga anläggningen. MÖD gjorde en annan bedömning och kom fram till att utredningen visade att risken för saltvatteninträngning i grundvatten inom det relevanta området var i det närmaste försumbar. Då inga andra miljömässiga risker föreligger saknas det skäl att inte tillåta installation i efterhand. MÖD upphävde underinstansernas avgöranden och visade åter målet till TM för utfärdande av tillstånd med villkor.

HaV:s kommentar:

Om TM vid tillsyn upptäcker anläggningar som saknar tillstånd tillåter praxis att man kan ge tillstånd i efterhand. FÅ ska inte gynnas av att åtgärderna har vidtagits utan tillstånd och för detta kan det finnas möjlighet att besluta om MSA. En förutsättning för att kunna ge ett tillstånd i efterhand är att anläggningen och förhållandena på platsen kan bedömas och denna bedömning utmynnar i att miljöbalkens krav är uppfyllda. FÅ har här ett stort ansvar när det gäller att visa samtliga förutsättningar är uppfyllda, och de uppgifter som ska finnas vid en tillståndsansökan ska kunna redovisas.

MÖD
M 2723-08
2008-12-09

Gävle

**För att tillstånd
ska kunna ges
måste
beslutsunderlage
tillräckligt väl
beskriva
förhållandena på
platsen och
konsekvenserna
av om en
avloppsanläggning
placeras på den
föreslagna
platsen.**

En FÅ ansökte om tillstånd för avloppsanläggning bestående av en sluten tank till WC, en trekammarbrunn och en efterföljande förhöjd förstärkt infiltration för BDT-vatten. Ansökan beviljades ,men beslutet överklagades av närboende som menade att det fanns risker för deras dricksvattentäkter och att bland annat klimatförändringar i framtiden innebär att beslutet inte tagit tillräckligt hänsyn till att anläggningen kan översvämmas av havsvatten.

MÖD fastställde miljödomstolens dom.

**Sluten tank
ansågs vara en
bra lösning, men
infiltrationen för
BDT-vatten
placerades för
nära havet så att
det fanns risk för
översköljning och
bristande
funktion.
Beslutsunder-
laget var för
dåligt för att
tillstånd skulle
kunna medges.**

"Miljödomstolen konstaterar att ansökan avser dels en sluten tank för uppsamling av avloppsvatten från WC dels en anläggning för behandling av BDT-vatten som består av en trekammarbrunn med efterföljande förhöjd infiltrationsbädd. Domstolen anser en sluten tank för WC-avlopp väl fyller sitt ändamål i detta fall.

Miljödomstolen har vid syn på plats konstaterat att föreslagen placering av infiltrationsbädden så nära havsstranden innebär risk för översköljning av havsvatten vid olämpliga vind och vattenförhållanden i vattenområdet utanför fastigheten. Domstolen gör den bedömningen att avloppsvatten från anläggningen vid sådana tillfällen kan trängas ut till omgivningen på ett okontrollerat sätt. Ansökan visar inte vilka konsekvenser med skador i omgivningen en sådan situation kan leda till. Vidare saknas utredning som visar hur grundvatten flyter i området. Sådan information är nödvändig för att kunna bedöma möjliga skador på främst närliggande brunnar när avloppsvatten kommer ut i området kring infiltrationsbädden. Visserligen finns uppgifter om vattennivån i två brunnar för hushållsvatten, dock enbart i förhållande till markytan i dessa brunnars närhet utan en avvägd kartering av markytan i området mellan brunnarna, varför en bedömning av grundvattenytans läge inte heller utifrån dessa uppgifter kan göras såsom vägledning vid bedömning av grundvattenflödets huvudriktning. För att göra en realistisk bedömning torde ytterligare kontrollbrunnar behöva anläggas för att mäta grund vattennivåerna inom området.

Ansökan avslogs.

På grund av dessa brister skall överklagandet bifallas, innebärande att tillståndsansökan avslås."

MÖD 747M -08 2008-12-22 Kungsbacka	Fä ville bygga nytt permanentboende och ansluta allt avloppsvatten till slutna tankar i avvaktan på kommunalt VA Ansökan avslogs.	En TM avslog en ansökan om tillstånd till installation av två slutna tankar om vardera 10 kbm för såväl WC- som BDT-vatten. Den sökande ville riva ett fritidshus och bygga ett nytt permanenthus med två lägenheter. Den gamla BDT-anläggningen skulle då ersättas helt med slutna tankar. Området var bergigt och det var svårt att lösa BDT-avlopp för permanentboende. Länsstyrelsen hade tidigare med stöd av lagen om allmänna vattentjänster förelagt kommunen att inrätta verksamhetsområde för kommunalt VA i området, men det var osäkert när faktisk anslutning skulle kunna ske. TM menade att det var rimligt att FÅ inväntade kommunalt avlopp eftersom det inte kunde anses hållbart att under flera år samla upp allt vatten i slutna tankar och köra det till reningsverket 17 km därifrån. FÅ å sin sida menade att det skulle bli en förbättrad miljösituation i området eftersom allt avloppsvatten skulle samlas upp med den nya anläggningen. Överinstanserna hade olika uppfattningar men MÖD fattade beslut om att inte medge tillstånd. <i>"Såsom tidigare instanser konstaterat är en avloppsanläggning med sluten tank en lösning som inte kan anses långsiktigt hållbar. I avvaktan på en anslutning till det kommunala avloppsnätet kan det ibland finnas skäl att ge ett tidsbegränsat tillstånd till en sluten tank. I detta fall ska den tilltänkta avloppsanläggningen användas för en planerad nybyggnation. Det talar mot att ge ett tidsbegränsat tillstånd. Därtill kommer att nybyggnation med vattentoalett utan anslutning till det kommunala VA-nätet kommer att kräva ett uttag ur den redan hårt belastade grundvattentillgången, vilket, som nämnden påtalat, riskerar att leda till ökade sanitära olägenheter i området. Mot denna bakgrund kan det inte anses oskäligt att klaganden får invänta den planerade kommunala va-anläggningen."</i>
MÖD M 9327-06 2008-06-11 Tanum	Infiltration av fekalievatten från en Aquatron med UV-lampa godtogs inte 35 m från en vattentäkt. Utredning av grundvattnets strömningsriktning och bergets lokala sprickighet saknades. Ansökan avslogs.	En TM avslog en ansökan om att koppla dubbelspolande urinseparerande toalett med fekalievatten via ett Aquatronsystem med UV-ljus till en befintlig infiltrationsanläggning. Ansökan avslogs då närmsta vattentäkt låg 35 m ifrån infiltrationen på samma höjd. Utredning saknades om grundvattnets strömriktningar samt bergets lokala sprickighet på fastigheten. TM ansåg vidare att det fanns risk för att UV-lampan inte alltid skulle fungera eftersom den kräver skötsel. Sökanden menade att marken var starkt lutande bakom dricksvattentäkten vilket skulle innebära att den 80 m djupborrade brunnen inte skulle påverkas. Socialstyrelsen yttrade sig och anförde vikten av att skydda grundvattnet samt att det inte framgick av handlingarna om den anlitate konsulten hade geohydrologisk kompetens. SGU yttrade sig också och menade att den ansökta anläggningen uppfyllde kraven i AR 1987:6. I kombination med Aquatronavskiljaren som uppvisat goda reningsresultat bedömde SGU risken för förorening av dricksvattentäkten som liten. MÖD avslog ansökan. <i>"Om även fekalievattnet ska ledas till infiltrationsanläggningen bedömer Miljööverdomstolen i likhet med kommunen att risk finns för förorening av vattentäkten. Med hänsyn härtill ska kommunens talan bifallas och miljödomstolens dom upphävas."</i>

MÖD M 9983-04 2006-11-09 Värmdö	Alla renings- tekniker är inte lämpade för fritidsfastigheter eftersom det kan krävas tekniskt kunnande, god tillsyn och jämn belastning för att garantera en tillfredsställande reduktion av närsalter. Det ansökta minirenings- verket ansågs inte tillräckligt robust för att placeras i skärgården. Ansökan avslogs.	En FÄ hade utan tillstånd installerat ett minireningsverk för både WC och BDT på sin fastighet på en skärgårdsö i Östersjön. Han ansökte om tillstånd i efterhand, vilket avslogs av TM, som anförde att i kommunen finns ca 20 000 enskilda avlopp varav ca 15 000 är fritidsfastigheter. Om många av dessa fritidshusägare skulle vilja ha en motsvarande anläggning som den ansökta skulle effekterna bli märkbara, både med näringsbelastningen på Östersjön och att det skulle krävas ett ökat uttag av grundvatten med risk för saltvatteninträngning. De nationella och regionala miljömålen måste beaktas vid en tillståndsprövning till vattentoalett. FÄ anförde att han inte avsåg att ta ut grundvatten utan skulle installera en avsaltningssystem och ta ut havsvatten. Han var också beredd att anlägga en markinfiltration efter reningsverket. Överinstanserna var inte eniga men MÖD avgjorde målet och beslöt att inte lämna tillstånd. MÖD menade att den övergripande frågan i målet var om tillstånd till den aktuella avloppsanläggningen var förenligt med kraven på hållbarutveckling och miljömålet Ingen övergödning. En viktig utgångspunkt vid prövning var också att FÄ inte ska ha någon fördel av att ha byggt anläggningen utan tillstånd. Ytterligare en viktig utgångspunkt var principen om att lika fall ska behandlas lika, vilket innebär att domstolen måste beakta vad som kan bli följden av en generell tillståndsgivning till vattentoalett som kopplas till minireningsverk på fastigheter belägna i skärgårdsområden med utsläpp till Östersjön. Ansökan avslogs. MÖD ansåg att det reningsverk som var aktuellt var minde lämpat som avloppslösning i en fritidsfastighet eftersom verket för att fungera effektivt kräver tekniskt kunnande hos ägare, god tillsyn och jämn belastning över tiden. Lösningen var enligt MÖD inte tillräckligt robust för att långsiktigt garantera en tillfredsställande reduktion av närsalter. Ett tillstånd var inte förenligt med Miljöbalkens mål att främja hållbar utveckling, och ansågs inte uppfylla Miljöbalkens Ingen övergödning samt Miljöbalken 2:3 och 9:7. En avloppslösning på den aktuella fastigheten borde vara kretsloppsanpassad och utgöras av t.ex. en torrtoalett.
MÖD M 4335-05 2006-02-14 Tanum	Kostnaderna för de undersökningar som krävs måste stå i rimlig proportion till den miljönytta som kan förväntas av undersökningar na. Ansökan beviljades utan ytterligare undersökningar.	En Fä hade ansökt om tillstånd till en infiltration. TM avslog ansökan med hänvisning till risk för påverkan på uppströms belägen brunn. Ur domskälen: <i>"I detta fall har nämnden ansett att en geohydrologisk eller liknande utredning bör utföras. Nämnden har dock inte pekat på något faktiskt förhållande som ger anledning att befara att vattentäkten kan komma att förorenas. Nämnden har således inte gjort gällande t.ex. att berggrunden i området uppvisar sprickor, att det finns särskild anledning att misstänka sprickor eller att det förekommit problem med enskilda infiltrationsanläggningar på grund av sprickbildning i området. Det är ostridigt i målet att infiltrationsplatsen ligger nedströms vattentäkten och med berg i dagen mellan infiltrationsplatsen och vattentäkten. Det [fastighetsägaren] har anförts om grundvattenströmmarna har inte bemötts av nämnden. Från nämndens sida har inte åberopats annat än att det kan finnas sprickor i berget. Miljödomstolen har varit på plats och hållit syn och därvid funnit att ansökan bör kunna bifallas. Uppenbarligen har varken nämnden eller miljödomstolen okulärt iakttagit sprickor i den bergsformation som går i dagen. Genom att det inte framkommit några varningstecken när det gäller</i>

		<i>berggrunden i det aktuella området framstår risken för att infiltrations-anläggningen skulle komma att påverka vattentäkten så liten att det inte är rimligt att kräva en kostsam utredning om eventuell sprickbildning i berggrunden. Överklagandet skall därför avslås."</i>
MÖD M 7531-04 2005-07-21 Borgholm	Det är fel utgångspunkt att redan i planeringsstadiet utgå från att infiltrationen ska läcka lakvatten och avrinna längs marken. Ansökan avslogs.	En TM avslog ansökan om att ansluta WC till en befintlig infiltrationsanläggning för ett antal fastigheter. Skälet för avslag var att TM ansåg att platsen var olämplig. Den låg inom yttre skyddsområde för en ytvattentäkt och omgavs till största delen av alvarmark med mycket tunt jordtäck. TM menade också att alvarmarken tenderade att säsongvis vara snustorr och säsongvis översvämmad. På infiltrationsplatsen var jordtäcket tjockare med ett infiltrationsmaterial som förmodligen utgjordes av rester från tidigare kalkstensbrytning, som efter utförd siktanalys visat sig innehålla ett förhållandevis stort inslag av lera och mjåla. Dessutom fanns borrarade brunnar i närheten och det saknades utredning beträffande eventuell sprickbildning i berggrunden. De sökande anförde att den befintliga anläggningen varit i drift utan problem i flera år samt att de av erfarenhet när de borrar brunnar visste att grundvattenrörelserna i området var mycket små. Länsstyrelsen gick på TM:s linje och avslog ansökan medan Miljödomstolen godtog ansökan. Naturvårdsverket yttrade sig och delade TM:s bedömning. Bland annat menade man att det var en felaktig tillämpning av tekniken med infiltration att redan i planeringsstadiet utgå från att infiltrationen skulle läcka lakvatten och avrinna längs marken mot ett våtmarksområde flera hundra meter längre bort. Miljööverdomstolen delade TM:s och Naturvårdsverkets uppfattning och fastställde länsstyrelsens beslut att avslå ansökan. Då en ny ansökan inkommit under processens gång överlämnades denna till TM för handläggning.
MÖD M 3682-04 2004-11-15 Simrishamn	Tillstånd till sluten tank beviljades i efterhand, men tillståndet tidsbegränsades eftersom det fanns lämpligare lösningar.	En FÅ hade utan tillstånd installerat en sluten tank för allt vatten i sitt fritidshus. FÅ sökte tillstånd i efterhand, vilket han fick, fast tidsbegränsat i avvaktan på att han hittade en bättre lösning. FÅ överklagade och ville ha ett permanent tillstånd. MÖD ansåg att det fanns mer lämpliga avloppslösningar än en sluten tank för allt avloppsvatten. Eftersom den inte överskådlig framtid fanns några konkreta planer på utbyggnad av det kommunala avloppsnätet förlängdes det tidsbegränsade tillståndet för att FÅ skulle få möjlighet att i samråd med TM finna en ny lösning på avloppsfrågan.
MÖD 2003:134 M 464-03 2003-12-22 Kungälv	Ett tillstånd enligt hälsoskyddslagen var ett slags byggnadstillstånd som inte hindrar omprövning	Frågan i målet gällde om rättskraftregeln i 24 kap. 1 § miljöbalken utgjorde hinder för TM att meddela förbud mot utsläpp från en enskild avloppsanordning som år 1984 fått tillstånd enligt hälsoskyddslagen. Miljööverdomstolen (MÖD) fann att rättskraftsregeln inte utgjorde hinder och delade också underinstansernas bedömning att det var motiverat att meddela förbud mot utsläpp. MÖD fastställde därför nämndens förbud.

Av rättsfallet framgår att hänsynsreglerna i miljöbalken är tillämpliga på anläggningar med äldre tillstånd enligt hälsoskyddslagen. MÖD uttalade bland annat att en förutsättning för att förbud ska kunna meddelas med stöd av 26 kap 9 § MB är att förbudet inte begränsar den rättskraft som ett tidigare meddelat tillstånd har enligt 24 kap. 1 § MB. I 24 kap. 1 § MB anges bland annat att beslut om miljöfarlig verksamhet som meddelats av kommunen med stöd av 9 kap. 8 § MB äger giltighet mot alla såvitt avser frågor som har prövats i beslutet.

HaV:s kommentar: När det gäller tillstånd beslutade med stöd av MB ska 24 kap. i balken tillämpas om myndigheten vill ompröva eller upphäva tillståndet eller villkor i tillståndet.

MÖD
M 7917-01
2003-06-17

Boxholm

**Lokalisering på
genomsläpplig
mark i nära
anslutning till en
sjö var skäl för
avslag på
ansökan om att
anlägga
infiltrationsanläggnings**

En kommun avslog en ansökan om utförande av en avloppsanläggning i form av en infiltrationsanläggning. Skälet vara att kommunen ansåg att anläggningen låg på genomsläpplig mark för nära sjön Sommen och infiltration på platsen därför inte kan ske utan risk för påverkan på sjöns vatten,

Miljööverdomstolen delar miljödomstolen bedömning att den av kommunerna vid Sommen antagna riktlinjen om minst 50 meters skyddsavstånd skall ställas mot övriga faktorer som bör beaktas vid prövningen i det enskilda fallet.

Vid denna prövning konstaterar Miljööverdomstolen att KKs ansökan avser en helt ny avloppsanläggning för omhändertagande av såväl BDT-vatten som toalettavatten. Enligt de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken (2 kap. 3 och 7 §§) kan det då krävas att han vidtar de skyddsåtgärder, iakttar de begränsningar och vidtar de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att skydda miljön i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Av utredningen i målet får anses framgå att avloppsanläggningens placering på fastigheten medför att infiltration av avloppsvatten på den ansökta platsen inte kan ske utan påtaglig risk för näringsläckage till Sommen. Och de kostnader som är förenade med en alternativ lösning av avloppsfrågan framstår inte som så höga att de kan anses som orimliga. Under dessa förhållanden kan det krävas att KK i samförstånd med miljönämnden väljer en alternativ lösning. Han bör därför inte få tillstånd att utföra den avloppsanläggning som hans ansökan avser.

MÖD
M 857-01
2002-03-27

Göteborg

**Redan risken för
olägenheter ska
beaktas vid
bedömningen av
tillåtligheten.**

En TM meddelade tillstånd till ett minireningsverk med en efterföljande markbädd. Grannarna överklagade beslutet eftersom de ansåg att det fanns risk att deras dricksvattentäkt skulle förorenas liksom den närbelägna badplatsen.

FÄ installerade sitt reningsverk innan beslutet vann laga kraft. Avloppsvattnet leddes efter reningsverket till en markbädd placerad i en sänka omgiven av berg. Sänkan dränerades mot en vägbank.

FÄ lät en konsultfirma ta prov på utgående vatten från reningsverket samt att utreda markförhållandena på platsen. Undersökningen visade låga bakteriehalter i utgående vatten samt att strömningstiden normalt sett låg mellan 60 och 150 dygn innan vatten från reningsverket nådde närmaste dricksvattenbrunn. Undersökningen visade också att renat spillvatten vid normala förhållanden inte trängde in i dricksvattenbrunnarna utan följde vägkroppen samt vattenförande jordlager. Vid perioder av hög nederbörd kunde inte

uteslutas att vatten som härrör från reningsverket kan förekomma i ytvatten som kan tränga in i en av dricksvattenbrunnarna. Utspädningseffekten medför dock att andelen vatten som kan härröra från reningsverket är under 1 %. Dessutom utgjordes mellanliggande marklager av tät lera som hindrade inträngning i dricksvattenbrunnarna. TM delade de bedömningar som framgick av utredningen.

Grannarna anförde att det saknas garantier för att avloppsvattnet är fritt från sjukdomsalstrande bakterier och virus vilket är ett problem eftersom det ligger dricksvattenbrunnar nedströms. Minireningsverk kan ha stora variationer i sina utsläpp och de norska rapporter som sökanden hänvisat till pekade snarare på riskerna än på säkerheten med minireningsverk. Grannarna anlätade en annan konsult som bedömde att rinntiden till dricksvattenbrunnarna inte var tillräcklig. TM anförde i sitt yttrande till MÖD att denna konsultbedömning inte tog hänsyn till reningen i avloppsanläggningen.

MÖD beslöt att inte meddela tillstånd. MÖD ansåg att det inte kunde uteslutas att avloppsvatten kunde komma att påverka dricksvattenbrunnar nedströms. Trots de undersökningar som parterna låtit utföra kvarstod osäkerhet i fråga om markförhållandena på platsen. Redan risken för olägenheter ska beaktas vid bedömning av tillåtligheten hos en miljöfarlig verksamhet (prop. 1997/98:45 del 1 s 327.)

MÖD M 6957-00 2001-05-21 Vetlanda	Drift av kommunalt reningsverk ansågs vara näringsverksamhet	En TM påförde kommunens tekniska nämnd en miljöstraffavgift. Miljööverdomstolen fastställde beslutet. <i>Ur domskälen: "Den verksamhet som Vetlanda kommun driver vid avloppsreningsverket är att bedöma som näringsverksamhet. Verksamheten innehåller visserligen inslag av myndighetsutövning, men dessa är inte särskilt framträdande. Avgörande är istället att driften finansieras i huvudsak genom avgifter och att verksamheten därför har betydande ekonomiska inslag."</i>
MÖD M 9677-99 2000-10-20 Kungsbacka	Även en liten risk för påverkan på dricksvattenbrunn var tillräcklig för att avslå ansökan om infiltration.	En TM lämnade tillstånd till en infiltrationsanläggning om 35 kvm avsedd för både WC och BDT-vatten. Ägaren till grannfastigheten överklagade beslutet eftersom han menade att hans dricksvatten kunde påverkas negativt. Till grund för TM:s beslut låg besiktning av en 2 m djup provgrop som visade ett svårinfiltrerbart material ner till 0,7 m. Därefter utgjordes markmaterialet av en mycket tätare silt. På grund av rådande markförhållanden hade TM villkorat tillståndet med att infiltrationen skulle förläggas 0,3 m över befintlig marknivå samtidigt som en förstärkning med infiltrationssand skulle göras ner till en meter under infiltrationsrören. Berggrunden hade bedömts vara normalsprickigt urberg vilket låg mer än 2 m under markytan för infiltrationsplatsen. Markytan vid platsen för infiltrationen låg 17 m högre än markytan vid den aktuella bergbörade brunnen, en marklutning på ca 10-11 grader. Avståndet mellan platsen för infiltrationen och vattentäkten var ca 90 m. Såväl länsstyrelsen som Miljödomstolen avslag överklagan, men MÖD ändrade beslutet och beviljade inte tillstånd till anläggningen. SGU

hade yttrat sig och kunde inte utesluta risken för att det infiltrerade avloppsvattnet skulle kunna komma att påverka vattenkvaliteten i brunnen. Risken ansågs förhållandevis liten, men kunde inte uteslutas.

Domar från mark- och miljödomstolar

MMD
M 2804-16
2016-12-06

Ljungby

Grundvatten-nivån var inte utredd. Villkor kan inte föreskrivas om det inte är klart att det faktiskt kan följas.

Ärendet återförvisades.

En FÄ ansökte om en infiltration av typen IN-DRÄN-plus avsedd för både WC och BDT-vatten. Tillståndet beviljades men överklagades av grannen på vars mark det fanns ett servitut för att placera en avloppsanläggning. Grannen menade att det fanns risk för översvämning av anläggningen.

MMD delade denna uppfattning och återförvisade ärendet till TM:

"Enligt mark- och miljödomstolens bedömning är förhållandena i målet inte tillräckligt utredda. Genom överklagandet till länsstyrelsen och nu till mark- och miljödomstolen har det framkommit motstridiga uppgifter om risken för översvämning av den sökta platsen som inte har behandlats i första instans samt att det kan finnas ytterligare tekniska lösningar som kan vidtas genom dränering av IN-DRÄN-anläggningen, förhöjd nivå på IN-DRÄN-anläggningen och pumpning av avloppsvattnet från trekammarbrunnen samt alternativa lokaliseringar. Det är inte fullständigt utrett om och vilka av dessa åtgärder som är möjliga eller nödvändiga. Grundvattenytans nivå på platsen är inte heller utredd vilket ska vara gjort innan tillstånd lämnas. Även om villkor om ett minsta avstånd mellan infiltrationens botten och grundvattenytan föreskrivs måste det vara visat att ett sådant villkor faktiskt kan innehållas. Överklagandet kan därför inte bifallas. Nämnden har upplyst om att en ny ansökan är under prövning som innebär en alternativ lokalisering av kompaktfiltret inom sökandens egen fastighet. Mot denna bakgrund ska underinstansernas beslut upphävas och ärendet återförvisas till nämnden för fortsatt handläggning och beslut "

MMD
Vänersborg
M 744-16
2016-08-24

Sunne

Reningseffekten av en avloppsanordning måste vara verifierad för att tillstånd ska kunna medges.

En TM avslog en ansökan om ett s k "Ekoavlopp" som av den sökande beskrevs på följande sätt:

Genom syresättning redan i trekammarbrunnen reduceras kväveföroreningar till kvävgas och vatten. Lukten i brunnen försvinner. Tillverkaren har mätresultat från trekammarbrunnar på 0,6 - 5,0 mg N/liter. Fosfor renas med en kompletterande utrustning med kalk som placeras i trekammarbrunnen eller i en mindre brunn därefter. Destruktion av bakterier kommer att ske genom att behållaren med kalk förses med en silverbelagd koppar- eller mässingsplåt som avloppsvattnet strömmar genom. Utloppet kan flyttas genom anläggande av ett dike på 50 meter. I ett öppet dike blir smittämnen påverkade av UV-ljus samt har möjlighet att sedimentera och fastläggas i växtligheten. Diket kan med vattenväxter dessutom få effekten av en våtmark där växterna binder näringsämnen.

TM menade att det fanns endast ett prov taget på anläggningen, det saknades uppgifter om belastningen och specifika uppgifter om anläggningens utformning. Det enda provresultatet visade utgående halt på 1,8 mg tot-P per liter vilket inte klarade hög skyddsnivå, vilket rådde på den aktuella platsen.

		<i>"Mark- och miljödomstolen har gått igenom utredningen i målet samt hållit sammanträde. Det som framkommit i målet föranleder inte mark- och miljödomstolen att göra annan bedömning än den nämnden och länsstyrelsen gjort, dvs. att det med hänsyn till bristen på verifierade resultat av reningseffekten inte är möjligt att lämna tillstånd till den aktuella avloppsanordningen. Överklagandet ska därför avslås."</i>
MMD Vänersborg M 344-16 2016-04-14 Lilla Edet	Bedömningen av om den ansökta avloppsanläggningen kan tillåtas eller inte inom vattenskyddsområdet bör ta hänsyn till vad som kan bli följden på sikt av en generell tillståndsgivning av den aktuella tekniken för fastigheter inom området	Ansökan om tillstånd att installera avloppsanläggning bestående av minireningsverk kompletterat med efterpoleringssteg. Mark- och miljödomstolen avslår överklagandet. Beslutet att avslå ansökan om tillstånd till installation av avloppsanläggning står därmed fast. Domstolen finner inte skäl att ändra länsstyrelsens beslut. Länsstyrelsen har i sitt beslut bland annat anfört följande. <i>Av praxis från Mark- och miljööverdomstolen (MÖD 2006:53) framgår att det finns skäl att inta en restriktiv hållning till minireningsverk i känsliga miljöer och att det för att följa miljöbalkens mål att främja en hållbar utveckling kan finnas skäl att neka installation av konventionella avloppslösningar, till förmån för en avloppslösning som bedöms som mer kretsloppsanpassad. Med beaktande av att vattenkvaliteten i denna del av Öresjö skulle riskeras om avloppsreningsanläggningar med wc inkopplat skulle tillåtas delar Länsstyrelsen nämndens bedömning att slutna kretsloppsanpassade lösningar bör eftersträvas i området. Länsstyrelsen anser inte att det framkommit i ärendet att kostnaderna för att omhänderta avloppsvattnet i en sluten avloppslösning skulle bli orimligt höga. Länsstyrelsen bedömer därmed att det är rimligt att kräva ett sådant avloppssystem för att förebygga att avloppsutsläppen från fastigheten medför olägenheter för människors hälsa. Nämnden har därför haft fog för sitt beslut att avslå ansökan om tillstånd till inrättande av avloppsanläggning bestående av minireningsverk med efterpolering "filtralite".</i>
MMD Växjö M 5062-15 2016-03-01 Ängelholm	Det saknades uppgifter om ett minireningsverks reduktion av smittämnen. Ansökan avslogs.	En FÅ ansökte om ett minireningsverk. Ansökan avslogs med motiveringen att det saknas uppgifter som säkerställer att anläggningen uppfyller kraven ur smittskyddssynpunkt. Mark-och miljödomstolens fastställde TM:s beslut.
MMD Vänersborg M 2425-15 2015-12-28 Kungälv	Ansökan om minireningsverk med utsläpp till känslig havsvik som dessutom var Natura2000-skyddad avslogs.	En TM avslög en ansökan om att installera ett BAGA Easy med Biotank på en fastighet belägen ca 450 m från en grund havsvik som också var ett Natura 2000 område. Samtidigt avslogs ansökan om Natura 2000-tillstånd för samma åtgärd. Ur MMD:s dom: <i>Domstolen har att ta ställning till om den sökta avloppsanläggningen, ett minireningsverk, uppfyller miljöbalkens krav. Vad först gäller det nationella miljömålet "Ingen övergödning" finner domstolen att en anläggning som uppfyller kraven för hög skyddsnivå är förenlig med detta miljömål. När det gäller risken för att anläggningen kan bidra till en försämring av den ekologiska statusen i Ödsmåls kile gör domstolen följande bedömning. Domstolen delar myndigheternas bedömning att den marina miljön i Ödsmåls kile är utsatt för en hårt ansträngd situation på grund av övergödning. Även om aktuell avloppslösning uppfyller</i>

kraven för hög skyddsnivå, kan ett nytt avloppsutsläpp få en negativ effekt på den mycket känsliga recipienten. Långsiktigt innebär detta risk för en oacceptabel störning. Någon godtagbar och platsspecifik riskanalys har inte utförts av NN.

Mot bakgrund av att NN inte visat att den ansökta avloppslösningen saknar påverkan på det närliggande skyddsområdet och till att fråga är om nyetablering av bostäder, finner domstolen att miljö- och byggnadsnämnden haft fog för sitt beslut att avslå NNs ansökan. Överklagandet ska därför avslås."

MMD Nacka M 6898-15 2015-12-15 Uppsala	Avslag på ansökan inom område där det gällde förbud mot ytterligare utsläpp av avloppsvatten	En FÄ ansökte om tillstånd till avloppsanläggning inom ett område som omfattades av ett regeringsbeslut från 1992. Beslutet innebär "ett förbud mot allt utsläpp av avloppsvatten utöver vad som redan sker." Ansökan avslogs.
MMD Vänersborg M 2113-15 2015-09-24 Uddevalla	Minireningsverk med EP-tank godtogs inte inom vattenskyddsområde.	TM avslog ansökan om ett minireningsverk med en efterföljande EP-tank med motiveringen att det råder hög skyddsnivå för hälsoskydd på den ansökta platsen. Fastigheten låg inom sekundär skyddszon i ett vattenskyddsområde vilket innebär 24 timmars rinntid till råvattenintaget. FÄ menade att den ansökta anläggning var en mycket stor förbättring jämfört med anläggningen utan efterföljande rening som den ska ersätta. Han menade också att det är så långt till råvattenintaget att sannolikheten för påverkan på dricksvatten måste vara obefintlig. TM anförde att det renade avloppsvattnet kommer att rinna åtminstone delvis i kulvert vilket medför en snabb transport. MMD avslog fastighetsägarens överklagande.
MMD Vänersborg M 1527-15 2015-09-23 Orust	Tillräckligt antal barriärer gjorde att anläggning med minireningsverk, markbädd och UV-ljus kunde godtas trots närhet till vattentäkt. Ansökan beviljades.	TM beviljade tillstånd till ett minireningsverk med en efterföljande tät polerbädd och en UV-enhet. Grannarna hade en grävd brunn i närheten av utsläppspunkten och överklagade beslutet. Anläggningen skulle ersätta en gammal anläggning utan efterföljande rening. Grannarna menade att det måste finnas bättre utsläppspunkter än nära deras brunn. TM anförde att det fanns tredubbla barriärer och att utsläppspunkten i ett dike 22 meter från brunnen förvisso låg högre än botten på grannarnas brunn, men att det är en sluttning där grundvattenytan sannolikt lutar från brunnen. Sannolikheten att en sänktratt utbildas runt brunnen och att den når avloppets utsläppspunkt anses som låg. Skulle så ske finns tredubbla barriärer samt markens egen naturligt filtrerande förmåga. Såväl länsstyrelsen som MMD gick på tillsynsmyndighetens linje och avslog överklagandet.
MMD Vänersborg M 3912-14 2015-01-08 Trollhättan	Minireningsverk utan efterpolering godtogs inte inom ett vattenskyddsområde då sökanden inte	Mark- och miljödomstolen fastställer beslut att inte lämna tillstånd till utförande av avloppsanläggning bestående av minireningsverk. Ansökan avslås då minireningsverket i tidigare tester visat sig behöva kompletteras med efterpolering för att klara krav på tolerabel bakteriehalt och då sådan inte ingått i ansökan. Detta gör sig särskilt gällande då avloppsvattnet har planerats släppas ut i närheten av reservdricksvattentäckt.

	visat att anläggningen hade en tillfredställande smittskyddsreduktion.	
MMD Östersund M 981-13 2013-12-23 Hudiksvall	Närliggande fastigheter som har dricks-vattentäkt som kan påverkas av en avloppsanläggning ska höras innan beslut fattas, liksom den markägare där avloppet ska placeras.	En fastighetsägare sökte tillstånd för en avloppsanläggning som enligt ansökan skulle ligga helt på egen mark. Fastighetsägaren fick tillstånd för anläggning. Anläggningen lades dock till viss del på grannens mark. Nämnden tog då upp ärendet igen och meddelade ett nytt tillstånd för anläggningen. Grannarna hade inte fått yttra sig före det första beslutet, men hade yttrat sig innan det andra beslutet. Mark- och miljödomstolen upphävde båda besluten. Av mark- och miljödomstolens domskäl framgår följande. <i>"I förevarande fall kan noteras att den ansökta avloppsanläggningen med trekammarbrunn och markbädd avses placeras på X nära gränsen till grannfastigheten, X. Tomten för X är avsedd för bostadsändamål och det finns ett förhandsbesked för nybyggnad av bostadshus. Såvitt framgår av ingivna fotografier sluttar marken ner mot X. På sistnämnda fastighet finns en äldre dricksvattenbrunn som troligen är belägen rakt nedströms avloppsanläggningen på ett avstånd om ca 40-50 m. Avloppsanläggningar ska, vid så pass korta avstånd, normalt placeras nedströms befintlig vattentäkt. I förevarande fall saknas det uppgifter exempelvis om grundvattenytans nivå och lutning samt uppgifter om vattenkvaliteten i brunnen på X. Mot bakgrund av detta framstår det, enligt mark- och miljödomstolens bedömning, som uppenbart att det kan finnas en påverkan, eller i vart fall en risk för påverkan, på NNs och NNs intressen såsom ägare till grannfastigheten, X och deras möjligheter att kunna nyttja befintlig vattentäkt. De borde således ha beretts tillfälle att yttra sig innan beslut om tillstånd meddelades innan beslut 1 fattades av miljökontoret."</i>
MMD Vänersborg M 4187-12 2012-11-30 Karlstad	Att anlägga en trekammarbrunn anses innebära att man påbörjat inrättande av en avloppsanordning.	En fastighetsägare överklagade ett beslut om påförande av miljö sanktionsavgift. Fastighetsägaren hävdar att man inte påbörjat anläggning av avloppsanordning utan att de åtgärder de företagit varit en del av de förberedande undersökningarna som måste utföras innan hela anläggningsförfarandet fastlades av beslutande instanser. Mark- och miljödomstolen konstaterade emellertid att fastighetsägaren får anses ha påbörjat arbeten som var tillståndspliktiga utan att först ha beviljats tillstånd och avlog överklagandet.
MMD Nacka M 1303-12 2012-07-04 Vingåker	Om renat avloppsvatten ska avledas i dike över annans mark så är den markägaren berörd och ska höras innan beslut meddelas.	En fastighetsägare hade beviljats tillstånd för en avloppsanläggning. Efter att vattnet renats skulle det ledas över grannfastigheten i ett dike till en våtmark. Grannen klagade på beslutet och menade att det var dåligt utrett om avloppsvattnet kunde avrinna ordentligt. Av mark- och miljödomstolens domskäl framgår följande. <i>"I förevarande mål har nämnden beslutat om tillstånd för inrättande av en anordning för rening av avloppsvatten. Sedan avloppsvattnet passerat anläggningen kommer det att avledas över fastigheten Xx som ägs av NN. Hon har därmed ett intresse i målet och ställning såsom part."</i>

Domstolen kan konstatera att någon kommunikering från nämnden gällande det aktuella beslutet inte skedde till NN innan beslutet togs. I aktuellt mål borde hon i enlighet med ovanstående bestämmelser [19 kap. 4 § MB och 17 § FL] ha informerats om ansökan och getts tillfälle att yttra sig över den innan beslutet togs. Nämndens beslut ska därför upphävas och ärendet visas åter till nämnden för vidare handläggning."

MMD
Nacka
M 2813-11
2012-01-31

Ekerö

Bedömningen av om den ansökta avloppsanläggningen kan tillåtas eller inte inom ett vattenskyddsområde ska ta hänsyn till vad som kan bli följden på sikt av en generell tillståndsgivning av den aktuella tekniken för fastigheter inom området

Miljönämnden avslag en ansökan om tillstånd till inrättande av avloppsanläggning för WC och BDT. Anläggningen bestod av ett minireningsverk med efterföljande fosforfälla och dränering i singelbädd. Utsläppspunkten för den tillståndssökta anläggningen ligger inom den primära skyddszonen för Östra Mälarens vattenskyddsområde. Trots att sökanden har ett serviceavtal för anläggningen har mark- och miljödomstolen ansett att ansökan ska avslås. Domstolen har härvid bland annat hänvisat till att man har att beakta vad följden skulle bli av en generell utbredning av avloppsanläggningar liknande den tillståndssökta på fastigheter motsvarande den som berörs av ansökan.

MMD
Vänersborg
M 245-11
2011-09-16

Tanum

Krav på urinseparering har ansetts skäligt att ställa då detta kunnat motiveras utifrån känsliga recipientförhållanden och då kommunen även haft ett fungerande system på plats för inhämtning och återföring av urin till åkermark

Miljönämnden har avslagit en ansökan om tillstånd till att ansluta WC till minireningsverk eftersom anläggningen inte medgav urinseparering. Fastighetsägaren har överklagat ärendet till mark- och miljödomstolen och hävdar att det saknas skäl att kräva urinseparering.

Av domstolens dom framgår följande. För kustområdet i Tanums kommun och Saltälven gäller att övergödning utgör ett allvarligt miljöproblem, vilket medför att det finns starka skäl att ställa krav på långtgående rening av kväve och fosfor från enskilda avlopp. Mark- och miljödomstolens bedömning är att den typ av minireningsverk som ansökan avser är av hög prestanda med normalt sett tillräckligt effektiv rening. Som kommunen framfört framgår det av rapporten Tillsyn på minireningsverk inklusive mätning av funktion (länsstyrelserna i Stockholm, Västra Götaland och Skåne, 2009) att minireningsverkens funktion i hög grad beror på hur de drivs. Genom regelbunden kompetent tillsyn och funktionskontroll kan optimerad rening erhållas, vilket också är anledningen till att minireningsverk av den typ ansökan avser normalt godtas för rening av enskilda avlopp från permanentbostäder i områden som är känsliga för utsläpp av näringsämnen. För Tanums kommun gäller att det sedan många år finns en VA-policy som anger att en kretsloppsanpassad lösning med återföring av näringsämnen alltid ska eftersträvas och att det till skillnad från flertalet andra kommuner i Sverige finns ett fungerande system för inhämtning och återföring av urin till åkermark genom samarbete med lokala lantbrukare. Domstolen finner i nu aktuellt fall, med beaktande av vad som anförts ovan, att urinseparering utgör ett behövt försiktighetsmått för att förebygga att avloppsreningen medför olägenheter för miljön.

MMD Vänersborg M 2939-10 2010-10-13 Falköping	Dispens för att anlägga avlopps- anläggning inom naturreservat medgavs ej.	En FÄ ansökte om dispens för föreskrifterna för ett naturreservat för att bl.a. anlägga avloppsanläggning. Ansökan avlogs. Av Länsstyrelsens beslut framgår bland annat följande: De planerade schaktningarna för anläggande av avlopp, väg, parkering och ledningar samt borring för bergvärme tar dels betesmark med höga naturvärden i anspråk och kan dels störa de hydrologiska förhållandena. Floran skiftar inom området och även om det inte finns värdekärnor på de aktuella platserna är de ändå viktiga eftersom de ingår i en helhet. Om vägen beläggs och återtas i bruk kommer den att skära av betesmarken så att det sammanhängande området inte blir lika stort. Den gamla vägen har också ett högt kulturvärde då den är en viktig del i beskrivningen av hur kommunikationen har utvecklats i området. Sammantaget strider åtgärderna mot reservatets syften som bland annat är att bevara och utveckla Ållebergs stora botaniska, zoologiska, geovetenskapliga och landskapsbildsmässiga värden, bevara Ålleberg tillgängligt för ett rörligt friluftsliv och bevara och utveckla ett rikt växt-, djur och fågelliv inom naturliga ängs- och hagmarker samt bibehålla: det varierade odlingslandskapet med dess olika naturtyper.
MMD Vänersborg M 379-05 2005-03-02 Tanum	Ett tillstånds- beslut innebär inte att anläggningen måste utföras.	En TM beviljade tillstånd till en sluten tank. Ansökan hade inkommit efter att TM tillsynat anläggningen och anmodat FÄ att rätta till anläggningen. Tillståndet förenades med villkor om att anläggningen skulle vara utförd och godkänd senast den 16 juni 2003. Som skäl för beslutet angav TM att den befintliga infiltrationen var belägen endast 25 m uppströms en vattentäkt som var konstaterat påverkad av kolibakterier. FÄ överklagade och var missnöjd med villkoren i beslutet. Hon ansåg att beslutet skulle upphävas eftersom hon inte ville göra den nya anläggningen. Av domskälen framgår följande: <i>"Den som får ett tillstånd (verksamhetsutövare) är aldrig skyldig att ta tillståndet i anspråk. Verksamhetsutövaren kan utan risk för repressalier se tiden an och låta tillståndet förfalla. Skyldighet att utföra en åtgärd föreligger endast om tillsynsmyndigheten i ett tillsynsärende direkt förelägger någon om detta (dessutom är naturligtvis en verksamhetsutövare skyldig att följa meddelade villkor om erhållet tillstånd tas i anspråk). I förevarande fall kan således NN välja att inte använda sig av tillståndet från den 26 mars 2003."</i> HaV:s kommentar: Om man vill säkerställa att utsläpp inte sker till en gammal anläggning kan utsläpp till den förbjudas även om man meddelat tillstånd för en ny anläggning.

Domar i andra ärendetyper

MÖD P 10164-14 2015-04-30 Gotland	Förhands- beskedet var villkorat med att det skulle finnas anslutnings- punkter för	Ansökan om förhandsbesked för ett fritidshus inkom till en kommuns byggnadsnämnd, som beviljade förhandsbeskedet med att "anslutningspunkter för vatten och avlopp ska vara framdragna till tomten, alternativt servitutsavtal för nyttjande av marken ska finnas." MÖD upphävde nämndens beslut.
--	--	---

vatten och avlopp alternativt servitutsavtal för nyttjande av mark för en infiltrationsanläggning.

MÖD ansåg att det var en förutsättning för att kunna bevilja förhandsbesked att sådana förutsättningar var klara vid beslutstillfället. Förhandsbesked beviljades inte.

Ur domskälen: "Ett förhandsbesked avser frågan om markens lämplighet för bebyggelse. Ett positivt förhandsbesked ska ge den som avser att vidta en bygglovspliktig åtgärd en säkerhet om att det som är prövat inom ramen för förhandsbeskedet kommer att tillåtas på den avsedda platsen. För att ett positivt förhandsbesked ska kunna ges måste grundläggande förutsättningar för byggnation på en viss plats vara åtminstone översiktligt klarlagda (jfr regeringens beslut den 12 september 2002, M 2001/4185/Hs/P). En grundläggande förutsättning för att marken ska anses vara lämplig för bebyggelse är att VA-frågan är löst. Av utredningen i målet framgår att området inte är prioriterat vad avser kommunalt vatten och avlopp varför en sådan lösning inte synes vara aktuell. I det VA-yttrande från Samhällsbyggnadsförvaltningen som finns i målet rekommenderas att VA-frågan ska lösas genom WC-tank och gemensam BDT-infiltration för minst 20 hushåll på en angränsande fastighet. I yttrandet sägs vidare att: "Innan bygglov ges skall servitut finnas som säkrar tillgång till infiltrationsplatsen." Förutsättningarna för att erhålla servitut för en sådan anläggning är inte närmare belysta i målet. Nämndens beslut är villkorat med förutsättningar som inte föreligger vid beslutstillfället. Sökanden råder inte ensam över att de kommer till stånd. Med sådana villkor uttunnas innehållet i förhandsbeskedet till den grad, att det kan anses ha förlorat sin egenskap av tillstånd. Det saknas därför förutsättningar att ge ett positivt förhandsbesked. Byggnadsnämndens beslut ska således upphävas.

MÖD
[P 10585-13](#)
2014-09-15

Leksand

Mark som av och till översvämmas ansågs inte lämplig för byggnation.

Ansökan om förhandsbesked för ett enfamiljshus inkom till en kommuns byggnadsnämnd, som avslog ansökan med hänvisning till att det bl.a. var svårt att anordna enskilt avlopp på grund av framförallt risk för översvämningar. MÖD avslog ansökan om förhandsbesked.

Ur domskälen: "Vad sedan gäller möjligheten att ordna avlopp framgår det av utredningen i målet att det råder svåra markförhållanden i området. Grundvattennivån är hög, det finns närliggande vattentäkter och vid höga vattenstånd kan det finnas risk för översvämning, vilket påverkar möjligheterna att ordna ett robust och välfungerande avlopp. Nämnden har bedömt att uppförande av ett nytt bostadshus med tillhörande avloppsanläggning, uppströms vattentäkter och känsliga naturområden, på mark som periodvis kan komma att översvämmas, inte uppfyller kraven på en lämplig markanvändning. Nämnden har också framhållit att den typ av avloppslösning som föreslås inte bör accepteras vid etablering av ny bebyggelse. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att det i och för sig framstår som möjligt att anordna en från miljö- och hälsosynpunkt godtagbar avloppslösning för ett enbostadshus på fastigheten. Markförhållandena är emellertid sådana att den lösning som måste användas avviker från vad som kan anses lämpligt vid nybyggnation av permanent bebyggelse. Med hänsyn härtill får nämnden anses ha haft fog för bedömningen att marken inte är lämplig för den sökta åtgärden. Det föreligger därmed tillräckliga skäl för att lämna ett negativt förhandsbesked."

MÖD
[P 8864-14](#)
2014-09-15

Det måste finnas en utredning om markförhåll-

Ansökan om förhandsbesked för ett enfamiljshus inkom till en kommuns byggnadsnämnd, som beviljade förhandsbesked. Grannen överklagade beslutet och menade att platsen inte var lämplig för byggnation pga. bl.a. risken för översvämningar.

Leksand	anden på platsen, risken för översvämning och utredning om hur vatten- och avloppsfrågan avses lösas för att frågan om förhandsbesked ska kunna prövas.	Ur domskälen: <i>"Vid syn på platsen den 2 juni 2015 kunde Mark- och miljööverdomstolen konstatera att stora delar av den aktuella platsen var sank och till vissa delar översvämmad. I fastighetens västra gräns fanns en bäck med strömmande vatten. Platsen för den tilltänkta byggnationen var relativt plan men hela området är beläget på en sluttning ner mot Siljan. Mark- och miljööverdomstolen noterar att stora delar av etableringsområdet var översvämmat även vid nämndens besök på platsen under våren 2013. Någon närmare utredning rörande markförhållandena på platsen, risken för översvämning eller de faktiska förutsättningarna för byggnation finns inte i målet. En grundläggande förutsättning för att marken ska vara lämplig för bebyggelse är vidare att det går att anordna godtagbara anordningar för vattenförsörjning och avlopp. I detta mål finns inte någon utredning som visar hur vatten- och avloppsfrågan ska lösas, annat än ett konstaterande att infiltrationsförhållandena på platsen bedöms som dåliga varför ett minireningsverk kan bli nödvändigt. Mark- och miljödomstolen instämmer med hänsyn till ovannämnda omständigheter i mark- och miljödomstolens bedömning om platsens lämplighet för byggnation och avslår överklagandet.</i>
MÖD P 1666-13 2013-12-13 Höganäs	Markområden ska användas för det eller de ändamål som området är mest lämpat för. Både lämpligheten och möjligheten att bygga på en viss plats prövas. Förhandsbesked för bostadshus med bl.a. svårigheter att lösa avloppsfrågan avslogs av MÖD.	Ansökan om förhandsbesked för ett enfamiljshus inkom till en kommuns byggnadsnämnd, som avlog ansökan med hänvisning till att det bl.a var svårt att anordna avlopp. MÖD avlog ansökan om förhandsbesked. Ur domskälen: <i>"I ärenden om lov och förhandsbesked ska enligt 2 kap. ÄPBL markens lämplighet för bebyggelse prövas. Att det är möjligt att bygga på en viss plats är således inte tillräckligt. I det aktuella ärendet har byggnadsnämnden hänvisat till risken för översvämning, svårigheten att på lämpligt sätt anordna avlopp, intresset av att bevara jordbruksmark samt till lämplig bebyggelseutveckling. Vid prövning av förhandsbesked ska markens lämplighet för bebyggelse, så som anförts av byggnadsnämnden, bedömas utifrån markens naturliga förutsättningar."</i>
Statens VA-nämnd Va 675/12		Ersättning lämnades för en fem år gammal trekammarbrunn med infiltration eftersom fastighetsägarna inte fått information om att kommunal VA-ledning var planerad. Kommunen hade initierat VA-utbyggnaden i ett sent skede då man hade utvecklingsplaner för området.
Regeringsrätten Mål nr 2196-93 94-06-15 (RÅ 94 ref 59) Nacka	Vid prövningen av en ansökan om tillstånd till installation av vattentoalett bör beaktas av vad som kan bli följden på sikt av en generell tillståndsgivning av	En TM beslöt att avslå att en ansökan m tillstånd att anordna vattentoalett på en fritidsfastighet belägen på en ö. Som skäl för beslutet anförde nämnden följande: Fastigheten ligger inom ett område där en vattenbalansberäkning utförd av VIAK AB visar att grundvattenbrist skulle kunna uppstå om samtliga fastigheter i området skulle utnyttjas permanent. Regeringsrätten delade TM:s åsikt: <i>Till de krav som måste ställas på en bostad, antingen den är avsedd för permanent bruk eller för annat än helt tillfälligt fritidsbruk, hör att den har tillgång till vatten för förtäring, livsmedelsberedning och hygien i tillräcklig omfattning och</i>

**ifrågavarande
slag för
fastigheter inom
området.**

av godtagbar beskaffenhet. Brister härvidlag måste anses hänförliga till sanitär olägenhet, vars uppkomst det åligger miljö- och hälsoskyddsnämnden att hindra.

Vad Miljö- och hälsoskyddsnämnden uppgivit om förhållandena inom området som helhet och risken på sikt för sanitära olägenheter vid en generellt ökad vattenförbrukning inom området vinner stöd av utredningen i målet.

Regeringsrätten angav vidare att vid prövningen av en ansökan om tillstånd till installation av vattentoalett bör - om inte särskilda omständigheter i det enskilda fallet föranleder annat - förhållandena inom det större område, i vilket den aktuella fastigheten naturligt ingår, läggas till grund. Av betydelse är bl.a. vad som framgår av gällande planer för området. Bedömningen får göras med beaktande av vad som kan bli följden på sikt av en generell tillståndsgivning av ifrågavarande slag för fastigheter inom området.

Vad som framkommit i målet ger inte anledning till antagande att det föreligger någon sådan särskild omständighet med avseende på den nu aktuella fastigheten som bör föranleda att ansökningen om tillstånd till installerande av vattentoalett inte skall bedömas utifrån de i det föregående angivna allmänna principerna. Det är nu inte heller fråga om att ansluta en vattentoalett till en redan beviljad och utförd avloppsanläggning för BDT-avlopp.

Med hänsyn till det anförda finner Regeringsrätten att de på längre sikt föreliggande riskerna för att bostäder inom det aktuella området kan komma att lida brist på vatten av godtagbar beskaffenhet vid en ökad exploatering för permanentboende, i förening med att det får bedömas som sannolikt att en generellt höjd VA-standard leder till en snabb utveckling i denna riktning, gör det befogat att avslå NN:s ansökan om tillstånd att få installera vattentoalett.
